

Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü
Türkçe Eğitimi Ana Bilim Dalı

**FATMA KARABIYIK BARBAROSOĞLU’NUN ÖYKÜLERİNİN
DEĞERLER EĞİTİMİ AÇISINDAN İNCELENMESİ**

Mehmet Emin YILMAZ

Yüksek Lisans Tezi

Van, 2015

FATMA KARABIYIK BARBAROSOĞLU'NUN ÖYKÜLERİNİN DEĞERLER
EĞİTİMİ AÇISINDAN İNCELENMESİ

Mehmet Emin YILMAZ

Danışman
Yrd. Doç. Dr. Kemal EROL

Yüzüncü Yıl Üniversitesi
Eğitim Bilimleri Enstitüsü
Türkçe Eğitimi Ana Bilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

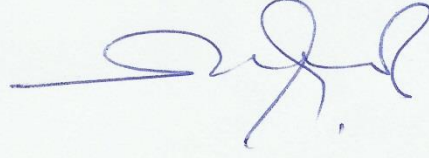
Van, 2015

KABUL VE ONAY

Mehmet Emin YILMAZ tarafından hazırlanan “**Fatma Karabiyik Barbarosoğlu’nun Öykülerinin Değerler Eğitimi Açısından İncelenmesi**” başlıklı bu çalışma, 13/01/2015 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Yrd. Doç. Dr. Kemal EROL (Başkan)

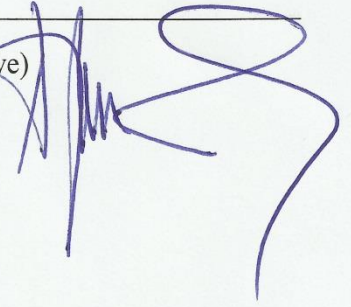

Yrd. Doç. Dr. Ömer ÇİFTÇİ (Asil Üye)

Doç. Dr. Zihni MEREY (Asil Üye)

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylıyorum.

Yrd. Doç. Dr. Fuat TANHAN

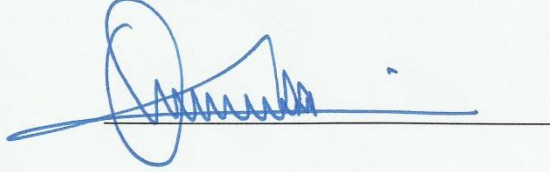
Enstitü Müdürü

BİLDİRİM

Hazırladığım tezin/raporun tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin/raporumun kâğıt ve elektronik kopyalarının Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım:

- Tezimin/Raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.
- Tezim/Raporum sadece Yüzüncü Yıl Üniversitesi yerleşkesinden erişime açılabilir.
- Tezimin/Raporumun 2 Yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin/raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

13/01/2015

Mehmet Emin YILMAZ

TEŞEKKÜR

Araştırmamın her aşamasında değerli gürüő ve eleştirileriyle bana yol gösteren, kaynak temininde yardımlarını esirgemen saygıdeğer tez danışman hocam Yrd. Doç. Dr. Kemal EROL'a Őükranlarımı sunuyorum.

Araştırmamın çeşitli bölümlerinde bilgi birikimleri ve tecrübeleriyle bana rehberlik eden ve kaynak temininde kişisel kütüphanesini benimle paylaşan Doç. Dr. Zihni MEREY'e teőekkürlerimi sunarım.

Sabrı ve sevgisiyle bana destek olan sevgili eşim Nesibe'ye ve güzel kızım Ecrin Ezgi'ye saygı, sevgi ve teőekkürlerimi sunarım.

ÖZET

YILMAZ, Mehmet Emin. *Fatma Karabıyık Barbarosoğlu'nun Öykülerinin Değerler Eğitimi Açısından İncelenmesi*, Yüksek Lisans Tezi, Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Van, 2014.

Bu araştırmanın temel amacı *Fatma Karabıyık Barbarosoğlu'nun* öykülerini değerler eğitimi açısından incelemektir. Araştırmanın birinci bölümünde değer tanımı, özellikleri, işlevi, değerlerin sınıflandırılması, değerler eğitimi, değerler eğitimi yaklaşımları, Milli Eğitim Bakanlığı mevzuatında değerler eğitimi, Türkçe dersi ve değerler eğitimi, öykü türünün özellikleri, öykünün değerleri aktarmadaki rolü, Fatma Barbarosoğlu'nun hayatı ve öykücülüğü ile ilgili kavramsal bir çerçeve oluşturularak bu kavramların birbirleriyle olan ilişkileri tespit edilmiştir.

Araştırmada betimsel nitelikte genel tarama modeli kullanılmıştır. Araştırmanın evrenini Fatma Barbarosoğlu'nun 1996-2005 yılları arasında yayımlanan biri öykü seçkisi olan altı kitaptaki 60 öykü oluşturmaktadır. Araştırmada öncelikle Türkçe, Sosyal Bilgiler, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretim Programları'ndan hareketle değerler eğitiminde ön sıralarda kabul edilen yirmi beş değer tespit edilmiştir. Öyküler tespit edilen değerleri içermeleri bakımından taranmıştır. Tarama sonucunda elde edilen veriler not edilmiştir. Değerler ayrı başlıklar halinde ele alınarak tanımları yapılmıştır. Ayrıca çalışmaya öykülerde değerler ile ilgili elde edilen iletilerin sayfa numaralarını gösteren tablolar da eklenmiştir. Böylelikle öykülerdeki alıntılardan da hareketle değerlerin öykülerde işleme biçimleri tespit edilmiş ve değerler ile ilgili sonuca varılmıştır.

Araştırma sonucunda öykülerde en çok aile kurumuna ve birliğine önem verme değerine rastlanmıştır. Öykülerde barış değeri ile ilgili iletilere rastlanmamıştır. Eserlerde en az işlenen değerler sırasıyla adil olma, hoşgörü, iffetli olma, saygı ve vatanseverliktir. Eserlerde değerler eğitimi açısından olumsuz iletilere rastlanmamıştır.

Anahtar Sözcükler

Değer, Değerler Eğitimi, Türkçe Eğitimi, Öykü, Fatma Karabıyık Barbarosoğlu

ABSTRACT

YILMAZ, Mehmet Emin. *Studying of Fatma Karabiyik Barbarosoğlu's Stories in terms of Education of Values*, Thesis of Master of Arts, Yüzüncü Yıl University Institute of Educational Sciences, Van, 2014.

The essential aim of this study is to analyze Fatma Karabiyik Barbarosoğlu's Stories in terms of Education of Values. The relation among the terms the definition, specialities, and function of value, classification of values, education of values, approaches of the education of values, education of values in National Education principles, Turkish lesson and education of values, properties of story genre, the role of the stories in transferring the values Fatma Barbarosoğlu's life and story writing has been established with regards of being constituted a conceptual framework.

Descriptive review has been used in this study. Fatma Barbarosoğlu's sixty stories in six books -one of which is a selection of stories- which were published between 1996-2005. Primarily twenty five values are identified which are significantly placed in Turkish, Social Studies and Religion Culture and Moral lessons. The stories have been reviewed in view of the identified values. The data obtained at the end of studying has been recorded. The values have been identified via being dealt with them in separate titles. In addition, the tables which show page numbers of messages which have been obtained from the values in the stories have been added to the study. Therefore, the place of values in stories has been defined and drawn a conclusion in view of quotations in the stories.

As a value family and family unity has been mostly seen in the stories as a result. The messages dealt with the peace value has not been seen in he works. The least studied values in the works respectively are being fair, tolerance, dignity, respect and patriotism. Negative messages have not been seen in the works in terms of education of values

Key Words

Value, Education of Values, Education of Turkish, Story, Fatma Karabiyik Barbarosoğlu

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY	i
BİLDİRİM	ii
TEŞEKKÜR	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	v
İÇİNDEKİLER	vi
KISALTMALAR DİZİNİ	x
TABLolar DİZİNİ	xi
SUNUŞ	xiii
GİRİŞ	1
1. BÖLÜM	3
1.1. Problem Durumu	3
1.2.Araştırmanın Amacı	6
1.3. Araştırmanın Önemi	6
1.4. Problem Cümlesi	8
1.4.1. Alt Problemler	8
1.5. Varsayımlar	8
1.6. Sınırlılıklar	8
1.7. Tanımlar	9
1.8. Konu ile İlgili Yapılan Çalışmalar	10
2. BÖLÜM: KAVRAMSAL ÇERÇEVE	12
2.1. Değer ve Değerler Eğitimi	12
2.1.1. “Değer” Kavramının Tanımı	12
2.1.2. Değerlerin Özellikleri ve İşlevi	14

2.1.3. Değerlerin Sınıflandırılması.....	20
2.1.3.1. Kluckhohn'un Değer Sınıflandırması	20
2.1.3.2. Takiyettin Mengüşoğlu'nun Değer Sınıflandırması	21
2.1.3.3. Hilmi Ziya Ülken'in Değer Sınıflandırması	21
2.1.3.4. Spranger'in Değer Sınıflandırması	22
2.1.3.5. Rokeach'ın Değer Sınıflandırması	23
2.1.3.6. Schwartz'ın Değer Sınıflandırması	25
2.1.3.7. Refshauge'nin Değer Sınıflandırması.....	26
2.1.4. Değerler Eğitimi	27
2.1.5. Değerler Eğitimi Yaklaşımları	32
2.1.5.1. Değerleri Telkin Etme Yaklaşımı(Değerlerin Doğrudan Öğretimi) 32	
2.1.5.2. Değerleri Belirginleştirme/Açıklama Yaklaşımı	34
2.1.5.3. Değer Çözümlemesi(Analizi) Yaklaşımı	36
2.1.5.4. Ahlaki İkilem Yaklaşımı ve Adil Topluluk Okulları	38
2.1.5.5.Karakter Eğitimi Yaklaşımı	41
2.1.5.6. Değerler Eğitiminde Örtük Program	48
2.1.5.7. Vatandaşlık Eğitimi	51
2.1.6. Değerler Eğitimi ve Okul	52
2.1.7. Değerler Eğitimi ve Aile	56
2.1.8. MEB Mevzuatında Değerler Eğitimi	59
2.1.9. Türkçe Dersi ve Değerler Eğitimi	64
2.1.9.1 Türkçe Öğretim Programında Değerler Eğitimi	66
2.1.9.1.1. Genel amaçlarda değerler eğitimi	67
2.1.9.1.2. Temel beceriler ve kazanımlarda değerler eğitimi	68
2.1.9.1.3. Temalar ve değerler eğitimi	71
2.2. Öykü	73

2.2.1. Öykü ve Öykü Türleri	73
2.2.2. Öykü ve Değerler Eğitimi(Öykünün Değerleri Aktarmada Rolü)	78
2.3. Fatma Karabıyık Barbarosoğlu Hayatı, Öykücülüğü ve Eserleri	80
2.3.1. Fatma Karabıyık Barbarosoğlu'nun Hayatı ve Öykücülüğü	80
2.3.2. Fatma Karabıyık Barbarosoğlu'nun Eserleri	83
2.3.2.1. Öyküleri	83
2.3.2.2. Romanları	83
2.3.2.3. Denemeleri ve Söyleşileri	83
2.3.2.4. İnceleme ve Araştırma Kitapları	84
3. BÖLÜM: YÖNTEM	85
3.1. Araştırmanın Modeli	85
3.2. Evren	85
3.3. Verilerin Toplanması	85
3.4. Verilerin Analizi	86
3.5. Geçerlilik ve Güvenirlilik	86
4. BÖLÜM: BULGULAR VE YORUMLAR	88
4.1. Fatma Barbarosoğlu'nun Öykülerinde Değerler	88
4.1.1. Adil Olma Değeri	89
4.1.2. Aile Kurumuna ve Birliğine Önem Verme Değeri	92
4.1.3. Arkadaşlık Değeri	99
4.1.4. Barış Değeri	105
4.1.5. Bilimsellik Değeri	106
4.1.6. Cesur Olma Değeri	108
4.1.7. Çalışkanlık Değeri	111
4.1.8. Dayanışma Değeri	115
4.1.9. Demokrasi Bilincine Sahip Olma Değeri.....	118

4.1.10. Dürüstlük Değeri	122
4.1.11. Fedakârlık Değeri	127
4.1.12. Hoşgörü Değeri	131
4.1.13. İffetli Olma Değeri	133
4.1.14. Kanaatkârlık Değeri	136
4.1.15. Misafirperverlik Değeri	139
4.1.16. Özgürlük Değeri	143
4.1.17. Sabırlı Olma Değeri	146
4.1.18. Sağlıklı Olmaya Önem Verme Değeri.....	150
4.1.19. Saygı Değeri	154
4.1.20. Sevgi Değeri	157
4.1.21. Sorumluluk Değeri	165
4.1.22. Temiz Olma Değeri	168
4.1.23. Vatanseverlik Değeri	173
4.1.24. Vefalı Olma Değeri	176
4.1.25. Yardımseverlik Değeri	179
SONUÇ	181
KAYNAKÇA	191
EK 1.	199
ÖZ GEÇMİŞ	228

KISALTMALAR

AD	: Acı Deniz
Age.	: Adı Geçen Eser
Akt.	: Aktaran
AZG	: Ahir Zaman Gülüşleri
BH	: Bahçeler Sokaklar
Bkz.	: Bakınız
çev.	: Çeviren
DED	: Değerler eğitimi Dergisi
DEM	: Değerler eğitimi Merkezi
DKAB	: Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi
GA	: Gün Akşamsızdır
İKİR	: İki Kişilik Rüyalarda
MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
TDK	: Türk Dil Kurumu
s.	: Sayfa
SH	: Senin Hikâyen
ss.	: Sayfa Sayısı
vb.	: ve benzeri
WHO	: Dünya Sağlık Örgütü

TABLOLAR DİZİNİ

Tablo1: Spranger Değer Sınıflaması	22
Tablo 2: Rokeach'ın Değer Sınıflandırması	24
Tablo 3 : Schwartz'ın Değerler Sınıflaması	25
Tablo 4 : Bazı Ülkelerin belirledikleri ortak değerler	30
Tablo 5 : Türkiye ve ABD Ders Öğretim Programlarında Öncelikli Değerler	31
Tablo 6: Karakter Eğitimi Yaklaşımları	47
Tablo 7: Türkçe Öğretim Programında Temalar Bazında Yer Alan Değerler	72
Tablo 8: Fatma Barbarosoğlu'nun Öykülerinde Adil Olma Değerinin Dağılımı	90
Tablo 9: Fatma Barbarosoğlu'nun Öykülerinde Aile Kurumuna ve Birliğine Önem Verme Değerinin Dağılımı	93
Tablo 10: Fatma Barbarosoğlu'nun Öykülerinde Arkadaşlık Değerinin Dağılımı ...	101
Tablo 11: Fatma Barbarosoğlu'nun Öykülerinde Bilimsellik Değerinin Dağılımı ...	107
Tablo 12: Fatma Barbarosoğlu'nun Öykülerinde Cesur Olma Değerinin Dağılımı...	109
Tablo 13: Fatma Barbarosoğlu'nun Öykülerinde Çalışmak Değerinin Dağılımı.....	112
Tablo 14: Fatma Barbarosoğlu'nun Öykülerinde Dayanışma Değerinin Dağılımı....	116
Tablo 15: Fatma Barbarosoğlu'nun Öykülerinde Demokrasi Bilincine Sahip Olma Değerinin Dağılımı.....	119
Tablo 16: Fatma Barbarosoğlu'nun Öykülerinde Dürüstlük Değerinin Dağılımı.....	123
Tablo 17: Fatma Barbarosoğlu'nun Öykülerinde Fedakârlık Değerinin Dağılımı.....	128
Tablo 18: Fatma Barbarosoğlu'nun Öykülerinde Hoşgörü Değerinin Dağılımı.....	132
Tablo 19: Fatma Barbarosoğlu'nun Öykülerinde İffetli Olma Değerinin Dağılımı...	134

Tablo 20: Fatma Barbarosoğlu'nun Öykülerinde Kanaatkârlık Değerinin Dağılımı..	137
Tablo 21: Fatma Barbarosoğlu'nun Öykülerinde Misafirperverlik Değerinin Dağılımı.....	140
Tablo 22: Fatma Barbarosoğlu'nun Öykülerinde Özgürlük Değerinin Dağılımı.....	144
Tablo 23: Fatma Barbarosoğlu'nun Öykülerinde Sabırlı Olma Değerinin Dağılımı..	146
Tablo 24: Fatma Barbarosoğlu'nun Öykülerinde Sağlıklı Olmaya Önem Verme Değerinin Dağılımı	151
Tablo 25: Fatma Barbarosoğlu'nun Öykülerinde Saygı Değerinin Dağılımı.....	155
Tablo 26: Fatma Barbarosoğlu'nun Öykülerinde Sevgi Değerinin Dağılımı.....	158
Tablo 27: Fatma Barbarosoğlu'nun Öykülerinde Sorumluluk Değerinin Dağılımı....	166
Tablo 28: Fatma Barbarosoğlu'nun Öykülerinde Temiz Olma Değerinin Dağılımı...	169
Tablo 29: Fatma Barbarosoğlu'nun Öykülerinde Vatanseverlik Değerinin Dağılımı.	174
Tablo 30: Fatma Barbarosoğlu'nun Öykülerinde Vefalı Olma Değerinin Dağılımı...	176
Tablo 31: Fatma Barbarosoğlu'nun Öykülerinde Yardımseverlik Değerinin Dağılımı.....	180
Tablo 32: Tespit Edilen Değerlerin Frekansı ve Yüzdeleri.....	183

SUNUŞ

Teknolojinin hızlı gelişimi, insan-iletişim ilişkisi temelinde zaman/mesafe kavramlarını etkisizleştirecek kadar daraltmıştır. Bu bağlamda oldukça küçüldüğü görülen dünyada küresel kültür olarak adlandırılan tüketim kültürü de hız kazanmıştır. Milletlerin tarih boyunca oluşan medeniyetleri, tüketim kültürünün etkisiyle menfi değişime uğramış; özellikle son çağın genç nesilleri arasında önemini tamamen yitirmemiş olsa bile büyük ölçüde güç kaybetmiştir. Millî ve manevi değer yargılarından uzaklaşmaya başlayan toplum, modern gelişmelerle birlikte tarihsel aidiyetlerine karşı yabancılaşmış; yeni nesil, bir önceki kuşakla uyumsuzluk problemini yaşamış, hatta kendi aile bireyleriyle pek çok alanda çatışır duruma gelmiştir. Toplumda yerleşen çatışmalı kültürün yerine yeniden sağlıklı bir uyumun inşa edilmesi ve bireylerin ortak değer ve amaçlar etrafında toplanabilmesi için onlara kaybedilmiş kültürel değerlerin yeniden kazandırılması büyük önem taşır. Bireylere söz konusu bu değerleri kazandırmak, hemen bütün ülkelerin eğitim sistemlerinin birinci önceliği haline gelmiştir. Bu bağlamda ülkemizde de özellikle gelişim çağındaki gençlere yönelik birtakım değerler hedeflenmekte, söz konusu değerlerin ilköğretimden başlamak üzere çeşitli ders programları içinde verilmesine büyük önem gösterilmektedir. Sosyal alandaki derslerin öğretim programlarında öğrencilere kazandırılmak istenen değerler, pek çok edebî türde olduğu gibi Türkçe ders kitaplarına alınan öykü türünden örnek metinlerle de pekiştirilmeye çalışılmaktadır.

Değerler eğitiminin edebi metinlerle olan ilişkisi, değerlerin aktarılması noktasında Türkçe dersinin önemini daha da arttırmaktadır. Zira kültür kavramının belirleyicisi olan değerlerin nesilden nesile geçişini sağlayacak edebi metinler, aynı zamanda bireyler arasında ortak bir tutum ve davranışın, zihniyet bağlamında ortak bir toplumsal bilincin tesis edilmesini de sağlayacaktır. Gençlere kazandırılması hedeflenen değerler açısından doğru bir eğitim vermek, söz konusu eğitimde beklenen sonuçları alabilmek için de vazgeçilmez enstrümanlarından biri olan edebi metinleri doğru seçmek önemlidir. Bilhassa ders saatleri dışında yapılacak eğitim programlarında millî ve evrensel değerler eğitimi esas alan kitapların okutulması, verimi artıracaktır.

Bu çalışmanın amacı; toplum hayatından hızla çekilen insanî ve ahlâkî değerleri eserlerinde yoğun olarak işleyen ve bu bağlamda geniş bir okur kitlesi bulunan Fatma

Barbarosoğlu'nun öykülerini, değerler eğitimi açısından incelemektir. Çalışmanın birinci bölümünde araştırmanın problem durumu, ikinci bölümde kavramsal çerçevesi, üçüncü bölümde yöntemi, üçüncü bölümde ise elde edilen bulgular yer almaktadır. Tez konusu olarak belirlediğimiz bu çalışma, öykü türü metinler yoluyla değerlerin nasıl aktarılabileceğine bir örnek teşkil etmesi bakımından önemlidir.

GİRİŞ

Düşünme yetisine sahip sosyal bir varlık olan insanın yaşamını dengeli ve huzurlu sürdürebilmesi, diğer insanlarla olan ilişkisine bağlıdır. Sosyal bir varlık olmaktan kaynaklanan bu insanî ilişkiler; ahlakî açıdan kabul edilebilir bireysel, kurumsal ve toplumsal değerlerle mümkün olabilmektedir. Değerler insan davranışlarını etkileyen, yönlendiren hatta davranışlara kaynaklık eden derin inançlardır. İnsanın yaşamındaki motivasyonudur. Bireyin değerler dünyasında oluşan aksaklıklar, dolaylı olarak toplumu da etkilediği söylenebilir..

19. yüzyılda özellikle pozitivist eğitim anlayışıyla beraber oluşan “bilimsel olarak varlığı kabul edilemeyen olguların” eğitim dışı bırakılması gelecek nesillerde ciddi sorunlar doğurmuştur. Bilgi ve tekniğin baş döndürücü gelişimine kapılan insanlık, İkinci Dünya Savaşı’nın sonuna kadar toplumun bünyesinde oluşan sorunların farkına varamamıştır. Zira gerek savaş öncesi ve gerekse savaş sonrası insanların küçük amaçlar uğruna acımasızca öldürülmesi, çocuk istismarının artması, gasp, yaralama, hırsızlık vb. olaylarda ciddi bir artış görülmüştür. Bu olayların toplum yaşamında oluşturduğu yıkım ve hüsrana, insanların değerlerden yoksun bir yaşam sürdüremeyeceğini göstermiştir. Bütün bu tecrübelerden sonra ülkeler kendi bekaları, yaşanılabilir bir toplum düzeni oluşturma, vatandaşlarının mutluluğu ve huzuru için değer aktarma süreci olarak tanımlanan ‘değerler eğitimi’ çalışmalarına hız vermişlerdir. Günümüzde bireysel hak ve özgürlüklere dayalı bir değerler eğitimi anlayışı eğitimin her alanında planlı olarak yürütülmeye çalışılmaktadır.

Ülkemizde uzun yıllar boyunca ihmal edilen değerler eğitimi 2000’li yıllarda önem kazanmaya başlamış; özellikle üniversitelerde değerler eğitimi alanında yapılan çalışmalar Milli Eğitim Bakanlığı’nın eğitim politikalarını da etkilemiştir. Nitekim 2010 yılında yapılan Milli Eğitim Şurası’nda değerler eğitimi ile ilgili önemli kararlar alınmıştır. Bu kararlarla beraber değerler eğitimi çalışmaları hız kazanmıştır.

Türkçe dersi, ilköğretim okullarında haftalık ders çizelgesinde ders saati en fazla olanıdır. Gerek ders sayısı gerekse içeriği ve öğretim şekli dolayısıyla Türkçe dersi ‘değerler eğitimi’ açısından önemli bir yer tutar. Hayatın içinden konuların işlendiği

Türkçe dersindeki edebî metinler, doğru seçildiğinde çocuklara ve gençlere değerleri aktarmada etkili olabilir. Edebî metinlerdeki olaylar hayatın kendisi ya da benzeridir. Okuduğu metinle bütünleşen kişi, olayları yaşayarak tecrübe eder. Birey tecrübesi sonucunda elde ettiği bilgileri davranışlarına yansıttığında edebî metinde verilmek istenen değeri öğrenmiş olur. Dolayısıyla seçilen metnin kendisi ve türü değerler eğitimi açısından önemlidir.

Bu çalışma, ilköğretim öğrencilerinin okuma alışkanlıklarına uygun bir yazın türü olan öyküler üzerine yapılmıştır. Çalışmada son yıllarda dikkatleri üzerine çeken ve 2000 yılında Türkiye Yazarlar Birliği tarafından yılın hikâyecisi olarak seçilen Fatma Barbarosoğlu'nun yayımlanmış öyküleri değerler eğitimi açısından incelenmiş ve tavsiye edilebilirliği değerlendirilmiştir.

Çalışma, dört bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde araştırmanın problem durumu belirlenerek araştırmanın amacı ve önemi ortaya konulmuştur. İkinci bölümde değer tanımı, özellikleri, işlevi, değerlerin sınıflandırılması, değerler eğitimi, değerler eğitimi yaklaşımları, Milli Eğitim Bakanlığı mevzuatında değerler eğitimi, Türkçe dersi ve değerler eğitimi, öykü türünün özellikleri, öykünün değerleri aktarmadaki rolü, Fatma Barbarosoğlu'nun hayatı ve öykücülüğü ile ilgili kavramsal bir çerçeve oluşturularak bu kavramların birbirleriyle olan ilişkileri tespit edilmiştir. Üçüncü bölümde araştırmanın modeli, evreni, verilerin elde edilmesi ve değerlendirilmesine yer verilmiştir. Dördüncü bölümde ise tespit edilen değerlerle ilgili bulgular ayrı başlıklar halinde ele alınarak yorumlanmış ve elde edilen sonuçlar ifade edilmiştir.

1. BÖLÜM

1.1. Problem Durumu

Doğayı, evreni ve kendini anlamlandırma çabası içinde olan insan, özellikle son yüzyılda bilim ve teknoloji alanında ciddi gelişmeler katetmiştir. Doğa ve evren hakkında elde edilen malumatlar olarak tanımlanan bilgi, insanın yeniçağdaki rehberi olmuştur. Bilgiye ulaşan, onu yapılandıran ve kullanan bireyler yetiştirmek ailenin, toplumun, hatta devletlerin birinci önceliği haline gelmiştir. Bu öncelik, eğitim olgusunun ele alınmasını ve gerekli ciddiyeti görmesini sağlamıştır.

En genel anlamda istendik davranış oluşturma ya da istendik davranış değiştirme süreci olarak nitelendirilen eğitim, toplumun süzgeçten geçirilmiş değerlerinin, ahlâk standartlarının, bilgi ve beceri birikimlerinin yeni nesillere aktarılması ile ilgilidir. Bu anlamda eğitim, "*bireyi istendik nitelikte kültürleme sürecidir*" (Senemoğlu, 2004:23). "Kültürleme" ise, "*toplumun kültürel değerlerini bireye kazandırması sürecidir*" (Demirel, 2004:8). Eğitimin istendik davranış boyutu, her toplumun kendi değer yargılarını, isteklerini, beklentilerini, ahlâki yapısını vs. bireye kazandırma sürecini ifade eder.

Toplumun kendi bireylerine yönelik olarak gerçekleştirdiği bu kültürleme sürecinin, formal bir düzen dâhilinde planlı ve programlı olarak okullarda yapılması, eğitimin öğretim boyutunu ifade eder. Hayatın değişik alanlarında, çevrede, ailede, sokakta, çarşıda, sinemada bu sürecin oluşması durumu eğitimin informal boyutunu kapsar. Dolayısıyla insan yaşamında her alanda, ömür boyu bir değişim, dönüşüm ve anlamlandırma süreci devam eder.

Bu süreçte her toplum sahip olduğu değerleri kendi bekası için yeni nesillere aktarma ihtiyacı hisseder. Nitekim "*kitlelerin yığın veya güruh olmaktan kurtularak aralarında ortak duygu, düşünce ve değerler oluşturması aynı zamanda onların ortaklaşma, kaynaşma ve dayanışma süreçlerini de sağlayan öğelerdir*" (Yaman 2012:9). 19. yüzyılda sanayide ve teknolojik alanda insanlığın aldığı mesafe, aynı oranda toplumların mutluluğunu ve refahını olumlu etkilememiştir. İnsanlık edindiği

tecrübe ile artık değerlerden yoksun bir yaşamın insanlara mutluluk getiremeyeceğini anlamıştır. Böylelikle daha çok felsefe, sosyoloji ve psikolojinin ilgi alanına giren değerler, eğitimin vazgeçilmez konusu haline gelmiştir.

“Değer” kavramının çeşitli tanımları olmakla beraber en geniş anlamda “*insanı değerli kılan, sahip olduğu üstün nitelikler ve sahip olduğu donanımlar*” (Yaman, 2012:18) ifadesiyle tanımlanmaktadır. Değerler, bir kimsenin değişik durumlarda gösterdiği sürekli davranışlara yön veren köklü inançlar olmakla beraber muhtelif tutumlar ve davranışlarla yakından ilişkilidir ve onlara yön verir (Aydın ve Güler, 2012:16). Hayat boyu devam eden ve davranış değişikliğine sebep bu değer kazanma ve kazandırma süreci, değerler eğitimi olarak adlandırılır.

Değerler eğitimi, son yıllarda bütün dünyada dikkate alınan ve ülkelerin yetiştirmek istediği insan modeline uygun olarak şekillenen eğitim sistemlerinin bir parçası haline gelmiştir. Ekonomik, kültürel ve sosyal yaşam bağlamında farklılık gösterse de ülkelerin evrensel değerleri kazandırma noktasında ortak paydaları mevcuttur. Ülkeler yeni nesillerin sahip olmasını istediği değerleri ve donanımları yasalarında açıkça belirtirler. Türkiye Cumhuriyeti Devleti’nde yetiştirilmek istenen yeni nesillerin nitelikleri, 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanununda şöyle ifade edilmektedir:

Türk milli eğitiminin genel amacı, Türk milletinin bütün fertlerini;

1. Atatürk ilke ve inkılâplarına ve Anayasada ifadesini bulan Atatürk Milliyetçiliğine bağlı; Türk milletinin millî, ahlâkî, insanî, manevî ve kültürel değerlerini benimseyen, koruyan ve geliştiren; ailesini, vatanını, milletini seven ve daima yüceltmeye çalışan; insan haklarına ve Anayasanın başlangıcındaki temel ilkelere dayanan demokratik, lâik ve sosyal bir hukuk devleti olan Türkiye Cumhuriyeti’ne karşı görev ve sorumluluklarını bilen ve bunları davranış haline getirmiş yurttaşlar olarak yetiştirmek;

2. Beden, zihin, ahlâk, ruh ve duygu bakımlarından dengeli ve sağlıklı şekilde gelişmiş bir kişiliğe ve karaktere, hür ve bilimsel düşünme gücüne, geniş bir dünya

görüşüne sahip, insan haklarına saygılı, kişilik ve teşebbüse değer veren, topluma karşı sorumluluk duyan; yapıcı, yaratıcı ve verimli kişiler olarak yetiştirmek;

3. İlgi, istidat ve kabiliyetlerini geliştirerek gerekli bilgi, beceri, davranışlar ve birlikte iş görme alışkanlığı kazandırmak suretiyle hayata hazırlamak ve onların, kendilerini mutlu kılacak ve toplumun mutluluğuna katkıda bulunacak bir meslek sahibi olmalarını sağlamak (<http://mevzuat.meb.gov.tr>: Erişim Tarihi:05.11.2014 ve Akbaş, 2004:674-675).

Kanunda görüleceği üzere aile, vatan, millet sevgisi, çalışkanlık, insan haklarına saygılı olma, hür olmak, bilimsel düşünme, birliktelik gibi değerlerin öğretilmesi amaçlanmıştır. Okullar aracılığıyla yapılan bu planlı ve programlı olarak istendik yönde davranış değişikliği oluşturma süreci kademelere bölünmüş eğitim basamaklarında yapılmaktadır.

İlköğretim çağındaki çocukların milli ahlâk anlayışı içinde yetiştirilmesi bu basamaktaki okulların amacı ve görevi olarak belirtilmiştir. Milli ahlâk kavramı, geçmişten geleceğe doğru toplumu taşıyan bütün değerleri ifade eder. Bu noktada en büyük kültür taşıyıcısı olan ‘dil’ unsurunu unutmamak gerekir. Dil, kültürel bütünlüğü sağlayan ve nesiller arası taşıyıcılığı yapan temel ögedir. Değerlerin taşınması, yaşatılması, yeni nesillere aktarılması dil aracılığıyla olur. Sosyal bir kurum olarak kabul edilen dil ve dil öğretimi, ülkelerin birinci önceliği olmakla beraber kültür taşıyıcısı olması nedeniyle de değerler eğitimi bakımından büyük bir önem arz eder. Türkçe dersi, dil eğitimindeki yeri, haftalık okutulan ders saati ve verilen önem dolayısıyla ilköğretim çağındaki çocuklarda değerlerin kazandırılmasında önemli bir işlev görmektedir.

Özellikle son yıllarda insanî değerlerde oluşan aşınmalar, toplum yaşamını olumsuz etkilemektedir. Ülkeler, bu olumsuzluğun ortadan kaldırılmasına yönelik olarak değerler eğitimi çalışmalarına önem vermeye başlamışlardır. Duyuşsal alan içinde yer alan değerlerin bireye doğru aktarılması, dünyada olduğu gibi ülkemizde de önemli bir problem alanını olarak görülmüştür. Bizim de araştırmamızın problemini değerler eğitimi oluşturmaktadır. Bu doğrultuda Fatma Karabıyık Barbarosoğlu'nun yayınlanmış öykülerini değerler eğitimi açısından incelenmiştir.

Türkçe dersinin öğretiminde önemli bir yer tutan okuma metinleri ve edebi eserlerin doğru seçimi önem arz eden bir durumdur. Bu bağlamda çocukların ve gençlerin okuma alanlarının içinde olan öykü yazın türünde ciddi eserler vermesi, kültürel değerlere bağlı bir yazar profili çizmesi, Fatma Barbarosoğlu'nun öykülerinin değerler eğitimi açısından incelenmesi gereğini ortaya koymuştur.

1.2.Araştırmanın Amacı

Araştırmanın amacı, değer ve değerler eğitimi ile ilgili kavramsal bir çerçeve oluşturmak, son yıllarda yazdığı eserlerle dikkatleri üzerine çeken Fatma Karbıyık Barbarosoğlu'nun okuyucuya telkin ettiği ve hikâye kurgusu içinde kazandırmaya çalıştığı temel değerleri belirlemek, bunların Türkçe öğretim programındaki değerlere uygunluğunu tespit etmek, açığa çıkan verileri analiz etmek, öykülerin değerler eğitimi açısından tavsiye edilebilirliğini değerlendirmektir.

1.3. Araştırmanın Önemi

Günümüz dünyasında insanî değerlerin ciddi erozyona uğradığı, temel ahlakî normların aşıldığı görülür. Bu aşınma, bütün toplumların bir arayış içine girmelerine, devletlerin mevcut olumsuz gidişatı durdurma yönünde eğitime dayalı işlevsel etkinlikler gerçekleştirmelerine neden olmuştur. Bu bağlamda hayat boyu devam eden öğrenme sürecinde eğitimin formal boyutunu oluşturan okullarda da değerler eğitimi, diye ifade edilen yeni bir eğitim modeli öngörülmüştür. Bu eğitim modeli ile temel insanî değerler ile bir toplumu, milleti ayakta tutan ve kültür birikiminin sonucu olan yaşayış tarzı, gelenek, görenek ve ahlak anlayışını yeni nesillere aktarma amacı güdülür. Türkiye'de Milli Eğitim Bakanlığı 2010 yılında yayımladığı genelge ile ilk defa 'değerler eğitimi' kavramını kullanmıştır. Bakanlık, okullara bu alanla ilgili olarak yapacakları çalışmalar hakkında bilgi vererek ilgililerin konuya gerekli hassasiyeti gösterilmeleri istemiştir.

Türkçe dersi ilköğretim okullarının ana dersidir. Bu ders ile kültürün taşıyıcısı olan dil bütün yönleriyle çocuklara öğretilmeye çalışılmakta, çocukların

okuma, yazma, dinleme ve konuşma becerilerinin geliştirilmesi amaçlanmaktadır. İnsanın ahlâki gelişiminde ilköğretim çağının etkinliği düşünüldüğünde Türkçe dersinin değerler eğitimi açısından önemi daha iyi anlaşılır.

Türkçe eğitiminde edebî eserlerin yadsınamaz bir rolü vardır. Edebî eser, yazıldığı dilin zirve noktası, o dilin yaşayan parçasıdır. Sanat ve edebiyat alanında her gün yüzlerce eser yayımlanmaktadır. Bütün bu eserlerin okutulması ve öğretilmesi mümkün görünmemektedir. Öte yandan içerik analizi yapılmayan bazı eserlerin çocuklara okutulması sakıncalı olabilmektedir. Yapılandırma eğitim anlayışıyla bilgiyi, kendisi yapılandıran ve bilgiye ulaşma noktasında sıkıntısı olmayan ancak doğru bilgiye ulaşmada kılavuza (öğretmene) ihtiyaç duyan öğrencilerin doğru yönlendirilmesi gerekmektedir. Bu noktada özellikle kitle iletişim araçlarının hayatımızın her alanını işgal ettiği günümüzde ahlakî olan ve olmayan unsurların birbirine karıştığı görülmektedir. Ciddi bir kültürel yozlaşmanın yaşanmış olması nedeniyle yeni bir model olarak ortaya çıkan değerler eğitimi alanının araştırılması ve bu alanda eserler verilmesi zorunlu hâle gelmiştir.

Bu çalışmada sosyolog, hikâyeci, romancı, deneme yazarı olarak tanınan Fatma Barbarosoğlu'nun yayımlanmış beş öykü kitabını değerler eğitimi açısından incelemeyi hedefledik. Öykülerinin Türkçe eğitiminde ve çocuk eğitimindeki rolü, bizi bu tür üzerinde değerler eğitimi araştırma ve incelemeye sevk etti. Yine doğumdan itibaren çocukla her alanda iletişim içinde olan kadınların, anne duyarlılığı ile yazmaları dolayısıyla da özellikle kadın öykücülerden birini incelemeyi öngördük. Değerleri ön planda tutan ve bunları eserlerinde modern bir tarzda işlemeye çalışan yazarlarımızdan biri olan Fatma Barbarosoğlu'nun eserlerini bu tarz bir akademik çalışma konusu olarak önemli bir sosyal fayda sağlayacağı ümidiyle kayda değer gördük.

Bu çalışma, Türkçe eğitimi ve değerler eğitimi açısından öğretmenlere ve velilere tavsiye edilebilirlik noktasında bir değerlendirme imkânı sunacaktır. Ortaya çıkacak çalışmanın değerler eğitimi ve değerlerin aktarılması bağlamında araştırmacılar için önemli bir kaynak niteliği taşıyacağı öngörülmektedir.

1.4. Problem Cümlesi

Fatma Barbarosoğlu'nun öykülerinin değer ve değerler eğitimi açısından önemi nedir?

1.4.1 Alt Problemler

1. Fatma Barbarosoğlu'nun öykülerinin MEB Türkçe Öğretim Programı çerçevesinde değerler eğitimi açısından önemi nedir?

2. Fatma Barbarosoğlu'nun öykülerinin ortaokul Türkçe ders kitaplarında kullanılabilirliği var mıdır?

3. Fatma Barbarosoğlu'nun öykülerinde kazandırılmak istenen değerler, toplumun benimsediği ortak milli ve manevi değerlerle hangi oranda uyumludur?

4. Fatma Barbarosoğlu'nun öykülerinin çağımız değerleri açısından olumlu ve olumsuz yönleri nelerdir?

1.5. Varsayımlar

1. Öykülerde yer alan değerlerin MEB tarafından hazırlanan öğretim programlarında yer alan değerlerle uyumlu olduğu varsayılmaktadır.

2. Değerlerin öykü metinleri vasıtasıyla okuyucu hedef kitleye kazandırılabilmesi varsayılmaktadır.

3. Türkçe Öğretim Programı'nın değerler eğitimi açısından yeterli olmadığı varsayılmaktadır.

1.6. Sınırlılıklar

Tezin kapsamını, Fatma Barbarosoğlu'nun biri yayınlanmamış öykülerinin de bulunduğu öykü seçkisi kitabı olmak üzere altı öykü kitabı oluşturmaktadır. Araştırma Fatma Barbarosoğlu'nun hayatı, öykücülüğü ve eserleri ile değer ve değerler eğitimi

kavramlarının yanı sıra yazarın öykü kitaplarında yer alan öykülerdeki değerleri tespit ve yorumlamakla sınırlıdır.

1.7. Tanımlar

Değer: Bir şeyin önemini belirlemeye yarayan soyut ölçü; bir şeyin sahip olduğu kıymet; yüksek ve yararlı niteliklerdir (Arslan ve Yaşar, 2004:8). “1. Arzu edilen, arzu edilebilen şey, olaylarla ilgili insan tutumudur.2. İdeal davranış biçimleri veya hayat amaçları hakkındaki inançlarımız, davranışlarımıza yön gösteren ölçülerdir.3. Bir nesneye, varlığa veya faaliyete, bireysel ve toplumsal açıdan tanınan önem ya da üstünlüktür” (Aydın ve Güler, 2012:4). “Kişinin isteyen, gereksinim duyan bir varlık olarak nesne ile bağlantısında beliren şeydir” (Ulusoy ve Dilmaç, 2012:13).

Eğitim: “Eğitim, insanın bütününe geliştirmeyi amaçlayan ve hayat boyu süren bir çabadır” (Hökelekli, 2013:209). Senemoğlu (2004:23), eğitimi “bireyi istendik nitelikte kültürlenme süreci” olarak tanımlar. *Türkçe Sözlük*’te bu kavram, “Çocukların ve gençlerin toplum yaşayışında yerlerini almaları için gerekli bilgi, beceri ve anlayışları elde etmelerine, kişiliklerini geliştirmelerine okul içinde veya dışında, doğrudan veya dolaylı yardım etme, terbiye” (TDK, 2011:761) olarak açıklanır. Bu tanıma göre eğitim, kişinin hayatına devam etmesi ve toplumda bir birey olarak yer edinmesi için gerekli olan donanımı alma ve verme işidir. Böylelikle birey, toplumun nitelikli bir parçası haline gelir. Özbay ise eğitimi “insana bebekliğinden itibaren içinde yaşadığı toplumda zeka, beden ve ruhça davranış değişikliği kazandırma” (Özbay, 2006:12) olarak tanımlar. Eğitimin yapılan bütün tanımlarının ortak noktası bireyde davranış değişikliğine yol açılmadır. Bu davranış değişikliği, toplumun talebi ve beklentileri doğrultusunda gerçekleşir.

Değerler Eğitimi: Değerler eğitimi “insanî, ahlâkî, kültürel ruhsal, toplumsal ve evrensel boyutlarda oluşabilen duyarlıkların özümsemesi ve benimsenmesi ile ... değer kazanma ve kazandırma süreci” (Yayman, 2012:17,18) dir.

Hikâye: “Yaşanmış ya da yaşanması mümkün olayların kişi yer ve zamana bağlı olarak anlatılan edebî türdür” (Aktaş ve Gündüz, 2005:207). Türk Dil Kurumu’nun hazırladığı *Türkçe Sözlük*’te (2011:1100) ise hikâye, “gerçek veya tasarlanmış olayları

anlatan düz yazı türü” olarak tanımlanır. Kolcu (2006:12), hikâyenin olan ya da olması muhtemel olayların yanında durumların da anlatıldığı bir edebî tür olduğuna dikkat çeker. Buna göre hikâye, insanın yaşamının bir kesimindeki olay ve durumları anlatan yazı türüdür.

1.8. Konu ile İlgili Yapılan Çalışmalar

Sönmez, Hülya (2011).*Reşat Ekrem Koçu'nun Çocuklar İçin Yazdığı Eserlerde Değer Eğitimi ve Türkçe*, İnönü Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Türkçe Eğitimi Anabilim Dalı, Malatya (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi)

Bu çalışmada, Reşat Ekrem Koçu'nun çocuklar için yazdığı on altı eserde aktarmak istediği değerler, Koçu'nun çocuğa bakış açısı ve Koçu'nun Türkçeyi nasıl işlediği üzerinde durulmuştur.

Kumbasar, Ezgi (2011). *Muzaffer İzgü'nün Romanlarının Değerler Eğitimi Açısından İncelenmesi*, Karadeniz Teknik Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Türkçe Eğitimi Anabilim Dalı, Trabzon (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi)

Bu çalışmada, Muzaffer İzgü'nün 1971-2003 yılları arasında yayınlanmış romanları içerdiği değerler açısından incelenmiş, roman yazın türü ile değerler eğitiminin ilişkisi irdelenmiştir. Araştırma sonucunda incelenen romanlarda en çok sevgi değerine rastlanmıştır.

Aslan, Mecit (2011). *İlköğretimde Karakter Eğitimi Ve Öğrencilere Kazandırılması Gereken Değerler*, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, Eskişehir (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi)

Bu çalışmada, ilöğretim okullarında verilmekte olan eğitimin karakter eğitimine uygunluğu incelenmiş, ilköğretim öğrencilerine kazandırılması gereken değerler tespit edilmiştir.

Büyükbingöl Yağcı, Ayşegül (2012). *Değerler Eğitimi Bağlamında Yusuf İle Züleyha Kıssası*, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İlahiyat Anabilim Dalı, İstanbul (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi)

Bu çalışmada, Yusuf İle Züleyha kıssası ekseninde verilmek istenen değerler tespit edilerek, Hz. Yusuf'un hayatında yer alan "ıffet" değerinin önemi nitelenmiştir.

Moğul, Selçuk (2012). *Mehmet Akif Ersoy'un Safahat İsimli Eserinin Türkçe Eğitimi ve Değerler Eğitimi Açısından İncelenmesi*, Erciyes Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Türkçe Eğitimi Anabilim Dalı, Kayseri (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi)

Bu çalışmada, Türk edebiyatında özellikle milli mücadele dönemine damgası vuran Mehmet Akif Ersoy'un *Safahat* adlı eserinde yer alan milli ve manevi değerler araştırılmıştır.

Erol, Emrullah (2014). *Tarık Buğra'nın Öykülerinin Değerler Eğitimi Açısından İncelenmesi*, Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Türkçe Eğitimi Anabilim Dalı, Van (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi)

Bu çalışmada, Cumhuriyet döneminin çok yönlü yazarlarından olan Tarık Buğra'nın öykücülüğü ele alınarak öykülerinin, değerler eğitimi ve Türkçe eğitimi açısından önemi araştırılmıştır.

2. BÖLÜM: KAVRAMSAL ÇERÇEVE

2.1.Değer ve Değerler Eğitimi

Bu bölümde değer ve değerler eğitimi ilgili kavramsal çerçeve oluşturularak kavramların birbirleriyle ilişkileri açıklanmaya çalışılmıştır.

2.1.1. “Değer” Kavramının Tanımı

Felsefe, psikoloji, sosyoloji başta olmak üzere; matematik, iktisat ve dini bilimler gibi birçok bilim alanında kullanılmakta olan “değer” kavramı, *Türkçe Sözlük*'te (TDK, 2011:607) örnekleriyle birlikte şöyle ifade edilmektedir:

1-Bir şeyin önemini belirtmeye yarayan soyut ölçü, bir şeyin değdiği karşılık, kıymet.

2-Bir şeyin para ile ölçülebilen karşılığı, bedel, kıymet, paha.

3-Üstün nitelik meziyet, kıymet.

4-Üstün yararlı nitelikleri olan kimse.

5-(Fel.) Kişinin isteyen gereksinim duyan bir varlık olarak nesne ile bağlantısında beliren şey.

6-Mat. Bir değişkenin veya bilinmeyeninin sayısı ile anlatımı.

7-Bir ulusun sahip olduğu sosyal, kültürel ekonomik ve bilimsel değerlerini kapsayan maddi ve manevi öğelerin bütünü.

Tanımlar incelendiğinde yukarıda belirtilen bilim dallarının bakış açısının varlığı görülür.

Latince “kıymetli olmak” veya “güçlü olmak” anlamına gelen “valare” kökünden türetilen “değer” kavramı, ilk defa sosyal bilimcilere Zraniecki tarafından kazandırılmıştır. (Bilgi, 1995; akt. Ulusoy ve Dilmaç, 2012: 6)

Erol Erdoğan, belediyelerin değer eğitimindeki fonksiyonunu değerlendirdiği çalışmada Osmanlıca metinlerde “değer”e karşılık gelen kelimenin “kıymet” olduğunu belirtir.

Değer kavramı üzerine bugüne kadar pek çok bilimsel, felsefi tartışma ve araştırma yapılmıştır. Bu araştırmalara rağmen değerlerin tam olarak ne içerdiğine yönelik görüş birliğine varıldığı söylenemez. Söz konusu çalışmalarda, bazen değerlerin subjektif bir nitelik taşıdığı, değer kavramının objektif bir temele dayanmadığı ileri sürülmüştür. Kuramcılarının birçoğu, değerleri çeşitli kavramlarla ilişkilendirerek açıklamaya çalışmışlardır. Değer kavramının çok değişik disiplinlere girmiş olması, bu kavramın tanımını oldukça güçleştirmiştir. Her bilim dalı bu kavramla ilgili kendisini ilgilendiren boyutunu seçmiş ve incelemiş; ilgilendirmeyen kısmını da göz ardı etmiştir. Bundan dolayı genel kabul görebilecek bir tanım üzerinde fikir birliği sağlanmış değildir (Güngör, 1993; akt. Ulusoy, 2012:5). Farklı açılardan ele alınmış olması bu nedenledir.

Mengüşoğlu *Felsefeye Giriş* adlı eserinde değer kavramını geniş anlamda, “*her türlü amaç ve hedefler, her türlü ilgi ve çıkarlar; tutkular, her türlü idealler, her türlü güç ve iktidar etkenler, her türlü ün ve şan hırsı; yerme, övme, saygı ve saygısızlık, inanma ve inanmama, sözünde durma ya da durmamama, dürüstlük, sevgi ve nefret gibi duygusal edinimler ve amaçlar*” (Mengüşoğlu, 1997:198) olarak tanımlar.

Şişman, *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri* (2012:1205) adlı değerler eğitimi özel sayının önsözünde, değerlerin felsefenin temel kanunlarından biri olduğunu belirterek değerleri, “*neyin doğru, neyin yanlış, neyin iyi, neyin kötü olduğunu belirlemeye yarayan ölçütler*” olarak tanımlar. Buna göre değerler, insanların gerçekleştirmek istedikleri, önem verdikleri ve sahip olmak istedikleri unsurlar bütünüdür..

Değer, “*belirli bir insan davranışının veya yaşam amacının bir diğerinden daha üstün olduğu noktasındaki tutarlı ve derin inançtır. Değerler, insan yaşamının önemli ve vazgeçilmez bir boyutunu oluşturur*” (Dökmen, 2006: 60).

Yaman, (2012:17) “değer” kavramını, bireylerin herhangi bir kişi, varlık, olay, durum karşısında ortaya koydukları duyarlılıklar şeklinde tanımlayarak, çeşitli yönleri

bulunan bu duyarlılıkların benimsenmesi sürecini de “değerler eğitimi” olarak adlandırır.

Anthony Giddens (2005, çev. Cemal Güzel), *Sosyoloji* adlı eserinde değeri, neyin önemli, değerli ve istenir olduğunu tanımlayan düşünceler olarak ifade eder. Bu soyut düşünceler ya da değerler, insanlar toplumsal dünyayla etkileşim içindeyken, onların yaptıklarını anlamlı kılar ve onlara yol gösterir. Bu bağlamda Aydın ve Güler’e (2012) göre de “değer” arzu edilen, arzu edilebilen şey, olaylarla ilgili insan tutumu, ideal davranış biçimleri veya hayatın amaçları hakkındaki inançlarımız, davranışlarımıza yön gösteren ölçülerdir. Aynı zamanda değer, bireysel ve toplumsal olarak bir nesneye, varlığa ya da faaliyete tanınan önem veya üstünlüktür. Aynı kapsamda Dilmaç (2007) ise, insanî değerlerle ilgili çalışmasında değeri, insanı insan yapan özelliklere sahip olan ve insanı diğer canlılardan ayıran temel özellikleri içinde barındıran inançlar bütünü olarak tanımlar.

“Değer” kavramına ilişkin yukarıda belirtilen tanımları genel itibariyle sosyoloji, felsefe ve psikoloji bilim alanlarının kendi öncelikleri doğrultusunda oluşan tanımlardır. Felsefe, değeri doğruyu yanlıştan, iyiyi kötüden ayıran bir ölçüt olarak değerlendirirken; psikoloji, değer kavramını insan davranışlarının yol göstericisi olarak rol oynayan inançlar bütünü olarak tanımlar. Sosyologlar, değerleri içinde bulunduğu toplumun temel kültürel unsurlarını oluşturmasından kaynaklı birey-toplum ilişkilerini etkileyen ve düzenleyen nitelikler olarak tanımlar.

Eğitsel açıdan bakıldığında ise bir toplumun eğitim sistemi, o toplumun sahip olduğu değerleri yansıtan önemli araçlardır. Çünkü eğitim, “*değerlere ilişkin inançların ifade biçimidir*” (Desford, 1961; akt. Koruklu ve Aktamış, 2012:1291).

2.1.2. Değerlerin Özellikleri ve İşlevi:

Eğitim felsefesinin içinde son yıllarda yer alan değerlerin taşıdığı özellikler ve üstlendikleri işlevler noktasında her felsefi akımın farklı bir değerlendirmesi mevcuttur. İdealistler, değerleri değişmeyen ve bütün insanlara uygulanabilir ilkeler olarak görmüşler ve etik ilkelerin ise kültürdeki değerleri yansıttığını belirtmişlerdir. Felsefe,

tarih, edebiyat ve sanatla ilgili derslerin bu değerleri aktarması gerektiğini savunurlar. Realistlere göre, *“doğa yasaları evrensel ve sonsuzdur; dolayısıyla değerler de bu evrensel yasalar üzerine oturtulmalıdır. Bundan dolayı değerler evrensel ve objektiftir”* (Akbaba ve Altun, 2003:9). Pragmatistler ise, evrenin sürekli olarak değiştiğini, buna bağlı olarak değerlerin zamana, yere ve durumlara bağlı olarak değiştiğini belirtirler. Dolayısıyla değerler sübjektif duyuların bir ifadesidir ve bilimsel olarak ispatlanamazlar (Kenan, 2004). Varoluşçular ise, bireylerin kendi özgür seçimleriyle değer oluşturmaları gerektiğini ifade ederler. Buna göre değer, doğası itibariyle özgürleşme ve dönüşümü kendinde barındırmalıdır (Çınar, 2006). Eleştirel toplum teorisi oluşturma maksadıyla Almanya’da 1923 yılında Toplumsal Araştırma Enstitüsünün bir düşünce akımı olarak ifade edilen Frankfurt Okulu kurulur. Bu okul; sosyoloji, siyaset bilimi, psikanaliz, felsefe, tarih, estetik gibi farklı disiplinlerden insanları bir araya getirmiştir. Frankfurt Okulu mensupları, değerleri baskın gücün belirlediğini ileri sürmüşlerdir. Söz konusu okulun düşünürlerine göre bütün toplumlarda iktidarı elinde bulunduran güçlü ve imtiyazlı gruplar vardır. Bu gruplar, eğitim kurumları da dâhil olmak üzere bütün alanlarda kendi bilgi, inanç ve değerlerini, gücü daha az olanlara aşılamaaktadırlar (Akbaba Altun, 2003).

Değerleri biyolojik ve fizyolojik ihtiyaçlar; bilgi ve düşünce, sosyal destek ve pekiştirmeçer oluşturur (Koruklu ve Aktamış, 2012:1292). Değerler, bireylerin tutumları, kişilikleri ve sosyal rolleriyle ilişkilidirler. Değerlerin ortaya çıkmasında sosyal kabul ve onay önemlidir. Onaylanan değerlerin tekrar etmesi olasıdır. Değerlerin öğrenilmesinde model alma ve taklidin yanı sıra bilgi ve düşünce boyutu da önemlidir. Çünkü insanlar tercihlerini ve yargılarını yeni öğrendikleriyle değiştirmekte ve şekillendirmektedir (Sarı, 2005:77).

Değerler, insan yaşamının çeşitli dönemlerinde yaşantılar sonucu değişebilmektedir. Bu bağlamda “Değerler doğuştan mı yoksa sonradan mı öğrenilir?” sorusuna; “yaşantılar sonucu, yani öğrenmeyle oluştuğu” yönünde bir cevap verilebilir.

Rokeach (1973), değerler üzerine yaptığı araştırmalarda değerlerin, sübjektif bir nitelik taşıdığını ve her insanın bir değere farklı derecelerde sahip olabileceğini belirtir. Ona göre değerler, bir değer sistemi içinde organize olur. Böylelikle Rokeach,

değerlerin kültürün bir ürünü olduğu sonucuna varmıştır (Rokeech, 1973 akt. Katılmış, 2010).

Değerler, insan davranışlarını ve tutumlarını yönlendiren genel standartlardır. *“Kendi içlerinde hiyerarşi oluşturur ve etkileşim sonucunda değişime uğrarlar”* (Akbaş, 2004:46). Değerlerin değişimi, bireylerin kişilik yapılarında önemli değişikliklere yol açarak bireylerin eylem ve düşüncelerini etkiler. Toplumsal açıdan değer değişimi, sosyal ve kültürel değişimi beraberinde getirir. Bu değişim, toplumların üretim biçimini hatta çağları değiştiren bir nitelikte olabilir. Nitekim Protestan etiğinin yarattığı çalışma ahlâkı sonucunda, modern kapitalizmin Luther ve Calvin mezhepleri ortaya çıkmıştır (Weber, 1985; akt. Sarı, 2005).

Birey, değerleri toplum içinde siyasi ve ideolojik tercihlerde, toplumsal yargılarda ve gruba uyumda kullanır. Bireysel olarak da değerleri, güdü, karar verme, davranış yaptırımı veya ölçütü olarak kullanır (Akbaş, 2004).İnsanın bütün hayatını etkileyen inançlar ve ölçütler bütünü olan değerlerin özellikleri şu şekilde sıralanmaktadır:

1-Değer bilinçli ve amaçlı davranışın genel kriteridir. Değer eylemlerde bulunan bireyin kabul edilebilir arzu ve istekleri için bir referans noktası görevini taşır.

2-Değerler bir kültür içinde şekillendiği gibi bu kültürün oluşmasında ve yönlendirilmesinde büyük etkiye sahiptir. Belli bir kültürün gelişme sürecinde şekil alırlar. Bu açıdan değerler kültürün esasını oluşturan öğelerdendir.

3-Değerler insanlarla özdeşleşmiştir. Sosyalleşme sürecinde değerler kişiler tarafından öğrenilmekte ve üstlenmektedir. Kısaca, kişinin şahsiyet yapısıyla bütünleşir.

4-Sosyal bir boyuta sahip olan değerler hem zihinsel (arzu ve eylem boyutunu belirler) hem de duyuşsal yönü olan ifadelerdir. Sosyal değerler belli sosyal sonuçlara yol açarlar. Bu sosyal sonuçlar literatürde değerlerin işlevleri olarak adlandırılırlar (Gökçe, 1994; akt. Ulusoy ve Dilmaç, 2012:21). Fichter bu işlevleri şöyle sıralamaktadır:

1.Değerler inançlardan oluşur. Ancak, tümüyle nesnel, duygulardan arındırılmış fikir niteliği taşımazlar. Etkinlik kazandıklarında duygularla iç içe geçerler.

2. Değerler bireyin amaçlarıyla (eşitlik gibi) ve bu amaçlara ulaşmada etkili olan davranış biçimleriyle (hak bilirlilik, yardımseverlik gibi) ilişkilidirler.

3. Değerler özgür eylem ve durumların üzerindedirler. Örneğin, itaatkârlık değeri işte ya da okulda, aileyle, arkadaşlarla ya da tanımadığımız kişilerle olan ilişkilerimizin tümünde geçerlidir.

4. Değerler; davranışların, insanların ve olayların seçilmesini ya da değişimini yönlendiren standartlar olarak işlev görürler.

5. Değerler taşıdıkları öneme göre kendi aralarında sıralanırlar. Bu sıralama değer önceliklerini belirleyen bir sistem oluşturur (Özensel, 2003:231-232).

Sosyal değerlerin bir kısmı kişinin dışında ancak kişiyi etkileyen özelliklerdedir. Örneğin, bir kişinin iyi bir aileye mensup olmasından dolayı değer görmesi veya sahip olan servetin büyüklüğünden dolayı edindiği yüksek değer kişinin dışındadır. Çünkü bunlar kişinin tümüyle kontrol edemeyeceği değer koşulları ve ortamlarıdır. Öte yandan kişiye ilişkin değer kaynakları da vardır. Bunlar değerlerin ikinci düzlemini oluşturur. Kişinin iyi hareketleri işin övülmesi, kötü hareketleri için azarlanması da kişinin toplumsal olarak değerlendirilmesinde bir temel oluşturur. Bu da sorumluluk ve onur kavramlarını karşımıza çıkarır. Bu iki kavram toplumdan kaynaklanmaz ve bireye dışarıdan aktarılamaz (Fischer, 1990; akt. Özensel, 2003: 233).

Değerler üzerine bir çok araştırması olan Rokeach ise değerlerin işlevlerini şu şekilde açıklamıştır:

1. Standart olarak değerler:

Değerler, bireyin toplum içindeki davranışlarını belirler. Bir olayla karşılaşan birey, pozisyon alır ve karşılaştığı toplumsal olayları değerlendirirken ve yargılarken değerlerini kullanır. Birey, değerlerine bağlı olarak siyasi veya dinsel ideolojiyi diğerine tercih eder ve kendini başkalarına sergiler. Kendisini başkalarıyla karşılaştırırken ve başkalarını etkilemek ya da ikna etmek amacıyla kullanır. Değerler sayesinde insanlar inanç, tutum ve eylemlerini akıl süzgecinden geçirirler ve toplumsal alanda kabul edilmezlik sonucundaki benlik zedelenmesini engellerler.

2. Çatışma ve karar vermede değerler sistemi:

Birey çatışma ve karar verme durumuyla karşılaştığında değerler danışmanlık görevi yerine getirirler. Böyle bir durum karşısında değerlerin biri değil birkaçı birden harekete geçer ve birey önceden öğrenilmiş yapıları kullanarak karar verir ve çatışmaları çözer.

3. Değerlerin seviyeleri:

Değerler tek başına değil, bir bütün halinde var olurlar. Bir araya gelerek tutarlı ve sistemli kalıcı organizasyonlar oluştururlar. Değerler aynı zamanda önem sırasına göre aşamalı sınıflandırma oluştururlar. Birey aile ve kişisel ilişkiler için ve iş yaşamı için ayrı değer sınıflandırması yapabilir.

4. Değer kazanımı:

Değerler kalıtsal olmayıp öğrenme sonucu oluşurlar. Değer oluşumu çocuklukta başlar ve yaşa bağlı olarak artar. Ortak değerlerin oluşumunda sosyoekonomik düzey önemli rol oynamaktadır. Birey içinde bulunduğu ortam (okul, işyeri, aile) özelliklerine uygun değerler geliştirir. Toplumsal yapı değiştiğinde değer sistemleri de değişerek yeni yapıya ayak uydurur. Toplum, sanayileşme seviyesi ve ekonomik gelişmeler sonucunda değerler geliştirmekte, eski değerleri yeniden yorumlamakta; böylece değer sistemindeki hiyerarşi değişmektedir. Din ve aile kurumlarına ait değerlerdeki değişimler diğer değerlere oranla daha yavaş olmaktadır (Rokeach, 1973:13-16; Silah, 2000:326-330; akt. Akbaş, 2004:46-47). Zira değerlerin hem toplumsal hem de bireysel yönü vardır. *“Değerler, insan yaşamının tüm yönlerini etkileyen ve yönlendiren olgulardır. Bireysel olarak değerler standart, güdü, karar verme ve davranış yaptırımı olarak, toplum içinde ise siyasi ve ideolojik tercihlerde, toplumsal yargulamalarda, gruba uyumda kullanılır”* (Akbaş, 2004:46-47).

Akyol'dan (2010) başka Aydın ve Güler (2012:7) de değerlerin özelliklerinden ve işlevlerinden hareketle şu öz bilgileri aktarırlar:

1. Tarihi birikimlerden oluşan köklü inançlardır.
2. Üzerinde görüş birliğine varılmış kabullerdir.
3. Sosyal hayatı düzenleme rolleri vardır.
4. Karar vermede kullanılan ölçütlerdir.
5. Sosyal kontrol unsurlarıdır.

6. Kùltürün devamlılığını sağlarlar.
7. Çevreyle etkileşim sonucunda işlevsellik kazanırlar.
8. Tutumların alt yapısını oluştururlar
9. Gùdüleyici ve özendiricidirler.
10. Bireylerin sosyal rol seçmelerine rehberlik ederler.
11. Dışlanmışlık ve yalnızlık karşısında koruyucudurlar.
12. Farklılıkların çarpıştığı noktada ortak anlaşma zemini oluştururlar.
13. Kalıtsal değil, yaşayarak öğrenilirler. Dolayısıyla öğrenilebilir ve öğretilbilir olgulardır.
14. Ahlakî olgunluğa ulaştırırlar.
15. Bütünlüeyici ve birleştiricidirler. Hızlı ve bilinçsiz değişimlerde çatışmaya da yol açabilirler.
16. Dayanışma araçlarıdır.
17. Değerleri yaşayan ve yaşatan insanlardır bu yönüyle değerler insanîdir.
18. Bireylere amaç ve yön ve belirlemede etki ederler.
19. Nitel özelliklere sahiptirler.
20. Değerler birbirleriyle ilişkilidir.
21. Bireye ayırt etme, prensip oluşturma uyum sağlama yetileri kazandırırlar.
22. Toplumsal beklentilere aykırı olabilecek dürtü ve eylemleri sınırlandırırlar.
23. Kişilere bakış açısı sağlar.
24. Soyutturlar.
25. Bilişsel yapıdan çok duyuşsal alana hitap ederler.
26. Farklı disiplinlerde (felsefe, sosyoloji, ekonomi vs.) farklı anlam çerçevesini çağrıştırırlar.

27. Dinamikler, değişme gösterebilirler

2.1.3. Değerlerin Sınıflandırılması:

Hayatımızın her alanında doğrudan veya dolaylı olarak yaşamımızı düzenleyen inançlar bütünü olan değerler “*sonsuz düşüncelerden davranışsal eylemlere kadar her şeyi kapsayacak bir şekilde tanımlanmaktadır*” (Keskin, 2008:8). Bu açıdan düşünüldüğünde değerlerin kapsamı çok geniştir. Bu kadar farklı disiplin alanlarının araştırma ve inceleme konusu olan değerlerin, çok farklı sınıflandırmalarının yapılması da doğaldır. Aşağıda taranan literatürden en fazla kabul gören değer sınıflandırmaları verilmiştir.

2.1.3.1. Kluckhohn'un Değer Sınıflandırması:

Amerikalı antropolog ve sosyal kuramcı Kluckhohn değeri “*Birey ya da grubu ayırt edici, mevcut durum, yol ve hareketin seçimini etkileyen dışsal veya içsel bir kavram*” olarak tanımlanmaktadır (Scheel, 1997:22; akt. Kubat, 2007:2). Ayrıca Kluckhohn değerlerin kültüre bağlı olduğunu ve toplumdaki topluma değiştiğini belirtir. Değerlerin göreceli olduğunu savunan sosyal kuramcı, değerleri belli ölçülere göre sınıflandırır:

- 1.Tür: Olumlu ve olumsuz olma durumuna göre sınıflama.
- 2.Kapsam: Estetik, kavramsal ve ahlaki olarak sınıflandırma.
- 3.Amaç: Değerlerin bir davranış tarzı(durum değerleri) davranışın sonucu(aracı değerler) veya en son varılan sonuca(amaç değerleri) göre ayrılması.
- 4.Genelleme: Değerin belli durumlarda ortaya çıkan(rol değerleri) ya da çeşitli durumlarda ortaya çıkan değerler, kültürel değerler(konusal değerler) olmasına göre ayrılması.
- 5.Yoğunluk: Seçime bağlı değerler ve zorunlu değerler şeklinde sınıflama. Seçime bağlı değerler, “kesinlikle yanlış” olarak değerlendirilmeyecek değerlerdir.
- 6.Büyüklik: Özel durumla ilgili, özel bir gruba ve ya topluma ait, evrensel şeklinde sınıflama.
- 7.Örgütlenme: Değerlerin önemine göre sınıflandırılması, bazı değerler diğerlerinden daha önceliklidir. Değerler arasında doğrusal bir hiyerarşi yoktur, ancak

kümeler halinde düzenlenir. Bazı değerlerin öncelikli olması insanın işlerine ve önem sırasına göredir (Uyan, 2002; Lyons, 2003; akt. Kubat, 2007: 6).

1951 yılında değerler ile ilgili çalışmasını olgunlaştıran Kluckhohn'un ileri de görüleceği üzeri pek çok araştırmacıyı etkilediği ve hatta birçok değer sınıflandırmasının onun belirlediği bu kriterler ile şekillendiği görülebilir.

2.1.3.2. *Takiyettin Mengüşoğlu'nun Değer Sınıflandırması:*

İnsanın ardı arkası kesilmeyen sayısız durumlar içinde olduğunu, bu durumdan çıkması için bir değer duygusuna sahip olması gerektiğini belirten Takiyettin Mengüşoğlu '*Felsefeye Giriş*' (1997:198) adlı eserinde değerleri iki grupta toplar:

1-Yüksek değerler: İdealler, inançlar, dürüstlük, dostluk, sözünde durma, sevgi, nefret, saygı gibi değer yapıları.

2-Araç değerler: Yarar, ilgi, çıkar, çekememezlik her türlü maddesel değerler(para, mülkiyet vb.) tutkular, güç ve iktidar faktörleri, ün ve şan hırsı vb. bu gruba girer.

Mengüşoğlu daha sonra "*İnsan Felsefesi*" adlı eserinin "Antropoloji Bakımından Değerlerin Sınıflandırılması" başlığı altında yukarıdaki değerlere "Davranış Değerleri" adlı bir kategori daha eklemiştir. Davranış Değerleri'nin içinde görgü kuralları ve ulusların geleneklerinde bulunan değerler vardır (Akyol, 2010).

2.1.3.3. *Hilmi Ziya Ülken'in Değer Sınıflandırması:*

Felsefeci ve toplum bilimci Ülken, değerleri şu şekilde sınıflandırır:

1-İçkin Değerler: Kavramlar duygular ve eşya ile münasebetten doğan ve bilinçle çevrelenen, "inanmadan daha çok" bilmenin hakim olduğu değerlerdir. İçkin değerler öznenin kendi dışındaki dünyadan oluşturduğu değerlerdir. İçkin değerlerin bir kısmı bilincin eşya ile ilişkisinden doğan değerlerdir. Bir kısmı duyguya ve duyuşa bağlı sanat değerleri iken bir kısmı ise düşünce değerleridir.

2-Aşkın Değerler: Kişiler arası ilişkilerden meydana gelir. Kişiler arası değerler, bireyin sosyal çevresiyle etkileşmesinden doğan değerlerdir. Bu değerler de inanma üzerine kurulu ahlak ve dindir.

3-Normatif Değerler: Kişilerden doğan sözler, şeyler ve eylemlerin birbirleriyle değişiminden doğan değerlerdir. Burada eylem eylem ile karşılaştırılınca ölçü hukuk olur, söz sözle değiştirilince ölçü dil olur, eşya eşya ile değiştirilince ölçü iktisat olur. Bu değerlerde normatif değerlerdir (Poyraz, 2004:85).

Eşya ile ilişkilerimizden teknik değerler, duygularımızla ilgili ilişkilerimizden sanat ve kavramlarla ilişkilerimizden düşünce değerleri meydana gelir. Bunların tümü içkin değerlerdir. Bu değer sınıflamasının temelinde inanma ve bilme vardır. Örneğin “Ahmet’in iyi bir insan olduğunu biliyorum” İfadesindeki bilgi inanma karşılığıdır. Ahlak ve dinin değerleri de böyledir ve bunlar da aşkın değerlerdir (Ülken, 1965; akt. Poyraz, 2004).

2.1.3.4. Edward Spranger’in Değer Sınıflandırması:

Değerler ile ilgili hazırlanan ilk test Alman Psikolog Edward Spranger ‘in değer sınıflandırması testidir (Demircioğlu ve Tokdemir, 2008). Spranger, ‘*Types of Men*’(1928) adlı eserinde dindar, politik, sosyal, estetik, ekonomik ve teorik olmak üzere altı temel insan tipi olduğunu söyler. Söz konusu bu tiplerin her birinin de kendine has bir değer sistemiyle yönlendirildiğini ifade etmektedir (Allport, 1949;1961; Decerchy,1970; akt. Yapıcı ve Zengin, 2008). Spranger’in altı değer grubundan oluşan değer sınıflandırması ana hatlarıyla aşağıda verilmiştir:

Tablo1: Spranger Değer Sınıflaması

1.Bilimsel Değer	Gerçeğe, bilgiye, muhakemeye ve eleştirel düşünceye önem verir. Bilimsel değerleri olan insan deneysel, eleştirci, akılcı ve entelektüeldir.
2.Ekonomik Değer	Yararlı ve pratik olana önem verir. Ekonomik değerlerin hayatta önemsenmesi gerektiğini belirtir.
3.Estetik Değer	Simetri, uyum ve forma önem verir. Birey hayatı olayların bir çeşitliliği olarak görür. Sanatın toplum için zorunluluk olduğunu düşünür.
4.Sosyal Değer	Başkalarını sevme, yardım ve bencil olmama esastır. En yüksek

	değer insan sevgisidir. Bu insan sevgisini insanlara sunar. Nazik ve sempattir, bencil değildir.
5.Politik Değer	Her şeyin üstünde kişisel güç, etki ve şöhret vardır. Esas olarak kuvvetle ilgilidir.
6.Dini Değer	Evreni bir bütün olarak kavrar ve kendisini onun bütünlüğüne bağlar. Dini uğrunda dünyevi hazları feda eder.

(Akbaş, 2004:56)

Yukarıda verilen değer grupları ölçek haline getirilip denendiğinde, sanatçıların estetik değerlerinin, tıp öğrencilerinin bilimsel değerlerinin, din adamlarının dini ve sosyal değerlerinin ve iş idaresi öğrencilerinin ise ekonomik değerlerinin en yüksek puanları aldıkları görülmüştür (Ünal, 1981:20). Akbaş (2004) bu sonuçların sınıflamanın doğruluğu konusunda kanıt olarak takdim edildiğini belirtir.

Sprangerin bu değer sınıflandırmasından hareketle Albert ve Vernon ,1931 yılında yayınladıkları *A Study of Values (Bir değer çatışması)* ve *A Test For Personal Values (Kişisel değerlerin sınanması)* adlı çalışmalarıyla değer kavramı etrafında kişiliği incelemiş ve böylece değerlerin ölçülmesini başlatmışlardır. Daha sonra çalışmalara Lindzey de katılır. Albert ve arkadaşları, değerleri incelemek için bir ölçek oluştururlar. Spranger'in belirlediği altı temel değer açısından insanların tutumlarını ve bu değerlerin onlar için ifade ettiği anlam ile hâkim değerleri tespit etmeye yönelik olan bu ölçek, daha sonra pek çok çalışmaya kaynak olmuştur (Yapıcı ve Zengin, 2003). Sonraları Spranger'in belirlediği altı değere Erol Güngör ahlâki değerleri de ekleyerek yedi çeşit değer oluşturmuştur (Demircioğlu ve Tokdemir , 2008).

2.1.3.5. Rokeach 'in Değerler Sınıflandırması:

Rokeach, değerleri sosyal boyutta ele alır, onları bu çerçevede tutum ve davranışlarla irtibatlandırır. Rokeach, bu bağlamda daha sonra birçok araştırmacının da kullandığı değer envanterini oluşturur (Aydın, 2003). Bu envanterle değerlerin bir inanç, tutumun da bir inançlar kümesine dayandığını ortaya koyar (Güngör, 1998).

Rokeach (1973), değerleri amaç ve araç değerler olarak ikiye ayırır. Yaşamın temel amaçlarını gösteren değerleri ‘amaç değerler’; bu amaçlara ulaşmak için kullanılacak davranışları ise ‘araç değerler’ olarak açıklar (Maslovaty, 2003; akt. Demircioğlu ve Tokdemir, 2008). Buna göre bilge olabilmek için dürüst olmak, mutlu olabilmek için mantıklı hareket etmek, rahat bir yaşam için sorumluluk sahibi olmak, barış için bağışlayıcı olmak, eşitlik için geniş gönlü olmak gerekir.

Tablo 2: Rokeach’ın Değer Sınıflandırması

Amaç Değerler	Araç Değerler
Aile güvenliği	Bağımsız olma
Barış içinde bir dünya	Bağışlayıcı
Başarılı olma	Cesaretli
Bilgelik	Dürüst
Dini olgunluk	Entelektüel
Eşitlik	Geniş görüşlü
Gerçek dostluk	Hırslı
Güzellikler dünyası	İtaatkâr
Heyecanlı verici bir yaşam	Kendini kontrol eden
İç huzur	Kibar
Kendine saygı	Kendine hakim
Mutluluk	Mantıklı
Gerçek dostluk	Neşeli
Özgürlük	Sevecen
Rahat bir yaşam	Sorumluluk sahibi
Sosyal kabul	Temiz
Ulusal güvenlik	Yardımsaver
Zevk	Yaratıcı olma

(Rokeach, 1973:28; akt. Aktaş, 2004:57)

Yukarıdaki tabloda görüldüğü üzere Rokeach’ın amaç ve araç değer grubunda da 18’er tane değer bulunmaktadır. Amaç değerlere ulaşmak için yapılması gerekli davranışlar, araç değerler olarak verilmiştir. Ayrıca Rokeach, değerlerin kişisel veya toplumsal olarak belirgin bir davranış biçimine veya yaşam amacına ilişkin kalıcı

inançlar olduğunu belirtir(Yapıcı ve Zengin, 2003). Örneğin ‘amaç değerler’ kendine saygı, zevk ve başarılı olma gibi kişisel değerler yanı sıra barış içinde bir dünya, ulusal güvenlik ve özgürlük gibi toplumsal merkezli de olabilir (Bilgin, 1995:84; akt. Akbaş, 2004).

2.1.3.6. Schwartz Değer Sınıflandırması:

Schwartz, değerlerin evrensel yönüne özellikle vurgu yaparak, değerlerin üç temel evrensel gereksinime yanıt verdiğini belirtir. Bu gereksinimler, biyolojik bir organizma olarak duyulan gereksinimler, uyumlu sosyal etkileşim gereksinimleri ile grupların varlığını ve işlevini sürdürme gereksinimleridir. Schwartz’ın belirlediği on güdüsel değer bu gereksinimlerden kaynaklanmaktadır (Cengelci, 2010). Schwartz , Rokeach’ın değer sınıflaması üzerinde çalışarak oluşturduğu bu 10 farklı değer grubunda toplamda 57 değer belirlemiştir. Bu değerler şunlardır:

Tablo 3 : Schwartz’ın Değerler Sınıflaması

Değer Grupları	Değerler
Güç (power): Toplumsal konum, insanlar ve kaynaklar üzerinde denetim gücü	Sosyal güç sahibi olmak, otorite sahibi olmak, zengin olmak, toplumdaki görüntümü koruyabilmek, insanlar tarafından benimsenmek
Başarı (achievement): Toplumsal standartları temel alan kişisel başarı yönelimi	Başarılı olmak, yetkin (muktedir) olmak, hırslı olmak, sözü geçen biri olmak, zeki olmak.
Hazcılık (hedonism):Bireysel zevke ve hazza yönelim	Zevk, hayattan tat almak
Uyarılım (stimulation): Heyecan ve yenilik arayışı	Cesur olmak, değişken bir hayat yaşamak, heyecanlı bir yaşantı sahibi olmak
Özyönelim (self-direction): Düşünce ve eylemde bağımsızlık	Yaratıcı olmak, merak duyabilmek, özgür olmak, kendi amaçlarını seçebilmek, bağımsız olmak ,kendine saygısı olmak,

Evrenselcilik (universalism): Anlayışlılık, hoşgörü ve tüm insanların ve doğanın iyiliğini gözetmek	Açık fikirli olmak, erdemli olmak, toplumsal adalet, eşitlik, dünyaya barış istemek, güzelliklerle dolu bir dünya , doğayla bütünlük içinde olma, çevreyi koruma, İç uyum
İyilikseverlik (benevolence): Kişinin yakın olduğu kişilerin iyiliğini gözetme ve geliştirme	Yardımsever olmak, dürüst olmak, bağışlayıcı olmak, sadık olmak, sorumluluk sahibi olmak, gerçek arkadaşlık, olgun sevgi, manevi bir hayat, anlamlı bir hayat, alçak gönüllü olmak
Geleneksellik (tradition): Kültür ya da dinsel töre ve fikirlere saygı ve bağlılık	Alçakgönüllü olmak, dindar olmak, hayatın bana verdiklerini kabullenmek, geleneklere saygılı olmak, ılımlı bir hayat (dünyevi işlerden el ayak çekmek), mahremiyet
Uyma(Confirm): Başkalarına zarar verebilecek ve toplumsal beklentilere aykırı olabilecek dürtü ve eylemlerin sınırlanması	Kibarlık, itaatkâr olmak, anne-babaya ve yaşlılara değer vermek, kendini denetleyebilmek
Güvenlik(Security): Toplumun var olan ilişkilerinin ve kişinin kendisinin huzuru ve sürekliliği	Ulusal güvenlik, toplumsal düzenin sürmesini istemek, temiz olmak, aile güvenliği, iyiliğe karşılık vermek, bağlılık duygusu, sağlıklı olmak.

(Kuşdil ve Kağıtçıbaşı, 2000:61; akt. Akbaş, 2004:59)

2.1.3.7. Refshauge' nin Değer Sınıflandırması:

Refshauge'nin değerler sınıflandırmasında 9 temel değer vardır. Ona göre devlet toplum için temel değerleri önemser ve takip eder. Adalet, mükemmellik, medeni ve dürüst bir toplum olma kaygısı da dâhil olmak üzere bütün değerler Avusturalya toplumunun inançlarını ve ilkelerini yansıtır (Refshauge, 2004; akt. Ulusoy ve Dilmaç, 2012). Bu değer, laik ve dinsel dünya görüşlerinde yaygındır ve çoğu kültürde de bulunur. Refshauge 'ye göre temel değerler şunlardır:

1. Dürüstlük: Tutarlı bir şekilde dürüst ve güvenilir olmak.

2. Mükemmellik: Okul yaşamında, bireysel ve toplumsal hayatın her alanında en yüksek kişisel başarı için mücadele etmek.

3. Saygı: Kendin ve başkaları için saygılı olma ve diğerlerinin farklı ve karşıt görüşlere sahip olma hakkını kabul etmek.

4. Sorumluluk: Kendine, diğerlerine, çevreye karşı bireysel ve toplumsal davranışlardan dolayı sorumlu olmak.

5. Katılım: Toplumun, milletin sosyal ve ekonomik refahından minnettarlık duyarak bunun için katkı sağlayarak aktif ve üretken birey ve grup üyesi olmak.

6. İşbirliği: Uyuşmazlıklardan barışçıl bir çözüm içerisinde olarak ve başkalarına destek sağlayarak ortak amaçlara ulaşmada işbirliği içerisinde çalışmak.

7. Önemseme: Empati göstererek ve merhametli davranarak kendinin ve diğerlerinin refahını düşünmek (Ulusoy ve Dilmaç, 2012:32-33).

2.1.4. Değerler Eğitimi:

Yaşamımızın her alanında kaşımıza çıkan eğitim kavramı “ *davranış değiştirme ve davranış oluşturma amaçlı etkinlikler bütünü*” (Başar, 2011:3) olarak tanımlanır. Bu davranış değişikliği toplumun değerlerinin, ahlâk standartlarının, bilgi ve beceri birikimlerinin yeni nesillere aktarılması ile sağlanır. Bundan dolayıdır ki eğitim bir “*kültürlenme sürecidir*”(Sanemoğlu, 2005:24). Demirel, *Öğretme Sanatı* (2005:8) isimli eserinde kültürlemeyi “*toplumun kültürel değerlerini bireye kazandırma süreci*” olarak tanımlar. Öyleyse eğitim, aslında toplumun değer yargılarının ve ahlâk standartlarının taşıyıcısı konumundadır.

Ekşi (2003:79), karakter eğitimiyle ilgili çalışmasında değer eğitimi “*örtük veya açık program aracılığıyla, yetişen yeni nesle temel insani değerleri kazandırma, değerlere karşı duyarlılık oluşturma onları davranışa dönüştürme konusunda yardımcı olma gayretinin ortak adı*” olarak tanımlar. Bu bağlamda değerler eğitimi, yukarıda da ifade edildiği üzere kültür ve yeni nesillere değer aktarımı ile “*çocukların ya da toplumun başka üyelerinin, toplumlarının yaşam biçimlerini öğrenmeleri süreci*”

(Giddens, 2005:25); yani toplumsallaşmanın temel dinamiğidir. Toplumsal yaşamda her tür eylem, değerlere göre algılanıp değerlendirilmektedir. “ *Bireyden beklenen, içinde yaşadığı toplumun değerlerini benimseyerek bunları olgu ve olaylara yaklaşımında ve davranışlarında ölçüt olarak kullanılmaktır*” (Kıncal, 2007:26; akt. Çengelci, 2010:4).

Kirschenbaum’a (1995:14) göre değer eğitiminin doğasında değerlerine yardımcı olmak vardır. Eğitim kurumları, oluşturulan bilgi, beceri, tutum ve değerlerin aktarılması vasıtasıyla diğer bireylere yardımcı olur. Ona göre değer eğitiminin iki amacı vardır:

1. Bilhassa gençler olmak üzere bütün insanların daha karakterli bir hayat sürmesi ve kendi hayatlarından hoşnut olmalarını sağlamaktır. Yetişkinler hayatın zorluklar, fırsatlar ve trajedilerden oluştuğunu bilirler. Amaç, bireyin edindiği bu tecrübeler vasıtasıyla belli bir başarı ve tatmin duygusuna ulaşmasıdır.

2. Toplumun iyiliğine katkı sağlamaktır. Burada da amaç mutluluğu sadece kendi için değil herkes için istemektir (Kirschenbaum, 1995:14; akt. Aktaş, 2004: 61).

19. yüzyılda insanlığın bilim ve teknoloji alanında hızlı ilerlemesi, özellikle insanların kültürel birikimine bağlı olarak oluşan değerlerin ihmal edilmesi sonucunu doğurmuştur. Savaşlar, yıkımlar, toplu cinayetler, ailelerin dağılması, çocuk istismarı vb. olumsuzluklar, insanlığı yeni bir arayışa yönlendirmiştir. İnsanlığın devamı ve refahı için değerlerin taşınması, aktarılması ve öğretilmesi noktasında yeni bir anlayış geliştirilmiştir. Bu anlayış, “*hayat boyu devam eden değer kazanma/kazandırma süreci*” (Yaman 2012:18) olarak adlandırılan değerler eğitimidir. Bu nedenle değerler eğitimi, eğitimde yeni bir model olarak geliştirilmiştir.

Değerler eğitimi, alanındaki ilk çalışmalar, 1900’lerin başından itibaren ahlâk ve değer eğitiminin amaç ve yöntemleri konusunda başlamıştır. Öğrencilerin dil becerilerini geliştirmek, akademik başarıyı artırmak ve vatandaşlık bilinci vermek amacıyla değer eğitimi yapılmıştır. İkinci Dünya Savaşı sonrasına kadar değer eğitimi, geleneksel yöntemlerle yapılmıştır. Bu dönemde değer eğitimi üzerine fazla çalışma yapılmamıştır (Lickona, 1992; akt. Akbaş, 2008).

Değerler eğitimi alanında dikkat çeken gelişmeler 1960-70 yılları arasında yaşanmıştır. Kişisel değerlerin ön plana çıkmasıyla geleneksel rol ve değerler sorgulanmıştır. Bu dönemde azınlıkların durumu, kadın ve öğrenci haklarına bakışın değişmesiyle hızlı bir sosyal değişim yaşanmıştır. Yaşanan yeni deneyimler yeni değerlerin oluşmasını sağlamıştır. Bu dönemde değerlerin öğretimi ve öğretmenin modelliği yerine, öğrenciyi kendi değerlerini açıklamaya cesaretlendirme, ahlâkî muhakeme, değer analizi yapma becerisinin geliştirilmesine çalışılmıştır. Öğretmenlerin kendi değer yargılarını öğrenciye göstermekten çekinmesi ve yaşanan bütün bu gelişmeler sonucunda çok kültürlü toplum öne çıkmıştır (Kirschenbaum, 1995; akt. Akbaş ,2004). Bu dönem “*doğrular ve özgürlüklerin vurgulandığı bir dönemdir. Her yerde bireysel özgürlüklerden söz edilmiş, otoriteye (devlet ve onu temsil eden öğretmenlere) karşı başkaldırı noktasına kadar gelmiştir. Bu gelişmeler bütün dünyayı etkilemiştir*” (Lickona 1992:9; akt. Akbaş 2004:64).

1980 ve 1990 yılları arasında ise muhafazakârlık, sosyal düzen ve geleneksel değerler öne çıkmıştır. Sosyal sorumluluk, bireysel disiplin, vatan sevgisi ve diğerlerine hizmet gibi toplumsal ağırlıklı değerler ön plandadır. Bu dönemde değerlere ve gelişime kapalı bir yönelim söz konusu iken (Demircioğlu ve Tokdemir, 2008). Günümüzde değer eğitimi, değerler ve ahlâkî gelişimi de kapsayıcı bir anlayışla uygulanmaya çalışılmaktadır. Geliştirilmiş karakter eğitimi adıyla da anılan bu yaklaşımda kişisel tercihler, bireysel değerler ön plandadır. Bireyi bu değerlere bağlı olarak sosyalleştirme çabası değerler eğitiminin amaçlarından (Demircioğlu, Tokdemir, 2008).

Tüketim kültürünün topluma ve bireye ait bütün olguları hızla erittiği günümüzde, ülkelerin değerler eğitimine önem vermelerine neden olmuştur. Bu önem bütün kamu kuruluşlarında, okullarda ve medya gibi topluma ulaşma vasıtası olan kurum ve kuruluşlarda yansımaları bulacaktır. Ülkeler, okullarında öğrencilere hangi değerlerin öğretileceğini belirleyerek ortak değerler listesi oluşturmuşlardır. Aşağıdaki tabloda bazı ülkelerin eğitim programlarında belirledikleri ortak değerler yer almaktadır:

Tablo 4 : Bazı Ülkelerin Belirledikleri Ortak Değerler

ÜLKE/KURUM	ORTAK DEĞERLER
Türkiye	Adil olma, bağımsızlık, barış, bilimsellik, çalışkanlık, dayanışma, duyarlılık, dürüstlük, eşitlik, hoşgörü, özgürlük, saygı, sevgi, misafirperverlik, sorumluluk, temizlik, vatanseverlik, sağlıklı olmaya önem verme, yardım severlik, aile birliğine önem verme.
Yeni Zelanda	Doğruluk, itaat etme, başkalarını düşünme, dürüstlük, saygı, sorumluluk, iyi kalplilik, merhamet, görev
Avustralya “Queenland”	Tarafsızlık, gerçeğe saygı, akıl yürütmeye saygı, adalet, eşitlik, başkalarının iyiliğini düşünme, özgürlük, çeşitliliği kabul etme, çatışmalara barışçıl çözüm arama.
NCSS (Toplumsal Çalışmalar İçin Ulusal Konsey) “ABD”	Özgürlük, gizlilik, doruluk, hukukun üstünlüğü, insan onuru, adalet, sadakat, uluslar arası insan hakları, hakkaniyet, eşitlik, sorumluluk, dürüstlük, çeşitlilik, otoriteye saygı.
İngiltere	Doğruluk, adalet, dürüstlük, güven, öz saygı, saygı, sorumluluk, hakkaniyet, insancılık, farklılıklara saygı
Japonya	Adalet, topluma saygı, doğaya saygı, büyüklere saygı, ebeveyne saygı, çalışkanlık, cesaret, içtenlik, özgürlük, düzen, Nezaket, kibarlık, arkadaşlık, alçak gönüllülük, millet sevgisi, diğer kültürlerle saygı, vatan sevgisi

(Kaynak, Doğanay, 2009:233, (Japonya) Arthur, 2003, (İngiltere) Yıldırım 2007; akt. Katılmış, 2010:50)

Tabloda da görüldüğü gibi yetiştirilmek istenen vatandaş niteliklerinde küçük değişiklikler gözlenirse de öğretim programlarında belirlenen ortak değerler büyük oranda örtüşmektedir. Bu tablo, bazı değerlerin evrensel nitelikler taşıdığı bir kanıt olarak kabul edilebilir. Ülkelerin öğretim programlarındaki değerlerin tespiti ve karşılaştırılması alanında dikkat çeken çalışmalardan biri de Merey (2012) ve arkadaşlarına aittir. Türkiye ve ABD ilköğretim sosyal bilgiler dersi programlarının değerler eğitimi açısından karşılaştırıldığı çalışmada, ikinci kademe düzeyinde ortak olmayan değerler şu şekilde tespit edilmiştir:

Tablo 5 : Türkiye ve ABD Ders Öğretim Programlarında Öncelikli Değerler

DEĞERLER	Barış	Çalışkanlık	Dürüstlük	Yardımsızlık	Vatanseverlik	Çatışmaları önleme	Çeşitlilik (farklılık)	Demokrasi	Kamu yararı	Kendini disipline etme
Türkiye	+	+	+	+	+	-	-	-	-	-
ABD	-	-	-	-	-	+	+	+	+	+

(Merey, Kuş, Karatekin, 2012:1623)

Yukarıdaki tabloda belirtilen ülkelerin değerler eğitimi noktasında öncelik tanıdıkları değerler kısmen farklı olabilir. Bu durum, daha önce de ifade edildiği üzere “*bir toplumun sahip olduğu maddi, manevi kıymetlerin bütünü*” (Çınar, 2013:193) olarak tanımlanan kültürle ilgilidir. Kültür farklılığı ülkelerin önceliklerini belirleyen temel unsurdur. Kısaca değerlerin kendileri ve önem sıralarının kültürden kültüre dolayısıyla toplumdan topluma farklılıklar taşıdığını gösterir.

İnsanlar doğumdan itibaren değer eğitimi ile iç içedir. Bireyin bunun farkında olması ya da olmaması çok önemli değildir. İnsan planlı ve programlı bir değer eğitimiyle okulda karşılaşır. Bu temelde Grand Raprds (1970; akt. Ulusoy ve Dilmaç, 2012:59; Dilmaç, 1999:24) formal olarak yapılan değerler, eğitiminin amacına ulaşabilmesi için, yapılması gerekenleri şöyle sıralar:

- 1- Bireysel değer sistemleri aydınlanmasında öğrencilere yardım için birçok strateji ve materyalin geliştirilmesi,
- 2- Yeni fikir ve materyalleri oldukça etkili kullanmaları için onlara birçok tecrübeli eğitimcinin ilgi göstermesi,
- 3- Değer kavramının kurulması için çeşitli teorilerin geliştirilmesi,

- 4- Çeşitli konularda değerlerle ilgili teorilerin geliştirilmesi,
- 5- Değer eğitiminde bir diğerine nasıl daha iyi hizmet yapılacağını öğrenmek için birçok insanla birlikteliğin sağlanması,
- 6- Değer eğitimi ile ilgili araştırma hakkında birçok insana bilgi verilmesi gerekmektedir (Raprds, 1970:2; akt. Ulusoy ve Dilmaç, 2012:59; Dilmaç, 1999:24).

2.1.5. Değer Eğitimi Yaklaşımları

İnsan doğuştan ahlâkî açıdan farklılaşmamıştır. Yani, insan ne iyi ne de kötüdür. Ama her iki özelliğe de doğuştan yatkındır. Bundan dolayı eğitim ve yetiştirme son derece önemlidir. Çünkü bir çocuğun gideceği iyi ya da kötü yolun raylarını eğitim döşer (Preper, 1999). Eğitim, akademik başarının yanında yukarıda belirtildiği üzere iyi ya da kötü olanın nesillere aktarıldığı bir ahlaki boyutu da kapsar. Bu boyut, günümüzde değerler eğitimi adını almıştır. Araştırmacılar, değerler eğitiminin hangi yöntemlerle yapılacağı konusunda farklı yaklaşımlar benimsemişlerdir. Aşağıda en çok kabul gören altı değer eğitimi yaklaşımı ele alınmıştır.

2.1.5.1. Değerleri Telkin Etme Yaklaşımı (Değerlerin Doğudan Öğretimi)

Eğitim ortamında en çok kullanılan değer eğitimi yöntemidir. Klasik yöntem olarak da adlandırılan bu yaklaşımın temelinde “ *yetişkin çocuklara ahlâki değerleri doğrudan öğretmek , onların davranışlarını şekillendirme ve iyi alışkanlıklar kazandırma görev ve sorumluluğu inancı yatmaktadır* ” (Halstead ve Taylor, 2000; akt. Sarı, 2007). Bu yaklaşım öğretmen merkezlidir. Öğrenciye sunulacak materyalin oluşturulması ve aşama aşama öğrenciye sunulduğunda öğretmen etkin rol sahibidir. Çünkü ders akademik odaklıdır. Örgün eğitimde öğrenciye aktarılacak hedefler, hedeflere ulaştıracak etkinlikler, etkinlikler için ayrılan zaman bellidir. Öğrencinin performansı izlenir ve anında dönüt alınır. Öğrenmenin basamak basamak ilerleyişi öğretmenin kontrolündedir (Seremoğlu, 2004).

Yetişkinler, deneyimler sonucunda bazı değerler öğrenirler. Öğrendikleri bu değerler onlar için doğru ve hayatın kolaylaşmasını sağlayan değerler olarak

kabul görür. Bundan dolayı yetişkinler, gençlerin bu değerler dışında değer seçmesinden korkar. Eğer veli (yetişkin) bu değerleri etkili bir şekilde transfer edemezse gencin toplumca kabul edilmeyen değerler seçmesi olasıdır (Simon, 1972; akt. Akbaş, 2004). Velinin toplumca kabul gören değerleri aktarma arzusunun sebebi ise yetişkinin benimsediği değerlerin bir tecrübe sonucu oluşmasıdır. Aynı zamanda yetişkinlerin tecrübesi sonucu oluşan ve toplumca kabul gören değerlerin toplumsal hayatın devamına olumlu bir katkı sağlayan erdemleri içinde barındırdığına olan inanç ağır basar (Katılmış, 2010). Böylelikle çoğu zaman yetişkinler ve toplum tarafından kabul gören değerler, eleştirel bir süzgeçten geçirilmeden gençlere aktarılmaya çalışılır. Yetişkinler tecrübeleri sonucu edindikleri değerleri gençlere telkin yoluyla aktarırlar. Bu durum telkin yaklaşımının geliştirilmesi sonucunu doğurmuştur. Dilmaç (2007), Superka'nın telkin yaklaşımı için sistematik durumlarda kullanılan bir öğretim modeli geliştirdiğini belirtir. Bu modelin basamakları şöyledir:

1-Telkin yaklaşımı olabilecek değerleri belirleme

2-Değer seviyelerini belirleme.

3-Davranışsal amaçları belirleme.

4-Uygun metotları seçme.

5-Metotları uygulama

6-Sonuçları değerlendirme. (Superka, 1976; akt: Whitney, 1986; akt Dilmaç, 2007:36).

Sarı (2007), Demokratik değerlerin kazandırılmasında örtük programın etkisinin araştırıldığı çalışmada doğrudan öğretim yaklaşımının içinde davranış değiştirme yönteminden söz eder. Bu yöntem kaynağını davranışçı yaklaşımın kuramcılarında biri olan Skinnerden alır (Ulusoy ve Dilmaç, 2012). Bu yöntem bir tür doğrudan öğretim yöntemidir. İstenilen değerlerle tutarlı bir davranış gösterilmesi gereklidir. Bunun için bireylere, amacın belirlenmesi, ölçütün belirlenmesi, yöntem seçme, seçilen yöntemi uygulama, değerlendirme ve gerektiğinde tekrar etme basamaklarından oluşan işlemler uygulanır.

Telkin yönteminde ahlaki yönü bulunan tarihsel ve kurgusal öyküler çokça kullanılan tekniklerdendir. Öyküler istenilen değerlerin telkininde etkilidir. Birey, öyküler yoluyla sorumluluğu konusunda bir değerlendirmede bulunur. Okullarda

öyküler okuma, törenlere katılma gibi etkinlikler bu yöntemin uygulanma biçimleridir. Ayrıca yemin ederek okula ve kuruma bağlılık gösterme de bu yöntemin uygulanma biçimlerindedir (Akbaş, 2004).

Doğrudan öğretim yaklaşımı; sorgulama, eleştirel düşünme ve değerlendirme olmadan değerlere inanma ve kabul etmeye dayanan bir yaklaşımdır. Bundan dolayı öğretmen görüşlerine dayalı olarak yapılan araştırmaların sonucunda, bu yöntemin pek etkili olmadığı görülmüştür (Welton Mollar, 1999; akt. Sarı, 2007).

2.1.5.2. Değerleri Belirginleştirme/Açıklama Yaklaşımı:

Değer açıklama yaklaşımı, 1970'lerde etkili olmaya başlamıştır. Bu yaklaşım, öğretmenlerin sınıfta uygulayabilecekleri etkinlikler ve ders programları geliştirmede etkili olmuştur (Aladağ, 2009). Yaklaşımın temeli; bireylerin kendi yaşamlarında neyin önemli olduğunu nasıl belirlediklerine dayanmaktadır. Diğer yaklaşımlardan farklı olarak bu yaklaşımda bireylerin neye değer verdiklerini başkalarının telkini belirlemez. Birey alternatifleri değerlendirerek, özgürce kendi değer yapılarını oluşturur (Doğanay, 2007; akt. Tahiroğlu ve Çetin 2012). Bu yaklaşıma göre “*öğrenciler kendi kişisel şartlarına göre, üretken öz tasarımın sonucu olan ve dışsal beklentilerin bir yansıması olmayan bir kimlik geliştirebilmelidir*” (Ziebertz, 2004:456). Değer Açıklama yaklaşımında bireyin, özgür düşünme ve değerlendirmede bulunmasının özellikle önemli olmasının sebepleri vardır. Telkin yaklaşımında toplum tarafından kabul gören değerler veli ve öğretmen tarafından model oluşturularak öğrenciye aktarılmaya çalışılır. Ancak 1970'den sonra özellikle teknolojik gelişmelerle öğretmen ve velinin dışında öğrencinin model alacağı yeni alternatifler oluşur. Örneğin, öğrenci bir futbolcu, politikacı, şarkıcı, sinema oyuncusu ya da akranlarından birini model alarak seçebilir (Akbaş, 2004). Bundan dolayı değerleri açıklama yaklaşımı, öğrencilere alternatifler sunarak, onları kendi değerlendirmeleri sonucunda bir karar almaları ve değer yargılarını oluşturmaları sağlanır.

John Dewey'in çalışmalarından etkilenen Raths, Harmin ve Simon (1966, 28; akt. Katılmış, 2010:38) değerlerin açıklaması yaklaşımını üç işlem basamağı olarak

kurmuşlardır. Bu işlemler ve bu işlemlerin ortaya çıkmasında etkili olan yedi kriter şöyle açıklanır:

Seçme:

1. Öğrencileri özgürce seçim yapmaya cesaretlendirme.
2. Öğrencileri seçeneklerle yüzleştirerek alternatifleri görmelerine yardım etmek.
3. Öğrencilerin her bir seçeneğin sonuçlarını dikkatli bir biçimde düşünerek seçim yapmalarına yardım etmek.

Ödüllendirme(Takdir Etme):

4. Öğrencileri düşünmeye teşvik ederek ödüllendirme ve koruma.
5. Öğrencilerin seçimlerinin diğer öğrenciler tarafından da onaylanmasını sağlama.

Davranma(Hareket):

6. Öğrencilerin seçimlerine göre hareket etmelerini teşvik etme.
7. Öğrencilerin yaşamlarında buradaki seçimlerine benzer durumlarla karşılaştıklarında aynı tepkiyi göstermeleri ve böyle durumları fark etmeleri için onlara yardım etme.

Öğrencilerin, değerleri açıklaması yukarıdaki aşamalardan sonra gerçekleşir. Katılmış (2010), değer açıklama yaklaşımının sınıf ortamında kullanılması için iki gereklilikten söz eder. Bunlar, psikolojik açıdan emin bir sınıf ve ahlâklaştırma eğilimlerinin ortadan kalkmasıdır. Bu koşullar oluşturulduktan sonra öğrenciler yedi basamağı kullanarak kendi yaşantıları yoluyla değerleri içselleştirirler (Aktaş, 2004).

Değer açıklamanın anahtar ögesi, cevap açıklamasıdır. Cevap açıklama, öğrencinin kendi fikirlerini kendi test etmesi durumudur. Bu da öğrenciyi cesaretlendirir. Öğretmen, öğretilen cevabı açıklarken, kendi cevabını önermemeli ve ahlâklaştırmemelidir. Öğrenci özgürce hareket edebilmelidir. Ancak öğretmen, öğrencilerinin cevabı açıklamasına yardım etmek amacıyla aşağıda verilen tipte sorular sorabilir:

- *Senin için bu önemli midir?*
- *Şu an mutlu musun?*
- *Diğer alternatifleri yapabileceğini düşündün mü?*
- *Gerçekten yapabilir ve konuşabilir misin?*
- *Aynı şeyleri tekrar yapabilir misin?* (Aydın ve Güler, 2012:81)

Ziebertz, değerler eğitimi modelini incelediği çalışmasında, değer açıklama yaklaşımının hedefini şu şekilde açıklar: “ *Gençler, geçmişte içselleştirdikleri değerler ve normlar konusunda düşünme yoluyla bilinçlendirilmeli ve günümüzün duygularını kullanarak tutarlılıklar ve tutarsızlıkların farkına varması sağlanmalıdır. Sonra bu tutarlılık ve tutarsızlıklar üzerinde ayrıntılı olarak çalışılması böylece genlerin kendi kişisel kimliklerini bulmaları ve istikrarlı hale getirmelerine imkân verecek bir düşünce, duygu ve karar birliği yaratılması sağlanmalıdır*” (Ziebertz, 2004:457).

Leming, yaptığı çalışmalar sonucunda, değerleri açıklama yaklaşımının, davranış değiştirmede istenilen sonucu veremediğini belirtmiş. Bu yaklaşımın öncülerinden biri olan Kirschenbaum, daha sonraları bu yaklaşım yerine karakter eğitimi yaklaşımının değerler eğitiminde daha etkili olduğuna inandığını söylemiştir (Doğanay, 2011; akt. Aydın ve Güler, 2012).

Değer açıklama yönteminin eleştirilen yönleri şunlardır:

1. *Öğrencinin kişisel (mahrem) alanına girme tehlikesi vardır.*
2. *Öğretmen bir gelişim danışmanı veya psikiyatrisi rolünde bürünmektedir.*
3. *Ahlâkî olan ve olmayan konuların ayırt edilmesinde başarısızlık yaşanmaktadır.*
4. *Bütün değerlerin eşit doğrulukta olduğu varsayımından yola çıkılır*(Akbaş, 2004:100).

2.1.5.3. Değer Çözümlemesi (Analizi) Yaklaşımı:

Değer eğitiminde kullanılan yaklaşımlardan biri de değer analizi yaklaşımıdır. Bu yaklaşım Oliver ve Newmann (1967-1972) , Shower ve Larking (1973) ile Metcalf (1971) gibi sosyal bilimciler tarafından geliştirilmiştir (Aladağ, 2009). Bu yaklaşımda,

insanların ahlâkî kararları alabilmesi için mantıklı ve adım adım ilerleyen bir süreci öğrenmelerinin sağlanması esastır (Tahiroğlu ve Çetin, 2012). Bu süreç bilimsel araştırma ve mantıksal düşünme sürecidir (Sarı, 2007). Öğrenciler, değerlerle ilgili olarak karşılaştıkları sorunları bilimsel bir bakış açısıyla analiz ederek değer yargılarını oluşturur.

Değer analizi yaklaşımında, örnek olaylarla oluşturulan değer sorunları, öğrenciler tarafından duygular katılmadan, bilimsel akıl yürütmeye dayalı olarak incelenir ve bu değer sorunları hakkında bir karara varılır. Bu yaklaşımda öğrenci özgür ve tamamen bilimsel olarak hareket eder (Sanemoğlu, 2004). Bu yaklaşım, öğrencileri değişik alternatifler bulmaya yönlendirmesi, sürece önem vermesi, öğrencileri düşünmeye yönlendirmesi bakımından önem taşımaktadır. Bu bağlamda değer çözümlemesi yaklaşımının hedefleri aşağıdaki gibi ifade edilebilir:

1-Öğrencilere, bir değer kavramını ve değerlendirmeyi öğretmek.

2-Öğrencilerin, söz konusu değer nesnesi hakkında en akılcı yargıya ulaşmalarına yardımcı olmak.

3-Öğrencilere, bazı değer kavramları hakkında bir değer yargısını paylaşan bir grubun nasıl üyesi olabileceğini öğretmek (Metcalf 1971 ve Coombs 1971; akt. Ulusoy ve Dilmaç, 2012:74).

Welten ve Mallon, değer analizi yaklaşımını problem çözme basamağıyla da benzerlik gösteren 8 aşamalı bir süreç olarak belirtmişlerdir.

1. Değer sorununu belirleme.

2. Karşılaşılan değer sorununu açıklığa kavuşturma.

3. Sorun hakkında bilgi ve kanıtlar toplama.

4. Bilgi ve kanıtların uygunluğunu ve doğruluğunu değerlendirme.

5. Olası çözüm yollarını belirleme.

6. Çözüm yollarının her birinin olası doğrularını belirleme ve değerlendirme.

7. Seçenekler arasından birini seçme.

8. Seçilen öneri doğrultusunda davranımda bulunmadır(Welten ve Mallon, 1999; akt. Aladağ, 2009:28).

Değer analizi yaklaşımında öğretmen bir örnek olay belirler. Bu örnek olay üzerinde yukarıda belirtilen 8 basamakta oluşan süreç uygulanır. Öğretmen bu yaklaşımda sorularla sadece değer sorununun çözülmesi için yönlendirme yapar. Bu yaklaşımda öğrenci aktif olandır. Öğrenciler, örnek olaya yöntemin aşamalarını uygulayarak ahlâkî düşünme becerisini kazanır. Aydın ve Gürler'e (2012) göre bu aşama uygulaması, öğrenciler bütün yeterlilikleri kazanana kadar devam eder.

Değer analizi yaklaşımına yapılan eleştirilerin ortak noktası süre ile ilgilidir. Öğretmenlerin seri sorularına dayanan yaklaşımda, zamanın verimli ve dikkatli kullanılması çok önemlidir. Zira 25-30 kişilik bir sınıfta öğretmen, öğrencilerden biriyle ilgilenirken diğerlerinin dikkatinin dağılmasına ve sürecin sekteye uğramasına neden olabilir. Bu durumun üstesinden gelmek için Welton ve Mallon, şu önerilerde bulunurlar:

1-Değer analizi yaklaşımı öğrenci sayısının az olduğu küçük gruplarda kullanılır.

2-Öğretmen öğrencilerin sürece etkin biçimde katılıp katılmadığı konusunda duyarlı olmalıdır.

3-Öğrencilerin ilgisi azalmaya başladığında özetleme yapılmalı ve başka bir konuya geçilmelidir.

4-Sorun içerikle yeterince ilgili değilse ve çözümü görmek için yeterli zaman yoksa sürece hiç başlanmamalıdır (Welton ve Mallon, 1999:149; akt. Çengelci 2010:20).

2.1.5.4. Ahlâkî İkilem Yaklaşımı ve Adil Topluluk Okulları:

Piaget, zihin gelişiminden söz ederken aynı zamanda zihin gelişiminin ahlâk gelişimine etkilerine de değinmiştir. Ona göre somut işlemler döneminde bulunan bir çocuk ahlâkî gerçekçidir. Yani niyeti ne olursa olsun büyük leke yapan çocuk, küçük leke yapan çocuktan daha suçludur. Soyut işlemler döneminde bu durum değişir. Niyeti iyi olan daha az suçlu olduğu düşünülür (Bacanlı, 2009). İşte Lawrence Kohlberg'in Ahlâkî Gelişim Kuramı, Piaget'in kuramının yeniden incelenmesi ve anlamlandırılmasıdır (Senemoğlu, 2004).

Kohlberg, insanların ahlâkî bakımından bir gelişme içinde olduklarını belirtir. Bu ahlâkî gelişim yaşa ve zihni olgunluğa bağlı olarak aşama aşama gerçekleşir (Kulaksızoğlu, 2000). Kohlberg bu aşamaları tespit etmek amacıyla çocuklara ahlaki ikilem içeren hikâyeler sorar çocukların bu ahlâkî ilkeler karşısında nasıl tepkide bulunacaklarını ve bu tepkileri nelere dayadıklarını belirlemeye çalışır (Senemoğlu, 2004). Bu değer yaklaşımında kullanılacak olan ahlâkî ikilem hikâyelerinde bulunacak olan özellikler şunlardır:

- a) İkilem derste ele alınan konularla ilişkili olmalıdır.
- b) İkilem mümkün olduğunca basit olmalıdır.
- c) İkilem açıkça belirgin tek bir yanıt yerine, farklı yanıt seçeneklerini içerecek şekilde açık uçlu olmalıdır. Burada amaç öğrenciler arasında bilişsel çatışma, tartışma ve akıl yürütmeyi sağlamaktır.
- d) İkilem öğrencilerin olgusal bilgileri üzerine değil, çatışmanın akıl yürütme boyutu üzerine odaklanmasına yardımcı olmalıdır. İkilemler öğrencilerin düzeyine uygun olmalıdır (Doğanay, 2007:275; akt. Tahiroğlu ve Çetin, 2012:136).

Yukarıda sıralanan özellikleri taşıyan ahlâkî ikilem hikâyeleri Kohlberg tarafından insanlara yöneltilir. Kohlberg, hikâyelerin sonunda sorulan soruya verilen cevapların dayandığı temel varsayımları inceleyerek ahlâkî gelişim seviyelerini belirler (Kulaksızoğlu, 2000). Ahlâkî gelişim kavramında üç düzeyde oluşan altı aşama (evre) mevcuttur. Bunlar:

1- Gelenek Öncesi Düzey: Bu düzeyde kurallar başkası tarafından konur (Senemoğlu, 2004). Başkası tarafından ödüllendirilen davranış iyidir. Cezalandırılan davranış ise kötüdür (Bacanlı, 2009). Bu düzeyde iki aşama vardır:

a) Ceza ve itaat eğilimi: Bu aşamada, otoriteye bağlı kalma ve otoriteye boyun eğme ön plandadır. Kişi cezalandırılmaktan korkar. Doğru davranışın ölçütü ceza ile sonuçlanmamasıdır (Kulaksızoğlu, 2000). Davranışın fiziksel sonuçları, davranışın iyi ya da kötü olduğunu belirler. Niyeti ne olursa olsun 10 bardak kıran, 2 bardak kırandan daha suçludur.

b) Araçsal ilişkiler eğilimi (Bireycilik, çıkara dayalı alış veriş evresi): Bu aşamada kişinin kendi ihtiyaç ve istekleri ön plandadır. Başkalarının ihtiyaçlarını somut bir şekilde dikkate alırlar. Ancak her zaman kendileri önceliklidir (Senemoğlu, 2004). Kurallara, ihtiyaçları karşıladığı oranda uyulmalıdır. Gelenek öncesi ahlâkî tutum ve yargılar 9 yaşına kadar olan çocuklar ve bazı yetişkinlerde görülür (Kulaksızoğlu, 2000).

2- Geleneksel Düzey: Bu düzey ahlâk gelişiminin üçüncü ve dördüncü aşamalarını kapsar. Bu düzeyde aile , grup ve ulusun beklentileri bireyin beklentilerinin önüne geçer. Bu beklentiler doğrudan kabul edilir. Toplumsal düzene iyi yönde etki eden davranış iyidir (Bacanlı, 2009). Aşamaları şunlardır:

c) Kişiler arası uyum eğilimi: Ahlâkî gelişim kuramının üçüncü aşamasıdır. Bu aşamada , kişi için iyi olan başkalarına yardım etmek ya da onları mutlu etmektir. Başkaları tarafından onay görmek önemlidir (Senemoğlu, 2004).

d) Kanun ve düzen eğilimi: Bu aşamada, otoriteye ve sosyal düzene uygun olarak kişi görevini yerine getirmelidir. Akran gruplarının kurallarının yerini , toplumun kuralları ve kanunları almıştır. Kanunlara uymanın toplumun düzenini koruduğu düşünülür. İnsanların büyük çoğunluğu bu aşamadır (Bacanlı, 2009).

3) Gelenek Sonrası Düzey: Bireyin başkaları ve otoriteden bağımsız olarak oluşturduğu ahlâkî ilkeleri kapsayan evredir. Bu düzeyde birey, kendine özgü değerler sistemi oluşturur (Senemoğlu, 2004). Ahlâk gelişiminin beşinci ve altıncı aşamaları bu düzeydedir.

e) Sosyal sözleşme eğilimi (Sosyal anlaşma, yararlılık ve bireysel haklar evresi): Bu aşamada, bireyin toplumun üstünde bir bakış açısı vardır. Kanunlara, çoğunluğun haklarını koruyacağı için uyulur. Gerekteğinde toplum yararına kanunlar değiştirilebilir. Birey, başkalarının haklarına saygı duyar ve başkalarının haklarının çiğnenmesinden kaçınır (Kulaksızoğlu, 2000).

f) Evrensel ahlâk ilkeleri eğilimi: Bu aşama ahlâk gelişimindeki son aşamadır. Kişi, ahlâk ilkelerini kendi seçip oluşturur (Senemoğlu, 2004). Bu ilkeler insan haklarına, insan onuruna saygılı olmaktır. İnsanlar araç değil, amaçlılar (Kulaksızoğlu, 2000). Eğer kanunlar, bu ilkeleri ihlal ediyorsa uyulmamalıdır.

Kohlberg, yukarıda sıralanan aşamalardan giriş aşaması dışında, diğer bütün aşamaların belirtilen sıra dâhilinde gerçekleştiğini belirtir. Kohlberg, araştırmalarını ABD, Meksika, Tayvan ve Türkiye’de yapmıştır. Araştırmalarda kadın ve erkeklerde benzer sonuçlar elde edilmiştir (Senemoğlu, 2004).

Senemoğlu (2004) , gelişim ve öğrenme ile ilgili çalışmasında ahlâkî gelişim kuramının gerçek davranışı gözlemekten çok, ahlâkî akıl yürütmelerle ilgilenmesi dolayısıyla eleştirmiştir. Ayrıca insanların söyledikleri ile yaptıklarının farklılık gösterebilmesi nedeniyle ahlâkî aşamaların kesinlik dereceleri tartışmaya açıktır. Çünkü, farklı dönemlerde bulunan birçok kişi benzer davranışlar sergileyebilmekte, aynı dönemde bulunan bir çok kişi de farklı davranışlar sergileyebilmektedir.

Kohlberg, ahlâkî ikilem tartışmalarının bazı sınırlılıklarını görerek “adil topluluk okullarını” geliştirmiştir. Adil topluluk okulları yaklaşımı, toplumun ve okulların arzu ettikleri değerleri öğrenciye kazandırmak ve kazandırılan bu değerlerin sürdürülmesini amaçlamaktadır. Bu yaklaşımda okulların önerdikleri değerler eşsiz ve temel değerlerdir (Ulusoy ve Dilmaç, 2012). Bu temel değerler adalet, eşitlik ve demokrasidir. Bu okullarda ahlâkî tartışmalar yolu ile öğrencilerin belirtilen değerleri kazanmaları sağlanmaya çalışılmıştır (Akbaş, 2008). Adil topluluk okullarında kurallar, okuldaki tüm personelce belirlenir. Bu model, sorumlulukların paylaşılarak demokratik bir okul ortamının oluşturulduğu bir değerler eğitimi yaklaşımıdır.

2.1.5.5. Karakter Eğitimi Yaklaşımı:

Karakter kavramı, yaşamın her alanında yeni anlamlar yüklenerek kullanılan bir kavramdır. Karakter, değerlerin organize edilmiş bütünü, insan iradesinin sabit ve

istikrarlı bir hale gelmesi, insanın alışkanlıklarının tamamı olarak tanımlanır (Akbaş, 2008).

Çengelci (2010) ise karakteri, bir bireyin kendine özgü yapısı, onu başkalarından ayıran temel belirti ve bireyin davranış biçimlerini belirleyen ana özellik olarak tanımlar. İnsan yaşamını doğrudan etkileyen değerlerin bir bütünü olan karakter, doğuştan itibaren aile, çevre ve okulda oluşur. Bu noktada karakter eğitimi kavramı karşımıza çıkar. Karakter eğitimi, öğrencilerimize nasıl iyi karar vereceklerini ve ona göre nasıl davranacaklarını öğretmekle ilgilidir (Çubukçu, 2012). Dolayısıyla karakter eğitimi, okulların değer aktarımında kullandıkları temel yaklaşımlardan biri olmuştur.

Pamuk (2011), “Nasıl bir insan olmak gerekir?” sorusunun cevabının toplumların dünya görüşlerine göre farklılık gösterdiğini belirttiği çalışmasında, karakter eğitiminin üç farklı yaklaşımdan etkilendiğini belirtir. Klasik dönem olarak adlandırılan dönemde bireylerin dünya tasavvurunu “din” belirler. Din, bireyin davranışlarını belirleyen ahlâk kriterlerini oluşturan temel öğedir. Aydınlanma evresi olarak adlandırılan evrede ise din etki alanını laiklikle paylaşır. İnsan davranışlarının şekillenmesinde “Tanrı” ve iradeyi ele geçiren ‘insan’ etkendir. Özellikle Osmanlı’daki medrese ve daha sonraları açılan okullar buna örnektir. Son evre olan “sekülerizm” ile dinin, insanların davranışlarını belirleyen ahlâkî kriterlere etkisi son bulmuştur. Bu aşamada din önemini yitirmiştir. İnsanlık artık kendi ahlâk kıstaslarını belirlemeye başlamıştır.

Bireyin kendi değerlerini oluşturması, modernizmin getirdiği “bireysellik” ile daha da hız kazanmıştır. Böylelikle eski ortak değer yargıları önemini yitirmiş, çok değerli bir toplum yapısı oluşmuştur. Linkana (1992; akt. Pamuk, 2011), göre bunun sonucunda geleneksel ahlâkî değerler deforme olmuş, bireyler birçok problemle baş başa kalmıştır. Bu problemin ortaya çıkmasında bireylerin, kendi değerlerini oluşturma çabası önemli bir etken olmuştur.

İşte tam bu noktada, batı toplumların seküler dönemde yaşamış oldukları bu sorunlar “karakter eğitimi programlarını” gündeme taşımıştır (Pamuk, 2011). Karakter eğitimi “örtük ve ya açık program aracılığıyla, yetişen yeni nesle temel insanî değerleri

kazandırma, değerlere karşı duyarlılık oluşturma ve onları davranışa dönüştürme konusunda yardımcı olma gayretindedir” (Ekşi 2003:79; akt. Pamuk 2011:44).

Thomas Rusrak, okulda etkili olabilecek karakter eğitimi programlarının uygulanması için altı ilke belirlemiştir. Bunlar:

1. Karakter eğitimi, sadece bir dersin konusu olarak görülmemelidir. Aksine okul programlarında yer alan tüm ders ve derslerin içeriğini oluşturan konu alanlarında mücessem hale getirilmelidir. Kısaca karakter eğitimine okulda öğrenciler için planlanan deneyimlerin hepsinde yer verilmelidir.

2. Karakter eğitimi, öğrenci eylemlerini de kapsayacak biçimde tasarlanmalıdır. Yani sadece değerlerin bilişsel düzeyde gerçekleştirilmesiyle yetinilmeyip öğrencinin eylemlerde bulunabileceği ortamların öğrencilere sunulması gerekmektedir. Kısaca karakter eğitimi, bir eylem eğitimi olarak kabul edilmeli ve bu kabulü yansıtacak faaliyetleri içerecek tarzda uygulanmalıdır.

3. Pozitif okul ortamı karakter inşasına yardım eder. Bundan dolayı, okul genç bireylere olumlu rol modelleri sunmalıdır. Yani okul personeli tutum ve tavırlarıyla öğrencilerin karakter gelişimine destek olmalıdır. Bunun için okulun benimsediği değerler sistemi öğrencilerin karakter gelişime katkı sağlayacak nitelikte olması ve yine okulun önceden yaptığı hazırlıklarla öğrencilerin karakter gelişimini desteklemesi elzemdir.

4. Okul, karakter eğitimi uygulamalarını ya da öğrencilerin karakter gelişimini kendi politika ve misyonunun bir parçası olarak görmelidir.

5. Etkili karakter eğitiminin gerçekleşmesi için özgür ve yetkili öğretmenlerle mümkün olacağı için öğretmenlerin, merkez programın kısıtlamaları olmaksızın öğretim yapmaları gerekmektedir.

6. Okul ve toplumun karakter gelişimindeki ortaklığı hayati öneme sahiptir. Bundan dolayı karakter eğitimi, gençlerin karakter gelişimini etkileyen ya da etkileyebilecek tüm değişkenleri kapsayacak içerikte düzenlenmelidir. Bu bağlamda karakter eğitimi tüm okul personelini ve okulun bulunduğu bölgedeki yerel topluluğun tamamını içine almalıdır (Rusrak, 1998:4-6; akt. Katılmış 2010:55).

Karakter eğitiminin hayat boyu devam eden bir program olduğunu savunan Kupperman, karakter eğitiminin üç aşamadan oluştuğunu belirtir:

1. Aşama: Güçlü ve iyi karakterin temel özelliklerini edinen ancak ileri düzey ahlâkî yansıtıma hazır olmayan ya da ileri düzey ahlâkî yansıtımı yapamayan öğrencileri içerir.

2. Aşama: İleri düzey ahlâkî yansıtıma hazırlanan, bazı durumlarda bağımsız bakış açıları edinmeye başlayan öğrencileri içerir.

3. Aşama: Kim olduklarının farkında, kim oldukları noktasında kararları verebilecek ve düzenleyebilecek nitelikteki öğrencileri içerir.

Yukarıda belirtilen 1.aşama, ilköğretim seviyesine; 2.aşama, ortaöğretim; 3.aşama ise üniversite seviyesine denk gelmektedir (Kupperman, 1991:175; akt. Katılmış, 2010:73).

Karakter eğitimi yaklaşımı, okul ve öğretmenin temel ahlâkî değerlerin öğretilmesinde daha etkin olmaları gerektiği inancına dayanmaktadır. Bu yaklaşımda iyi karakteri sembolize eden temel değerler saptanmış ve bu değerlerin kazanılması için okul ve sınıfta uygulanması gereken yöntemler önerilmiştir (Sarı, 2007). Bu noktada karakter eğitiminin önemli kuramcılarında olan Licona okul ve sınıf içinde kullanılabilir 11 yöntem önermiştir. Bunlar:

1. Karakter eğitimi iyi karakterin temeli olarak temel ahlâkî değerleri teşvik eder. Karakter eğitimi başlangıç felsefesi olarak iyi karakterin temellerini oluşturan özen, dürüstlük, adalet, sorumluluk, kendine ve diğerlerine saygı gibi toplumsal mutabakat sağlanmış objektif olarak kabul edilen temel ahlâkî değerleri alır.

2. Karakter düşünme, duygu ve davranışı içerecek kapsamda tanımlanmalıdır. Etkili karakter eğitimi programında karakter, moral yaşamın bilişsel, duygusal ve davranışsal boyutlarını kapsayacak genişlikte olmalıdır. İyi Karakter temel ahlâkî değerleri anlama, onlar hakkında hassasiyet taşıma ve onlarla iş yapmayı içerir.

3. Etkili karakter eğitimi okul yaşamının tüm basamaklarında temel değerleri teşvik eden maksatlı, inisiyatifli eline alan ve kapsamlı bir yaklaşım gerektirir. Maksatlı

ve inisiyatifi ele alan yaklaşım sadece fırsatların oluşmasını bekleyen bir yaklaşımdan ziyade karakter geliştirmek için üzerinde düşünülmüş yollar planlardır.

4. Okul insancıl ve şefkatli bir topluluk olmalıdır. Okulun bizatihi kendisi iyi karakterin vücut bulduğu bir yer olmalıdır. Sınıftaki günlük yaşam kadar koridorlar, kafeterya gibi diğer okul ortamları da temel insanî değerlerin yaşandığı mekânlar olmalıdır.

5. Karakter geliştirmek için öğrenciler ahlâkî aksiyon fırsatlarına ihtiyaç duyarlar. Zihinsel alanda olduğu gibi etik alanında da öğrenciler oluşturmacı öğrencidirler; yani en iyi yaparak öğrenirler. İyi karakter geliştirmek için onlar gerçek yaşamdan günlük etkileşim ve tartışmaları içeren ortamlara ihtiyaçları vardır. Bir işbirlikli öğrenme grubunda işlerin nasıl paylaşılacağı, bahçedeki kavgaların nasıl azaltılacağı gibi gerçek hayat durumlarıyla öğrenciler temel değerlerin gereksinimleri hakkında daha pratik bir tecrübe edinirler.

6. Etkili karakter eğitimi, öğrencileri merkeze alan ve başarılı olmalarına yardımcı olan anlamlı ve teşvik edici akademik müfredatı içerir. Karakter eğitimi ve akademik öğrenme ayrı alanlar gibi algılanmamalıdır. Daha ziyade güçlü ve karşılıklı destekleyici bir ilişki içinde olmalıdırlar. Karakter okullarında öğrencilerin daha fazla çalışmaları ve başarılı olmaları muhtemeldir.

7. Karakter eğitimi öğrencilerde iç güdümlü bir motivasyon geliştirme çabası içinde olmalıdır. Öğrenciler iyi karakter geliştirirken ahlâkî yargılarının kendilerine doğru olduğunu söylediklerini yapmak için içsel bir bağlılık geliştirirler. Okulları özellikle disiplin yaklaşımı olarak temel değerleri iç güdümlü bir uygulama çabası içinde olmalıdırlar. Okullar, öğrencilerin sorumlu davranış göstermelerinin gerçek sebeplerinden onları uzaklaştıran dış güdümlü ceza ve ödüllerden kaçınılmalıdırlar.

8. Tüm okul personeli, karakter eğitimi için sorumlulukları paylaşan ve aynı temel değerlere bağlı bir öğrenme ve ahlâk topluluğu olmalıdır. Burada üç hususun altını çizmek gerekiyor: İlk olarak; öğretmenler, yöneticiler, danışmanlar, memurlar, servis personeli yani kısaca herkes karakter eğitimi çabalarının içinde olmalıdırlar.

İkincisi; öğrencilerin hayat için öngörülen aynı değer ve normlar, okul topluluğunun yetişkin üyeleri için de geçerli olmalıdır. Üçüncü olarak; okul ahlâkî konular üzerinde personelinin eğitilmesi için zaman ayırmalıdır.

9. Karakter eğitimi hem personelden hem de öğrencilerden ahlâkî liderlik gerektirir. Buraya kadar ifade edilen kriterlerin yapılabilmesi için bir lider (müdür veya yardımcısı veya koordinatör öğretmen), bir karakter eğitimi komitesi (uzun erimli planlama ve programın uygulanmasıyla sorumlu) ve öğrenci inisiyatifi (öğrenci kulüpleri, akran çatışma çözme programları vb.) gereklidir.

10. Okul, karakter eğitimi çabalarında ebeveynleri ve çevresel imkanları tam bir partner olarak görmelidir. Ebeveynler çocuklarının ilk ve en önemli ahlâkî eğitimcileri olduğundan; okul karakter eğitimi ile ilgili temel misyonunu açık bir biçimde ortaya koymalı, sonrasında da karakter eğitimiyle ilgili hedef ve aktivitelerinin her aşamasında aileyle iletişim içinde olmalıdır. Okul, çevresel imkânlardan da –iş dünyası, sivil toplum kuruluşları, medya, yerel yönetimler vb.- karakter eğitiminden faydalanmalıdır.

11. Karakter eğitiminin değerlendirilmesi; okulun karakterini, karakter eğitimi olarak okulun personelinin işlevselliğini ve öğrencilerin iyi karakter gösterme bağlamını içermelidir. Etkili karakter eğitimi programı aynı zamanda, okulun ne derecede bir karakter topluluğu olduğunu, okul personelinin ne derecede programı uygulama yetkinliğine sahip olduğunu ve öğrencilerin ne derecede temel etik değerleri anladığını, bağlandığını ve onlara göre davrandığını değerlendirecek bir içeriğe sahip olmalıdır (Licon, 1996; akt. Ulusoy ve Dilmaç, 2012:79-80).

Karakter eğitimi genel bir tanımlama olarak kullanılmaktadır. Daha önce ifade edilen dünya görüşleri doğrultusunda çok farklı karakter eğitimi programları geliştirilmiştir. Geliştirilen karakter eğitimi programlarının bakış açıları şu başlıklar altında sınıflandırılabilir:

1. **Muhakeme-Alışkanlıklar:** Bazı yaklaşımlar ahlâkî ve muhakeme ve düşünmeye vurgu yaparken diğerleri erdemli davranışların alışkanlık haline gelinceye kadar uygulanması üzerinde durmaktadırlar.

2. **“Yüksek” Değerler- “Ara” Değerler:** Bazı yaklaşımlarda öz-disiplin, cesaret, sadakat ve sebat gibi temel değerler öncelenirken diğerlerinde özen, nezaket, arkadaşlık gibi vasıta değerler önemsenmektedir.

3. **Bireye Odaklanma- Çevre ve Topluma Odaklanma:** Karakter birey için mi? Yoksa grubun norm ve şablonlarına mı oturmalı? soruları da karakter eğitiminde farklı perspektiflerin duruşlarını belirlemektedir.(Thomas, 1991; akt. Ulusoy ve Dilmaç 2012:82)

Winton (2007) karakter eğitimi programlarının benimsedikleri yaklaşım, ilke ve eğitsel yöntemleri üç başlık altında değerlendirmiştir. Üç temel karakter eğitimi programı ve ilkeleri aşağıda verilmiştir:

Tablo 6: Karakter Eğitimi Yaklaşımları

Yaklaşım	İlkeler/Varsayımlar	Eğitsel Yaklaşım
Geleneksel Karakter Eğitimi	☐ Değerler açık bir şekilde öğretilmelidir. ☐ Ortak değerler vardır. Bu değerler tanımlanır ve bu değerleri aynı içerikte algılar. ☐ Erdemler eylemlerle gelişir. Bundan dolayı davranışlar alışkanlıklar ve tekrarlar şarttır.	☐ Belirli değerleri doğrudan öğretmek. ☐ Öğretmenin rol model olması ☐ Ahlâkî değerleri ihtiva eden metinler. ☐ Kahramanlık hikâyeleri. ☐ Ödül ve ceza
Bilişsel Gelişim Temelli Karakter Eğitimi	☐ İstisnalar olmakla birlikte değer tanımları değişkendir. ☐ Karakter sosyal etkileşimle gelişir. ☐ Çevre önemlidir. ☐ Ahlâk gelişimi tahmin edilebilir aşamalardan geçer. ☐ Amaç sürekli değişimdir	☐ İşbirlikli öğrenme. ☐ Karar vermeye katılım. ☐ Ahlâkî ikilem tartışmaları. ☐ Ahlâkî eylemler için fırsatlar sunma.

<p>İlgi Temelli Karakter Eğitimi</p>	<ul style="list-style-type: none"> ☐ İlgiye dayalı bir ahlâk mevcuttur. ☐ Ahlâk ilişkiseldir. ☐ Ahlâkî gelişim ilgi temelli ilişkilerle gelişir. ☐ Çevre önemlidir. ☐ Erdemler durum ve ilişkilere bağlı olarak tanımlanır. 	<ul style="list-style-type: none"> ☐ Öğrenci ilgilerine uygun şartların oluşturulması. ☐ Karşılıklı diyalog. ☐ Küçük sınıflar. ☐ Öğrenci ilgilerine göre gelişen müfredat. ☐ İlgileri açığa çıkaran fırsatlar. ☐ Etik kararları sorunsallaştırmada kullanılan anlatılar.
---	---	--

(Kaynak: Winton, 2007:51-52; akt. Katılmış, 2010:84)

2.1.5.6. Değerler Eğitiminde Örtük Program:

Okullardaki eğitim faaliyetleri, genel itibariyle planlı ve programlı olarak sürdürülmektedir. Ancak, okul ortamında eğitim sürecinin tamamının kontrol altında olduğu söylenemez. Özellikle vatandaşlık ve ahlâk eğitimi “örtük program” olarak adlandırılan yeni bir eğitim anlayışıyla yapılmaktadır.

Örtük program, ilk olarak Kohlberg’in “Adil Topluluk Okulları’ndaki” uygulamalarında ciddi olarak ele alınır ve tatbik edilir. Kohlberg (1983), ahlâk eğitiminin programdaki formal derslere yerleştirilmesinin etkisi olmadığını belirtir. Öğrencilerin ahlâk eğitimi, çoğu zaman ders kitapları ve öğretim materyallerinden çok okuldaki örtük programın yarattığı ahlâkî ortam ve atmosferden öğrenirler (Sarı, 2007). *Adil Topluluk Okulları*, uygulamalarıyla örtük programın etkinliğini ortaya koymayı başarmıştır. Bu okullarda demokratik değerlerin kazanıldığını, çalma, farklılıkları hoş karşılama ve şiddet gibi olayların azaldığı görülmüştür. “*Adil topluluk okulları, okul yaşamının ve okulda oluşan kültürün, çocukların demokratik değerleri kazanmalarında önemli etkileri olduğunu kanıtlamıştır*” (Sarı, 2007:65).”

Günümüzde öğrencilerin bilişsel gelişimi kadar sosyal gelişimlerinin de önemli olduğu üzerinde durulmaktadır. Sosyal gelişimi sağlamada, resmi programdan ziyade okulun sosyo-kültürel özelliklerinin oluşturduğu *örtük program*, olarak adlandırılan

programın daha etkili olduğu belirtilmektedir (Çubukçu, 2012). Örtük program farklı şekillerde tanımlanmıştır:

Jackson'a göre örtük program, sınıfta öğrencilerin gerçek yaşama adapte olmalarını sağlayan, toplumsal bir birey olarak yetişmelerine zemin hazırlayan bir programdır. Örtük program “*okulun gizli mesajlarıyla nakledilen gayri resmi beklentilerdir*” (Jackson, 1968; akt. Keskin, 2008:68). Gordon (1982; akt. Keskin, 2007) ise örtük programı, kasıtsız öğrenme sonuçları veya mesajları olarak tanımlar. Eisner örtük programın kapsamını; “*toplantılar, kıyafet düzenlemeleri, öğrenciyi izleme ve diğer bütün kültürel özellikler aracılığıyla okulun öğrencilere dolaylı olarak öğrettiği her şey*” (Eisner, 1985; akt. Katılmış, 2010:67) olarak belirtmektedir.

Porteili (1993) örtük program üzerinde yapılan tanımları dört grup altında toplamıştır:

- 1- Resmi olmayan veya açıkça belirlenmemiş fakat öğrencilerin ulaşmalarının beklendiği mesajlar: Bu tanıma göre öğrenciler, örtük programın bir parçası olan okulun norm ve kurallarına uyduğu sürece başarılı olabileceklerdir.
- 2- Amaçlanmayan öğrenme sonuçları: Örtük programla, öğrenciler resmi programda bahsedilmemiş olan, hatta istenilmeyen amaçlara ulaşabilirler.
- 3- Eğitim sisteminin yapısı nedeniyle ortaya çıkan ve açık olmayan mesajlar: Bu tanıma göre de okul yönetici ve öğretmenlerin kontrolünde toplumun egemen olduğu siyasal görüş ve düşünceleri öğrencilere kazandırmaya çalışmaktadır.
- 4- Öğrenci tarafından ortaya konulan faaliyetler: Bu tanımlamada, öğrenciler okulun gerçek şartları ile resmi program arasındaki uyumsuzlukları tespit eder ve okulun gerçek şartlarına göre hareket eder (Yüksel, 2004; akt. Çubukçu, 2012).

Yukarıda sıralanan tanımların ortak noktası, örtük programın resmi programda belirtilen amaç ve faaliyetlerin dışında, öğrencilerin ulaşmalarının istendiği, açıkça belirtilmemiş, yazılı olmayan, öğrenme-öğretme süreci içinde ortaya çıkan, bilgi, fikir ve uygulamalardan oluşan bir program olduğudur.

Okullarda uygulanan yasal müfredata bağlı olarak öğrencilerin öğrendikleri tüm şeyleri kapsayan örtük programın çeşitli uygulama alanları vardır. Bottery, bu uygulama alanlarını şöyle tanımlamaktadır:

- 1- “Gafil olanları manüpile etmede” kullanılan manüpülatif(yönlendirici) müfredat
- 2- Gayri resmi müfredat,
- 3- “Düşünülmemiş bir tarzda uygulanan” aktiviteleri ve politikaları içeren unutulmuş müfredat.
- 4- “Etkileri hiçbir zaman ilk olarak fark edilmemiş aktiviteler” olan tanınmayan müfredattır (Bottery, 1990- 97; akt. Keskin, 2008:39).

Yazılı olmayan unsurları içeren örtük program, öğretmen tutumları, öğrenme-öğretme ortamı, okuldaki disiplin uygulamalarını içeren okul kültürünü oluşturmaktadır. Okuldaki uygulamalar ya da ortam, istenilen davranışları kazandırmaya yönelik olarak tasarlanmaya çalışılmalıdır.

Örtük programda öğrenme-öğretme sürecinde en etkili unsurlardan biri de model alınacak öğretmenlerdir. Öğrenciler, model öğretmenin davranışları için şunları belirtmişlerdir:

- 1-*Açık, tutarlı ve dürüst mesajlar veren,*
- 2-*Üstünlük taslamayan ve asla otoriter olmayan,*
- 3-*Yüksek beklentileri açıklayan,*
- 4-*Gerçekten dinleyen,*
- 5-*Eylemleriyle saatleri yerine getiren,*
- 6-*Çalışkan ve öğrencilerin öğrenmesi konusunda gerçekten duyarlı olan,*
- 7-*Saygıyı sürdüren (Williams, 1993; akt. Sarı, 2007:66).*

Okullarda oluşturulan öğretim programları daha çok bilgi kazandırmaya yönelik programlardır. Bilginin davranışa dönüştürülmesi değerler eğitiminde önemlidir. Günümüzde öğrencilere demokratik değerlerin kazandırılması okulların önceliklerinden biridir. Bir yaşam biçimi olarak kabul edilen demokrasinin toplumda kabul görmesi

okul ortamında da bir yaşam biçimi olarak kabul edilmesine bağlıdır. Değerlerin, her an yaşanıp öğrencilere de yaşatılması ve bu şekilde öğrencilerin demokratik değerleri içselleştirip okul dışındaki yaşamlarında da bu değerlere dayalı bir yaşam tarzı benimsemeleri sağlanmaya çalışılmalıdır. Bu nedenle çocuklara kazandırılmak istenen değerler konusunda onlara sürekli model olunması, bu değerlerin onlara yaşatılması ve bunları doğrudan, kendi öğrenme yaşantıları aracılığıyla daha etkili bir şekilde kazanmaları sağlanmalıdır. Bu ancak okuldaki örtük programın bu amaca hizmet edecek şekilde düzenlenmesiyle mümkündür (Sarı, 2007).

Örtük program, ders kitabında okunanlar ya da sınıfta tartışılanların aksine, gerçek yaşam deneyimlerinden oluşmaktadır. Bütün öğrencilerin, okulda ve daha sonra da toplumda etkili ve üretken birer vatandaş olmaları için belli sosyal normlardan oluşan örtük programı içselleştirmeleri gerekmektedir (Çubukçu, 2012). Örtük program, öğrencilerin aktif olarak içinde buldukları ve kendi tercihleri doğrultusunda öğrendiklerini kapsar. Bu yönüyle öğrencinin kendisi ile model arasındaki gizil öğrenmedir.

Örtük program; okuldaki toplantılar, kıyafet düzenlemeleri, törenler, sosyal ve kültürel faaliyetleri kapsar. Okuldaki bireylerin sahip oldukları değerler, inançlar, tutumlar ile okuldaki işleyişin önemli bir parçası olan kurallar, ritüeller ve kişiler arası iletişim örtük programın diğer öğeleridir (Çubukçu, 2012). Bütün bu öğelerin bileşkesi olan okul, örtük programla bilgilerin davranışa dönüştüğü bir kurum olabilir. Böylelikle öğrencilerin hayata hazırlanmaları konusunda somut ve değerlerle donanmış davranışların kazandırılması sağlanabilir.

2.1.5.7. Vatandaşlık Eğitimi:

İnsanların bir arada yaşamaya başlaması ile sosyal kurum ve organlar oluşturarak örgütlenmesi sonucunda devletler ortaya çıkmıştır. İnsanların bütün hayatında etkin olan, devletle olan ilişkilerini düzenleyen yazılı kurallar ve değerler vardır. Değerler toplumda oluşan gayri resmi ilişkileri düzenlemede önemli roller üstlenirken, hukuk insanların resmi ilişkilerini düzenler. Vatandaşlık eğitimi ise bireyin

içinde yaşadığı toplumla ve toplumun kurumlarıyla uyum içinde hayatını sürdürmesini amaç edinir (Duman, Karakaya, Yavuz, 2011; akt. Akbaş, 2008).

Vatandaşlık eğitimi, ülkenin kanunî ve siyasî ilkelerinin verildiği eğitimidir. *“Kamunun iyiliği, kişisel haklar, adalet, eşitlik, çeşitlilik, doğruluk, vatanseverlik vb. değerleri kapsar. Vatandaşlık eğitimi, ülkenin siyasî ve kanunî sistemine uygun bilgi, tutum, inanç, değer ve davranışları içerir. Vatandaşlık ve kanun ilişkili eğitim olarak geçer. Geleneksel olarak vatandaşlık eğitimi, sosyal bilgiler ve tarih ders kitapları içinde yer alır”* (Kirschenbaum, 1995, 23; akt. Akbaş, 2004:74).

Okullar, devlet denilen organizasyonun eğitim alanındaki kurumudur. Dolayısıyla hazırlanan eğitim programları devletin mevcut normlarını ve ilkelerini kapsamaktadır. Okullar hayata hazırlanan öğrencilerin üretken ve toplumla uyumlu vatandaş yetiştirme ortamları oluştururlar. Bu bağlamda vatandaşlık eğitimi, okullarda bazen ders olarak doğrudan okutulurken bazen de sosyal bilgiler, tarih, coğrafya ve Türkçe derslerinin müfredatları içine serpiştirilerek dolaylı olarak verilir.

Yurttaşlık eğitimi ile ilgili olarak 28 ülkede yapılan bir araştırmada öğretmenlerin %91,4'ü yurttaşlık eğitimi vermenin bir fark yarattığı belirtilmiştir. Araştırma, yurttaşlık eğitiminin devletle ve toplumla olan ilişkilerde etkili olduğunu ortaya koymuştur (Astiz, 2004).

Vatandaşlık eğitimi, millî birlik ve beraberliğin sağlanmasında dayanışmanın önemini belirtir. Ulusal güvenliğin sağlanmasında dayanışma ruhunun oluşmasında etkilidir. Bu değerlerin aktarımı ve devlet tarafından konulmuş kurallar vatandaşlık eğitimi ile okullar vasıtasıyla sağlanır (Doğan, 2002; akt. Akbaş, 2008). Okullar topluma yeni katılacak bireylerin hak ve ödevlerini onlara öğretmek, toplumsal yaşama katılmalarını sağlar.

2.1.6. Değerler Eğitimi ve Okul

Eğitim tarihinde, okulların değerler eğitiminde rolü sürekli tartışma konusu olmuştur. Önceleri ahlâk eğitimi, dinin ilgi alanında ve dinle ilgili bir eğitim alanı olarak kabul ediliyordu. Zaten ahlâk eğitimi ile din eğitimi aynıydı veya ahlâk denilince

dini ahlâk akla geliyordu. Daha sonraları laikliğin benimsenmesiyle birlikte dini okul ve dini olmayan(laik) okullar ortaya çıkar. Fransa’da bir dönem ahlâk dersleri okullardan tamamen kaldırılarak dinden bağımsız ahlâk öğretilmeye başlanır. Bu eğitim genel olarak “vatandaşlık ve hayat bilgisi” eğitimi içinde verilir (Aydın ve Güler, 2012).

Birinci ve İkinci Dünya Savaşı’nda yaşanan olaylar ve insanlığın büyük kayıplar yaşaması sonucunda, değerler eğitimi tekrar gündeme gelir. Bilimsel gelişmeler ve olaylar sonucunda değerler eğitiminin önemi üzerinde durulmaya başlandı. Böylelikle anne, baba ve eğitimciler çocuklara değerler eğitimi adı altında temel değerlere ilişkin eğitim çalışmaları yapmaya başladılar. Çocuklara yönelik olarak başlayan bu değer eğitimi sürecinin sistematik olması önemlidir. Değerlerin düzenli ve sistemli bir program dâhilinde olmadığına çocukta hangi temel değerlerin nasıl geliştiğinin öngörülmesi zordur (Bulat ve Dağal 2006; akt. Keskin, 2008). Dolayısıyla değerler eğitimi, planlı ve programlı olarak ancak okullarda yapılabilir.

Modern toplumun yaşadığı değer bunalımı, bireyleri neredeyse tek başına tercih yapma gibi çok sıkıntılı bir yükün altına sokmuştur. Özellikle çocuk ve gençlerin ahlâkî modellerini, televizyon ve medyadaki toplumsal değerleri aşınmış kişilerden seçmesi ahlâkî aşınmayı hızlandırmıştır. Bu durum, günümüzde okulun, çocuk ve gençlerin karakter gelişiminde yardımcı olma görev ve sorumluluğunu üstlenmesini zorunlu hale getirmiştir. Her düzeydeki eğitim kurumu öğrencilerine iyi tercihler yapabilmeleri için ortamlar hazırlanmalıdır (Hökelekli, 2013).

Okullar, ailede kazanılan değerlerin daha da pekiştirileceği ve yeni bazı değerlerin kazanılacağı ortamlardır. Okullarda değerler eğitimi çok farklı ancak birbirini tamamlayan bir dizi etkinlik şeklinde olmalıdır. Değerler eğitimi, sadece bir ders veya programa indirgemek doğru olmaz. Okulda yaratılan okul kültürü, formal ve informal eğitim programları gibi birçok unsur değerler eğitiminin parçalarıdır (Keskin, 2008). Değerler eğitiminin formal boyutu, ders programları ile yazılı normları kapsarken; informal boyutu, örtük program yoluyla aktarılan ve yazılı olmayan eğitim öğelerini ifade etmektedir.

İnsanın duyuşsal, bilişsel ve davranışsal olmak üzere üç boyutu vardır. Duygular, inançlar, tutumlar, beklentiler, değer, ahlâkî yönelimler, maneviyat gibi

unsurlar duyuşsal boyutu oluştur. Birey ve toplum açısından duyuşsal boyut büyük öneme sahiptir. Dolayısıyla “*okul eğitiminin, öğrencilerin, bilişsel olduğu kadar duygular ve davranış yönünden de olgun ve doygular kişilikler haline gelmelerine yardımcı olma gibi açık veya örtük bir hedefi vardır. Çünkü ocuk ve gençlerin, iyi insan olmanın anlamını ve hangi davranış özelliklerinin başkaları tarafından beğenilir ve kabul edilir olduğunu öğrenmeye ihtiyaçları vardır. Onun için okul, bilgi kadar doğru davranış ve hissedişin yollarını da öğretmek zorundadır*” (Hökelekli, 2013:291).

Değerler, sınıflarda açıkça örtük program vasıtasıyla öğretilir. Okullarda temel değerler; insanların nasıl iletişim kurduğunu, nasıl bir arada çalıştığını, nasıl kararlar verdiğini belirler ve bunu yeni nesillere aktarır. Temel değerler, okulların politikalarında ve uygulamalarına yansıtılır. Değerler ğrenci refahına ve disiplinine rehberlik eder. Okullar ğrencilerin, öğrenme deneyimleri kazanmalarına rehberlik eder. Öğretilen değerler okul toplumunda bütün bireysel ve grupsal karar verme sürecine katkı sağlar (Ulusoy ve Dilmaç, 2012).

Değerler eğitiminin okul boyutundaki en önemli aktörü, öğretmendir. Öğrenci için en belirgin model olan öğretmenlerin sınıfta ve okulda oluşturduğu kültür, neye önem verip vermedikleri, neyi iyi ya da kötü algıladıkları, örtük olarak öğrenciler için değer eğitimini oluşturur (Hökelekli, 2013). Bundan dolayı ğretmen, okul içindeki ve dışındaki davranışlarında ve uygulamalarında dikkatli olmalıdır. Thomas Lickora, ailelerin ve öğretmenlerin çocuklara model olma sorumluluklarını kabul etmeleri gerektiğini belirtirken öğretmenler için şu tavsiyelerde bulunur:

- 1-Model, rehber olarak davranmak
- 2-Ahlaki bir topluluk oluşturmak
- 3-Ahlaki bir disiplin oluşturmak
- 4-Demokratik bir sınıf ortamı oluşturmak
- 5-Müfredat aracılığıyla değerleri öğretmek
- 6-İşbirlikçi ğrenme uygulamak
- 7-Sanat bilinci geliştirmek
- 8-Ahlaki yansıtımı teşvik etmek
- 9-Uyuşmazlıklar için çözüm öğretmek

10-Okulda pozitif ahlaki kültür oluşturmak

11-Ebeveynlerle arkadaşlık geliştirmek(Lickona, 1992; akt.Ulusoy ve Dilmaç 2012:99).

Toplumsal yaşama hazırlanan gençlerin yaklaşık on beş yılı okullarda geçmektedir. Okulların insanların yaşamını etkileyen en önemli kurumlardan olması bu yüzden. Aileden farklı olarak insanlara toplumsal ve sosyal bir ortam sunan okul değerlerin aktarımında önemli bir yere sahiptir. Perese, okulun değerler eğitimindeki önemini şöyle ifade eder: “ *Okullardan yeni neslin değerlerini, alışkanlıklarını ve sosyal davranışlarını etkileyebilmeleri beklenir. Bundan dolayı çağın getirdiği olumsuz durumlar karşısında, okullar öğrencilerinin iyi tercihler yapabilmesi için seçenekler gösterebilmeli ve aynı zamanda bu tercihleri yapabilme stratejilerini ve amaçlarını sunabilmelidir. Bir toplumun geleceğinin iyi yetişmiş, karakter sahibi insanlara bağlı olduğu tartışma götürmez bir gerçektir ve insanlar iyi ahlaki karaktere kendiliğinden sahip olmazlar. Bundan dolayı öğrenim çağındaki her bireyin uygun ahlaki kararlar ve davranışlar sergilemesine yardımcı olacak değerler ve becerilerle donatılması kaçınılmaz olarak okulların temel hedefleri arasındadır*” (Perese, 2005:1; akt. Türk 2009:23).

Okul, öğrenciler için yeni bilgilerin öğrenildiği bir yer olduğu kadar, insan ilişkileriyle ilgili becerilerini gerçekleştirecekleri bir ortamdır da. Öğrenciler okulda arkadaşları tarafından onaylanan davranışları benimser ve tekrarlar. İlköğretim ve ortaöğretim boyunca çocuklar sosyal ilişkiler kurabileceği bir ortamda yaşar (Kulaksızoğlu, 2000). Okulun sağladığı bu sosyal çevre, öğretmenin modelliğinde çocuklara vazgeçilmez bir toplumsal uyum ortamı oluşturur. Dolayısıyla “*okul, sosyalleşme sürecinde temel toplumsal kurumdur. Bu kurum belirli öğrenme kalıplarını gerçekleştirme sorumluluğunu taşır*” (Yavuzer, 2001:146).

Yavuzer, *Çocuk Psikolojisi* (2001) adlı çalışmasında, sosyal bir kurum olan okulun, sosyalleştirme süreci içinde iki önemli işlevi olduğunu belirtir. Okulun birinci işlevi öğretim görevini içerir. Okul her bireye iş ya da bilim dünyasında sayısal sembol ve kavramları kazandırır. Okul, düşünme ve bilim kavramlarını kazandırır. Okulun ikinci işlevi ise çocuğun ailede ve arkadaş çevresinde kazandığı çalışma ve oynama

alışkanlığını toplumsal bir kurum olarak sürdürür. Bu bağlamda duyuşsal alanda yetersiz kalan ailelerin oluşturduğu boşluğu da okul doldurur. Örneğin, ilgi ve sevgi gereksinimi karşılanmayan bir çocuğun bu gereksinimlerini karşılar. Kalabalık bir aile ortamında yetersiz ilgi ve sevgiyle büyüyen bir çocuk, sınıf içindeki başarısı ve olumlu hareketiyle öğretmeninin takdirini kazanabilir. Böyle durumlarda çocuk, toplumda rolü olan bir birey olduğunu anlar ve kendine olan güvenini kazanır

Okulun, bireyi toplumsallaşmaya ulaştırma işlevini yerine getirmemesi, bireyin başarısını, gelişimini, çevresine uyumunu ve ruh sağlığını olumsuz yönde etkileyecektir. Bundan dolayı okulda eksik, yetersiz, yanlış eğitim birçok sorunun kaynağı olabilmektedir. Ankara Üniversitesi Kriminoloji Enstitüsünün 1947-1953 yılları arasında 1000 mükerrer suçlu üzerinde yaptığı araştırma, eğitim düzeyi ve suçluluk arasındaki ilişkiyi ortaya koymaktadır. Araştırmada 1000 suçludan yarıdan fazlasının hiç okula gitmediği (576 kişi) saptanmıştır. Hiç okuma yazma bilmeyenlerin sayısı 481, yalnız okuma bilenlerin sayısı 26, okuma yazma bilenlerin sayısı da 485'dir. Bu suçlular içinde lise öğrenimi görenlerin sayısı 19'dur. Yüksek öğrenim gören suçlu yoktur (Yavuzer, 1998:163). Bu araştırma, okulun insanların suç işleme düzeyleri üzerindeki etkisini ortaya koymaktadır.

2.1.7. Değerler Eğitimi ve Aile

Çok farklı disiplinlerin ilgi alanına giren aile, “birbirine doğrudan akrabalık bağlarıyla bağlı olan, erişkin üyelerin çocuklara bakma sorumluluğunu üstlendiği bir insan topluluğudur” (Giddens, 2000:173). Toplumun temel yapı taşı olan aile akrabalık bağları oluşturan dinamik bir müessesedir. Giddens (2005) akrabalık bağlarını, bireyler arasında evlilik yoluyla ya da kan bağı olan akrabaları birbirine bağlayan soy dizileri (anneler, babalar, kardeşler, çocuklar gibi) yoluyla kurulan bağlar olarak tanımlamaktadır. Buna göre anne, baba ve çocuklardan oluşan aile, çekirdek ailedir. Dede, nene, hala, amca, teyze, dayının içine katılması ve aynı evin paylaşılması, geleneksel ya da geniş aile adını alır. Günümüzde geniş ailelerin sayıları oldukça azdır.

Amerikalı sosyolog Talcott Parsens'a göre ailenin iki işlevi vardır. Ailenin birincil işlevi toplusallaşma, ikincil işlevi ise kişiliğin dengelenmesidir.

Toplumsallaşma, çocukların içinde doğdukları toplumun kültürel ölçütlerini öğrendikleri süreci ifade eder. Bu da çocukluğun ilk yıllarında gerçekleştiğinden, insanın kişiliğinin gelişiminde en önemli olan ailedir. İkincil işlevi olan kişiliğin dengelenmesi, erişkin aile üyelerinin duygusal olarak desteklenmesinde ailenin oynadığı rolü belirtir (Parsens ve Bles 1956; akt. Giddens, 2005).

Doğumdan ölüme kadar insan yaşamı üzerindeki etkisini sürdüren bir kurum olarak aile, fizyolojik olduğu kadar ekonomik ve toplumsal yönleri olan bir kurumdur. Bu yönleriyle de kişiyi, ruhsal gelişimi, oluşumu ve davranışları açısından biçimlendirip yönlendirir. Aile, toplumun kültürel değerlerinin bir kuşaktan diğerine aktarılmasında temel eğitimsel bir işlev üstlenir. Özellikle okul öncesi dönemde çocuğun yaşamında etkin bir toplumsallaştırma kurumudur (Yavuzer, 1998).

Toplumun diğer müesseseleri ile ilişki içinde olan aile kurumu, ekonomi ve mesleki sistem, resmi müesseselerin yapısı, şehirlerin çevre şartları ve diğer birçok faktörden etkilenir. Bu faktörler ailenin toplum ağı ile olan bağlarını tayin eder. Bu da ailenin yapacağı tercihleri doğrudan etkiler (Bott, 2004). Dolayısıyla aile ve aileyi oluşturan bireyler toplumun ekonomik siyasi ve sosyal yapısından doğrudan etkilenir. Bu etkilenme bireyde farklı değer yargılarının oluşumuna neden olur.

Çocuğun aile üyeleri ile olan ilişkileri, çocuğun bireylere, nesillere ve tüm yaşama olan tutumlarının temelini oluşturur. Ailenin çocuğun gelişimindeki etkilerini şöyle sıralayabiliriz.

1-Aile, grup içinde dengeli bir birey olabilmesi için çocuğa güven duygusu aşılar.

2-Onun sosyal kabul görmesi için ortam hazırlar.

3-Sosyalleşmeyi öğrenebilmesi için kabul edilmiş uygun davranış biçimlerinin gelişimi için rehberlik eder.

4-Çocuğun yaşam ortamına uyum sağlarken rastladığı sorunlarına çözüm getirir.

5-Uyum için gerekli olan davranışla ilgili, sözlü ve toplumsal alışkanlıkların kazanılmasına yardımcı olur.

6-Okul ve sosyal yaşamda başarılı olabilmesi için çocuğun yeteneklerini uyarır ve geliştirir.

7-Çocuğun ilgi ve yeteneklerine uygun arzuların gelişimine yardım eder(Yavuzer, 2001:132).

Aile, çocuğun alacağı kavramları seçerek vermekte, onları yorumlamakta ve sonucu değerlendirmektedir. Bu süreç çocukta kişisel ve sosyal davranışlarla ilgili değer duygusunun gelişmesini sağlar. Çocuğun bulunduğu kültür çevresinde gelenek, görenek ve kurallar vardır. Ancak yargıların oluştuğu, tercihlerin yapıldığı ve geliştiği yer ailedir. Kişiliğin gelişmesi tercihlerin gelişmesi ile alakalıdır. Bu tercihler bireyin değerlerini temsil eder. Bu değerler, büyük ölçüde ailenin etkisiyle oluşur (Yavuzer, 1998).

Değerler eğitiminin en etkili yeri ailedir. Aile bireyleri arasındaki iletişim, çocukların maddi ihtiyaçları kadar manevi ve psikolojik ihtiyaçlarının da tatmini açısından büyük önem taşır. Böylelikle çocuk kendi bilişsel, duyuşsal kaynaklarını kullanma becerisi ve olgunluğuna erişene kadar, aile değerlerine bağlı olarak hayatını sürdürür. Bu bağımlılık sürecinde toplum ve aile değerleri arasında bir devamlılık ve tamamlayıcılık olması durumunda çocuğun sağlam bir karakter geliştirmesi mümkün olmaktadır.(Hökelekli, 2013)

Değerler eğitiminin başlangıç noktası ailedir. Aile, çocukların doğru, iyi, güzel davranışları görmesi ve yaşaması için uygun ortam oluşturmalıdır. Aydın (2013:31), ailelerin değer eğitiminde uyması gereken ilkeleri şöyle sıralamıştır:

1. Aile bireyleri birlikte hareket etmelidir.
2. Kitle iletişim araçlarının zararlarından korunmalıdır.
3. Ahlâkî davranışlar hakkında bilgi verilip açıklama yapılmalıdır.
4. Çocuk kandırılmamalı, verilen söz tutulmalıdır.
5. Sevgi ve şefkatle davranılmalıdır.
6. Hoşgörülü ve yumuşak davranılmalıdır.
7. Çocuk, aşağılanmaktan, olumsuz sıfat ve tanımlamalardan uzak tutulmalıdır.
8. Çocuğa, iyi bir benlik kazandırılmalıdır.

9. Çocuğa, kendine güven duygusu kazandırılmalıdır.
10. Ahlâkî davranışların oluşması çerçevesinde çocuğa her şeyi yasaklamak yerine alternatifler sunulmalıdır.
11. Çocuğun iyi, doğru, güzel davranışları teşvik edilmelidir.
12. İstenmeyen davranışlar düzeltilmelidir.
13. Çocuklar, yaptığı davranışlar üzerine düşündürülmelidir.
14. Çocuğun yaşına uygun olmayan kurallar koyulmamalıdır.
15. Çocuğun duyguları anlaşılmaya çalışılmalıdır.
16. Çocuğun duygularını ifade etmesine imkân verilmelidir.
17. Çocuğa duygularını kontrol etmesi öğretilmelidir.
18. Çocukların soruları ciddiye alınmalıdır.
19. Çocuklar yavaş yavaş iş yapmaya alıştırmalıdır.
20. Çocuğun örnek alabileceği kahraman ve idealler örnek gösterilmelidir.
21. Çocukların korkuları küçümsenmemelidir.
22. Hikâye ve masallardan yararlanılmalıdır.
23. Atasözleri ve veciz sözlerden yararlanılmalıdır.
24. Çocuk, başkalarıyla kıyaslanmamalıdır.
25. Çocuğun bazı şeyleri kendisinin deneyerek öğrenmesine fırsat vererek girişimciliği desteklenmelidir.
26. İyinin, güzelin, başarının zevki tattırılmalı, kötünün, yanlışın zevki tattırılmamalıdır.
27. İstekler bağırp çağırılmadan iletmeye çalışılmalıdır.
28. Yılmadan sabırla eğitime devam edilmelidir.
29. Körü körüne çocuk yetiştirme yöntemlerine bağlanılmamalıdır.
30. Çocuğun bireysel gelişimi, ilgi ve yetenekleri göz önünde bulundurulmalıdır.

2.1.8.MEB Mevzuatında Değerler Eğitimi

Bütün ülkelerde eğitimden sorumlu olan kurum ya da kuruluşlar toplumun genel yargıları ve ülke rejiminin çizdiği çerçeve doğrultusunda vatandaşlarını yetiştirmek amacıyla çağa uygun standartlar belirler. Geleceğe hazırlanan vatandaş adayı olan çocukların, ne şekilde, nerede ve nasıl eğitilecekleri konusu yasal düzenlemelerle

belirlenir. Ülkemizde de Anayasa da belirtilen kriterler doğrultusunda 14.06.1973 tarihinde kabul edilen 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu çerçevesinde eğitim öğretim faaliyetleri yürütülmektedir.

1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu Türk Milli Eğitiminin genel amaçlarında Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşlarının yaygın ve örgün eğitim kurumlarında kazanması gereken değerler ya da taşıması gereken nitelikler şöyle ifade edilir:

Türk milletinin bütün fertleri:

- 1- Atatürk inkılâplarına bağlıdır.
- 2- Anayasanın başlangıcında ifadesini bulan Türk Milliyetçiliğine bağlıdır.
- 3- Türk Milletinin milli değerlerini benimser, korur ve geliştirir.
- 4- Türk Milletinin ahlâkî değerlerini benimser, korur ve geliştirir.
- 5- Türk Milletinin insani değerlerini benimser, korur ve geliştirir.
- 6- Türk Milletinin manevi değerlerini benimser, korur ve geliştirir.
- 7- Türk Milletinin kültürel değerlerini benimser, korur ve geliştirir.
- 8- Ailesini sever ve daima yüceltmeye çalışır.
- 9- Vatanını sever ve daima yüceltmeye çalışır.
- 10- Milletini sever ve daima yüceltmeye çalışır.
- 11- Ahlâkî bakımdan dengeli ve sağlıklı şekilde gelişmiş kişiliğe sahiptir.
- 12- Ahlâkî bakımdan dengeli ve sağlıklı şekilde gelişmiş karaktere sahiptir.
- 13- Ruh bakımından dengeli ve sağlıklı şekilde gelişmiş kişiliğe sahiptir.
- 14- Ruh bakımından dengeli ve sağlıklı şekilde gelişmiş karaktere sahiptir.
- 15- Duygu bakımından dengeli ve sağlıklı şekilde gelişmiş kişiliğe sahiptir.
- 16- Duygu bakımından dengeli ve sağlıklı şekilde gelişmiş karaktere sahiptir.
- 17- Geniş bir dünya görüşüne sahiptir.
- 18- Kişiliğe değer verir.
- 19- Teşebbüse değer verir.
- 20- Topluma karşı sorumluluk duyar.
- 21- Birlikte iş görme alışkanlığına sahiptir.

Kendisinin ve Toplumun mutluluğuna katkıda bulunması amacıyla meslek sahibi olması gerektiğine inanır(<http://mevzuat.meb.gov.tr>: Erişim Tarihi:05.11.2014 ve Akbaş, 2004:674-675).

Doğan, *Türk Eğitim Sisteminde Değer Sorunu*(2004:624) başlıklı çalışmasında yukarıda ifade edilen Milli Eğitimin genel amaçların “genç kuşakları ‘manevi ve kültürel değerlerle’ ulusal kültür içinde sosyalleştirirken; ‘hür ve bilimsel düşünce gücü’ kazandırmak suretiyle de onları evrensel kültüre adapte etmeyi öngördüğünü” belirtmektedir. Böylelikle Türk Milleti’nin devamlılığı sağlanarak, bireyin toplumsallaşması hedeflenmektedir (Akbaş, 2004).

Değerler eğitiminde önemli bir yer tutan demokratik değerlerin öğretilmesi ile ilgili çalışmalar ülkemizde çok sonraları yapılmaya başlanmıştır. Demokrasi kavramı, eğitim alanında ilk defa 23-31 Ağustos 1949’da dönemin Milli Eğitim Bakanı Tahsin Banguoğlu başkanlığında yapılan 4. Milli Eğitim Şûrası’nda gündeme gelir. Milli Eğitim Şûraları dört yılda bir toplanan ve MEB’in en yüksek danışma kurulusudur. Bu kurul eğitim ve öğretimle ilgili tavsiye niteliğinde kararlar alır (MEB, Milli Eğitim Şûrası Yönetmeliği, m.5) 4. Milli Eğitim Şûrası’nda demokratik eğitimin bazı nitelikleri belirterek şöyle bir karar almıştır: “*Demokratik eğitim toplumlarda organik bir bütün, bir kültür, bir sistem teşkil eder. Bunu öğrencilerin yadırgamaması ve örnek alması için gerek okulda öğretmen ve yöneticiler, gerek Milli Eğitim Örgütü’nün her basamağında bulunanlar arasındaki ilişkiler demokratik esaslara göre düzenlenmelidir. Ayrıca yönetmeliklerdeki bütün hükümler öğrenciyi bir kişi olarak göreceğ şekilde değiştirilmelidir. Eğitimde zıt ve merkezci yöntemler yerini zamanla yumuşak yöntemlere bırakmalıdır* (Dinç, 1999:9).”

Değerler eğitimi MEB tarafından temel gündem olarak 18. Milli Eğitim Şûrası’nda ele alınmıştır. 01 Kasım 2010 tarihinde Milli Eğitim Bakanı Nimet Çubukçu’nun başkanlığında “Eğitimde 2013 Vizyonu” adı altında Şûra, toplanmıştır. Şûra’da “Değerler ve Eğitimi” adlı bir projenin hazırlanması gerektiği belirtilerek değerler eğitimi ile ilgili şu kararlar alınmıştır:

29. Millî Eğitim Bakanlığı tarafından, çocuklarımızın ve gençlerimizin sahip olduğu değerleri belirlemeye yönelik ülke çapında alan araştırması yapılmalı ve bu araştırma her 4 yılda bir güncellenmelidir.

30. Öğretim programlarında, değerler eğitiminde değer aktarımı yerine ulusal ve evrensel değerler birlikte düşünülerek farkındalık kazandıracak yaklaşımlara öncelik verilmelidir.

31. Değerin bir tercih olduğu ve toplumların benzer tercihlere sahip kişilerden oluştuğu vurgulanarak öğretmenlere değer eğitimi bilinci kazandırılmalıdır.

32. Öğretmen yetiştiren tüm programlara değerler eğitimine yönelik bir ders konulmalı ve sistemdeki öğretmenlerin hizmet içi eğitim programlarında değerler eğitimine yer verilmelidir.

33. Ortak değerlerin vurgulanması ve değer farklılıklarının zenginlik olduğu bilincinin kazandırılması için gerekli düzenlemeler yapılmalıdır.

34. Tüm eğitim-öğretim kademelerinde değerler eğitimine yönelik, STK'larla iş birliği yapılarak alan öğretmenlerinin ortak kullanabileceği program ve materyal geliştirilmelidir.

35. Değerler eğitimine, okul öncesinden başlayarak yaygın eğitim dâhil olmak üzere eğitim öğretimin her kademesi, tüm dersler ve okul kültürü içerisinde yer verilmeli ve bu konuda öğretmen, yönetici, öğrenci, aile ve çevre ile iş birliğine gidilmeli, farkındalık oluşturulması için kitle iletişim araçlarından faydalanılması amacıyla gerekli düzenlemeler yapılmalıdır.

36. Ödüllendirme kriterlerinde, değerler eğitimi açısından örnek davranışlar sergileyen öğrencilere yönelik düzenlemeler yapılmalıdır.

37. Medya ve değerler eğitimi ilişkisi konusunda farkındalık kazandırmaya yönelik araştırma ve eğitim çalışmalarına önem verilmeli; bu konuda gerekli yasal düzenlemeler yapılmalıdır.

38. Öğrencilerin akademik başarıları yanında değerlerin oluşumunda önemli yeri olan duygusal, sosyal ve ruhsal zekâ gelişimlerine yönelik de yatırım yapılmalıdır.

39. Değerler eğitimi konusunda önemli işlev gören “din kültürü ve ahlak bilgisi” dersi çoğulcu bir anlayışla tüm öğretim kurumlarında daha etkin olarak okutulmalıdır. (<http://ttkb.meb.gov.tr/>: Erişim Tarihi: 10.11.2013)

Şûra'da alınan bu kararlar doğrultusunda MEB harekete geçerek 2010/53 sayılı “İlk Ders” genelgesi yayınlar. Bu genelgede günümüzde küreselleşmenin; siyasal, sosyal ekonomik ve kültürel alanlarda pek çok gelişmeye imkân sağladığı belirtilmiştir. Ancak küreselleşmenin bir taraftan da yaşamı tehdit eden risk ve sorunların ortaya

çıkmasına sebep olduğu vurgulanmıştır. Genelgede, bu risklere karşı yardımlaşma, dayanışma, hoşgörü, misafirperverlik, vatanseverlik, doğruluk, iyilik, temizlik, çalışkanlık, dürüstlük, saygı, sevgi, duyarlı olma, adil olma paylaşımcı olma gibi ahlaki ve kültürel değerlerimizin önemine dikkat çekilmiştir. Genelgeye ek olarak Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı'nın hazırladığı değerler eğitimine yönelik etkinlik örnekleri verilmiş ve bu örnek doğrultusunda değerler eğitimi çalışmalarının yürütülmesi istenmiştir. Genelgede etkinliklerin belirlenmesinde 1739 Sayılı Milli Eğitim Kanunu'nda yer alan Türk Milli Eğitimi'nin genel amaçları ile öğrencilerin hazır bulunuşluk düzeyi, ilgi, yetenek ve öğrenim seviyeleri dikkate alınacaktır. Buna göre etkinlikler şu özellikleri taşımalıdır:

1. Büyük öğrencilerin küçük öğrencilere dersler ve okul içi etkinliklerde rehberlik yapmalarını sağlayacak programların rehber öğretmenler eşliğinde oluşturulması
2. Alt sınıftaki öğrencilere yönelik olarak "Nasıl iyi, doğru, hoşgörülü ve başarılı olursun?" konulu bir mektubun yazılması
3. Okulda rol model olma, yaratıcı etkinlikler vb. faaliyetlerde bulunan öğretmenlerin diğer sınıflarda etkinlik yapmasının sağlanması
4. Bir spor karşılaşmasında öğrencilerin ve seyircilerin centilmence davranışlarının ön plana çıkarılması
5. Bütün paydaşlar(okul idaresi, öğretmen, öğrenci ve aile vb.) arasında karşılıklı güven, hoşgörü ve dürüstlük ilkelerine dayanan bir sözleşme yapılması, her türlü iletişimde olumlu ve güler yüzlü davranılması
6. Gönüllülük esasına göre öğretmen, öğrenci ve diğer okul personelinin müzik, şiir ve tiyatro vb. yeteneklerini gösterilebilecekleri ortamlar oluşturarak yeteneklerin taltif edilmesi
7. Öğrencilerin çözmek istedikleri sorunları kağıda yazmaları ve öğretmen rehberliğinde seçilen sorunların çözümüne yönelik beyin fırtınası yapılması
8. Öğrencinin kendisinin ve arkadaşlarının iyi örnek gösterilebilecek davranışlarını sınıf ortamında paylaşması ve her bir iyi örneğin sınıf panosuna yerleştirilecek ağaca yaprak olacak şekilde yapıştırılması
9. Her öğrencinin sınıfındaki arkadaşlarının takdir ettiği veya beğendiği davranışlarını yazılı veya sözlü olarak sınıfla paylaşmasının sağlanması

10. Bütün sınıflarda öğretmen ve öğrencilerin sınıf içinde uyulması beklenen davranışlar listesini birlikte belirlemesi ve bu listenin sınıfın uygun bir yerinde ilan edilmesi
11. Ders etkinlikleri kapsamında tarihe damgasını vuran kişilerin insanlığa katkıları konusunda senaryo yazılması
12. Değerlerimizin gelişimine hizmet etmiş şahsiyetler-fikir insanlarının araştırılması ve sınıfla paylaşılması
13. Toplum hizmeti çalışmalarını tanıma ve bu çalışmalarda bulunma
14. Resim, şiir, kompozisyon, öykü, film, seyahat, tiyatro, drama etkinlik günleri vb. yarışmalar yapılması
15. Sevgi, barış, hoşgörü, yardımlaşma ve dayanışma konulu şarkıları içeren konserler düzenlenmesi
16. Değerlerimizi konu alan panel, konferans, açık oturum, seminer, şiir dinletileri ile okul gazetesi çıkarılması, afiş ve slogan hazırlanması
17. Geliri yardım kuruluşlarına verilmek üzere kermes(yiyecek, içecek ve teknoloji tasarım dersinde yapılan ürünlerin satılması), yardım organizasyonları, doğum günü ve özel günlerde ziyaretler düzenlenmesi
18. Değerlerimiz konusunda paylaşımı ve katılımı sağlamak amacıyla bir web sayfası oluşturulması

2.1.9. Türkçe Dersi ve Değerler Eğitimi:

Eğitim, insan yaşamının en vazgeçilmez ve sürekli olgularından biridir. Eğitim, insanın yaşamını sürdürmesi için hayat tecrübelerinden ve deneme- yanılma süreci sonrası oluşan daha çok maddi bilgi birikiminin dışında ahlâkî boyutu olan bir süreçtir. Bu boyut insanın toplumsallaşmasının bir sonucudur. *“Ahlâksal yaşamla eğitim arasında karşılıklı bir ilişki vardır. İnsan doğar doğmaz ahlâksal bir yapıya sahip değildir, bunun için eğitim sürecinden geçmesi gerekir. Eğitim özünde ahlâksal bir etkinliktir, yani eğitim, değerli olduğu kabul edilen birtakım değerleri bireye kazandırarak onu olgunlaştırma, mükemmelliğe yaklaştırmayı amaçlayan bir etkinlik olarak kabul edilir(Yayla, 2011:243).”*

Eğitim yoluyla aktarılan değerler “*kültürün tamamlayıcı bir öğesidir. Başka bir değişle değerler, nesillere kültür yolu ile aşılanmaktadır*”(Çınar, 2013:209). Fertler ve nesiller arasında ise iletişimi ve anlaşmayı dil sağlar (Ergin, 1983). Bir toplumun yaşayış biçimi, gelenek ve görenekleri, dünya görüşü, inançları, kısacası kültürü tümüyle diline yansır (Hatiboğlu, 2003). Dolayısıyla dil, hayatın bütün alanlarında türlü düşünceleri, duyguları, tutumları, inançları, değer yargılarını anlama ve anlatma da kültür birikimini aktarmada kullanılmaktadır (Özbay, 2006). Dil, değerler eğitiminde bu yönüyle farklı bir konumdadır. Dil öğretimi ise Türkçe dersinin temel amacıdır. Türkçe dersinde dil öğretiminin temel hedefi 2006 yılında yayınlanan ilköğretim Türkçe Dersi (6,7,8. Sınıflar) Öğretim Programı’nda şöyle ifade edilir : “*Öğrencilerin dilin farklı bağlamlarda aldığı görünümleri kavramaları, dil aracılığıyla kendilerini ifade edebilmeleri değişik bilgi kaynaklarına ulaşarak duygu, düşünce ve hayal dünyalarını zenginleştirmeleridir*” (MEB, 2006).

2009 yılında son şeklini alan İlköğretim Türkçe Dersi (1-5.sınıflar) Öğretim Programı’nda Türkçe dersinin amacı şöyle ifade edilir: “*Türkçeyi doğru, güzel ve etkili kullanan, eleştirel ve yaratıcı düşünebilen, bilgiyi kullanabilen, üretebilen, girişimci, kişisel ve sosyal değerlere önem veren bireyler yetiştirmeyi amaçlamaktadır*” (MEB, 2009a).

Bireyin kültürel kimliğinin gelişimi, ancak içinde yaşadığı toplumun değer yargılarını alması ve anlamlandırmasıyla mümkün olmaktadır. Bu noktada “*Türkçe dersleri kültüre ait değer ve normları aktararak kültürel kimlik gelişiminin birinci aşamasına katkıda bulunur. İkinci aşamada yine Türkçe dersleri vasıtası ile değer ve normlar öğrencilere sevdirebilir. Mesela, Türkçe derslerinde kullanılan metinler, değer ve normları çocuğun ilgi ve beklentilerine uygun bir tarzda öğrenciye sunar. Sosyal Bilgiler ya da Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi derslerinden farklı olarak hayatın içinden bir olayla somutlaştırarak öğrenciye verir. Derslerde değer ve normlar, sosyal hayatta kişinin karşısına ne şekilde çıkıyorsa o haliyle yer alır. Metinlerde oluşturulan dünyada geçen olaylar hayatın kendisi ya da benzeridir. Öğrenci, ilgi ve beklentilerine uygun olarak hazırlanan bu metinler sayesinde olayları adeta yaşayarak tecrübe eder. Tecrübeleri neticesinde elde ettiği bilgilerin doğruluğunu anlar. Bunları benimseyerek davranışlarına yansıttığında kültürel kimlik gelişiminin değerlerle ilgili bölümü*

tamamlanmış olur” (Uyar, 2007:108-109). Türkçe derslerinde tiyatro metinleri öğretmen gözetiminde öğrenciler tarafından canlandırılır. Öğrenci, metindeki kahramanla özdeşleşerek rolünü oynamaya çalışır. Dolayısıyla kahramanın sahip olduğu değerleri yaparak yaşayarak özümser. Türkçe dersinde işlenen tiyatro metinleri, yetkili kurumlar ve uzman kişilerin görüşleri doğrultusunda seçilen, toplumun değer yargılarıyla uyumlu olan metinlerdir. Bundan dolayı metinlerde değerler eğitimi açısından olumsuz örnek oluşturacak herhangi bir unsur bulunmaz. Türkçe derslerindeki drama ve tiyatro etkinlikleri, değerler eğitiminde önemli bir yer tutan yapılandırmacı yaklaşımın en güzel uygulandığı etkinlik türüdür. Yapılandırmacı yaklaşım, öğretmenin öğrenme sürecinde etkin olmadığı, öğrenciye kılavuzluk görevi üstlendiği buna karşın öğrencinin bilgiyi kendi yaşantısı yolu ile yeniden yapılandırarak öğrendiği öğrenme yaklaşımıdır. Bu yaklaşım, dünyada bütün ülkelerde en fazla kabul gören öğrenme yöntemidir. Öğrenci yaparak yaşayarak öğrendiği için bilgiler daha kalıcı ve uygulanabilir olmaktadır.

Türkçe dersi, İlköğretim okullarında ders sayısı en fazla olan derstir. Dersin işleniş şekli ve edebi eserlerden alınan okuma metinleri sayesinde ait olunan toplumun geçmişten günümüze kadar taşınan değerlerinin aktarılması mümkün olmaktadır. Edebi eserler değerlerin nesiller arası aktarımında önemli rol üstlenirler (Akbaş, 2004). Dolayısıyla edebi eserlerin bir araç olarak kullanıldığı Türkçe dersleri değer aktarımında önemli bir işlev görmektedir.

2.1.9.1. Türkçe Öğretim Programında Değerler Eğitimi

İlköğretim birinci kademe için hazırlanan Türkçe Öğretim Programının ilki 1924 tarihlidir. Bu tarihten sonra 8 tane öğretim programı daha hazırlanmıştır (Özbay, 2006). Son program ilköğretim ikinci kademe için 2005 yılında hazırlanmıştır. Program daha sonra 2009 yılında kanunlarda bazı değişiklikler yapılarak yeniden yayınlanmıştır.

Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı'na hazırlanan İlköğretim Türkçe Dersi Öğretim Programları birinci ve ikinci kademe için ayrı ayrı düzenlenir.1-5. sınıflar birinci kademe; 6.7.8.sınıflar ise ikinci kademe olarak belirlenir ve program buna göre hazırlanır. Türkçe öğretim programında, programın eğitim kademelerine göre

hazırlanması ve her kademede öğrencinin hangi beceriler kazanması gerektiği şöyle ifade edilir: “*Sekiz yıllık ilköğretim sürecinde Türkçe öğretiminden beklenen, öğrencinin okuma, dinleme/izleme, konuşma ve yazma becerilerini dilin kurallarına uygun olarak geliştirmesidir. Bir sonraki aşamayı oluşturan ortaöğretim ise Türkçenin imkânları çevresinde, tarihî süreçte oluşan edebî dilin gelişimini, özelliklerini ve ürünlerini öğretmeyi hedefler. Bu açıdan bakıldığında ilköğretimin 6, 7 ve 8. sınıfları bir geçiş dönemi özelliği gösterir. Öğrenci bu dönemde, 1-5. sınıflarda öğrendiklerini, seviyesine uygun Türk ve dünya edebiyatının seçkin örnekleriyle geliştirir ve kendi anlam dünyasını yapılandırmaya başlar. Bu sebeple 6-8. Sınıflar Türkçe Dersi Öğretim Programı, bu bütünlük ve devamlılık göz önünde bulundurularak hazırlanmıştır*” (MEB, 2006:2).

Türkçe Öğretim Programı’nda yapılandırmacı yaklaşımın etkin olduğu görülür. Öğrencinin etkin olduğu bu yaklaşım tarzı programda şöyle ifade edilir: “*Türkçe Dersi Öğretim Programı’nda yaklaşım olarak, öğrenme sürecinde öğrencinin birikim ve deneyimlerinden hareketle sorunlara çözümler üretmesini, öğrenme- öğretme etkinliklerinde öğrencinin gelişim düzeyinin dikkate alınmasını, dolayısıyla değerlendirmede öğretim sürecindeki gelişimin de önemli olduğu benimsenmiştir. Bu yaklaşımın temel hedefi, öğrencinin öğretmen rehberliğinde; etkili iletişim kurması, grup çalışmalarına katılması, öğrendiklerini aşamalı bir biçimde inşa etmesidir. Türkçe öğretiminin daha verimli olabilmesi için, öğrencinin derse etkin olarak katılmasının sağlanması, motivasyonunun sürekli olarak desteklenmesi gerekir*”(MEB, 2006:3).

Türkçe Öğretim Programını, değerler eğitimi açısından incelediğimiz bu bölümde programın genel amaçlar, temel beceriler ve kazanımlar ile temalar bölümlerini değerler eğitimi açısından inceledik.

2.1.9.1.1. Genel Amaçlarda Değerler Eğitimi:

6, 7, 8. sınıf Türkçe Dersi Öğretim Programı’nın genel amaçlarından değerler eğitimi ile ilgili olanlar şunlardır:

1. Dilimizin, millî birlik ve bütünlüğümüzün temel unsurlarından biri olduğunu benimsemeleri,

5. Seviyesine uygun eserleri okuma; bilim, kültür ve sanat etkinliklerini seçme, dinleme, izleme alışkanlığı ve zevki kazanmaları,

6. Okuduğu, dinlediği ve izlediğinden hareketle, söz varlığını zenginleştirerek dil zevki ve bilincine ulaşmaları; duygu, düşünce ve hayal dünyalarını geliştirmeleri,

9. Türk ve dünya kültür ve sanatına ait eserler aracılığıyla millî ve evrensel değerleri tanımaları,

10. Hoşgörülü, insan haklarına saygılı, yurt ve dünya sorunlarına duyarlı olmaları ve çözümler üretmeleri,

11. Millî, manevî ve ahlâkî değerlere önem vermeleri ve bu değerlerle ilgili duygu ve düşüncelerini güçlendirmeleri amaçlanmaktadır (MEB, 2006:4).

İkinci kademe Türkçe Öğretim Programı'nda 11 genel amaç mevcuttur. Bunlardan 1, 5, 6, 9, 10 ve 11 numaralı genel amaçlar değerler eğitimi ile ilişkilidir. 11 genel amaçtan 6 tanesinin değerler eğitimi ile bağlantılı olması Türkçe dersinin kültür ve değer aktarımındaki önemini göstermektedir.

2.1.9.1.2. Temel Beceriler ve Kazanımlarda Değerler Eğitimi:

“Temel beceriler, öğrencilerin dil becerilerindeki gelişimleriyle bağlantılı, yatay olarak bir yılın sonunda, dikey olarak da sekizinci sınıfın sonunda kazanacakları ve hayat boyu kullanacakları temel becerilerdir” (MEB, 2006:5). Türkçe Öğretim Programında, Türkçeyi doğru, güzel ve etkili kullanma, eleştirel düşünme, yaratıcı düşünme, iletişim kurma, problem çözme, araştırma, karar verme, bilgi teknolojilerini kullanma, girişimcilik ulaşılması hedeflenen temel becerilerdir. Programın temel beceriler bölümünde değerler eğitimi ile ilgili herhangi bir vurgu söz konusu değildir.

“Türkçe Dersi Öğretim Programı, okuma, dinleme/izleme, konuşma, yazma öğrenme alanları ile dil bilgisinden oluşmaktadır. Bu öğrenme alanları hem kendi

ıçlerinde hem de birbirleriyle bir bütünlük ıçerisinde ele alınmış ve ilişkilendirilmiştir” (MEB, 2006:5). Programda her ığrenme alanıyla ilgili kazanımlar vardır. *“Kazanımlar; ığretim sürecinde ığrencilerin edinecekleri bilgi, beceri ve alışkanlıkları kapsamaktadır. ığrencilerin ığrenme alanlarında gelişme sağlamaları, bu kazanımların edinilmesine bağlıdır”* (MEB, 2006:8). Aşağıda Türkçe ığretim Programında değerler eğitimi ile ilgili olan kazanımlar programda buldukları sıra ve yer aldıkları sayfa numaraları ile verilmiştir:

1. Dinleme/izleme ığrenme Alanı:

1. Konuşmacının sözünü kesmeden sabır ve saygıyla dinler.
2. Başkalarını rahatsız etmeden dinler/izler.
3. Dinlenenle ilgili soru sormak, görüş bildirmek için uygun zamanda söz alır.
4. Dinleme/izleme yöntem ve tekniklerini kullanır.
15. Kendisini şahıs ve varlık kadrosunun yerine koyarak olayları, duygu, düşünce ve hayalleri yorumlar.
24. Dinlediklerini/izlediklerini kendi hayatı ve günlük hayatla karşılaştırır.
3. Çok yönlü iletişim araçlarındaki yayınlardan ilgi, istek ve ihtiyaçlarına uygun olanlarını takip eder.

2. Konuşma ığrenme Alanı:

8. Konuşmasında nezaket kurallarını uyar.
11. Konuşmasını belirlenen sürede ve teşekkür cümleleriyle sona erdirir.
1. Duygu, düşünce, hayal, izlenim ve deneyimlerini sözlü olarak ifade eder.
3. Sorunlarına konuşarak çözümler arar.

3. Okuma ığrenme Alanı:

21. Kendisini şahıs ve varlık kadrosunun yerine koyarak olayları, duygu, düşünce ve hayalleri yorumlar.
22. Metinde ortaya konan sorunlara farklı çözümler üretir.
27. Okuduklarını kendi hayatı ve günlük hayatla karşılaştırır.
6. Okudukları ile ilgili duygu ve düşüncelerini arkadaşlarıyla paylaşır.

8. Ailesi ile okuma saatleri düzenler.

4. Yazma Öğrenme Alanı:

8. Yazdıklarını başkalarıyla paylaşır ve onların değerlendirmelerini dikkate alır.

Yukarıda da görüleceği üzere Türkçe Öğretim Programı'nda değerler eğitimiyle ilgili dinleme/izleme öğrenme alanında 7, konuşma öğrenme alanında 4, okuma öğrenme alanında 5, yazma öğrenme alanında ise sadece 1 kazanım bulunmaktadır. Dilbilgisi öğrenme alanında ise değerler eğitimi ile ilgili kazanım tespit edilmemiştir.

Türkçe dersinin vazgeçilmezi olan okuma metinleri aynı zamanda değerlerin öğrencilere aktarılmasında çok önemlidir. Öğretim programında okuma metinlerinin taşınması gereken özellikler belirlenmemiştir. Bu özellikler içinden değerler eğitimi ile ilgili olanlar şunlardır:

2. Metinlerde millî, kültürel ve ahlâkî değerlere, milletimizin bölünmez bütünlüğüne aykırı unsurlar yer almamalıdır.

4. Metinlerde öğrencilerin sosyal, zihinsel, psikolojik gelişimini olumsuz yönde etkileyebilecek cinsellik, karamsarlık, şiddet vb. öğeler yer almamalıdır.

5. Metinlerde insan hak ve özgürlüklerine, demokratik değerlere aykırı öğeler yer almamalıdır.

15. Metinler, öğrencilerin dil zevkini ve bilincini geliştirecek, hayal dünyalarını zenginleştirecek nitelikte olmalıdır.

16. Metinler, öğrenciye eleştirel bir bakış açısı kazandıracak özellikler taşınmalıdır.

17. Metinler, öğrencinin kişisel gelişimine katkıda bulunacak ve onlara estetik bir duyarlılık kazandıracak nitelikte olmalıdır.

18. Metinler, öğrencilerin duygu ve düşünce dünyasını zenginleştirmek amacıyla yönelik olarak farklı yazar ve şairlerden seçilmelidir.

20. Metinler, öğrenciye okuma sevgisi ve alışkanlığı kazandıracak nitelikte olmalıdır.(MEB, 2006:56-57)

Dinleme/izleme öğrenme alanı için kullanılan materyallerin içeriğinde bulunması gereken özellikler öğretim programında belirlenmiştir. Bu özelliklerden değerler eğitimi ile ilgili olanlar programdaki numaralarıyla birlikte aşağıda verilmiştir:

2. Millî, kültürel ve ahlâkî değerlere, milletimizin bölünmez bütünlüğüne aykırı unsurlar yer almamalıdır.

4. Öğrencilerin sosyal, zihinsel, psikolojik gelişimini olumsuz yönde etkileyebilecek cinsellik, karamsarlık, şiddet vb. öğeler yer almamalıdır.

5. İnsan hak ve özgürlüklerine, insanî değerlere aykırı öğeler yer almamalıdır

12. Öğrencilerin dil zevkini ve bilincini geliştirecek, hayal dünyalarını zenginleştirecek nitelikte olmalıdır.

13. Öğrencinin kişisel gelişimine katkıda bulunacak ve onlara estetik bir duyarlılık kazandıracak nitelikte olmalıdır.(MEB, 2006:57)

2.1.9.1.3. Temalar ve Değerler Eğitimi:

Tema, “*öğretici veya edebî bir eserde işlenen konu, düşünce, görüş, tem, ana konu*” (TDK, 2011:2315) olarak tanımlanır. Türkçe Dersi Öğretim Programı’nda metinlerde işlenecek ana temalar ve bunlara bağlı olarak işlenecek olan alt temalar belirlenmiştir. Programda biri Atatürk teması olmak üzere her sınıf seviyesinde altı ana temanın Türkçe dersinde işlenmesi zorunluluğu getirilmiştir. 6. sınıfta “Sevgi”, 7. sınıfta “Millî Kültür”, 8. sınıfta “Toplum Hayatı” zorunlu ana temalar olarak belirlenmiştir. Zorunlu temalar diğer sınıflarda da işlenebilir. Öğretim programında 14 ana tema ve 118 alt tema belirlenmiştir (MEB, 2006:58-61). Temalar, Türkçe dersinin öğrenciye aktaracağı kavram ve değerleri belirleyen en önemli unsurdur. Temalar içinden değerler eğitimi ile doğrudan ilişkili olanlar tablo içinde verilmiştir:

Tablo 7: Türkçe Öğretim Programında Temalar Bazında Yer Alan Değerler

Ana Tema	Alt Temalar	Ana Tema	Alt Temalar
Sevgi	İnsan sevgisi	Hak ve Özgürlükler	Bireysel haklar
	Aile sevgisi		İnsan hakları
	Vatan sevgisi		Eğitim hakkı
	Millet Sevgisi		Çocuk hakları
	Bayrak sevgisi		Hasta hakları
	Dil sevgisi		Hakkını savunma
Millî Kültür	Geleneksel sanatlarımız	Kişisel Gelişim	Özgürlükler
	Türk büyükleri		Kendini tanıma
	Türk müziği		Kendine saygı
	Zanaatlar		Empati
	Seyirlik oyunlar		Sorumluluk
	Spor		Sosyal gelişim
	Oyunlar		Olumlu düşünme
	Bayramlar		Karar verme
Toplum Hayatı	Medeniyet	Alışkanlıklar	Başarı
	Birey ve toplum		Girişimcilik
	Yardımlaşma		Öz eleştiri
	Komşuluk ilişkileri		Alışkanlık ve insan
	Küreselleşme		İyi alışkanlıklar
	Dayanışma		Kötü alışkanlıklar
	Dostluk		Sağlıklı yaşama
Okuma Kültürü	Okuma sevgisi	Duygular	Umut
	Okuma alışkanlığı		Mutluluk
İletişim	İnsanlarla iletişim		Heyecan
	Uluslararası iletişim		Korku
	Kültürel iletişim		Kaygı
	Bilgi iletişimi		Üzüntü
	Aile iletişimi		Yalnızlık
	Öğrenci öğretmen iletişimi		Özlem
	Diğer canlılarla iletişim		Sitem
	Kitle iletişim araçları		Veda
	İletişim becerileri		Kıskançlık
			Bağışlama
			Takdir etme
			Beğenme
	Mizah		

Yukarıdaki tablo incelendiğinde Türkçe Dersi Öğretim Programında yer alan temalardan birçoğunun değerler eğitimi ile ilgili olduğu görülecektir. 9 ana tema ve 69 alt tema değerler eğitimi ile doğrudan ilişkilidir.

Sonuç olarak Türkçe Dersi Öğretim Programı, Sosyal Bilgiler Öğretim Programındaki gibi doğrudan değerler eğitimi başlığı altında öğretilecek değerleri içermese de programın bütününde değerler eğitimi açısından çok önemli unsurlar taşımaktadır. Özellikle temalar bölümü değerler eğitimi açısından çok önemli avantajlar sağlamaktadır. Metinlerin seçiminde dikkat edilecek özelliklerden çoğunun değerler eğitimi göz önüne alınarak belirlendiği görülecektir.

2.1. Öykü:

Bu başlık altında öykü yazın türünün özellikleri, türleri ve öykünün değerleri aktarmadaki rolü irdelenmiştir.

2.2.1.Öykü ve Öykü Türleri:

Arapça h-k-v (ha-kef-vav) filinden türetilen ‘‘hikâye’’ kelimesi, TDK’nın yayınladığı *Türkçe Sözlük*’te (2011) şöyle tanımlanır: 1-Bir olayın sözlü ve yazılı olarak anlatılması. 2- (argo) Aslı olmayan söz, olay. 3-(ed.) Gerçek veya tasarlanmış olayları anlatan düz yazı türü, öykü. 4-(tıp) Hastanın rahatsızlığı ile ilgili geçmişi. 5-(tıp) Hastalığın teşhis ve tedavisi ile ilgili türlü bilgi, epikriz.

Hikâyeyi tanımlamada yararlanılan ‘öykü’ kelimesi ise aynı sözlükte ‘‘ayrıntıları ile anlatılan olay’’ olarak tanımlanır.

Yukarıdaki tanımlar incelendiğinde, olaya dayalı bir anlatımın varlığının hikâyeye veya öyküyü tanımlamada temel olduğu görülür. Nitekim Aktaş ve Gündüz (2005) de yaşanmış ya da yaşanması mümkün olayların öykü türünün konusunu oluşturduğunu özellikle belirtirler.

Ali İhsan Kolcu (2006) *Öykü Sanatı* adlı kitabında öykü ile ilgili yapılan tanımların ‘‘olaya’’ dayalı olarak yapılmasının klasik ve eksik tanımlama olduğunu belirtir. Kolcu’ya (2006) göre Çehov tarzı olarak da bilinen öykü türünde bir olaydan ziyade hayata ve insan davranışlarına dair bir durum söz konusudur. Öyleyse öykü

“gerçekte olan ya da olması muhtemel olayları ve durumları anlatan edebi türdür” (Kolcu, 2006:12).

Hikâye ve öykü kavramları Türk edebiyatında birbiri yerine kullanılan ve çoğu zaman bir terminoloji sorunu olarak karşımıza çıkar. Bu sorun 1950 yılında daha da hissedilir bir hal alır. Doğan’a göre, “*Hikâye daha gelenekli bir yapıya sahiptir; öykü ise, daha çok yazarı ile belirginleşen bir kurgu olarak görünmektedir*” (Doğan, 2000:136).

Tosun (2011), hikâye yerine öykü teriminin kullanılmasını, dil tartışmalarına girmeden yerinde olduğunu belirterek konu ile ilgili şu tespiti yapar: “*Daha çok anlatılan şey, olay ve konuyu kapsayan bir terim olan hikâye, öyküyü içermekle birlikte, gündelik dilde geniş bir anlam alanı olduğu için yanlış anlaşılmalara neden olmaktadır. Oysa modern bir form olan öykü, hikâyenin belli bir disiplinle anlatılmasıydı. Böylece öykü sözcüğü ile birlikte, yeni form olan öyküde yeni adına kavuşuyordu. Artık roman öykü değil hikâye anlatıyor, roman da öykülerden değil, hikâyelerden oluşuyordu*” (Tosun, 2011:206).

Yukarıdaki bilgiler ışığında bu çalışmada hikaye kavramı yerine öykü kavramının kullanılmasının daha doğru olacağı kanaati hasıl olmuştur. Bundan dolayı hikâye terimi yerine öykü terimi bir edebi türün adı olarak kullanılmıştır.

Öykü edebi türünün en önemli unsurları; olay, mekân, zaman ve kişilerdir (Aktaş ve Gündüz, 2005). Her öyküde belli bir olay, olayın geçtiği mekân(yer), olayın gerçekleştiği zaman, dilimi ve olayı gerçekleştiren kişiler vardır.

Olay, öyküde meydana gelen herhangi bir şeydir. Bir törene katılmak üzere davetiye almak, davette eski bir dostla karşılaşmak, yolda yağmura tutulmak birer olaydır (Boynukara, 2000). Öyküde bir olay olabileceği gibi birden fazla olayda olabilir. Olaylar arasında sebep sonuç ilişkisinin var olması “olay örgüsü” olarak tanımlanır (Kolcu, 2006). Olay bir öyküde yazarın takip etmemizi istediği bir aksiyondur. Özellikle olay öykülerinde, bu takip edilen süreç serim, düğüm ve çözüm bölümlerinden oluşur.

Mekân, olayların geçtiği yerdir. Öykünün anlamlandırılmasında önemli bir unsurdur. Olay ve kahramanlar hakkında mekan sayesinde bilgi sahibi olabiliriz. Öyküde mekân, yaşadığımız dünyadan olabileceği gibi yazarın muhayyilesinde oluşturduğu bir yer de olabilir.

Zaman, öyküdeki önemli unsurlardan bir diğeridir. Kolcu (2011), öyküdeki zamanın gerçek zaman veya kurmaca zaman olabileceğini ifade eder.

Öyküde, belli bir olayı bir mekân ve zamana bağlı olarak gerçekleştiren kişiler vardır. Bu kişiler olaylarında içinde yer alır, diğer kahramanları yönlendirir ya da onlar tarafından yönlendirilir. Öyküdeki kişiler insan olabileceği gibi kişileştirilmiş herhangi bir varlık da olabilir (Boynukara, 2000).

Öykünün en önemli teknik unsurlarından biri bakış açısidir. Bir öyküyü okurken öyküdeki olaylarla aramızda birinin varlığını hep hissederiz. Bu birileri olayı kendi bakış açısından aktaran anlatıcıdır. Anlatıcının seçtiği bakış açısı hikâyeyi algılama ve anlamlandırmamıza doğrudan etki eder. Kolcu (2006) öyküde, *tanrısal bakış açısı*, *müşahit bakış açısı* ve *kahraman anlatıcının bakış açısı* olmak üzere üç bakış açısından söz eder.

Tanrısal bakış açısında, anlatıcı öyküde geçen her şeyi bilir. Olayları, kahramanların geçmişini, geleceklerini diğer bütün bilinmeyenleri bilir ve aktarır. Müşahit bakış açısında, anlatıcı tanrısal bakış açısından farklı olarak sadece gördüklerini bilir ve anlatır. Olayın nesnesi veya öznesi değildir. Kahraman anlatıcıda ise yazar yarattığı kahramanın gözünden olayları aktarır. Kahraman hem olayların içinde yer alır hem de olanları aktarır.

Öyküler tematik olarak mizahi, kahramanlık, mışlı, destansı, didaktik öyküler gibi çeşitli adları alırlar. Ancak anlatım teknikleri açısından öyküler çok çeşitli değildir. Öykünün tarihsel süreci incelendiğinde karşımıza iki tür öykü çıkar. Bu türler “olay öyküsü” ve “durum öyküsü” olarak adlandırılır.

Modern anlamda öykünün babası olarak Edgar Allen Poe kabul edilir. Öykünün ne olduğu konusundaki tanımlar Poe'nin şu tanımına dayanır: “*Öykü bir oturuşta*

okunacak kısalıkta olmalı ve bir tek etki yaratacak biçimde düzenlenmelidir. Bu amaca hizmet etmeyen bir tek kelimeye bile izin verilmemeli, öykünün sona erdiği kanısı yaratılmalıdır”(Americana 754’ten akt. Boynukara, 2000:42). Poe’dan sonra Avrupa kıtasında yazarlar çıkacaktır. Böylelikle öykü türlerinin belirginleşmesi kaçınılmaz olacaktır.

a)Olay öyküsü: Fransız yazar Guy de Maupassant tarafından geliştirilen öykü türüdür. Olay bu tarz öykülerin temelini oluşturur. Olaylar zinciri kişi, yer ve zaman ögesine bağlıdır. Öykü giriş, gelişme ve sonuç bölümlerinden oluşur. Olay öyküleri, bir başlangıç ve beklendik bir sona ulaşma ihtiyacı içindedir. Bu yönüyle klasik roman anlayışına yatkındır (Kolcu, 2006). Bu öykü türünün Türk edebiyatındaki temsilcileri, Ömer Seyfettin, Refik Halit, Reşat Nuri Güntekin, Yakup Kadri’dir.

b)Durum Öyküleri: Durum öyküleri, olay öykülerinden farklı olarak başı ve sonu belli olan bir olaya dayanmaz. Bu tür öykülerde öykünün giriş ve sonuç bilerek ihmal edilir. Bu tür öykülerde “ *aslolan olaylar değil, onların ele alış ve işleniş biçimidir. Olay veya olaylar yerine, onlardan alınıp durdurulmuş karelerin durağan ama dikkatle, incelikli hikayelerini yazmak daha saygı değerdir* (Özgül, 2000:38).” Durum öykülerinde ne anlatıldığı kadar nasıl anlatıldığı da önemlidir. Bu tarz öykülerde olay, yazar tarafından sonuçlandırılmaz. Öncelikle okuyucu olayın devam ettiği hissine kapılır. Okuyucu olayın neticesine seçme şansına sahip olur. Durum öykülerinde günlük hayattan bir keşif veya insanlık durumu duygu ve hayaller ön plana çıkarılarak anlatılır. Durum öykülerinde kişiler günlük hayatımızda karşılaşabileceğimiz seçkin olmayan tiplerdir.

Bates (2001 çev. Gökçen Ezber) durum öykülerinin içinde hiçbir şey olmadığı yönündeki eleştirileri kabul etmez. “*Gerçekte Çehov öykülerinde çok şey olup biter; yalnızca sayfada, sahnenin ortasında ya da şimdiki zamanla değil. Olaylar sezdirim yoluyla aktarılmıştır, açıkça belirtilmemiştir. Belki en önemlisi, öykü sona erdikten sonra devam etmektedir*” (Bates, 2001:69). Böylelikle durum öyküleri bu özelliği ile okuyucuyu öykünün bir parçası haline getirir.

Durum öyküsünün dünya edebiyatındaki öykücüsü Rus yazar Antov Çehov’dur. Türk edebiyatında Memduh Şevket Esenal ve Sait Faik Abasıyanık bu türün

temsilcileridir. Bu iki öykü türünün dışında ‘‘Modern öykü ya da Ben Merkezli öykü’’ ve ‘‘kısa öykü’’ olarak adlandırılan iki öykü türü daha edebiyat çevrelerinde dillendirilir.

c) Modern öykü(Ben Merkezli Öykü): Durum öykülerine benzeyen ancak kahramanların daha çok kendi ruh hali ve hayal dünyasını yansıttığı öykülerdir. Bu öykülerde yazar aynı zamanda olayın içinde olan kahramandır. Yazar gözlemlerden ve olaylardan hareketle bireysel bunalım ve çıkmazlara yönelir. Öykü kahramanı dış dünyayı bulunduğu ruh haline göre algılar ve anlatır. Bu türün dünya edebiyatındaki temsilcisi Franz Kafka’dır. Türk edebiyatında Haldun Taner, Bilge Karasu, Oğuz Atay ve nezihe Meriç bu türde eser ver yazarlardır. (<http://www.edebiyatogretmeni.org/>: Erişim Tarihi: 05.01.2014)

d) Kısa Öykü:Kısa öyküyü diğer öykü türlerinden ayıran en büyük özelliği metnin hacmidir. Kısa öykü ya da küçürek öykü bir kaç cümleden dahi oluşabilmektedir. Yazar anlamı yoğunlaştırarak az sözle çok şey söyler. Bu öyküler anlam yoğunluğu bakımından şiire yaklaşır. Kısa öykü tüketim kültürünün ve bireysel yaşamın esiri olan yabancılaşmış, kökleşmiş umutsuzluğa kapılmış ve bunalım takılan insanların öyküsünü anlatır (Kolcu, 2006).

Ferit Edgü, Samim Karagöz, Aslı Erdoğan, İnci Asena bu türde örnek veren yazarlarımızdır. Gümüş, *Öykünün Bahçesi* (2008:55) adlı eserinde kısa öykünün çok okunmasının nedenini şöyle açıklar: ‘‘Kısa öykünün gerek yaratma, gerek alımlama süreçleri bakımından günümüz dünyasının sabırsızlığına tam denk düştüğünden ve çok okunurluğunun da buna bağlı olduğundan söz edilir bazen: Günümüzde ne yazarın büyük oylumlu romanlar yazmak, ne de okurun sonu gelmez bu romanları okumak için yeterince zamanı bulunmaktadır... Günlük yaşamın güçlükleri ve tüketici etkileri içinde görsel ve işitsel kültürün her şeyin önüne geçmesi ve insanların okumaya ve yazmaya çok az zaman ayırabilmesi yüzünden, kısa öykü de en geçerli yazın türüne dönüşmektedir...’’

Edebi türlerin açıklanmasında ve tanımlanmasında türler arasındaki ilişkiler ve kıyaslamalar sıkça başvurulan yollardan biridir. Öykünün anlaşılmasında romanla olan ilişkisini kısaca irdelemek yerinde olacaktır. Öykü ve roman olaya dayalı yönüyle

benzerlik gösterse de öykü genellikle tek olaydan oluşurken roman karakter merkezli olaylar bütününden oluşur. Öykü romana göre daha kısadır. Zaman ve mekân öyküde daha sınırlıdır.

2.2.2. Öykü ve Değerler Eğitimi

Ömer Seyfettin, 1908 tarihinde Ali Canip'e gönderdiği bir mektupta şöyle der: *“Ben edebiyatta yalnız sanata kail olmam(razı olmam). Yalnız sanata kail olsam, edebiyatı pek küçük görmüş olacağım. Hâlbuki o benim nazarımda o kadar büyüktür ki... Cehaletin, nasuti(insanî) duyguların alçalttığı beşeriyet için onu bir haris(bekçi) addederim. Nazarımda edipler, insanlara, adiliklere karşı nefreti talim edecek mürşitlerdir”* (Gürbüz, 2000:199). Edebiyatın insanı yetiştirme eğitme boyutunu bu kadar önemseyen yazarın öykü türünü seçmesi ebetteki tesadüfi değildir. Ömer Seyfettin, otuz altı yıllık kısa ömrüne, yüz elliden fazla öykü sığdırmıştır. Öykülerinde 1908-1920 yılları arasında savaştan bunalan, maddi ve manevi olarak yıpranan Türk toplumuna bazı sosyal değerleri hatırlatarak toplumun üzerinde oluşan bu olumsuz etkiyi ortadan kaldırmaya çalışmıştır. Öykü bu dönemde bağımsızlık, vatan sevgisini, inanç, onur, sadakat vb. değerleri topluma hatırlatma aracı olmuştur.

İnsanın eğitimi sürecinde öykünün sosyal yaşamın her alanında var olduğu görülür. Örneğin, dini kitaplarda kıssaların kullanımı öykünün değerler eğitimindeki vazgeçilmez önemine işaret eder. *“Sosyal yaşamın içinden olan, yaşanmış olayların anlatıldığı bu kıssalar insanın nasıl daha iyi insan olabileceğini ifade eder türdedir. Daha çok peygamberlerin hayatlarından kesitlerin sunulduğu bu kıssalardan insanların kendileri için pay çıkaracağı bölümler vardır”* (Yağcı, 2012:2).

Türkçe öğretimi genellikle yazınsal ve öğretici nitelikli metinlerle yapılır. Bu metinlerin bir kısmını da öyküler oluşturur. Gelişme çağında olan *“çocukların zihinsel, duygusal, sosyal, dini ve ahlakî gelişimlerini tamamlayabilmeleri için sözlü uyarılardan ziyade, gerçek hayatın bir yansıması olan hikâyelerden süzülen model davranışlara gereksinimleri vardır”* (Pakdemirli, 2011:114). Öykü, yaşamın her alanında karşılaşılabilecek olaylar ve durumlar karşısında öğrencilerin nasıl hareket edecekleri noktasında onlara modeller sunar.

“Tahkiyeli Öğretim” insan zihninin hikâyeleştirmeye yatkın olduğundan hareketle öğretimin, öykü kullanımı üzerine planlanmasına dayanır. Bu öğretim yaklaşımında kurallardan daha etkili rehber olan öyküler aracılığıyla kişilere, olaylara, deneyimlere, hedeflere yoğunlaşma sağlanır. Böylelikle öğrenci bunlar üzerinde düşünmeye sevk edilir. Bu öğretim modeli dini ve ahlâki değerlerin öğretiminde oldukça etkilidir. Böylelikle öğrencilerin bilgileri anlamlandırması ve algılaması kolaylaşır (Pakdemirli, 2011).

Edebi metinler doğrudan doğruya okuyucuya bilgi vermeyi amaçlamaz. Öykü de bu durum göz önüne alınarak yazılmalıdır. *“Dış dünyaya, insana ve hayata ait gözlem, izlenim ve deneyimler öykü türünün anlatım imkânları içinde ifadesini bulur. Çocuk okuyucu, yetişkinlerin hayatına ait bu unsurları kendi deneyimlerine ekler ve iç dünyasını zenginleştirir. Öykü, çocuğun ileride üyesi olacağı topluma uyum sağlamasında dolaylı olarak eğitici bir işlev görür”* (Şimşek, 2007:92).

Sever’e göre öyküler aracılığıyla şu değerler çocuklara kazandırılabilir:

- Çocuklar erken yaşlarda hayata hazırlanabilir. Onların sınırlı hayat tecrübeleri zenginleştirilebilir.

- Çocuklara olumsuz davranışlar gösterilerek olumlu davranışlar kazandırılabilir.

- Onların gözlem gücü arttırılabilir.

- Çocuklar gözlediği olayları daha farklı bakış açısıyla değerlendirebilir.

- Onlara değişik insan tip ve karakterlerini tanıma imkânı verilebilir.

- Çocukların ulusal kültürümüzün değerli eserleri ile karşılaşmasını sağlayarak, ulusal bilinci ve ulusal coşkusu geliştirilebilir. İçinde yaşadıkları topluma ve kültürel ortama uyum sağlamaları kolaylaştırılabilir.

- Güzel metinlerin zevkini tadararak onların Türk diline olan sevgisi arttırılabilir.

Onlara okuma zevki ve alışkanlığı kazandırılabilir.

- Çocukların konuşma, tartışma yeteneği ile okuma-dinleme becerilerinin geliştirilmesi sağlanabilir.

- Çocukların hayal gücünün gelişmesine olumlu katkılar yapılabilir.

- Çocukların yaratıcılığı ve girişimciliği geliştirilebilir.

- Onların eleştirme yeteneği geliştirilerek tepkileri düzenlenebilir (Sever, 1987; akt. Ünal, 2006:7-8).

2.3. Fatma Karabıyık Barbarosoğlu Hayatı, Öykücülüğü ve Eserleri:

Bu başlık altında Fatma Barbarosoğlu'nun hayatı ve öykücülüğü ile eserlerinin isimleri yer almaktadır.

2.3.1. Fatma Karabıyık Barbarosoğlu'nun Hayatı ve Öykücülüğü:

Fatma Barbarosoğlu 1962 yılında Afyon'da doğdu. Lise son sınıfa kadar İstanbul'da sürdürdüğü eğitimini Afyon Lisesi'nde 1980 yılında tamamladı. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Felsefe Bölümü'nde yüksek tahsilini yaptı. "*Tasavvufi Eğitimin Değerlendirilmesi*" başlıklı teziyle yüksek lisansını tamamladı. "*Modernleşme Sürecinde Moda-Zihniyet İlişkisi*" adlı teziyle sosyoloji doktoru oldu. Yazarın kitaplarının tümünün iç kapağında bu öz geçmiş bulunur. Yazar "*Kitapların iç kapağına konulmuş öz geçmişimden ala kendimi tanıtacak kelimelere sahip değilim*" (<http://yaymiletisimkulubu.blogcu.com/>; Erişim Tarihi: 08.05.2014). sözleriyle bu durumu savunur. Yine aynı roportajda yazar okuyucuların kendisini tanıtmalarının daha değerli olduğunu belirtir. Halen *Yenişafak Gazetesi*'nde köşe yazıları yazan Barbarosoğlu, evli ve iki çocuk annesidir.

2000 yılında Türkiye Yazarlar Birliği tarafından '*Gün Akşamsızdır*' kitabıyla "yılın hikâyecisi" seçilen Fatma Karabıyık Barbarosoğlu, 28 Ocak 2011'de *Yenişafak Gazetesi*'nde yayınlanan bir yazısında kızının isteği üzerine babasının soyadı olan "Karabıyık" soyadından vazgeçtiğini belirtir. Aynı yazıda soyadı ile ilgili gelen eleştiriler, soyadının uzun olması gibi durumları belirttikten sonra özellikle kızının talebi doğrultusunda "Karabıyık" soyadından vazgeçtiğini açıklar (Barbarosoğlu, 2011b). Biz de çalışmamızda tezin başlığı hariç olmak üzere yazarın seçimine saygı duyarak yalnız "Barbarosoğlu" soyadını kullanmayı tercih ettik.

Türk edebiyatında son yıllarda edebi kaygıları ön planda tutan eserler veren ve aynı zamanda hassasiyetleri de göz ardı etmeyen yazarlar dikkat çekmektedir. Bu yazarlar arasında kadın yazarların sayısı fazladır. Hüseyin Su, *Öykümüzün Hikâyesi* (2000:167) adlı eserinde bu durumu şöyle açıklar: "Özellikle seksenli yıllardan sonra İslami düşünce, kültür, sanat, edebiyat alanında kadınların da yazmaya başlamaları, kitaplar yayınlamaları, dergiler çıkarmaları, kendileri tarafından da, 'kadın hikâyesi',

'kadın yazar', 'İslamcı kadın yazar' tanımlamalarının kullanımını yaygınlaştırmıştır.' Bu yaygın tanımın işaret ettiği yazarlardan biri de Fatma Barbarosoğlu'dur. Dindar kadın yazarların geleceği ile ilgili bir soruya Barbarosoğlu: "Edebî kamu, tesettürlü kadın yazarların başörtüsünü parantez içine alıp sadece yazdıkları üzerinden değerlendirmeyi başarabildiğinde çok önemli açılımların olacağına inanıyorum" (<http://yayıniletişimkulubu.blogcu.com>:Erişim Tarihi: 10.05.2014). yanıtını verir. Yazar bu düşünceden hareketle dış görünümü ve giyim tercihinden ziyade eserleriyle ön planda olmak istediğinden kendi ifadeleriyle "münzevi" bir hayat tarzını benimser.

Fatma Barbarosoğlu, hikâye ile olan ilişkisini, *Senin Hikâyen* (2011a) adlı öykü kitabının başında yazdığı "Hikâyelerin Hikâyesi için önsöz" adlı yazı ile anlatır. Barbarosoğlu, Çiğdem adındaki ev arkadaşı ile yaptığı yazarlık denemelerinden söz eder. Öykü yazarlığında ev arkadaşından sonra annesinin en büyük destekçisi olduğunu belirtir. Yazar yazdıklarını annesine okur. Birinin onu dinlemesi yazdıklarına önem verme endişesi taşımasına neden olur. Bu endişenin kendisini disipline ettiğini söyler.

Fatma Barbarosoğlu'nun üniversite yıllarında edebiyat dünyasına adım atmasını sağlayan ilk öyküsü "Taş Bina" 1980 yılında *Doğuş* edebiyat dergisinde yayınlanır. Daha sonraları *Dergâh*, *Türk Edebiyatı*, *İzlenim*, *Kırkayak*, *Kafdağı* dergilerinde öyküleri yayınlandı.

Öykünün hayat içindeki bir an olduğunu belirten Barbarosoğlu, öykü türünün sizdeki yazınsal karşılığı nedir sorusuna şöyle cevap verir: "*Hikâye bir idrak anıdır. Onu alelade bir olayken bir başkasının sözünde ve kaleminde hikâye mertebesine yükselten bu idrak anıdır. Bu idrak anı söze ve yazıya yüklendikten sonra hafızanın motor gücü olur. Çünkü hikâye hayata bağlanmaktadır. Her yeni hikâye hayat ile bağınızı tazelemektir. Yazarken hayattan feragat ediyor gibi gözükmesine rağmen her yeni hikâye yeni bir bağlanma ihtiyacından doğar. Gördüğünüzü, anladığınızı üstelik başkalarından daha çok gördüğünüzü ve daha iyi anladığınızı ispat etmek üzere yazarsınız. Fakat her şeye rağmen hikâyecinin hayat ile bağı sağlam değildir. Hayat ile bağını yeterince taze tutamadığından belki önce kâğıdı, kalemi sonra okuyucunun idrak anını ve okuyucunun hafızasını yardıma çağırır"* (Barbarosoğlu, 2000:259). Barbarosoğlu, öykülerini bilgisayarın başında öykü kahramanı ile bütünleşerek bir

oturuşta yazdığını ifade eder. Yazar yazdıklarını yüksek sesle okuyarak öyküye yabancılaştığını ve böylelikle yanlışlarını görme fırsatı yakaladığını belirten Barbarosoğlu ‘Nasıl yazarım?’ sorusuna şu cevabı verir: *“Kendimi hep uzun yaz ikindilerinde, güneşin eşya ile cilveleştiği masal saatlerde etrafta yalnız su sesi varken yazıyor hayal ederim. Bu görüntü benim hafızamdaki yerini alır almaz yazmaya başlarım. Çünkü epeyce birikmiş malzeme vardır. Üstelik bu malzemeyi bir çırpıda harcaıvereceğim bir kulağın da yokluğunu hissetmekteyimdir ne vakittir. Bilgisayarın başına otururum ve günlerdir belki de aylardır içimde yaşamakta olan kahramanın kendini kâğıtlara adayacağı vaktin gelip de geçmek üzere olduğunu telaş içinde yazmaya başlarım. Olağanüstü bir durum olmazsa, yani ben yazı masasından zorla koparılmazsam o hikâyeye bitecek kıvama gelir. Sonra tekrar, tekrar okurum. Her defasında yüksek sesle. Ancak böylelikle kendi yazdığım hikâyeye yabancılaşabileceğimi düşünürüm... Velhasıl ben, ben olmaktan çıkıp “o” olmaya başladığımda hikâyeye de yazılmaya başlamıştır”* (Barbarosoğlu, 2000:259).

Barbarosoğlu’na göre yazı bir teferruat işidir. Küçük parçaları bütüne bağlayabilmektedir. İnsanlığımızı ayrıntılarda yakalar, ayrıntılarda kaybederiz düşüncesinde olan yazar için Ahmet Kekeç şu değerlendirmeyi yapar. *“Ahir Zaman Güllüşleri’ni okudum; hayatın içinden bakan bir hikâyeci Fatma Karabıyık Barbarosoğlu. Çoğu zaman dikkatimizden kaçan ayrıntıların, yazarın idrakine çarpıp ete kemiğe büründü(rüldü)ğünde, nasıl canlı birer fotoğrafa dönüştüğünü bu kitapta görmek mümkün. Anlatmasını bilen, üstelik iyi anlatan, daha da önemlisi meselesi olan bir yazar Barbarosoğlu. Medyayı, medya dünyasını eksen alan hikâyeleri de, öncelikle hikâyeye değeri açısından ele almalı. Zaman zaman ironik, ama içinde debelendiğimiz dünyanın vahşetinden uzak kalabilmiş, "medyanın parodik eleştirisi" diyebileceğimiz türden hikâyeler bunlar, ama öncelikle hikâyeye...”* (<http://yenisafak.com.tr/> Erişim Tarihi: 10.05.2014).

Üslubun yaratılıştan getirilen bir hususiyet olmadığını belirten yazar *“Üslûp kesinlikle kazanılan bir şeydir. Asla doğuştan değildir. Olaylara bakışımız orijinal ve kendimize has olduğu zaman bu üslûbumuza da sirayet eder. Olaylara değişik açılardan bakabilmek için düzenli okumanın şart olduğunu düşünürüm”* (<http://yayiniletisimkulubu.blogcu.com/>: Erişim Tarihi: 22.05.2014) tespitinde bulunur.

2.3.2. Fatma Karabıyık Barbarosoğlu'nun Eserleri

Aşağıda Fatma Barbarosoğlu'nun yayımlanan eserlerinin isimleri verilmiştir.

2.3.2.1. Öyküleri

Acı Deniz, İz Yayıncılık, İstanbul 2011, ss.138.

Gün Akşamsızdır, İz Yayıncılık, İstanbul 2012, ss.136. (Barbarosoğlu bu öykü kitabıyla 2000 yılında Türkiye Yazarlar Birliği tarafından yılın hikâyecisi seçildi)

Senin Hikâyen, İz Yayıncılık, İstanbul 2011, ss.144.

Ahir Zaman Gülişleri, Profil Yayıncılık, İstanbul 2012, ss.125.

Bahçeler Sokaklar, Gendaş Yayınları, İstanbul 2003, ss.119.

İki Kişilik Rüyalarda, Profil Yayıncılık, İstanbul 2011, ss.127.

2.3.2.2. Romanları

Hiçbiryer, Profil Yayıncılık, İstanbul 2013, ss.336.

Fatma Aliye:Uzak Ülke, Profil Yayıncılık, İstanbul 2013, ss.344.

Medyasenfonu, Profil Yayıncılık, İstanbul 2014, ss.196.

Son On Beş Dakika, Profil Yayıncılık, İstanbul 2014, ss.232.

2.3.2.3. Denemeleri ve Söyleşileri

Sözün ve Sükûtu Renkleri (Deneme), İz yayıncılık, İstanbul 2012, ss. 128.

Ramazanname (Deneme), Timaş Yayıncılık, İstanbul 2002, ss.160.

Otobüsname/Yaşadığımız Şehir (Deneme), Profil Yayıncılık, İstanbul 2013, ss.144.

Okuyucu Velinimetimizdir (Deneme), İz Yayıncılık, İstanbul 2010, ss.148.

Sözüm Söz (Söyleşi), Profil Yayıncılık, İstanbul 2012, ss.384.

2.3.2.4. *İnceleme ve Araştırma Kitapları*

Moda ve Zihniyet (İnceleme), İz Yayıncılık, İstanbul 2009, ss.215.

Şov ve Mahrem (İnceleme), Profil Yayıncılık, İstanbul 2014, ss.208.

Cumhuriyetin Dindar Kadınları (İnceleme-Araştırma), Profil Yayıncılık, İstanbul 2014, ss.250.

İmaj ve Takva (İnceleme), Profil Yayıncılık, İstanbul 2014, ss.232.

3. BÖLÜM: YÖNTEM

Bu çalışmada Fatma Barbarosoğlu'nun 1996-2005 yılları arasında yayınlanan 60 öyküsünü kapsamaktadır. Söz konusu öyküler ana hatlarıyla belirlenen 25 değeri içermesi bakımından incelenmiş; öykülerde hangi değerlerin ne şekilde işlendiği, en çok hangi değerlere ait iletilere yer verildiği araştırılmıştır.

Bu bölümde araştırmanın modeli, evren ve örneklem ile veri toplanması ve analizi bilgilerine yer verilmiştir.

3.1. Araştırmanın Modeli

Fatma Barbarosoğlu'nun öykülerinin değerler eğitimi açısından incelenmesinin amaçlandığı çalışmada, betimsel nitelikte genel tarama modeli esas alınmıştır. *“Tarama modelleri, geçmişte ya da halen var olan bir durumu var olduğu şekliyle betimlemeyi amaçlayan araştırma yaklaşımıdır. Araştırmaya konu olan olay, birey ya da nesne, kendi koşulları içinde ve olduğu gibi tanımlanmaya çalışılır. Onları, herhangi bir şekilde değiştirme, etkileme çabası gösterilmez. Bilinmek istenen şey vardır ve oradadır. Önemli olan onu uygun bir biçimde “gözleyip” belirleyebilmektir”* (Karasar, 2006:77).

3.2. Evren

Bu çalışmanın evrenini Fatma Barbarosoğlu'nun 1996-2005 yılları arasında yayınlanan biri öykü seçkisi olan altı kitaptaki 60 öykü oluşturmaktadır.

3.3. Verilerin Toplanması

Fatma Barbarosoğlu'nun öykü kitapları yayın evlerinden temin edilmiştir. Değerler eğitimi, Türkçe eğitimi, öykü türü ve Fatma Barbarosoğlu ile ilgili kaynaklar için kütüphanelerden ve internet ortamından yararlanılmıştır. Konuyla ilgili yapılan bilimsel çalışmalara Yüksek Öğretim Kurulu'nun internet sayfasındaki Tez Merkezi

vasıtasıyla elektronik ortamda ulaşılmıştır. Çalışmalarda bilimsel değeri ve kabulü olan güncel kaynaklar takip edilmiştir.

3.4. Verilerin Analizi

Değerler, değerler eğitimi, Türkçe eğitimi ve öykü kavramlarının çerçevesi oluşturularak bu kavramların birbirleriyle olan ilişkileri tespit edilmiştir. Sonrasında Türkçe Öğretim Programı, Sosyal Bilgiler Öğretim Programı, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretim Programları'ndan hareketle değerler eğitiminde ön sıralarda kabul edilen yirmi beş değer tespit edilmiştir. Tespit edilen değerler şunlardır: Adil olma, aile kurumuna ve birliğine önem verme, arkadaşlık, barış, bilimsellik, cesur olma, çalışkanlık, dayanışma, demokrasi bilincine sahip olma, dürüstlük, fedakârlık, hoşgörü, iffetli olma, kanaatkârlık, misafirperverlik, özgürlük, sabırlı olma, sağlıklı olmaya önem verme, saygı, sevgi, sorumluluk, temiz olma, vatanseverlik, vefalı olma, yardımseverliktir. Fatma Barbarosoğlu'nun öyküleri bu kavramsal çerçevenin çizdiği sınırlar dâhilinde tespit edilen değerleri içermesi açısından incelenmiştir. Çalışmaya konu olan öyküler baştan sona okunmuş ve her öykü için ayrı okuma, not alma, ileti çıkarma, değerlendirme işlemi yapılmıştır. Tespit edilen değerlerle ilgili iletilerin öykülerde nasıl verildiği ve değerlerin nasıl işlendiği tespit edilmiştir. Ardından yorumlama yapılmış ve sonuçlara ulaşılmıştır.

3.5. Geçerlik ve Güvenirlilik

Bir araştırmada geçerlilik, güvenilirliği belirleyen bir etmendir ve geçerlilik güvenilirliğe göre daha kapsamlıdır. Dolaylı ölçmelerde, değişkenlerin, gerek kavramı tam karşılayamaması, gerekse gözlenebilen ölçütlerin yeterince duyarlı konulmaması nedeniyle geçerlilik daha düşük olabilir (Karasar, 2008:151). Araştırma konusu öyküler olduğu biçimiyle ve yansız olarak gözlemlenerek geçerlilik sağlanmıştır. İçerik analizinin güvenilirliğini sağlamak için sadece kategorilerin güvenilirliğine değil kodlayıcıların güvenilirliğine de önem verilmiştir. Bu noktada iki farklı yaklaşım söz konusudur. Bunlardan biri aynı içeriğin birden fazla kodlayıcı tarafından kodlanmasını ifade eden "tekrarlanabilirlik" ile aynı içeriğin aynı kodlayıcı tarafından bir kereden

daha fazla kodlanmasını anlatan “kesinlik”tir. Çalışmada kodlayıcı güvenilirliği açısından tekrarlanabilirliğe ve kesinliğe başvurulmuştur. Öncelikle araştırmanın evrenini oluşturan öykülerin iki farklı kodlayıcı tarafından okunması sağlanmıştır. Okuma sonucunda elde edilen veriler asıl kodlayıcının belirlediği verilerle karşılaştırılmıştır. Karşılaştırmada verileri %95 oranında uyduğu görülmüştür. Öte yandan, kodlayıcının güvenilirliği için aynı kodlayıcının aynı metni farklı zamanlarda aynı şekilde okuması ve kodlaması yoluna başvurulmuştur. Bu işlem üç defa tekrarlanmıştır. Böylece kodlayıcı güvenilirliği sağlanmaya çalışılmıştır.

4. BÖLÜM: BULGULAR VE YORUMLAR

4.1. Fatma Barbarosoğlu'nun Öykülerinde Değerler

Bu bölümde Fatma Barbarosoğlu'un öykü kitaplarında bulunan değerler, değerler eğitimi çerçevesinde incelenmiştir. Yazarın altı öykü kitabının incelendiği bu çalışmada kitapların adları¹ kısaltılarak kullanılmıştır.

Fatma Barbarosoğlu, öykülerinde yüzyılımız insanının içinde yaşadığı tüketim kültürünün sebep olduğu değer bunalımına gelenekten beslenen bir değerler sistemi ile karşı koymaya çalışır. Barbarosoğlu'na göre Türk-İslâm kültürünün bir ürünü olan bu değerler, toplumun ve özellikle ailenin yeniden öze dönüşünü sağlayacaktır. Bu nedenle öykülerinde aile kurumu ve ailenin en önemli parçalarından olan kadının korunması önemli yer tutar.

Fatma Barbarosoğlu'nun öykülerinde yer alan değerlerin, MEB tarafından hazırlanan öğretim programlarında ortaokul çağındaki gençlere kazandırılmak istenen değerlerle uyduğu görülmüştür. Bu bölümde Türkçe, Sosyal Bilgiler ve Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi Öğretim Programı'nda yer alan ve gençlere kazandırılmak istenen yirmi beş değer belirlenmiş; öyküler, bu değerler paralelinde nicelik ve nitelik açısından değerlendirilmeye tabi tutulmuştur. Türkçe dersindeki temalarla paralellik gösteren bu değerler adil olma, aile kurumuna ve birliğine önem verme, arkadaşlık, barış, bilimsellik, cesur olma, çalışkanlık, dayanışma, demokrasi bilincine sahip olma, dürüstlük, fedakârlık, hoşgörü, iffetli olma, kanaatkârlık, misafirperverlik, özgürlük, sabırlı olma, sağlıklı olmaya önem verme, saygı, sevgi, sorumluluk, temiz olma, vatanseverlik, vefalı olma, yardımseverliktir.

¹ Araştırmada Fatma BARBAROSOĞLU'nun incelenen kitapları için şu kısaltmalar kullanılmıştır: AD (*Acı Deniz*), GA (*Gün Akşamsızdır*), SH (*Senin Hikâyen*), AZG (*Ahir Zaman Güllüşleri*), BS (*Bahçeler Sokaklar*), İKR (*İki Kişilik Rüyalar*). Kitaplardan yapılan alıntılarının menşelerini göstermek için belirtilen kısaltmalar ve sayfa numaraları kullanılmıştır.

4.1.1. Adil Olma Değeri

Adalet kavramı, hayatın her alanında insan ve insan davranışlarını doğrudan ya da dolaylı olarak etkiler. Adalet “*haklı ile haksızın ayırt edilmesi, haklıya hakkının verilmesi, kişilerin hak ettikleri şeye sahip olabilmelerini öngören ahlâkî ilke*”(Yıldız, 2003:28) olarak tanımlanmaktadır. Çınar (2013:16), değerler psikolojisini konu aldığı çalışmasında adalet için “*bütün aşırılıkların ortası ve genel olarak aşırılıklardan kurtulmayı sağlayan bir erdem olduğu için bütün erdemlerin en tam olanı ve adeta ortak olanı*” tespitinde bulunur. Buna göre adalet diğer erdemlerin toplumda gerçekleşmesinin teminatıdır. Ahlâk ve hukuk ilişkisinin kurulmasında adalet, olmazsa olmazdır. Toplumsal düzenin ve huzurun varlığı, ahlâk ve hukukun eş güdümlü olarak çalışmasına bağlıdır.

Hökelekli, *Değerler Psikolojisi ve Eğitimi* (2013:50) adlı kitabında adalet kavramı “*bütün insan ilişkilerinde karşılıklı saygı ve sevginin gözetilmesi, hak dağıtımı ve paylaşımında insafli bir yolun izlenmesi*” olarak tanımladıktan sonra eşitlik kavramıyla yakın ilişkisine dikkat çeker. Adalet ve eşitlik yakın ilişkisi olsa da ikisi aynı şey değildir. “*Adalet, güç değil hak eşitliğine, kuvvetlerin değil bireylerin eşitliğine saygıdır. Herkesin her konuda eşit olması değil, ehliyet ve işe liyakati ölçüsünde hak sahibinin hakkını elde etmesidir*” (Hökelekli, 2013:50). Adalet teriminin ahlâkî anlamı adil olmaktır. Adil olmak kendini yasaların ve öteki insanların üstünde görmemektir.

Adil olma değeri, değerler eğitiminde önemli bir yer tutar. Rokeach, adalet ve eşitlik değerlerinin temel amaç değerler olduğunu belirtir. Bu temel amaca ulaşmak için araç olarak kullanılacak değer ‘geniş görüşlü’ olmaktır (Aktaş, 2004:57). Değerler eğitimi alanındaki çalışmalarıyla tanınan Schwartz, insanın evrensel olabilmesinde toplumsal adaleti gözetmesinin rolüne işaret eder (Ulusoy ve Dilmaç, 2012).

Türkiye’de özellikle 2003 sonrası değerler eğitimi ile ilgili oluşan farkındalık ders programlarında değerler eğitimine ayrı bir önem verilmesine yol açar. Adil olma değeri, Sosyal Bilgiler Öğretim Programı’nda, Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi Dersi Öğretim Programı’nda (MEB, 2010:23) yer almış olması bu yüzdendir. Türkçe Öğretim Programı’nda ise “Hak ve Özgürlük” ana teması altında incelenmiştir (MEB, 2006).

Fatma Barbarosoğlu'nun öykülerinde adil olma değeri, sık rastlanılan değerler arasında yer almaz. Öykülerdeki kahramanlar arası ilişkilerde adalet olgusu yerini fedakârlık, arkadaşlık, yardımseverlik gibi değerlere bırakır. Tablo 8'de görüleceği üzere yazarın dört öykü kitabında adil olma değeri ile ilgili birer ileti mevcuttur. Diğer iki öykü kitabında adil olma değeri yer almamıştır.

Tablo 8: Fatma Barbarosoğlu'nun Öykülerinde Adil Olma Değerinin Dağılımı

Sıra	Kitabın Adı	Adil Olma Değerinin Geçtiği Sayfaların Numaraları
1.	<i>Acı Deniz</i>	65
2.	<i>Gün Akşamsızdır</i>	31
3.	<i>Senin Hikâyen</i>	13
4.	<i>Ahir Zaman Gülüşleri</i>	37
5.	<i>Bahçeler Sokaklar²</i>	-
6.	<i>İki Kişilik Rüyalar</i>	-

Barbarosoğlu'nun öykülerinde adil olma değeri genel itibariyle kişiler arasındaki ilişkilerde işlenir. Alınacak bir kararda ya da yapılması gereken bir işi yaparı belirlemede kullanılacak yöntemin adil olması, sonucu da adil kılar. “Hikâye Avcıları” adlı öyküde evden ayrılacak iki arkadaşı belirlemek için öykü kahramanları adil bir yöntem üzerinde anlaşmaya çalışır. Aynı evi paylaşan üç kız arkadaşın ortak özelliği, öykü yazmaktır. Evden ayrılacak iki kişiyi belirlemek için adil bir yol ararlar. Sonunda en iyi öyküyü yazanın evde kalacağı, diğer ikisinin de evden ayrılacağı üzerinde bir anlaşma yaparlar. Yarışmanın sonucunda Selma ve Dilara'nın gideceğini düşünen diğer arkadaşları, kendinden emin bir eda ile şu ifadeleri kullanır:

“Demek bu evde yalnız kalacağım artık. Allah Allah, keman teli saçlı kız “adil olmamız gerekiyor” demez mi? Ne adaleti canım! Siz gideceksiniz ben kalacağım işte. İkinizde gittiğinize göre, ortada adil olmayan bir durum yok. Hani birini ötekenden ayırmaya kalksam neyse. Keman teli saçlı kız “en güzel hikâyeyi yazan bu evde kalsın” diye bir fikir attı... hayır, hikayelerimin güzelliğinden hiç şüphem yok ama, dengim olmayan insanlarla nasıl yarışabilirim?”(AD, s.65)

² *Bahçeler Sokaklar* (2003), Barbarosoğlu'nun yayımlanmış ve yayımlanmamış öykülerinin bulunduğu öykü seçkisi kitabıdır. Değerlerin tespitinde tekrara düşmemek açısından Bahçeler Sokaklar kitabındaki sadece yayımlanmamış öykülerindeki değerler verilmiştir.

İnsanın adil olabilmesi için öncelikle kendi davranışlarını değerlendirmeye tabi tutması gerekir. Çoğu zaman eleştirdiğimiz bir davranışı kendimiz de yaparız. Yapılan davranış üzerinde öz eleştiri yaptığımızda daha adil olmayı başarabiliriz. “İmajatörün Evi” (GA) adlı öyküde Mürşide öğretmen, öğrencilerinin konuşmasına tahammül etmez, onlara sürekli kızar. Tahammül edemediği bu davranışın aynısını kendisi yapar. Mürşide öğretmenin eski öğrencileri, öğretmenlerinin adil olmayan bu davranışını okuldaki öğrencilere alaylı bir üslûpla sorarlar:

“Mürşide öğretmenin “çene, çene, hep çene” diye öğrencileri bir güzel azarladıktan sonra, yanındaki öğretmen arkadaşıyla nefes almaksızın konuşması ne alemdeydi?” (GA, s.31)

Toplumdaki en büyük yaralardan biri de kız ve erkek çocuklarının farklı muamelelere maruz kalmasıdır. Ataerkil toplumlarda kızlara nazaran erkek çocuklar, her zaman ayrıcalıklı ve el üstünde tutulurlar. Erkekler lehine olan ve cinsiyet ayrımı temelinde gelişen adil olmayan davranış, şekli öykü kahramanı küçük kızın muhayyilesinde yer edinmiştir:

“İçinde biraz adalet kırıntısı taşıyanlar, hadi beni de ihmal etmeyip “öğretmen kızımız” diye bir rüşvet-i kelâmda bulunuverirdi.

Bayramlarda el öptüğünde mendili, harçlığı “Paşa olasıca, hakim olasıca” diye verilirdi. Bana gelince erkekler “Çok yaşa evladım” diye sırtımı sıvazlardı; kadınlar çeyizime koymak üzere daha süslü mendiller takdim edip “Nişanını düğününü de göreceğiz inşallah derlerdi” (SH, s.13).

Kayınvalide-gelin çekişmesi, geniş ailelerde sıkça rastlanılan bir sorundur. Barbarosoğlu'nun öykülerinde kayınvalideler, gelinleri tarafından haksızlığa uğrarlar. Modern ve geleneksel saygıdan nasibini alamayan gelinler, kayınvalidelerine karşı umursamaz ve acımasızdırlar. “Kayınvalide Hikâyeleri” (AZG) adlı öyküde Tercan küçük kızını kayınvalidesine bırakır. Üç ay boyunca kızına bakan ve Tercan'ın bütün isteklerini yerine getiren Şadiye Hanım, iyi niyetli ve çalışkan bir insandır. Şadiye Hanım'ın bütün iyi niyetini görmeyen gelini Tercan, onu sürekli başkalarının yanında eleştirir. Olaylara şahit olan Tercan'nın arkadaşı Ayşe Hanım, bu duruma üzülür ve Tercan'ın mevcut bu davranışının adil olmadığını ifade eder (AZG, s.37).

Adil olma değeri Barbarosoğlu'nun öykülerinde sık rastlanılan değerler arasında yer almaz. Öykülerde adil olma değeri, kişiler arasındaki ilişkilerde kişinin konumuna, cinsiyetine ve yaşına göre farklı açılardan ele alınmıştır. İnsanın adil olması, öz eleştiri yapmasına, toplumu okumasına, yetişme tarzına ve içsel bir dinamik olan inaçlar dünyasına bağlıdır. Öykülerdeki kahramanlar genel itibariyle adil davranan ve karşıdakinin hak ve hukukuna gözetken kişilerdir.

4.1.2. Aile Kurumuna ve Birliğine Önem Verme Değeri

Toplumun en küçük yapı birimi olarak kabul edilen aile, “ *evlilik ve kan bağına dayanan karı, koca, çocuklar, kardeşler arasındaki ilişkilerin oluşturduğu toplum içindeki en küçük birlik*” (TDK, 2011:57) olarak tanımlanır. Giddens (2005), ailede özellikle sorumluluk kavramına vurguda bulunur. Ona göre ailenin en temel vasıflarından biri, erişkin üyelerin çocuklara bakma sorumluluğudur. Bu sorumluluk maddi ve manevi bir mahiyet taşır. Zira çocukların psikolojik gelişimleri ve vicdan duygularının oluşumu aile içinde şekillenir. “*Bu yüzden aile iyinin, doğrunun, güzelin, kutsalın fark edilmesi ve ortak bir yaşam süreci içerisinde öğrenilip içselleştirilmesinde en etkili bir kaynak olarak yerini korur*” (Hökelekli, 2013:289).

Geleceğini garanti altına almak isteyen tüm toplumlar aile müessesesini korumak için özel tedbirler alırlar. Ülkemizde de aile kurumunun korunması anayasal güvenceye bağlanmış ve görevi aileyi korumak olan bir bakanlık kurulmuştur. Milli Eğitim Bakanlığı, eğitim politikalarını belirlerken ailenin korunması noktasında gerekli tedbirleri alır. Bakanlık tarafından hazırlanan ders öğretim programlarında ‘aile kurumuna ve birliğine önem verme’ değeri ön plana çıkarılmıştır. Türkçe Öğretim Programı’nda aile değeri iki farklı ana tema altında işlenmiştir. Sevgi ve iletişim ana temaları altında ‘aile sevgisi’ ve ‘aile iletişimi’ adlı alt temalarla aile değeri özellikle vurgulanmıştır (bkz. s.62). Bu durum, dersin işlenmesinde kullanılan metinlerde ve kazanımlarda da göze çarpmaktadır.

Değerler eğitiminde ailenin yeri yadsınamaz bir konumdur. Aile, değerlerin çocuğa aktarıldığı ilk kurumdur. Sağlam bir temelde alınan değerler daha sonra okul ve

toplum içinde geliştirilerek pekiştirilir. Fatma Barbarosoğlu'nun öykülerinde “aile kurumuna ve birliğine önem verme değeri” en fazla işlenen değerdir.

Tablo 9: Fatma Barbarosoğlu'nun Öykülerinde Aile Kurumuna ve Birliğine Önem Verme Değerinin Dağılımı

Sıra	Kitabın Adı	Aile Kurumuna ve Birliğine Önem Verme Değerinin Geçtiği Sayfaların Numaraları
1.	<i>Acı Deniz</i>	31, 38, 54, 57
2.	<i>Gün Akşamsızdır</i>	23, 24, 30, 34, 36, 44, 52, 82, 83, 105, 110, 130
3.	<i>Senin Hikâyen</i>	19, 25, 57, 59, 79, 85, 99, 100, 101, 102, 104, 107, 111, 136
4.	<i>Ahir Zaman Gülüşleri</i>	19, 21, 51,
5.	<i>Bahçeler Sokaklar</i>	-
6.	<i>İki Kişilik Rüyalar</i>	11, 17, 45, 46, 48, 51, 78

Yukarıdaki tabloda da görüldüğü gibi aile kurumuna ve birliğine önem verme değeri, Barbarosoğlu'nun öykülerinde yoğun bir şekilde işlenmiştir. Öykülerde toplamda 40 yerde aile kurumuna ve birliğine önem verme değeri ile ilgili iletiye rastlanmaktadır. Bu değer en fazla *Senin Hikâyen* adlı öykü kitabında dile getirilmiştir. *Bahçeler Sokaklar* adlı öykü seçkisi kitabında daha önce yayınlanmayan öykülerde aile kurumuna ve birliğine önem verme değeri ile ilgili iletilere rastlanmamıştır.

Yazarın öykülerinde evlenme olgusu da önemli bir yer tutar. Genç kız ve erkekler genel itibarıyla evliliğe sıcak bakarlar. Özellikle evlenmeyen erkekler bu durumdan şikâyetçidirler. Psikoloji öğretmeni Nuri Hoca'nın açtığı falcı dükkânına gelen kameraman, evlenme isteğini dile getirir. Genç adam, bu arzusuna rağmen neden evlenemediğini büyük bir üzüntüyle dile getirir:

“Kısa sürede mesleğimde bir numara oldum. Fakat bir ailem yok. Çoluk çocuğa karışamıyorum. Karşıma çıkan kızlara sanki çekimdeymişim gibi davranıyorum. Sakladıkları, saklamaya çalıştıkları ne varsa yüzlerine vuruyorum. Kim evlenir benimle bu şartlar altında” (GA, s.44).

Genç kızlar âşık olma ve evlenme isteklerini doğrudan dile getirirler. “Tamir Görmemiş Aşk” (GA) adlı öyküde bir bankada çalışan Nurgül’ün bekâr arkadaşları evlenecekleri günü sabırsızlıkla beklerler. Nurgül’e evli olduğu için çok şanslı olduğunu söylerler. Kızlar bu arada evlilik hazırlıklarını yapmayı ihmal etmezler:

“Yeni evlenen arkadaşlarının düğünlerini, nikâhlarını anlatıyorlar birbirlerine. Her yeni düğünde giyecekleri kostümleri düşünüyorlar, evlenecek kendileriymişcesine. Gelinin ayakkabılarının altına isimlerini yazıp bekliyorlar. Her yeni kıyafet yeni bir kısmet diye. bir gün beyaz atlı prenslerinin çıkıp geleceğine dair inançlarını hiç kaybetmiyorlar. Yıllar istenmeyen kırıklıkları armağan ediyor yüzlerine. Gülay bugün de akşam oldu diyor her mesai bitimi. Beklediği prensinin gelmediğini ima eder gibi. Çiğdem bıkip usanmadan her ay başı yeni çeyizler alıyor” (GA, s.83-84).

Genç kızlar, evlenen arkadaşları için büyük mutluluk duyarlar. Evlenenlere hediye alma yarışına girerler. Beş arkadaştan ilk evlenen Nihâl, bu davranışıyla arkadaşlarını çok mutlu eder:

“Aramızda ilk evlenen Nihâl. Görüp görebileceğimi en güzel gelin” (SH, s.18).

Öykülerde bazen birbirlerini seven gençler, ailelerin rızasını almamaktan kaynaklanan tüm zorluklara rağmen evlenirler. “Tamir Görmemiş Aşk” (GA) adlı öyküde Nurgül’ün babasının karşı çıkmasına rağmen Nurgül, sınıf arkadaşı Özhan ile evlenir. Bunun üzerine Nurgül’ün babası kızını evlatlıktan reddeder. Nurgül kararını değiştirmez evlendikten sonra eşi ile İstanbul’a yerleşir.

Büyük bir aşkla evlenen öykü kahramanları da vardır. “Şiirleri Şehirleri Dolduran Kadın” (GA) adlı öyküde her ikisi de şiire meraklı olan gençlerin evliliği onlara mutluluğun kapısını açar. Yazar, şair ve şairenin evliliklerini şöyle anlatır:

“Düğünlerinde davullar gümbürdemediye de, iki şairin birbirleriyle evlenişini ana çok olmuş.

Şair gönül, şaire bir gönül buldu diye evlerinin kapısının bacasının şiirden, mısradan, kaftiyeden örüleceğini hayallemiş bekâr gönüller” (GA, s.130).

Arkadaşlarının evlenmelerinden etkilenen gençlerin yanında, çocuklarını kendi istedikleri kızlarla evlendirmeye çalışan anneler de vardır. Mürüvvet Hanım küçük oğlu Sinan'ın evlenme sırasını beklemeden kendisinden daha güzel bir Arnavut güzeli ile evlenmesine kızar:

“ ... önceliği gelinine kaptırma derdine duçar olan Mürüvvet Hanım, büyük oğlu Nuri'ye Trakya'nın köylerinden bir kız alarak, Sinan'ın karısı Oya'nın ev içindeki hükmünü geçersiz kılmaya çalışmış ” (İKR, s.11).

Modern dünyanın insanı bireyselleştirmesi, insanın paylaşım ve birlikte yaşama isteğini ortadan kaldırmıştır. Zira genç kızlar ve erkekler, sorumlulukları ve paylaşımı zorunlu kılan evliliği ve aile hayatını taşıyamaz duruma gelmişlerdir. Gençler, evliliğin ve çocukların getirdiği yükü kaldıramaz duruma gelmişlerdir. Gençler, daha rahat ve kimsenin sorumluluğunu üstlenmeyen bir hayatı tercih ederler. Yazarın öykülerinde yüzyılımızın bu hastalığına yakalanan, evliliği bir yük olarak gören ve evlenme niyetinde olmayan genç kızlar, üstü kapalı olarak eleştirilir. “Mâzî Rüyâları” adlı öyküde Nur hayatını yaşamaya çalışan başına buyruk bir genç kızdır. Evlenmeye niyeti olmayan genç kız şöyle tanıtılır:

“Aynalarla dost kız birilerinin bir şiirine, bir hikâyesine ilham kaynağı olmuş mudur? Muhteşem tembelliğinden dolayı biz ona prenses derdik. Evlenip evinin hizmetçisi olmadı. O hala prenses” (SH, s.25).

Modern dünyanın insanlara sunduğu bazı imkânlar insan yaşamına yön vermeye başlar. Gençlerin evlenmeden önce evleneceği kişiyi görme isteği yerini tuhaf bazı davranışlara bırakır. Günümüzde sanal âlemde tanışan ve evlenen gençlerin sayısı az değildir. Bu sanal evlilikler çoğu zaman hüsrarla sonuçlanır. Yazar televizyon programında eşi tarafından terk edilen adama, genç kızların büyük ilgisini ve yapılan evlenme tekliflerini eleştirel bir bakış açısıyla okuyucuya sunar:

“... fotoğrafını çok fulü bir halde yayınladık. Buna rağmen onlarca genç kız aradı beni düşünebiliyor musunuz? “Ben o adamla evlenmek istiyorum” diye. Röportajı okuyup âşık olduğunu söyleyenler bile var” (SH, S.136).

Aile kurumunun temelini oluşturan eşler arasındaki sevgi, huzurlu bir yaşamın kapılarını aralar. “İncir Ağaçlarının Gölgesi” adlı öyküde birbirlerini çok seven yeni evli çiftin sevgileri şöyle anlatılır:

“Kız sabahtan akşama kadar camda bekliyor. Erkek camda bekleyen karısını görür görmez minibüsten indiği noktada ellerini sallıyor yüz yıllık yolculuktan geri dönmüşçesine” (AZG, s.20).

Toplumun temel yapı birimi olan ailede, güvene ve sevgiye dayanan ilişkilerin varlığı, sağlam bir toplumsal dokunun oluşmasını sağlar. Kadının ailedeki rolü ve erkeğin kadına bakış açısı, eşini çok seven ancak yaşadıkları sürgünler dolayısıyla kötü günler geçiren Ferahnaz Hanım’ın gözüyle şöyle anlatılır:

“Kadın önce sevgilidir. Sevdiği her şey sevilen. Her şeyin “acaba o beğenir mi?” sorularıyla seçildiği günler. Sonra sevgili adamın karısı olur. Geçmiş gelecek her şey anlatılır kadına bir bir. Hem sevgilidir o hem adamın koruma duygularını tatmin eden bir çocuk, hem de şefkatiyle adamı emziren bir anne” (AD, s.54).

Aile içindeki sevgi, eşlerden başlayarak çocuklara sirayet eder. Yazara göre bir kadın için kocası tarafından sevilme aynı zamanda kocasını sevmek çok önemlidir. Erkeğin ailedeki rolü ve bir kadın için kocasının değeri “O Yaz” (İKR) adlı öyküde Sabahat Hanım’ın yaşadıkları ekseninde şöyle anlatılır:

“Sen biri için güzeldin, seni güzel yapan birinin bakışlarıydı. Çok sevilmiş kadınlar güzeldi yalnız. O yaz, Greta Garbo’ya benzeyen Sabahat Hanım yalnız kocasını kaybetmedi. Güzelliğinin yeryüzündeki konumunu da kaybetti.(...) Sabahat Hanım’ın hikâyesinde ben, kocası kara toprağa karışan bir kadının güzellikten nasıl istifa ettiğinin hikâyesini gördüm” (İKR, s.17).

Bir ailede eşler birbirleriyle vardılar. Birinin olmayışı diğerini derinden etkiler. Yine aynı öyküde bir erkeğin ailedeki konumu, Sabahat Hanım’ın durumundan hareketle şöyle anlatılır:

“Erkeğin gölgesi bile yeter” derdi gençlere nasihat edeceği zaman. Oysa biz Nuri Bey Amcanın gölgesinin vurduğu her mekân ve zamana yabancı idik.

Nuri Bey Amca hayattayken her yere Sabahat Hanımın gölgesi düşerdi çünkü. Nuri Bey'den sonra hiçbir yere düşmedi.

Işığını kaybedenlerin gölgesi kaldığını öğrendiğim yazdı” (İKR, s.17).

“Senet” (SH) adlı öyküde Bekir Efendi gece gördüğü rüyadan çok etkilenir ve sabah erkenden evden ayrılır. Sabah kalktığında kocası için telaşlanan eşinin durumu şöyle anlatılır:

“Evimin direği, efendisi. Allah korusun. Delikanlı gibi maşallah. Üstelik geride evlendirilecek tekne kazıntısı varken. Allah saklasın”(SH, s.111).

Kadınların çocuklarla fazla ilgilenmesi erkeklerin ihmal edildikleri psikolojisine kapılmalarına sebep olur. “İmajatörün Evi”nde(GA) Mıgırcık Usta kadınlarla ilgili erkek bakış açısını anlatır:

“... çocuk daima kadınıdır. Herşey kadınıdır. Mal, mülk, çocuk. Kadın kısmısı her şeyi benimser de bir tek kocasını benimsemez” (GA, s.34).

Eşler arasındaki dayanışma ailenin huzuru ve mutluluğu açısından çok önemlidir. İncelenen öykülerde birbirine bağlı ve birbirine yardımcı olan eş profili çok işlenmiştir. Örneğin, “Karanfilli Kavga” (AD) adlı öyküde asker olan Talat eşinin başörtüsü dolayısıyla sıkıntılı günler yaşar. Yapılan sürgün ve baskılara rağmen eşine sahip çıkar ve ondan ayrılmaz. Eşine duyduğu saygıdan dolayı durumu ona anlatmaz. Talat Bey akşam yemeğinde eşine ordudan atıldığını söyler. Sonrasında Talat Bey eşinin kendisine olan desteğini şu sözlerle dile getirir:

“Sırtındaki zırh parçalanıyor. Ellerimi tutuyor. Kara gözlerinde birtek mana var: “Senin acın benim acım. Birlikteyiz.”

Seni bu kadar çok sevmenin günah olduğunu biliyorum” (AD, s.58).

Fatma Barbarosoğlu'nun öykülerinde birbirine destek olan anne ve kızların bu davranışları örnek niteliğindedir. Anne ailenin ve çocukların sığınağıdır. Değerler eğitiminde anne önemli bir röle sahiptir. Bu bağlamda annenin çocuklarla olan iletişimi değerlerin aktarılmasında etkinliği artırır. “Ölümün Adı Şiir” adlı öykünün kahramanı Sühendan hayatta kızları sadece annelerinin anlayacağını su sözlerle ifade eder:

“Kızlarını bir tek anneler anlar. Kendi yaşayamadıklarını evlatlarında yaşamaya kalkmazlarsa eğer, anneler her şeyi anlar. Bir tek onlar” (AD, s.31).

Yeni nesillerin ailelerine yabancılaşmaya başlamaları ile özellikle anne ile olan iletişim kopma noktasına gelmiştir. Yazar çocukların özellikle bireysel yaşama yönelmeleri, kendi köşelerine çekilerek kurdukları dar dünyada müzikle olan inanılmaz bağlarını eleştirir. Müzik, televizyon, internet gibi modern dünyanın zaman öldürücü aygıtları ailedeki bütün bağları gevşetmektedir. Bu duruma özellikle anne ve babalar ayak uyduramaz. “Kelâm Bitti” (AD) adlı öyküde kızına bu durumu anlatmaya çalışan annenin konumu eleştirel bir bakış açısıyla anlatılır:

“Müziğin sesini sonuna kadar açıp benim hislerimi kapı dışarı ediyorsun sanki. Kendime sürekli sakinliği telkin ederek “Kızım senin müzik dinleme hakkın olduğu kadar benim de dinlememe hakkım var” diyorum. Sen aldırmiyorsun. “Bu müzik başka türlü dinlenmez” deyip çıkıveriyorsun işin içinden. Aynı evin içinde birlikte yaşamıyoruz bir türlü. Birbirimizin yaptıklarını seyrediyoruz hiç anlamadan, başka birilerinin hayatıymişçasına... Benden sana senden bana ulaşım, yüreğimizde yankı bulabilecek bir kelâm kaldı mı acaba” (AD, s.38-39)?

Annelerin çocuklarına bağlılıkları, onlara yardımcı olmaları ve onlar için her fedakârlıkta bulunmalarını “İmajatörün Evi” (GA) adlı öyküde bir anne gözüyle anlatır:

“Çocuk sahibi olmak . Sağlıklı pembe yüzlü, cennet kokulu çocukların annesi olmak.

Bunun üstünde bildiğim başka saadet yoktu.

İlk zamanlar eşim kıskanırdı beni: “Çocuklarını benden çok seviyorsun” diye. Belki doğru belki yanlış.

Bebek cennetten gelen bir haber gibiydi benim için.

... Onların ihtiyacını karşılamak. Hizmet etmeyi seviyordum. Her biri için ayrı hizmet etmeyi. Birinin sevdiği yemek ötekine uymaz. Kimisi için soğanlı yemekler yapıyordum, kimisi için soğansız haşlama. Birisi bol salçalı yağlı et istiyorsa öteki vejeteryandı. Olsun” (GA, s.53).

Barbaroğlu'nun öykülerinde çocuk bakımıyla yalnız kadınlar ilgilenmez, erkeler de çocuklarına, torunlarına ninni söyler, onların ihtiyaçlarını karşılar. Öykülerde büyükanne ve büyükbabanın bulunduğu geniş aileler oldukça fazladır. “Sefer” de (SH) Selim doğum esnasında ölen kızı Nebile'den olma torununun bakımını üstlenir. Bu durumdan rahatsız olan eşi Müzeyyen, Selim'i anlamaya çalışır:

“Bir erkek niye eve mahkûm olsun? Niye çocuk baksın? Altını değiştirsin. Ayağında sallasın onu. Ninni bile söylüyor. “son çocuğumuzun doğumundan 13 yıl sonra bak rabbimiz bize yine cennet kokusu gönderdi” deyip ninniler söylüyor” (SH, s.101-102).

Ailede kardeşler arasındaki iletişimin ve paylaşımın olması önemlidir. Barbarosoğlu'nun öykülerinde iyi anlaşan ve birbirine destek olan kardeşlere rastlanır. İlerleyen yaşlarına rağmen aralarındaki kardeşlik bağı ve sevgisi hiç azalmayan iki yaşlı kadının birbirlerine bakışları her şeyi anlatır:

“Seksen yaşındaki küçük kardeş ablasının bakışlarında sanki maziye seyrediyor. “ Aç kaldık. Açık kaldık. Başımızın üstünde bir dam olmadı. Velakin bir gün kırmadık birbirimizi. Malın ardına düşmedik. Yokluğumuzu bölüştük. Olaydı paramız pulumuz, onu da bölüşürdük ” (GA, s.110).

Sonuç olarak Barbarosoğlu'nun öykülerinde aile, korunması gerekli bir müessese olarak görülmektedir. Geleneksel kalabalık aile, öykülerde övülen ve kabul gören aile türüdür. Yazar; aile içindeki sevgi, saygı, dayanışma ve paylaşma değerlerine sürekli atıfta bulunur. Modern yaşamın sonucu olan çekirdek aile tipi, aile fertlerine mutluluk sağlamamaktadır. Ailede eşlerin birbirlerinin haklarını gözetmeleri ve zorluklara karşı birlikte mücadele etmeleri ailenin selameti açısından önemlidir.

4.1.3. Arkadaşlık Değeri

Sosyal bir varlık olan insan, toplumdaki diğer bireylerle sürekli iletişim ihtiyacının karşılanması ve paylaşım içindedir. Bireyin kendi çevresiyle iletişimde bulunması sosyal bir gereksinimdir. Bu gereksinim bireyler arasında arkadaşlık olgusunu da doğurur. Yavuzer (2001), arkadaşlık gereksinimine sadece yetişkinlerin

ihtiyaç duymadığını, aynı zamanda bebekler ve çocukların da bu gereksinime ihtiyaç duyduklarını belirtir. Böylece çocuklar deneyim kazanır, grup isteklerini ve toplum tarafından kabul gören davranışları öğrenirler.

Değerler eğitiminde sosyalleşme olgusu ve diğer bireylerle paylaşım, değerlerin öğrenilmesini ve kalıcı olmasını sağlar. Anne ve babasını otorite olarak gören çoğu genç, onlarla iletişime girmekte zorlanır. Böylece toplumsal kabulü olan değerleri anne ve babadan öğrenme yolu kapanır. Genç akranlarıyla kurduğu ilişkilerde daha eşitlikli bir sosyal temas sağlar. Bu değerlerin kazanılmasında daha etkili bir yoldur. *“Akranlarıyla kurduğu ilişkide genç, başta eşitlikçi sosyal ilişki kurmayı, güvenli davranış göstermeyi, kendi düşüncesini ifade etmeyi, başkalarının fikirlerini hoşgörü ile karşılayabilmeyi öğrenir. Aynı zamanda ergen, aileden gelen değer yargıları ile arkadaşlarından gelen değer yargılarını birbirleriyle uyuşturma uğraşısı içindedir”* (Kılıççı, 1989:65’ten akt. Kulaksızoğlu, 2000:87).

Rokeach, “gerçek dostluk”u amaç değerler arasına alır. Ona göre kişi gerçek dostluğa ulaşmak için ‘hırslı’ olmalıdır. Dostluklar için hırs ve mücadele gerekmektedir (bkz. s.14). Schwartz, gerçek arkadaşlık kurmayı başaranların ‘İyiliksever’ değer grubunun içinde yer aldığını belirtir. Böyle bireyler yakın olduğu kişilerin iyiliğini gözetirler (Ulusoy ve Dilmaç, 2012).

Türkçe Öğretim Programında arkadaşlık değeri, “toplum” hayatı ana teması altında “dostluk” olarak ele alınır (MEB, 2006:58).

Barbarosoğlu’nun öykülerinde en çok işlenen değerlerden biri de arkadaşlıktır. Yazarın *İki Kişilik Rüyalara* adlı öykü kitabında arkadaşlık değeri ile ilgili iletilere yoğun olarak rastlanır. Aşağıdaki tabloda arkadaşlık değeri ile ilgili iletilerin bulunduğu kitaplar ve sayfa numaraları verilmiştir:

Tablo 10: Fatma Barbarosoğlu'nun Öykülerinde Arkadaşlık Değerinin Dağılımı

Sıra	Kitabın Adı	Arkadaşlık Değerinin Geçtiği Sayfaların Numaraları
1.	<i>Acı Deniz</i>	43
2.	<i>Gün Akşamsızdır</i>	7, 8, 19, 96, 116
3.	<i>Senin Hikâyen</i>	19, 23, 41, 79
4.	<i>Ahir Zaman Gülüşleri</i>	35, 90, 91
5.	<i>Bahçeler Sokaklar</i>	85
6.	<i>İki Kişilik Rüyalar</i>	92, 93, 100, 104, 105, 108, 115, 116, 117

“Güzel Ölüm Defteri”nde (İKR) Necibe dostluğun ne demek olduğunu okuyuculara şöyle anlatır:

“Cebindeki son kuruşu beraber harcamak, hiç kimseleri beğenmemek ama bahsederken “biz” diye bahsetmektir dostluk. Her rüyayı iki kişilik görmektir.

Kimseleri görmeyip, hatta fark etmeyip dünyayı, yalnız dostu görmektir hayat. Sesinden hikâyeler çıkaracak “Nasılsın” diye sormadan, nasıl olduğunu bilecek kadar, kalbini kalbinin içinde gezdirmektir” (İKR, s.116).

Arkadaşlık kurmak karşılıklı emekle mümkündür. Arkadaşların birbirinin kederlerini, sevinçleri paylaşabilmeleri özel bir çabayı gerektirir. Bu gösterilen çaba bazen sonuç verir bazen de çabalayan istediği sonucu alamaz. “Sinanan Dostluklar” (İKR) adlı öyküde arkadaşlık kurmada emeğin rolü şöyle anlatılır:

“Bütün dostluklar emek ister. Ve kadın dermanı kalmayınca kadaremeğini sarf etmiş olduğunu biliyordu. Ne ki her tohum bitmezdi. Kurdun kaptığı olurdu. Kuşun kaptığı” (İKR, s.92).

Yine aynı öyküde kadın kahraman, yaşadığı bir sıkıntıyı emek harcayarak kazandığı üç arkadaşıyla paylaşmak ister. Ancak iki arkadaşında umduğunu bulamaz. Tam arkadaşlık olgusuna olan inancını yitirmek üzereyken diğer arkadaşı imdadına yetişir. Gerçek dostlar zor zamanlarda insanın karşısına çıkar. İşte burada arkadaşını rüyasında gören kadın, arkadaşının sıkıntısına derman olmak için koşar:

“Rüyamda gördüm. Elinde ateş vardı. Elindeki ateş, kabindeki ateşe karışacaktı. Uyandım. Hayırdır inşallah, deyip telefona sarıldım. Yoktun. Komşularından bir haber alırım diye geldim. Çok şükür iyisin. Çok şükür iyisin” (İKR, s.93).

İnsanlar zor günlerinde yanında kendilerine destek olacak arkadaşlar ararlar. Arkadaşla yapılan en küçük bir sohbet bile dünyalara bedeldir. “Dostlukların Son Kullanma Tarihi”nde (İKR) Metin’in sigaradan dolayı ayak parmağı kesilir. En yakın arkadaşı Sezai hastaneye koşar. Arkadaşı Metin’in eşini eve gönderir. İki gün boyunca arkadaşının bütün ihtiyaçlarını karşılar ve ona moral kaynağı olur. Sezai arkadaşının rahat etmesi için elinden geleni yapar:

“... ahbablarını araya sokarak imkansız başarıp Metin’in tek kişilik koğuşa çıkmasını sağlayarak, “yenge” için hastane odasında temiz bir ortam hazırlayıp evinin yolunu tuttu” (İKR, s.101-102).

Arkadaşlıkların yürümesinde her iki tarafın da sorumluluklarının bilincinde olması gerekir. Barbarosoğlu’nun öykülerindeki kahramanlar bu bilinci taşırlar. Özellikle üniversite yıllarında paylaşılan evler arkadaşlık ve sorumluluk değerlerinin sınındığı ortamlardır. Üniversite öğrencileri anlaştıkları arkadaşlarıyla bir evi paylaşırlar. “Yaşadığımız Dünya” (AZG) adlı öyküde Ferda, Merve ve Aslı aynı evi paylaşan üç arkadaştır. Ferda, uzletin(inziva) ne olduğunu hissetmek için uzun bir müddet kendini her şeyden soyutlar. Odasından dışarı çıkmaz. Kimseyle görüşmez. İnzivaya çekilen bir derviş gibidir. Ancak kimsenin olmadığı zamanlarda evdeki sorumluluklarını yerine getirmekten geri durmaz. Bu duruma arkadaşı Aslı çok şaşırır:

“Bir münzevi yaprak sarmazdı asla. Yemek ve alışveriş sırasının kendinde olduğunu hatırlayacak kadar mesuliyet sahibi olduğuna mı yoracaktı bu sarmaları? Belki de Merve getirmişti ablasından bir tencere sarmayı. Arkadaşlarım çok istiyor, deyip kendisine böyle bir tuzak kurmuştu. Bahçeyi de Merve sulamıştır o zaman” (AZG, s.90).

Zaman, insanın karşısında aciz kaldığı bir mefhumdur. İnsan zamana ne kadar hükmetmeye çalışsa da hep zaman karşısında tutunamamıştır. Barbarosoğlu’nun öykülerinde zamana karşı koyamayan arkadaşlıklar olduğu gibi zaman karşısında daha

da güçlenerek gelişen arkadaşlıklar da vardır. “Güzel Ölüm Defteri”nde (İKR) Necibe otuz yıllık arkadaşı Yüksel’in öldüğü haberini alır. Uzun zamandır Yüksel ile görüşmek isteyen Necibe red cevabı almaktadır. Kendisi gibi hiç evlenmemiş ve ortak kaderi paylaştığı arkadaşı Yüksel’in bu davranışına bir anlam veremez. Arkadaşı Yüksel kanser hastası olduğu için çevresini ve özellikle arkadaşı Necibe’nin üzülmesini istemediğinden bu durumu onlardan gizlemiştir. Tek başına yaşadığı eve ziyaretçilerinin gelmesini engellemek için çeşitli bahaneler üretmiştir. Arkadaşının bu davranışını zamanın dostluklar üzerindeki tesirine bağlayan Necibe şu tespitte bulunur:

“Otuzundan sonra yeni dostlar, kara düşmüş gelincik yaprakları gibi. Altmışından sonra dostluklar tamir istiyor. Aşklar gibi dostluklar da tamir istiyor.taraflardan biri tamire tahammülsüzleşiyor, kırkından sonra eski dostluklar da bitiyor. Özlediklerimiz yanımızdakilerden bin kat daha güzel. Biz onları hafızanın kıvrımlarında muhteşem tablolar gibi muhafaza ederken onlar kendilerini işporta malı yapmanın yollarını arıyorlar” (İKR, s.117)

Necibe, arkadaşı Yüksel’in öldükten sonra ona bıraktığı defteri okur. Yüksel, defterde arkadaşı Necibe’yi çok sevdiğini ve onu çok özlediğini yazar. Sevdiklerinden önce ölmenin daha iyi olduğunu anlatır. Defteri okuyan Necibe, dayanamaz ve oracıkta can verir.

“Mâzi Rüyâları” (SH) adlı öykü de zamana meydan okurcasına eski arkadaşlar, Nihâl’in evinde bir araya gelirler. Ortak bir paylaşımı olmayan kocalarının aksine eski günlerden söz ederek iyi vakit geçirirler. Yine “Kuru Emine Hanım’ın Sofraları”nda (SH) Emine Hanım’ın evine gelen misafirler ortamdaki o kadar çok etkilenirler ki aralarında arkadaşlık bağı oluşur. Bu arkadaşlar birbirlerini sükûnetle dinler ve birbirlerine saygı gösterirler. Arkadaşlıkları sade ve uzun ömürlüdür.

Sanal arkadaşlıklar özellikle gençler arasında yaygındır. Barbarosoğlu, sanal arkadaşlıklara sıcak bakmayan bir konumdadır. Sanal arkadaşlıklarda kişiler kendilerini olduğundan farklı gösterebilir ya da gerçek kişiliklerini saklayabilirler. “Dostlukların Son Kullanma Tarihi” nde (İKR) Esra ile Aydan arasındaki arkadaşlık, bir chat odasında başlar. Esra, Aydan’ı sevdiği ünlü bir yazar zannetmektedir. Aydan, düşünülen

kişi olmamasına rağmen bu durum onun hoşuna gider. Esra ile Aydan'ın olmayan bir bağ üzerine kurulu arkadaşlıkları eleştirel bir bakış açısıyla şöyle anlatılır:

“İki ruh birbirine ayna olabiliyorsa Aydan ile Esra'nın ruhuna bakmak gerekebilirdi en evvela. Birbirlerine her şeyi söylüyorlardı/yazıyorlardı. Kendilerine en çok chat odasında rastladıklarını zannediyorlardı” (İKR, s.104).

Barbarosoğlu, arkadaşlıkların bitmesinin çeşitli nedenleri olabileceği belirtir. Arkadaşlıklarını sağlam bir temele oturtamayanlar zamana, maddi unsurlara ya da kişisel zaafılara arkadaşlıklarını kurban edebilirler. Arkadaşlıkların bitme nedenleri farklılıklar gösterebilir:

“Dostlukların son kullanma tarihi bazen iki taraftan birinin, kendisini ötekine denk görmemesiyle başlar. Hayata birlikte başlamışlardır. Biri yerinde sayarken, öteki Allah'ın “Yürü ya kulum” emrini duyabilmek için her an hazır ol bir duruşta beklemiştir. Emri duyar duymaz koşmaya başlamıştır. Koşmuştur, koşmuştur. Koşarken kendisini, geldiği yeri, ait olduğu her şeyi, her köşe başında ata ata hafifleyip, daha hızlı koşma kapasitesine kavuşurken; bir de dönüp bakmıştır ki, yolun başında beraber adım attığı, kendi hayatını aynen muhafaza ettiği yetmezmiş gibi bir zamanlar kendisinin de tam orada, o noktada olduğunu hatırlatmanın mesaisini yapmaya başlamıştır. Bu arkadaş terk edilir. Kim olursa olsun. Yürüyerek değil koşarak ve üstelik koşarken önüne çıkan her şeyi devire devire. İdeallerine doğru, doludizgin yol alanlar, dostlukların son kullanma tarihini bile beklemez. Her şeyi günü birlik tüketirler. Son kullanma tarihini beklemeden. Kullanırlar ve atarlar” (İKR, s.108).

Öykülerde bazen kişisel menfaatler uğruna arkadaşlıklar kurulur. Bu arkadaşlıklar kısa sürer. İstenilen elde edildikten sonra arkadaşlık bitirilir. Arkadaşlık kurulurken bu hususların göz ardı edilmemesi gerekir. “Eflatun Prenses” (BS) adlı öyküde emlak bürosunda çalışan Nesteren Hanım, Sedat Bey'i evini satmaya ikna etmek için onu dinleyen fedakâr arkadaş rolüne bürünür. Yalnız yaşayan emekli öğretmen, onu dinleyen bu genç kızın samimiyetine inanır ve evini satmaya karar verir. Bu öykü arkadaşlık konusunda insanların daha dikkatli olmaları gerektiği ana fikrini destekler.

4.1.4. Barış Değeri

Çağımızda teknolojinin baş döndürücü bir hızla gelişmesiyle birlikte insanoğlunun birbiriyle olan mücadelesi daha çetin ve teknik bir hal almıştır. İnsanlık belki de hiçbir zaman böyle korkunç bir mücadelenin içinde olmamıştır. Artık insanlar küçük menfaatleri uğruna doğayı tahrip etmekte ve diğer insanlara zarar vermektedir. zarar vermektedir. İnsanın oluşturduğu bu zorlu ve acımasız ortamda kurtuluşun tek anahtarı barıştır. Pieper(1999) çağımızda barış ve adalet kavramlarının birbirini içerir bir mahiyet kazandığını ifade eder. “ *Bütün insanlar için küresel ölçekte bağlayıcı olan insan haklarında ifadesini bulduğu biçimiyle, bütün insanlığı bir dayanışma topluluğu olarak kavrayan adalet anlayışı, “haklı” amaçları gerçekleştirmenin aracı olarak gösterilmek istenen silahı ve savaşı yasaklar*” (Pieper, 1999:96).

İnsanlığın teknikte ilerlemesi savaşlarda doğayı ve insanlığı yok edebilecek ölçekte silahlar geliştirmesi gelecek için kaygı vericidir. Atom bombasının keşfedilmesi ve birçok ülkenin bu bombaları stok düzeyinde elde etmesi ciddi bir tehdittir. Bu silahlar bütün evreni yok etme potansiyeline sahiptir. Franz Alt, bu durumdan kurtulmak için “*yaşamı sürdürmenin hayalini kurabilmek, barışı öğrenmek için aklımızın, yeniden duygularımızın ve sezgilerimizin okuluna dönmesi şarttır*” (Pieper, 1999:96) tespitinde bulunur.

Günümüzde insanlar özellikle gençler aralarındaki anlaşmazlıkları kaba kuvvet yolu ile çözmeye çalışmaktadırlar. Uzlaşma ve barış kültürünün toplum yaşamında yer edinmemesi bu durumu daha içinden çıkılmaz bir noktaya taşımıştır. Ataerkil bir toplum yapısının mevcut olduğu ülkemizde şiddet kültürü gençler tarafından okul ve diğer sosyal alanlara taşınmaktadır. “ *Bir toplumda güven, barış, adalet, hakkaniyet merhamet,sorumluluk gibi değerlerin sarsılması, bazı değerlerin kaybolması ve önemini yitirmesi durumunda, çocuk ve gençler sağlam bir karakter ve bütünleşmiş bir kişilik geliştiremezler*” (Hökelekli, 2013:181). Barış değerinin özellikle gençlere aktarılması aynı zamanda toplumsal düzeni de sağlar.

Değerler eğitiminde barış değeri önemli bir yer tutar. Schwartz bir insanın evrensel değer grubunda yer alması için barış değerini taşıması gerekir. Yani dünyadaki tüm insanların ve doğanın iyiliğini istemeniz için öncelikle barış taraftarı olmanız

gerekmektedir(bkz. s.16). Rokeach, insanların dünyada barış içinde yaşamaları için öncelikle ‘bağışlayıcı’ olmaları gerekir tespitinde bulunur(bk. s.14)

Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı (MEB, 2009:43) ile Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Öğretim Programı’nda (MEB, 2010:23) ‘barış’ değeri yer almaktadır. Türkçe Öğretim Programı’nda barış değeri, iletişim ana teması altında incelenmiştir (bkz. s.62-63).

Fatma Barbarosoğlu’nun incelenen öykü kitaplarında barış değeri ile ilgili bir iletiye rastlanmamıştır.

4.1.5. Bilimsellik Değeri

İnsanın doğadaki deneyimleri artıka, doğa ve veren hakkında elde ettiği malumatlarda artmaya başladı. Bu malumatlar insanlığı oluşturduğu dev bilgi yığınlarına dönmüştür. Bilgi insana güç kazandırmakta ve insanın doğaya olan tahakkümünü artırmaktadır. Bilgi aynı zamanda insanların birbirlerini kontrol etmesine ve birbirlerine üstünlük kurmalarına da sebep olmaktadır. Dolayısıyla devletler ve topluluklar bilgi elde etme uyarısına girmişlerdir. Bilginin teknolojiye dönüşmesi bilim alanında bir çığır açmıştır. Teknoloji insan hayatını kolaylaştırdığı gibi silah sanayisinin gelişmesini sağladığı için de insanlar arası savaşlarda ciddi felaketlerin yaşanmasına da sebep olmuştur. Böylelikle bilim devletlerin ve milletlerin önceliği halini almıştır.

“Geçerliliği kabul edilmiş sistemli bilgiler bütünü” (Karasar, 2006:8) olarak tanımlanan bilgi, bir üründür. Bu ürünün elde edilmesi için izlenen yol ise bilimsel yöntemdir. İnsanlık tarihi boyunca elde edilen bilginin nasıl daha güvenli ve hızlı bir şekilde elde edileceğinin tecrübesidir bilimsel yöntem.

Bilimin bu kadar önemli olduğu dünyamızda devletler eğitim kurumlarında bilginin öğretilmesi ve yeniden oluşturulması için bütün tedbirleri alırlar. Türkiye’de özellikle 2006 sonrası yapılandırmacı eğitim anlayışının hâkim olmasıyla ‘bilimsellik’ değerine gereken önem verilmiştir. Öğretim programlarının hazırlanmasında yapılandırmacı ve yeniden üretime dayanan bir bilgi anlayışı benimsendi. Ayrıca öğretim programlarında ‘bilimsellik’ bir değer olarak işlenmeye başlanmıştır.

Fatma Barbarosoğlu'nun öykülerinde bilimsellik değeri sıkça işlenen bir değer değildir. Aşağıdaki tabloda bilimsellik değeri ile ilgili olarak öykülerde rastlanan iletiler bulunduğu sayfa numaraları verilmiştir. Tabloda da görüleceği üzere iki öykü kitabı dışındaki kitaplarda bilimsellik değerine ait iletiye rastlanmamıştır.

Tablo 11: Fatma Barbarosoğlu'nun Öykülerinde Bilimsellik Değerinin Dağılımı

Sıra	Kitabın Adı	Bilimsellik Değerinin Geçtiği Sayfaların Numaraları
1.	<i>Acı Deniz</i>	-
2.	<i>Gün Akşamsızdır</i>	-
3.	<i>Senin Hikâyen</i>	24, 26
4.	<i>Ahir Zaman Gülüşleri</i>	106, 108, 111
5.	<i>Bahçeler Sokaklar</i>	-
6.	<i>İki Kişilik Rüyalara</i>	-

Barbarosoğlu'nun öykülerinde bilim alanında ciddi çalışmalar yapan çalışkan bilim kadınlarına rastlanır. Bu bilim kadınları hayatların bilimsel çalışmalara adanmışlardır. Bu durum diğer arkadaşlarının taktirini kazanır. "Mâzi Rüyaları"nda çiğdem diğer arkadaşlarının aksine evlenmemiş kendisini bilimsel çalışmalar vermiştir. Bu durum arkadaşları tarafından takdir edilir:

"Çiğdem'in yüzü aydınlanıyor. o, en çok bizim adımıza entelektüel olma mücadelesi verdi. Hâlâ vazgeçmiş değil.kendisi için öyle bir kaygısı yok. Çalışması uluslar arası makalelerde bile dipnotlarda" (SH, s.24).

Öykülerde bilimsel bilginin önemine dikkat çekildiği gibi insanların hayat tecrübesi sonucunda geleneksel yöntemlerle elde edilen bilgi de göz ardı edilmez. Haldun Bey, oğlu Ömer'in ölümünden sonra içine kapanır ve bir daha konuşmaz. Hastanenin psikiyatri bölümüne yatırılan Haldun Bey ile beş doktor ilgilenir. Bu doktorlardan İnci Hanım hastayı konuşturmak için bilimsel yöntemlerin yanında geleneksel yöntemleri de kullanır ve diğer arkadaşlarına göre daha başarılı olur:

“ Arkadaşları istediği kadar alay etsindi. O hem kitaptaki ilmi öğrenmişti hem de halk ilmini. Büyük dedesi tekkenin şifahanesine gelenleri böyle tedavi ederdi. Bir oda ve canlı bir çiçek. Özellikle de fesleğen. “Fesleğen yapraklarında insanı rahatlatıp gevşeten bir koku vardır. Bu koku ağır nazarlardan arta kalmış havayı da temizler.” Dedesinin söylediklerini aynen hatırlıyordu. Ama ne kadar zorlarsa zorlasın ses tonuna dair ufacık bir iz yoktu hafızasının mahzenlerinde” (AZG, s.106).

Dr. İnci Hanım’ın bu yöntemi Dr. Semih Bey tarafından benimsenir. Dr. Semih Bey bu yöntemlerin sadece batıdan geldiğinde kabul edilmesine karşıdır:

“Ben geleneksel yöntemlerin uygulanmasına modern psikiyatri ile bir uzlaşma noktası aranmasına karşı değilim. Ne yani bu tip şeyleri ille Batı’da olunca mı benimseyeceğiz” (AZG, s.110)?

Sonuç itibariyle Barbarosoğlu’nun öykülerinde kendini bilime adayan bilim kadınları vardır. Bu bilim kadınların çalışkan ve üretkendirler. Ayrıca bilime saygı gösterildiği gibi bazı geleneksel yöntemleri kullanılmasının da iyi sonuçlar vereceği kanısı oluşturulmuştur. Sadece geleneksel yöntemlerle elde edilmiş olması bilginin red edilmesi sonucunu doğurmaz. Ayrıca sadece batıdan gelen bilgiler incelenmeye ve uygulanmaya değerdir gibi yanlış kanılar da eleştirilmiştir.

4.1.6. Cesur Olma Değeri

“Toplumsal bir varlık olan insan hayatının tamamının iktidar ve rekabet ilişkileriyle dolu olduğu söylenebilir. Bu durum, en samimi ve en dar çevrelerde bile bir rol oynar. Herkes bir ölçüde bir iktidar merkezi ve iktidar objesidir. Toplumun bütün düzeylerinde ve alanlarında yöneticiler ve yönetilenler, bağımsız ve bağımlı kişiler vardır”(Hökelekli, 2013:136). İnsanın sosyal bir varlık olarak taşıdığı bu üstünlük oluşturma duygusu insanın iç dünyasının da bir yansımasıdır. İçten gelen kendine güven duygusu bağımsız ve hayatla mücadele eden bir birey olmayı sağlar. Cesaret “üstünlük sağlama güdüsünden kaynaklanan bir erdemdir. Çoğu zaman bu güdüye öfke gücü denmektedir. Bu güçten kaynaklanan erdeme ise cesaret denilmektedir” (Çınar, 2013:164).

Çınar (2013) cesaret olmadan adaletin gerçekleşmesinin mümkün olmadığını belirtir. Çünkü cesaret yapılması gerekeni yapmak olmaması gerekeni de önlemek için ölümü bile göze almaktır. Eğer insan adaleti sağlayacak kadar cesur değilse adalet gerçekleşmez.

İnsanın değerlerine göre yaşaması ve mücadele etmesi ancak cesur olmasıyla mümkündür. Bağımsız, aktif, girişimci bireyler yetiştirme isteği bu değerlerin öğretilmesini adeta zorunlu kılmıştır. Öğretim programlarında cesaret değeri öğretilecek değerler arasında belirtilmiştir. Ayrıca Türkçe dersinde vatan ve millet sevgisi adlı değerler onları koruma cesareti çerçevesinde işlenir.

Barbaroğlu'nun üç öykü kitabında cesur olma değerine işaret eden iletilere rastlanmıştır. Aşağıdaki tabloda öykü kitaplarına cesur olma değerinin dağılımı verilmiştir.

Tablo 12: Fatma Barbarosoğlu'nun Öykülerinde Cesur Olma Değerinin Dağılımı

Sıra	Kitabın Adı	Cesur Olma Değerinin Geçtiği Sayfaların Numaraları
1.	<i>Acı Deniz</i>	-
2.	<i>Gün Akşamsızdır</i>	52
3.	<i>Senin Hikâyen</i>	11, 30, 55
4.	<i>Ahir Zaman Gülüşleri</i>	-
5.	<i>Bahçeler Sokaklar</i>	-
6.	<i>İki Kişilik Rüyalarda</i>	58

İnsanlardaki en büyük problemlerden biri de toplumda aksayan yönleri gördüklerinde bunlara müdahale etmemeleri. Bu davranış insanların duyarsız olmamalarına ve gittikçe bireyselleşip kendi dünyalarına çekilmelerine sebep olur. "Büyü(mek)" (İKR) adlı öyküde toplumda karşılaştığı aksaklıkları çekinmeden dile getiren kadın yazar bireysel yaşam felsefesinin etkisi altındaki oğlu tarafından yadigarır. Kadın yazarın bu cesareti takdire değerdir:

“Ne olu bu toplum hali diye” takmış annem! Herkesi, her şeyi eleştiriyor. Veli toplantısına mı gidecek, bana terler basıyor. Her şeyi düzeltmeye kalkacak diye ödüm kopuyor. Öğretmenlerimizin iki yüz kelime ile konuştuğundan başlayıp “Bu çocukların hafızasında bir tek şiir yok” diye devam eder. Anne ne olu herkes kendi yolunda gitse. Biz karışmasak. Yani sen karışmasan” (İKR, s.58).

İncelenen öykülerde tek başına kalan insanların hayat mücadelelerinde gösterdiği cesaret dikkat çekicidir. “Çekim Hataları”nda (SH) Laz Emine Hanım, tek başına yaşayan çalışkan bir insandır. Laz Emine Hanım kendi bahçesinde yetiştirdiği sebzeleri pazardaki tezgâhında satarak geçimini sağlar. Laz Emine Hanım’ın asil ve cesur duruşu şöyle anlatılır:

“Laz Emine Teyze’den yana korkum yok tabi. O işini bilir. İsminin önüne laz lakabını bir rütbe olarak kendi taktırmış ve Bostancı’nın kadınlarına kendini “Laz Emine Bacı” ya da “Laz Bacı” diye kabul ettirmiş biri olarak, hiçbir şeyden yılmazdı. Yok korkum Laz Teyze’den yana değil tabi” (SH, s. 30).

İnsan benimsediği değerler doğrultusunda yaşama noktasında cesur olmalıdır. Bu cesareti gösteremeyenler başarılı ve ilkeli bir yaşam süremezler. Barbarosoğlu’nun öykülerinde inançlarını yaşama uğruna mücadele eden insanlara rastlanır. Özellikle başörtüsü yasağından kaynaklı üniversite öğrencilerinin mücadeleleri öykülerde sıkça rastlanan konulardandır. “Kapanmayan Yaralar Antolojisi” (SH) adlı öyküde Nihan üniversite yıllarında arkadaşı Cenana ile başörtüsü eylemlerine katılır ve çekinmeden var olan sistemin bu yasağına karşı koyar. Nihan, öğretmen olduktan sonra bu sefer de başörtüsünden dolayı sürekli sürgün edilir. İstanbul’dan Afyon’a sürgün edilen Nihan diğer öğretmenlerin onunla konuşma cesareti bile göstermemelerine üzülür. Burada okuyucuya cesur olmanın verdiği asalet ile korkuyla yaşamının oluşturduğu toplumsal doku arasındaki fark gösterilmektedir.

“Öğretmenler Odası ağzından çıkan her şeyi duymamaya ayarlamıştı kulaklarını. Daha sözünü bile tamamlamamışken. Apar topar masadan kalkıp gitmelerinin anlamı neydi? Hiç kimse bir sürgün ile arkadaş olmanın “tehlikesini” göze alacak kadar cesur değildir ha. Sürgün. Başa çıkamadıkları manalar için kelimelerin değiş tokuş edebileceğini bilmiyor sürgün olmayanlar. Sürgünler yani hiç umulmayan

bir noktadan hayat bulanlar. Söylediği sözlerin hiçbir karşılığı yoktu insan yüzlerinde” (SH, s.55).

Cesur olma sadece insanın dış etkilere karşı gösterdiği bir direnç değildir. Cesaretin temel kaynağı iç dinamikler olduğuna göre iç barış ve tutarlılık cesareti doğrudan etkiler. Kendisi ile yüzleşemeyen insanların cesur olmaları mümkün değildir. “İmajatörün Evi”nde (GA) Yavuz, kendisiyle yüzleşme cesareti olmayan bir sanatçıdır. Toplumun ona gösterdiği samimiyetten uzak ilgi onu rahatsız eder. Kendisiyle yüzleşmekten korkan Yavuz, Nuri Hoca’ya gelir. Nuri Hoca da kendisiyle yüzleşmekten korkan biridir. Nuri Hoca bu korkusunu yenmek için bulduğu formülü bile uygulamaktan korkmaktadır. Formül ıssız bir köy evinde kimseyle iletişime geçmeden bir müddet kendini dinlemedir. Nuri Hoca, Yavuz’u ikna eder ve köye gönderir. Yavuz, bu durumdan hoşnut olur ve iç huzurunu sağlar. Kendi hayalini gerçekleştirme cesaretinden mahrum olan Nuri Hoca kendi kendine söylenir:

“Ama bunca yıl kendim için kurduğum bir hayali gerçekleştirmeyi niye Yavuz’un omuzlarına yükledim?”

O genç.

O yürekli.

O’nun denemek için gücü var.

Olmuyor Nuri Hoca. Kendi düşlerin için dublör kullanmaya kalkmak. Hayat dublör kabul etmez. Şu sahne dekorları içinde bir oyun mu oynadığım” (GA, s.52)?

Sonuç olarak cesur olma değeri incelenen öykülerde inandığı dereler doğrultusunda yaşama cesareti gösterme, toplumda aksayan yönlere müdahale edebilme, insanın kendi iç huzur ve güvenini sağlama olarak karşımıza çıkmaktadır.

4.1.7. Çalışkanlık Değeri

Türkçe Sözlük’te “Bir şeyi ortaya çıkarmak veya ortaya çıkarmak için emek harcamak” (TDK, 2011:487) olarak tanımlanan çalışmak, emek ve özveriye dayanan bir

değerdir. İnsanların çalışarak üretmesi hem kendilerinin hem de toplumun refahı için önemlidir. Son dönemlerde gençliğin çalışma ahlakında ciddi sorunların olduğu görülür. “Türkiye’de, geçmişin tasarrufu, arzularını bastırmayı, toplum için gerektiğinde kendini feda etmeyi, dünyaya siyah ve beyaz şeklinde son derece katı kurallar içinde bakmayı vurgulayan kültürün yerine, 1980’lerden itibaren ‘köşe dönmek’ olarak ifade edilen faydacılığı, göreceliği, kültürel melezleşmeyi, hazcılığı, tüketimi, önce kendini düşünmeyi ve bireyin vatan/millet ne de başka bir şey için feda edilmemesi gerektiğini savunan yeni bir anlayış yükselişe geçmiştir” (Hökelekli, 2013:188). Kısa yoldan zengin olma insanın emek karşısındaki sayısının yok olmasına sebep olmaktadır. Böylece tembel bireyler, emek harcamadan zengin olanlar, daha fazla zenginlik için başka insanların emeğini sömüren kişiler toplumda çoğalmaya başlar. İnsan kalitesindeki bu düşüş toplumun hayat standartlarını doğrudan etkiler. Toplum; mutsuz, umutsuz insanlardan oluşan bir yığına dönüşür.

Çalışmak değerinin genç nesillere aktarılması elzemdir. Çalışan, üreten birey hem kendi hayat standartlarını hem de toplumun yaşam kalitesini yükseltir. Bu bağlamda MEB hazırladığı ders öğretim programlarında ‘çalışmak’ değerine yer vererek değerler eğitimi kapsamında okullarda işlenmesi sağlanmıştır.

Barbarosoğlu’nun öykülerinde çalışmak değeri çok işlenen değerler arasındadır. Aşağıdaki tabloda çalışmak değerinin öykülerde tespit edilen iletilerinin dağılımı verilmiştir.

Tablo 13: Fatma Barbarosoğlu’nun Öykülerinde Çalışkanlık Değerinin Dağılımı

Sıra	Kitabın Adı	Çalışkanlık Değerinin Geçtiği Sayfaların Numaraları
1.	<i>Acı Deniz</i>	-
2.	<i>Gün Akşamsızdır</i>	63, 109
3.	<i>Senin Hikâyen</i>	26, 34, 36, 101, 122
4.	<i>Ahir Zaman Gülüşleri</i>	25, 50, 79
5.	<i>Bahçeler Sokaklar</i>	-
6.	<i>İki Kişilik Rüyalar</i>	46, 47,52

Tabloda da görüleceği üzere Barbarosoğlu'nun, *Acı Deniz* öykü kitabı ile *Bahçeler Sokaklar* öykü seçkisi kitabı dışındaki tüm öykü kitaplarında çalışmak değeri ile ilgili iletilere rastlanmıştır.

İnsan çalışarak üreterek kendine ve topluma fayda sağlayabilir. “Çekim Hataları” (SH) adlı öyküde Laz Emine Hanım'ın pazarda sattığı ürünleri için verdiği emek anlatılır. Laz Emine Hanım, ürettiği ürünleri satarak kendi geçimini sağlarken aynı zamanda topluma katma değer üreterek diğer insanların ihtiyacını karşılar. Bu öyküde emeğe gösterilen saygı vurgulanmaktadır. İngiltere'den gelen ve üzerinde çalıştığı tezi için fotoğraf çekmek isteyen kadın araştırmacı, özellikle bu çalışkan kadını seçmesinin sebebini şöyle açıklar:

“Ben herhangi bir pazarcı ya da satıcı kadının peşinde değilim. Ben emeğini, ,ş gücünü ortaya koyan bir kadının peşindeyim. Bu kadın hakkında günlerce araştırma yaptım anlıyor musunuz? Şu tezgâhta gördüğünüz her şey kadının kendi emeği ile gerçekleştirilmiş ürünler. Yumurta kendi tavuklarından. Peynir kendi ineğinden. Kara lahana kendi bahçesinden” (SH, s.34).

Barbarosoğlu'nun öykülerinde çalışmak ve emek kavramları yakın anlamlı olarak kullanılmıştır. Çalışmanın ne olduğu, hak ederek kazanmanın bir kültür olduğu Laz Emine Hanım üzerinden şöyle anlatılır:

“Evet, emek sözcüğünü bilirdi bıçkın pazarcı. Ta aklı erdiğinden beri. Babası neredeyse besmele kadar sık “Emek olmadan yemek olmaz” diye tekrarlardı. Emek olmadan yemek olmaz. Kim yaşamak için pazarcılar kadar emek çekiyordu, çivisi çıkmış dünyayı sanki sapsağlamış gibi yerinde tutmak için? Evet bu ne dediği pek anlaşılmayan; çaresiz duruşlu , güzel saçlı bayandan bile daha çok bilirdi emeğin ne olduğunu. Bilirdi de sokaklarda resmini aramaya kalkmazdı emeğin” (SH, s.36).

İnsan çalışarak güzel farklı bir şeyler yapabilir. “Kaybolan Kadın”da (GA) düzenli, çalışkan ve saygılı bir hizmetli kadının öyküsü anlatılır. Yapılan işe saygının işlendiği bu öyküde evlere gündelik temizlikçi olarak giden bir kadının, gittiği evleri sahiplenmesi anlatılır. Temizlikçi kadın doktor hanımın evine kendi evi gibi sahip çıkar, masraf yapmadan evdeki eşyaları tamir eder onları temizler. Doktor hanım, temizlikçi

kadına aldığı iki kutu boyanın bu çalışkan kadının elinde nasıl bir sanat aracına dönüştüğünü anlatır:

“Değme dekoratör bizimkinin eline su dökemez. İki kutu boya demişti ya , ben merak ediyorum ne yapacak iki kutu boya ile diye. Ah neler yapmadı. Kimseler inanmadı. Bütün mobilyaları fıstık yeşiline boyadı. Yok kötü bir şey canlanmasın gözünüzün önünde. Harika oldular. Hatta arkadaşlarım bunların bizim eski eşyalarımız olduğuna inanmadılar bile. Hani pazarlarda ahşap köşelik filan olur. Onlardan almış, köşelere raptetti” (GA, s. 64).

Yine Ardahanlı köylü kadınların çalışkanlıkları şöyle anlatılır: *“Oklava onların bir uzuvları gibi adeta. Haftada en az on kilogram unu yoğurup, açıp sacın üzerinde pişiren eller için oklava üçüncü bir el”* (AZG, s.25).

Barbarosoğlu'nun öykülerinde çalışmak sadece bedensel faaliyetten ibaret değildir. “Eksik Kalan” (İKR) adlı öyküde annesi ile babası boşanan ve annesinin yanında kalan Dilek'in çalışma azmi anlatılır. Dilek, çok çalışarak özel okul imtihanlarını kazanır ve özel okulda burslu olarak öğrenimine devam eder. Başörtüsü dolayısıyla sınavına alınmayan Dilek, üniversiteyi kazanan arkadaşlarının ders notlarından ve kitaplarından faydalanarak kendini geliştirir:

“Her kazanılmayan imtihan sonrası ihtisas alanını değiştirmiştir. İflah olmaz bir kıskançlıkla, Serpil'den daha çok iktisat, Emine'den daha çok edebiyat, Sevda'dan daha çok tarih bilmek uğruna geceler gündüzlere, gündüzler tekrar gecelere eklenerek durmadan okunmuştur” (İKR, s.47).

İnsan zor koşullarda hep fedakârlık yapmak zorundadır. “Sefer” (SH) adlı öyküde Osman'ın ailesi için fedakârca çalışması anlatılır. Osman'ın babası Selim, evden hiç çıkmayan kendini başka işlerle meşgul eden biridir. Ailenin en büyük oğlu olan 17 yaşındaki Osman, evin geçimini sağlar. Cüzi bir paraya çalışan Osman, çalışkan ve fedakârdır.

Sözünde durmak için gece gündüz çalışan kahramanlar da Barbarosoğlu'nun öykülerinde vardır. Keçe ustası olan Niyazi Usta'nın siparişleri zamanında teslim etmek için gösterdiği gayret şöyle anlatılır:

“Niyazi Usta konuşmazdı. Ne “Olur hanım sen merak etme” derdi, ne de “ ne söylüyorsun hanım. Bugün ver yarın al pazen kesmiyoruz burada” derdi. Öylece susardı. Bu sükût onu tanıyanların gözünde kıymetliydi. Bilirlerdi ki asla aralanmaz gibi duran dudakların sahibi demek istemektedir ki, başımıza bir zevâl gelmezse gece gündüz çalışır işini yetiştiririz” (SH, s.122).

Bilimsel çalışmalar yapan kadınların çalışkanlığı öykülerde işlenen temlerdendir. “ Mâzî Rüyâları” (SH) adlı öyküde Çiğdem, bilimsel çalışmalar yapmaya meraklı bir bilim kadınıdır. Arkadaşı onun ile ilgili şu tespitte bulunur:

“Çiğdem o tebliği sunmaktan bu tebliği sunmaya koşuyor: Sen uykularını bile dipnotlar eşliğinde uyuyorsundur” (SH, s. 26).

Sonuç olarak, Barbarosoğlu'nun öykülerinde çalışmak ve emek göstermek yüceltilen değerlerdir. Çalışkanlık değeri, öykülerde kadın merkezli olarak ele alınmıştır. Kadınların kendi ayakları üzerinde durmaları, dış dünyadaki ekonomik zorluklara karşı çalışarak direnmeleri öykülerde dikkati çeken unsurlardır. Ayrıca çalışmayan ve ailedeki maddi sorumluluklarını yerine getirmeyen erkekler, öykülerde eleştirilir.

4.1.8. Dayanışma Değeri

Birlikte yaşamının bir sonucu olarak insanlar birbirlerine ihtiyaç duyarlar. Bu ihtiyaç insanlar arasında paylaşımı zorunlu kılar. Paylaşım da dayanışma kavramını karşımıza çıkarır. Dayanışma “bir topluluğu oluşturanların duygu, düşünce ve ortak çıkarlarda birbirlerine karşılıklı bağlanması” (TDK, 2011:602) olarak tanımlanır.

Bireylerin birbirlerine karşılıklı olarak bağlanması insanın sosyal bir varlık olmasından kaynaklanmaktadır. Dayanışma ile birlikte insan daha hızlı ve daha kolay iş yapma becerisi kazanır. Dayanışma değerinin kazanılması ile insan maddi ve manevi olarak daha rahat eder. İnsan maddi olarak bir sıkıntı yaşamasa dahi, derdini paylaşacağı, sıkıntılarını, sevinçlerini anlatacağı bir dost arar.

Toplumun en önemli bütünleştirme araçlarından biri olan dayanışma değeri öğretim programlarında doğrudan yer almıştır. Türkçe Öğretim Programında ‘toplum hayatı’ ana teması altında dayanışma değeri işlenir (bkz. s.62). Türkçe derslerinde dayanışma değeri özellikle öykü ve masallarla aktarılmaya çalışılır.

Barbaroğlu’nun öykülerinde dayanışma değeri sık işlenen değerlerden değildir. Aşağıdaki tabloda dayanışma değerinin öykü kitaplarındaki dağılımı verilmiştir:

Tablo 14: Fatma Barbarosoğlu’nun Öykülerinde Dayanışma Değerinin Dağılımı

Sıra	Kitabın Adı	Dayanışma Değerinin Geçtiği Sayfaların Numaraları
1.	<i>Acı Deniz</i>	-
2.	<i>Gün Akşamsızdır</i>	27
3.	<i>Senin Hikâyen</i>	12, 127, 141
4.	<i>Ahir Zaman Gülüşleri</i>	-
5.	<i>Bahçeler Sokaklar</i>	-
6.	<i>İki Kişilik Rüyalarda</i>	15, 20, 95, 96

Tabloda da görüleceği üzere Barbarosoğlu’nun üç öykü kitabında dayanışma değeri ile ilgili iletilere rastlanmıştır. Buna göre dayanışma değeri en fazla *İki Kişilik Rüyalarda* adlı öykü kitabında işlenmiştir.

Günlük hayatta karşılaşılan bazı aksaklıklara insanın tek başına karşı çıkması mümkün değildir. Bu noktada insanların dayanışma duygusu ile hareket etmesi herkesi etkilenen sorunun çözümünde daha etkili bir yöntemdir. “Reklam”da (SH) mahalle esnafının karşılaştığı sorunla dayanışma içinde mücadele etmesi konu alınır. Saatçi Eşref’in oğlu Erdal, babasından kalan dükkânı yıkar yerine birkaç kattan oluşan modern bir yatak dükkânı yapar. Bu arada Erdal, belediyeye müracaat ederek etrafındaki eski dükkânların yıkılmasını ister. Bundan haberdar olan diğer esnaflar durumdan hoşnut

olmazlar. Yılların çarşısını yıkmanın doğru olmadığı düşünülür. Esnaf, bu durumu Erdal'a makul bir tarzda anlatmanın yolunu bulmaya çalışır:

“Kafa kafaya verip kimlerin nasihat için uygun olabileceğini uzun uzun düşündüler. Yorgancı Halim Efendi’de karar kıldılar, ama o, “Yanlış anlaşılır benim nasihat etmeye kalkışmam” diyerek elçi olmayacağını söyledi. Marangoz Yahya oldum olası beceremezdi bu işleri. Sonunda tek başına gitmeyi kimse göze alamadığından bir heyet olarak hayırlı olsun maksadıyla gidip söz arasında, yaptığı işlerin uygunsuzluğuna şöyle bir dokundurmaya karar verdiler” (SH, s.126).

“Swan Sevenler Derneği” (GA) öyküsünde araba tutkunlarının dayanışması anlatılmaktadır. “Swan” marka arabası olan ve bu arabaları sevenler bir dernek oluştururlar. Derneğe bu arabalara ciddi ilgisi olan, Swan marka arabalara bir evlat şefkatiyle yaklaşanlar üye olurlar. Amaçları, Swan marka arabalarıyla ilgili karşılaştıkları sorunları çözmek ve araçlarının bakımı noktasında dayanışma içinde olmaktır.

Toplum yaşamında insana en yakın olanlar komşularıdır. Bireysel yaşamın yaygınlaşmasıyla artık şehirlerde insanlar kapı komşusunu tanımaz olmuşlardır. “Bahar Temizliği”(İKR) öyküsünde bahar temizliği yapan komşusuna yemek götürme yarışına giren diğer komşuların durumu şöyle anlatılır:

“Bahar temizliği yapılan eve, öteki hanelerden “komşuda pişip nasibe düşen” yiyecekler gelecektir öğlene doğru. “Senin işin çoktur dedim” diyerek mahcup bir edada uzatılacaktır. Kiminden bir tabak kuru fasulye, kiminden acısı bol bir tarhana çorbası. Arabacının hanımından ille de yaprak sarması” (İKR, s.20).

Komşuların dayanışmasına bir örnek de “Dostlukların Son Kullanma Tarihi”(İKR) adlı öyküdedir. Serra ve Çiğdem iki komşudur. Çiğdem’in çocuğu yoktur. Komşusunu ve komşusunun çocuklarını çok seven Çiğdem, komşusunun çocuklarına kendi evladı gibi bakar. Dayanışma içinde çocukların bakımını yaparlar:

“Çocukların banyolarını birlikte yaptılar yıllarca. Aşıya birlikte götürdüler. Doğum günü hazırlıklarını iki koldan beraber yaptılar. Serra aklına esip arada çocuklarına bir şey örmeye kalksa, Çiğdem’in ille bir el atması, önünü ya da arkasını

örüvermesi gerekti. Çocuklar okul çağına geldiğinde okula birlikte götürdüler” (İKR, s.96).

Aile fertleri arasında dayanışmanın olması aileyi güçlü kılar. Toplumun temel yapı birimi olan aile, fertlerin birbiriyle dayanışmasıyla ayakta kalır. “İlan” (SH) da anne ile kız karşılaştıkları sorunla birlikte mücadele ederler. Ünlü olma uğruna bütün değerlerini kaybeden bir genç, televizyon programlarına çıkmak için eşinin kendisini terk ettiğini söyler. Eşi olarak gösterdiği fotoğraf hayatında hiç görmediği bir kıza aittir. Bu kızın fotoğrafını gören komşuları ve tanıdıkları onları yadırgar. Ancak anne ve kız birbirlerine kenetlenir ve bu durumla birlikte mücadele ederek kurtulurlar.

Aile dayanışmasına bir örnek “Kim Kimdir” (SH) adlı öyküde mevcuttur. İki kardeş anne ve babalarına karşı birbirlerini korurlar:

“Ağabeyim hemen itirâz ederdi. Zaten biz kendi kişiliğimizi en çok birbirimize itirâz edip anne babamız karşısında birbirimizi koruyarak bulduk” (SH, s.12).

Sonuç olarak Barbarosoğlu'nun öykülerinde dernek üyeleri arasındaki dayanışmaya, mahalle sakinleri ve komşular arasındaki dayanışmaya, aile fertleri arasındaki dayanışmaya rastlanır. Bu dayanışmaların maddi ve manevi yönleri vardır.

4.1.9. Demokrasi Bilincine Sahip Olma Değeri

19. ve 20. yüzyıllarda krallıkların insanları mutlu etmemesi ve gelişen dünyanın koşullarına ayak uyduramamasıyla halk tabakası arasında ciddi hoşnutsuzluklar çıkmaya başlamıştır. Antik Yunan'dan beri yönetime katılma deneyimi olan halk, yönetimde tekrar söz sahibi olmak istedi. Böylelikle “*halkın egemenliği temeline dayanan yönetim biçimi*” (TDK, 2011:622) olarak tanımlanan ‘demokrasi’ kavramı öne çıkmaya başladı. Fransa'daki mücadeleler sonrası halkın yönetime katılımının sağlanması yolunda ciddi ilerleme sağlandı.

Günümüzde demokrasi kavramı halkın yönetime katılmasından ziyade daha geniş anlamlarda kullanılmaktadır. “*Demokrasi koşulların eşit kılınmasıdır. Tabaka ve sınıf ayrımının olmadığı, topluluğu oluşturan bütün bireylerin toplumsal olarak eşit*

olduğu toplum demokratiktir” (Aron, 1986:225). Demokratik toplum bilincinin oluşturulması, insanların hak taleplerini demokratik yollardan talep etmesi bilincinin oluşturulması demokratik devletlerin birinci öncelikleridir. Bu bağlamda ülkemizde de demokrasi bilincinin oluşturulması için değerler eğitimi kapsamında çalışmalar yapılmaktadır.

Türkçe Öğretim Programı’nda ‘hak ve özgürlükler’ ana teması altında demokratik haklar ve özgürlükler geniş bir çerçevede ele alınmıştır (bkz. s.62). Diğer öğretim programlarında da demokrasi bilincinin oluşturulmasına yönelik değerler eğitimi çalışmaları yer almaktadır.

Demokrasi bilincine sahip olma değeri, Barbarosoğlu’nun öykülerinde işlenen değerlerdendir. Barbarosoğlu’nun üç öykü kitabında söz konusu değerle ilgili iletilere rastlanmıştır. Aşağıdaki tabloda öykü kitaplarındaki ‘demokrasi bilincine sahip olma değeri’ ile ilgili iletilerin dağılımı verilmiştir.

Tablo 15: Fatma Barbarosoğlu’nun Öykülerinde Demokrasi Bilincine Sahip Olma Değerinin Dağılımı

Sıra	Kitabın Adı	Demokrasi Bilincine Sahip Olma Değerinin Geçtiği Sayfaların Numaraları
1.	<i>Acı Deniz</i>	-
2.	<i>Gün Akşamsızdır</i>	-
3.	<i>Senin Hikâyen</i>	53, 78, 139
4.	<i>Ahir Zaman Gülüşleri</i>	85, 86
5.	<i>Bahçeler Sokaklar</i>	-
6.	<i>İki Kişilik Rüyalar</i>	64, 70, 73, 74

Demokratik ülkelerde yaşanan olumsuzluklar ya da hak gaslarına karşı sivil toplum örgütleri ve halk bu duruma yine demokrasi çerçevesinde tepkilerini dile getirir. Barbarosoğlu’nun öykülerinde başörtüsü yasağı dolayısıyla mücadele veren kadınlara sıkça rastlanılır. Özellikle üniversiteli genç kızlar ve aileleri bu durumu sürekli olarak protesto ederler.

“Büyü(mek)” (İKR) adlı öyküde Beyazıt’taki başörtüsü eylemlerine küçük oğluyla katılan bir yazarın durumu anlatılır. Beyazıt’ta yapılan oturma eylemine katılan genç kızlara, çevredekilerin bakışı rahatsız edicidir. Kadın yazar yaşanan durumu oğlu ile yaptığı sohbette şöyle ifade eder:

“Beyazıt’ta oturma eylemi devam ediyor. Buz gibi taşların üstünde oturan kızlar herkese yabancı. Şarkılar söyleyerek yemekten dönen kendi arkadaşlarına bile. Gurbeti konuşan ana-oğul olarak biz herkesin yabancıyız. Ben sesime sığınıyorum. Küçücük oğlum kendi yaptığı muhteşem gemilerin içine. Hep gidiyoruz ve daima olduğumuz yerde kalıyoruz. Kendi gurbetimizde. Biraz sonra buz gibi taşların üstüne oturacağız. Hayatta hiçbir şey dilenmek zorunda kalmadığımızı şükrederek.

“Biz temiz dilencileriz değil mi anne!”

“ Hayır, biz dilenci değiliz. Sadece elimizden alınanları istiyoruz. Başkalarına ait olanları değil.”

Sana şiir okuyayım ha oğlum!

Talihi ve tarihi birbirinin üstüne düşmüş bir ülkeden.

Kendi ülkemizden.

Yani gurbetimizden.

Sana bir şiir okuyayım.” (İKR, s. 63-64)

“Kapanmayan Yaralar Antolojisi”nde(SH) Nihan’ın arkadaşı Cenana, Beyazıt’taki oturma eylemlerinde soğuktan hastalanmıştır. Cenana’nın annesi, hastalıktan perişan olan kızının durumunu Nihan’e tepkiyle şöyle anlatır:

“ Hadi git arkadaşın için gazetelere ilan ver! İlan ver ve de ki, Beyazıt eylemi sadece Beyazıt’ta değil! Vakıf Gureba Hastanesi’nde yatan bir Cenana da var. Sayıyorsanız hepimizi, Cenana’ı saymayı unutmayın. O artık 35 kilo. Ama 35 kilolar da sayılır değil mi?” (SH, s.53)

Hakkını savunma noktasında bireyin gösterdiği kararlılık çok önemlidir. Gösterilen kararlılık sonuca ulaşmada önemli olsa da bazen ağır sonuçları da

olabilmektedir. “İlan” (SH) adlı öyküde başörtüsü dolayısıyla yapılan eyleme polis müdahale ederek, eylemcilere şiddet uygular. Ancak bu durum eylem yapan genç kızların kararlılığında bir değişikliğe yol açmaz:

“Başörtüsü eylemleri vardı. Polis tarafından epey tartaklandık. Hiç sebep yokken omzuma bir job yedim. Sol kolum romatizmalı olduğu için arkadaşlar beni sigorta hastanesine götürdü. ‘Niye eylem yapıyorsunuz başınızı açın’ filan türünden bir sürü akıl ile karşılaşırız biz.” (SH, s.139-140)

Demokratik yollarla hak arayan genç kızlara destek olan insanlar da vardır. “Dazlak”ta (İKR) Seher’in annesi, başörtüsü için oturma eylemi yapan genç kızlara yiyecek götürerek destek olur. Her gün hiç bıkmadan usanmadan onlara yardımcı olmak ve desteklemek amaçlı yanlarına gider.

Barbarasoğlu’nun öykülerinde genç kızlar şiddete başvurmadan farklı yollarla da demokratik tepkilerini dile getirirler. Yine “Dalzak”ta (İKR) Betül başörtüsüyle üniversiteye alınmayınca saçlarını kazıtır. Üniversite kapısında başını açtığı anda güvenlik görevlileri içeri girmesine izin vermez. Olaya Dekan Bey müdahale eder:

“Biz özel üniversiteyiz evet!!” dedi Dekan Bey .’Ama bizimde sorumluluklarımız ve yükümlülüklerimiz var. Herkesin gözü üzerimizde. Gazetelere yansımış beyanat var. İstanbul Milletvekili İrfan Sündüz, direnişçi kızlara görsellik tarafı ağır basan eylemler yapmalarını, mesela saçlarını kazıtmalarını önermiş. Bu durumda ilk kazıtma eyleminin bizim fakültemizde çıkmış olması nasıl karşılanır? Şapka giymek zorundasınız.’

“Yanımda şapka yok” dedi dazlak kız.

“Örtün başınızı” dedi Dekan eller titreyerek. “Örtün!!! Başörtülü olmanız, dazlak olmanızdan daha az tehlikeli bizim için. Maazallah dazlaklar eylemi yayılırsa, ilk öreneğin bizim fakültemizden çıkmış olması bizi zora sokar. Zora sokar. Dara sokar. Teamüller. Evet teamüller. Hadi örtün başınızı. Örtün!!!” (İKR, s.73-74)

Demokrasilerin vazgeçilmezi olan siyaset kurumu, farklı özellikleri olan bir müessesedir. “Yalan Makinesi” (SH) adlı öyküde eşinin siyasete girmesini istemeyen bir kadının durumu anlatılır. Eşi milletvekili olduktan sonra sürekli yalan konuşmaya

başlar. Bu durumdan rahatsız olan kadın, yalan kokusu almaya başladığında kusmaya başlar. Bu durumu kadının milletvekili olan eşi şöyle ifade eder:

“Benim siyasete girmemi hiçbir zaman istememişti. Burun kıvırırdı hep. Yahu, derdim iktidar ve güç nasıl reddedilir? Bana nasıl reddedileceğini ispat ediyor zahir. ‘Kusa kusa’ demek istiyor. Ne kadar köylüce bir davranış.” (SH, s.78)

Sonuç olarak, Barbarosoğlu'nun öykülerinde demokrasi bilincine sahip olma değeri genç kızların gasp edilen haklarını almak için yaptığı demokratik eylemler, bu haklı ve demokratik eylemlere destek veren diğer insanlar ile siyaset kurumunun kirlenmiş yapısı bağlamında işlenmiştir.

4.1.10. Dürüstlük Değeri

Sözcük olarak dürüstlük ‘doğruluk’ (TDK, 2011:739) olarak tanımlanır. Dürüst kişi ise ‘sözünde ve davranışlarında doğruluktan ayrılmayan kimse’ (TDK, 2011:738-739) olarak nitelendirilir. Doğruluk ile dürüstlüğü eş anlamlı sözcükler olarak kabul eden Hökelekli, kişinin inancında doğrulukla ilgili şu tespitte bulunur: *“niyetinde ve düşüncelerinde, işlerinde, söz, iş ve davranışlarında, hakikate, adalete, gerçeğe uygunluğudur. Doğrulukta temel nokta gerçekle örtüşme olup bitene uyuşmadır. Yani bizim dışımızda meydana gelen bir olay ile bu olayı zihnimize değerlendirme sonucu vardığımız kararın birbiriyle tam uyuşmasıdır”* (Hökelekli, 2013:89).

İnsan günlük hayatında sürekli farklı durumlarla karşılaşır. Karşılaştığı bu durumlara verdiği tepiti onun iç muhasebesiyle dış dünya arasındaki dengeyi sağlar nitelikte olmalıdır. Vicdanı ile yaptığı iç muhasebe ahlâk değerleriyle örtüşmelidir. Bu örtüşme insanın dürüstlüğünü ortaya koyar niteliktedir. Çıkarlar, ideolojik yaklaşımlar, kin, nefret gibi vicdanî muhasebeyi engelleyen duygular insanın dürüst davranmasını engeller.

Hayattaki ilkeleri doğrultusunda taviz vermeden davranan ve yaşayan insanlar dürüst olmaya en yakın olanlardır. Verdiği sözü tutmayan, yalan konuşan, geçici menfaatler için değerlerini unutan insanlar dürüst bir yaşamın kapılarını açamazlar.

Barbarosoğlu'nun öykülerinde dürüstlük değeri çok işlenen değerlerdendir. Öykülerde yer alan başkahramanlar genel itibariyle dürüst davranan insanlardır. Aşağıdaki tabloda dürüstlük değeri ile ilgili iletilerin öykülerdeki dağılımı verilmiştir:

Tablo 16: Fatma Barbarosoğlu'nun Öykülerinde Dürüstlük Değerinin Dağılımı

Sıra	Kitabın Adı	Dürüstlük Değerinin Geçtiği Sayfaların Numaraları
1.	<i>Acı Deniz</i>	73, 101
2.	<i>Gün Akşamsızdır</i>	33, 44, 48, 57, 71
3.	<i>Senin Hikâyen</i>	61, 98, 114, 123, 126, 142
4.	<i>Ahir Zaman Gülüşleri</i>	69, 85, 94, 115, 117
5.	<i>Bahçeler Sokaklar</i>	-
6.	<i>İki Kişilik Rüyalar</i>	64, 70, 73, 74

Tabloda da görüleceği üzere Öykü seçkisi olan “*Bahçeler Sokaklar*” adlı kitabın dışındaki bütün öykü kitaplarında dürüstlük değeri ile ilgili iletilere rastlanmıştır. Dürüstlük değerinin en fazla işlendiği öykü kitabı “*Senin Hikâyen*” en az işlendiği öykü kitabı ise *Acı Deniz*’dir.

Barbarosoğlu'nun öykülerinde bütün olumsuzluklara rağmen sözünde duran kahramanlara sıkça rastlanılır. Sözünde durmak önemli bir meziyet olarak kabul edilir. “İmajatörün Evi”nde (GA) Nuri Hoca, ailesinin bütün baskısına rağmen Mıgırdıç Usta’ya verdiği sözde durur. Kira öderken oturduğu evin ve bahçenin bakımını yapar:

“Çoluk çocuk büyümüş ev daraldıkça daralmıştı. Ne olmuştu Mıgırdıç Usta'nın vasiyetine he demişlerse. Bunca yıl oturmuşlar bahçesine bakmışlar, evin dökülüp saçılan yerlerini tamir etmişler, ama işte sonuna gelmişlerdi artık. Ev miyadını çoktan tamamlamıştı. Bahçedeki üç beş kök ağaç için bunca fedakarlığa değer miydi? Nuri Hoca karısının söylenmelerini duymazlığa gelir, kira vermeden oturdukları bu koca bahçeli küçük evin şükran borcunu Mıgırdıç Usta'nın mezarını ziyaret ederken dile getirirdi ” (GA, s.33).

“Reklam” (SH) adlı öyküde Marangoz Yahya tutamayacağı sözler vermez yetiştirmesi gereken sipariş varsa gününden önce yetiştirmeye çalışır:

“Marangoz Yahya müşterilerini devlet dairesine uğramıştan bin beter bir hale getirmez oldu. Tutamayacağı sözler vermek yerine vaad ettiği günden önce bitirmek için telaşlanıyor, biraz sonra göçüp gidecekmiş gibi tenbih üstüne tenbihte bulunuyordu çıraklara ” (SH, s.123).

Öykülerde sözünde durmayan insanlar eleştirilir. Karısını çocuklarını alarak kendisini terk ettiğini söyleyen adama, Aile Bakanı karısını ve çocuklarını bulma sözü verir. Televizyon ekranlarında verilen bu sözünü tutmayan bakan şöyle eleştirilir:

“Bakan Bey’i arayıp vaadini gerçekleştirmek için ne yaptığını öğrenmek istedim. Bizde vaatler unutulmak için verilir. Bakan Bey de çoktan unutmuştu. Bir netice çıkmadı” (SH, s.142).

Verdiği sözü yerine getirememekten ve öldükten sonra arkasında borç bırakmaktan korkan Bekir Efendi, rahat uyuyamaz. Sürekli rüyalar görür. Ölmesi durumunda taksitle aldığı halının parasını ödeyemeyecektir. Bundan dolayı sözünü yerine getirememekten korkan Bekir Efendi, halıların parasını ödemek için geceden sabırsızlanır:

“Sabah olunca ben yapacağımı bilirim. Gülerler arkamdan. Nerde o edep! Gözümün içine baka baka gülerler. ‘Taksitle alınan mal için iki gün sonra peşin para sayılır mı?’” derler. Desinler. Hiç borçlanmadan yaşayıp gitmişken şunca yıl, iki halı için borca batırıp da kendimi, hanemin bereketini kaçırmıyım? Görmeseydin o rüyayı kaçuracaktın ama. Parmaklarını gözünüm içine sokup oymasalardı alt tarafı iki kıyırık halı için arkağnda borç senedi bıraktığını düşünmeyecektin. Bekir! Bekir!” (SH, s.114)

Öykülerde yalan söylemek eleştirilen bir durumdur. Başkahramanlar genel itibariyle dürüst ve yalan söylemeyen insanlardır. “Yalan Makinesi” (SH) adlı öyküde yalan söyleyen insanlar karşısında dayanamayıp kusan bir milletvekili karısının yaşadıkları anlatılır. Yalan kokusuna dayanamayıp kusan kadının bu durumu eşinin siyasete atılmasıyla artmıştır. İnsanlardan çekinmeden yalan söyleyenlere eleştiri niteliğindedir. Gittiği hiçbir doktordan şifa bulamaz. Çekinmeden yalan söyleyenlerden

uzak kaldığında ya da yalan söylemeyen insanlarla karşılaştığında kusmaz. Rüyasında gördüğü su perisinin yüzüne bakınca yalan söyleyenlerden kaynaklı olarak kustuğunu fark eder:

“Yüziime bak” dedi yeniden. Korkarak yüzüne baktım. Onun yüzünde geçmişimi görüyordum. İlk bulantımın başladığı günleri. Kocam gecenin bir yarısı “Komiyondan beni çağırıldılar, işler sabaha kadar sürer beni bekleme” diyerek evden çıkıyordu. Etrafında kopkoyu bir duman. Koyu ve ağır kokulu. Boğulacak gibi oluyordum. Oğlum telefonda okul kırma planları yaparken salona giriyordum. Doktor benim yanımda nişanlısına yalan söylüyordu. Dernek başkanı ödül alan yazar hanımdan nefret ediyordu. Genel başkanın hanımı “ Bu kolej kılıklı kadından nefret ediyorum” diyordu beni gösterip. Göz göze gelir gelmez, “ Ne kadar zarıfsiniz sizi çok iyi gördüm.” Dumanlar içinde. Her şey dumanlar içindeydi. Ben bunca dumanın içinde nasıl nefes alıyordum” (SH, s.98)?

Barbarosoğlu'nun öykülerinde dürüst insanların çokluğu dikkat çeker. Bu insanlar dürüstlüklerinden kaynaklı olarak ev ve iş hayatlarında sorun yaşasalar dahi bu durumdan vazgeçmezler. “İmajatörün Evi” nde (GA) Nuri Hoca'ya tedavi olmak için gelen kameraman Yavuz'un derdi insanların yüzlerine ne olduklarını dürüstçe söylemektir. Bundan dolayı yaşadıklarını kameraman Yavuz şöyle anlatır:

“Ne işler denemedim bir bilerseniz. İngilizcem iyidir, bir dersanede iş buldum. Fakat götürebilmem ne mümkün. Karşımdaki çocukların ne için dil öğrenmeye kalktıklarını yüzlerine vurduğum yetmiyormuş gibi, yüz ifdeleri için de sürekli laflar ediyordum. Sadece başkaları için olsa bu durum kolay. Aynaya bakmaya çok korkuyorum. Ama bakmaktan da bir türlü vazgeçemiyorum. Orada kendimi sürekli değişir bir vaziyette buluyorum. Beni ben yapan bir ifade yok. Bazen bir sadist görüyorum aynada. Bazen bilgiliye soyunmuş bir madrabaz. Kimi kandırıyorum ben?” (GA, s.44).

Öykü kahramanlarından dürüst olmayanlar sert bir şekilde eleştirilir. “Yaşayamadığımız Dünya”(AZG) adlı öyküde radyo programcısı Cahit, dualarla konuşan, dine ve dindarlara karşı saygılı olan bir insan profili çizer. Ancak onunla hazırlayacağı ödev dolayısıyla görüşmeye giden Aslı, Cahit'in görüldüğü gibi bir insan

olmadığının farkına varır. Asıl adı ‘Sıtkı’ olan radyo programcısı Cahit, esasen başörtü düşmanı biridir. Aslı’yı başörtüsünden dolayı aşağılayan Cahit’e, Aslı sert tepki gösterir:

“Görüyorum ki programı yapan Cahit başka biri, mesai dışı Cahit başka biri. Benim muhatabım mesaideki Cahit. Kaç dakika sonra o kimliğinize döneceğinizi söylerseniz ona göre tekrar gelirim. Size bir proje kapsamında görüşme yapmak istediğimi söylemişim. Benimle çocuk doktoru ağzıyla konuşursanız böyle bir çalışmaya başlamam söz konusu olamaz” (AZG, s.94-95).

“Hikâye Avcıları”nda (AD) sürekli olarak öykü yazan üç arkadaş öz eleştiri yapmak durumunda kalır. Yazı yazarak kendilerini gerçekleştiremeyeceklerini anlayan genç yazarlar dürüstçe şu itirafta bulunurlar:

“Yazıyla kendimizi gerçekleştirebileceğimizi sandık. Yanıldık belki de. Bunu biliyoruz değil mi? Dürüst olalım, bunu bilerek hala kendimizi kandıramayız” (AD, s. 73).

“Kitap Kurdu”nda (AD) arkadaşları arasında çok kitap okuduğu söylenen kişinin aslında okuduklarından bir şey anlamadığı ifade edilir. Dürüst olmayan “kitap kurdu” sadece popüler konularda okur. Bunu da çevresindekilere hava atmak için yapar. Bu dürüst olmayan davranış şöyle eleştirilir:

“Hakikatte bir ayakkabı vitrini ayakkabılara dair ne biliyorsa o da vitrinlediği satırları hakkında o kadar malumat sahibiydi. Sadece konuşmak için okuyordu. En çok konuşulan konuları, en iyi bilen olmak için okuyordu. Konular daima gündemde daima olanlardı. Değişmeyen tek şey onun vitrininin pırıltısıydı ” (AD, s.101).

“Sevabın Kefareti” (İKR) adlı öyküde inancı gereği başörtüsü takan kadının kocasıyla olan mücadelesi anlatılır. Kadının kocası, kariyeri için eşinin başını açmasını ister. Ancak bunun kendisiyle çelişmek olduğunu düşünen kadın dürüst bir duruşla buna karşı çıkar. Kadın kararlılığını, kocasının sözlerini eleştirerek şöyle ifade eder:

“Şehir değiştirmişiz. Kimse beni tanımazmış. Eskiden beri başım açıkmiş gibi olur muşum? Böyle söylüyor. Böyle. Böyle” (İKR, s.87).

‘Dürüstlük’ değeri Barbarosoğlu’nun öykülerinde sözüne sadık kalma, yalan söylememe, inandığı değerler uğruna yaşama ve bu değerleri dürüstçe savunma, dürüst olmayan davranışların eleştirilmesi şeklinde ele alınmıştır.

4.1.11. Fedakârlık Değeri

Sözcük anlamı “özveri” olan fedakârlık, değerler eğitiminde önemli bir yere sahiptir: Fedakâr insan “*şahsi menfaatlerini bir yana atabilen, kutsi değerler için şahsi menfaatlerini hiçe sayabilen*” (Doğan, 2001:420) kişidir. İnsanların maddiyata önem vermesiyle beraber insanlar arasındaki ilişkiler yozlaşmaya başlamıştır. Arkadaşına, komşusuna, çevresinde bulunan herhangi bir ihtiyaç sahibine el uzatma, onlar için özveri de bulunmanın azaldığı görülür. Yeni nesillerin gerektiğinde fedakârca davranmaları için bu değer öğretilmesi gerekmektedir.

Birey; ailesi için, arkadaşları, toplumu, milleti ve vatani için fedakârlık yapmaktan kaçınmamalıdır. İnandığı değerler uğruna göstereceği özveri onun kişisel gelişimini olumlu yönde etkiler. Bencil olan bir bireyden toplumun verim alması mümkün değildir.

Barbarosoğlu’nun öykülerindeki kahramanlar genel itibariyle fedakâr kişilerdir. Çocukları için fedakârlıkta bulunan anneler, bu durumdan hoşnuttur. Öykülerde, toplumun farklı meslek grubundaki insanların da özverili davranışlar sergiledikleri görülmüştür.

Tablo 17’de da görüleceği üzere *Bahçeler Sokalar* öykü seçkisi kitabı dışında bütün öykü kitaplarında fedakârlık değeri ile ilgili iletilere rastlanmıştır. Fedakârlık değeri en fazla *Gün Akşamsızdır* adlı öykü kitabında işlenmiştir.

Tablo 17: Fatma Barbarosoğlu'nun Öykülerinde Fedakârlık Değerinin Dağılımı

Sıra	Kitabın Adı	Fedakârlık Değerinin Geçtiği Sayfaların Numaraları
1.	<i>Acı Deniz</i>	110, 115
2.	<i>Gün Akşamsızdır</i>	54, 70, 87, 99, 120
3.	<i>Senin Hikâyen</i>	20, 24
4.	<i>Ahir Zaman Gülüşleri</i>	11
5.	<i>Bahçeler Sokaklar</i>	-
6.	<i>İki Kişilik Rüyalara</i>	13, 48, 105,

Fedakârlık değeri, anneler ile özdeşleşen bir değerdir. Fedakâr sıfatını en çok anneler hak ederler. Barbarosoğlu'nun öykülerinde çocukları için her zorluğa katlanan, onların ihtiyaçlarını karşılamaya çalışan fedakâr annelere sıkça rastlanır. “İmajatörün Evi” nde bir anne çocukları için gösterdiği özveriye şöyle anlatır:

“Onların ihtiyacını karşılamak. Hizmet etmeyi seviyordum. Her biri için ayrı hizmet etmeyi. Birinin sevdiği yemek ötekine uymaz. Kimisi için soğanlı yemekler yapıyordum, kimisi için soğansız haşlama. Birisi bol salçalı yağlı et seviyorsa öteki vejeteryandı.

Olsun.

Ben onlara kurban .

Her biri için ayrı yerden alış veriş eder, aldıklarımı zevkle pişirmeye dururdum.”
(GA, s.53-54)

“Tamir Görmemiş Aşk”ta (GA) Nurgül, evin bütün yükünü taşıyan kişidir. Kocası Özhan ile severek evlenmiştir. Özhan, hiçbir iş yapmayan ve kendini şair zanneden birisidir. Nurgül, evin ve oğlu Onur'un tüm ihtiyaçlarını kendi karşılar. Onur annesi Nurgül'ün güzel giyinmesini ister. Elbise alacak parası olmayan Nurgül, bankada öğle yemeklerini yemez, aldığı kuponları biriktirir. Nurgül'ün takdire değer fedakârlığı şöyle anlatılır:

“Halbuki bir ay öğlen yemeği yenmemiştir. Her gün yeni bir mazeret uydura bilme telesiyla yemek fişleri bir turuncu kazak için yüze gülmüştür. Onur’un annesi kadar güzel olabilmek için paket bile yaptırılmadan, tezgahtarın ne görgüsüzlük bakışlarını sineye çeke çeke sırta geçirilmiştir turunculuk... sonra güzel anne olmanın şerefine bir kağıt helva almıştır. Sonra portakal. Bak benim kazağımın aynısından diyebilmek için” (GA, s.87).

Öykülerde anneler dışında diğer aile fertlerinin de fedakâr davranışlarına rastlanır. “İncir Ağaçlarının Gölgesi” (AZG) adlı öyküde ağaçtan düşerek sakat kalan Kerim Amca için evdeki babası ve Muhsin Amca seferber olurlar. Aksi bir insan olan Kerim için pide almaya çıkanları evin küçük sakini şu ifadelerle anlatır:

“Büyükbabamla Muhsin Amca, Kerim Amca istedi diye ta Beşyol’a Yandım Çavuşun yanındaki fırına pide almaya gidiyor. Vasıta yok. Saatler oldu gelmediler” (AZG, s.11).

Barbarosoğlu’nun öykülerinde arkadaşları için her türlü fedakârlıkta bulunan kahramanlar da vardır. “Mazi Rüyaları” nda (SH) evlenen arkadaşları Nihal için hediye almaya çalışan genç kızlar anlatılır. Hepsi öğrenci olan kızlar, arkadaşlarına hediye almak için harçlıklarından feragat ederler. Çarşıda bütçelerine uygun hediye bulmaya çalışan kızların yaşadıkları şöyle anlatılır:

“Hepimizin cebi delik. Uygun bir düğün hediyesi bulabilmek için yarım gün dolaşmıştık Bakırcılar Çarşısı’nda. O zamanlar adı sadece bakırcılar değildi. Dükkanlarda pırıl pırıl bakır kaynıyordu. Lehim yapanlar. Bakır dövenler. Her şey güzeldi. Bizim harçlıklarımıza uymayacak kadar. Ama yine de en güzel semaverleri seçtik, en güzel kahve takımlarını, en güzel şemsiyelikleri, en güzel sinileri. Paramız olunca hepsini alırdık Nihal’e. İnsanın parası olmayınca gönlü ne zengin! Verebileceğimiz bütün para 400’er liradan ibaretti ve gönlümüz milyarder kesilse de kıymeti olmuyordu. Çaresiz sonunda 1600 liraya bir ayna çerçevesi bulabildik” (SH, s.19-20).

“Dostlukların Son Kullanma Tarihi”nde (İKR) arkadaşları için her türlü fedakârlıkta bulunan Saime’nin öyküsü anlatılır. Saime, herkesle kolay dost olmaz ama dost olduktan sonra ise dostları için her fedakârlıkta bulunur:

“Hem manen hem madden. Manen taşır, her an dua eder dostları için. Sıkıntısı olanlar için sadaka verir. İçi rahat etmez, dua ister nefesi kuvvetlidir diye duyduğu herkesten. Hala içi sıkılmaya devam ediyorsa içindeki sıkıntı geçinceye kadar kimselerle konuşmaz. Bilir ki dostunun sıkıntısı sirayet etmiştir kendisine. Dostu kurtuluncaya kadar kurtulmak olmaz” (İKR, s.15).

Yaşamındaki bütün olumsuzluklara rağmen yine de fedakârlıkta bulunan Güner’in öyküsü “Mazi Rüyalari”nda (SH) anlatılır. Güner, çalıştığı halde yatalak kayınvalidesine bakar. Bütün sorunlarına rağmen öğrencilerine edebiyatı sevdirmeye çalışır:

“Güner her geçen gün yüküne yük katarak ama aynı zamanda sıradanlaşmaya meydan okuyarak yürüyor kendi çizgisinde. Dört çocuk, yatalak bir kayınvalide ve Trabzon’dan İstanbul’da sitemler yağdıran bir babanın omuzlarına binen yükü arasında öğrencilerine edebiyatı sevdirmeye çabası” (SH, s.24).

“Büyü(mek)”te (İKR) toplumun değişimi düzeni için durmadan çalışan emekli kadın öğretmenin durumu şöyle anlatılır:

“Teyzem anneme takılıyor. “Artık sen de emekli olsan. Vazgeç toplumu adam etmekten. Yirmi dört saat korsan konferanstaşın.” Teyzem böyle diyor demesine ama sonunda pes etmek zorunda kalıyor. Çünkü annem emekli başöğretmen edalarında başlıyor: “Evet, her koyun kendi bacağından asılır ama yedi mahalleye de kokusu duyulur. Doğrulara sahip çıkmazsak ne olur bu toplumun hali?”(İKR, s.58).

“O yaz” (İKR) adlı öyküde fedakâr bakkal Nuri Amca’nın fedakârlıkları şöyle anlatılır:

“Bir sakız için yemek yediği sofrasını bırakıp üç kat aşağı inendi o. Kendi çocuklarından hiç bakkala gelen sakız kutularını, çikolata, karamela kutularını bize pay edendi o. Canımızın ne zaman gazoz çektiğini bilendi. Yerli malları haftasında “Bu da benden olsun” diye soframızı zenginleştirendi. Kimsesiz işçilerin ağabeyiydi. Kasalarıydı. Borç defterleriydi” (İKR, s.13).

Sonuç itibariyle Barbarosoğlu’nun öykülerinde çocukları ve ailesi için her şeyi yapan fedakâr annelere, fedakâr arkadaşlara, mahalledeki insanlar için özveride bulunan

fedakâr esnaflara, öğrencileri ve bütün toplum için fedakârlıkta bulunan öğretmenlere rastlanır.

4.1.12. Hoşgörü Değeri

Kelime anlamı itibariyle “*her şeyi anlayışla karşılayarak olabildiği kadar hoş görme durumu, müsamaha, tolerans*” (TDK, 2011:112) olarak tanımlanan hoşgörünün kavram olarak çok farklı tanımları mevcuttur. Bu tanımlar incelendiğinde “hoşgörü” kavramının pozitif anlamlar taşıyan bir kavram olduğu görülür. Hoşgörü kavramının UNESCO tarafından yapılan kapsamlı tanımı şöyledir: “*Temelde başkasının yani farklı olanın kendileri gibi olma hakkına saygı göstermek ve ötekine verilen zararın kendine ve herkese verilen zarar anlamına geleceği için zarar vermekten kaçınmaktır*” (Reardon, 2001; akt. Kaymakcan, 2004:518).

İnsanlar arasındaki iletişimin arttığı çağımızda ‘hoşgörü’ değeri daha da önem kazanmıştır. İnsanların birbirlerine tahammül edebilmeleri, birbirlerinin farklılıklarını kabul edebilmeleri toplumsal barış ve huzur için elzemdir. Kişinin kendi grubunu, kendi inançlarını ve kendi yaşam biçimini diğerlerinden üstün olmadığı kanısında olması hoşgördür. Bunun aksi hoşgörüsüzlüktür. Yaşanılabilir bir toplum istiyorsak hoşgörüyü öğrenmek, öğretmek gerekir.

Kültürlerin tamamı öğrenme sonucu oluşurlar. Dolayısıyla insanların birbirinin haklarına saygı göstermesi, birbirine yardımcı olması, birbirlerine karşı hoşgörülü olmaları da öğrenilmiş davranışlar sonucu olur. Okullarda öğretilen değerler, toplumun kültürel alt yapısını oluşturur. Bu bağlamda “hoşgörü” okullarımızda değerler eğitimi kapsamında öğretilen bir değerdir.

Fatma Barbarosoğlu’nun öykülerine hoşgörü değeri sıklıkla işlenen bir değer değildir. Tablo 18’de de görüleceği üzere sadece iki öykü kitabında hoşgörü değeriyle ilgili iletilere rastlanmıştır.

Tablo 18: Fatma Barbarosoğlu'nun Öykülerinde Hoşgörü Değerinin Dağılımı

Sıra	Kitabın Adı	Hoşgörü Değerinin Geçtiği Sayfaların Numaraları
1.	<i>Acı Deniz</i>	-
2.	<i>Gün Akşamsızdır</i>	-
3.	<i>Senin Hikâyen</i>	-
4.	<i>Ahir Zaman Gülüşleri</i>	68
5.	<i>Bahçeler Sokaklar</i>	-
6.	<i>İki Kişilik Rüyalar</i>	12, 13, 97

Anneler, hoşgörü kavramını en iyi yaşayan insanlardır. Çocuklarının yaptığı yaramazlığı hoşgörüyle karşılamayan pek az anne vardır. “ Dostlukların Son Kullanma Tarihi”nde (İKR) Çiğdem, yetiştirme yurdundan evlatlık aldığı Hasan’ın tüm yaramazlıklarına şefkatle yaklaşır. Daha önce yaşadığı hayat dolayısıyla Hasan’ın yaptıklarını hoşgörü ile karşılar:

“Hasan eve geldi. Evin düzeni değişecekti tabii. Evin altını üstüne getiriyordu. Getirecekti tabii. Serra’nın iki çocuğu sayesinde huysuz çocuklara karşı oldukça bağışıklık kazanmış olan Çiğdem, Hasan’ın yaptığı hiçbir şeyi çok görmedi. Hiçbir şeyi şikayet konusu yapmadı. Ara sıra huysuzlanacak gibi olan kocasının tavırlarını, kelimelere ve jestlere bürünme imkanı vermeden beyninin kıvrımlarına geri gönderdi. “Aa anlamaya çalış biraz. Dört yıl sen kal bakalım yetiştirme yurtlarında. Çocuk-çocuğumuz, Hasan’ımız-intibak devresi geçiyor. Su altında yaşarken birden suyun yüzüne, karaya geçmiş bir canlı gibi onu lütfen!” (İKR, s.97).

Bazı insanlar çevrelerindekiyle davranışlarıyla huzur ve güven verir. Bu huzur ve güvenin kaynağı kişinin insanlarla olan iletişimindeki hoşgürüsüdür. “ O Yaz” (İKR) adlı öyküde mahallenin hoşgörülü bakkalı Nuri Bey Amca’nın yaşadıkları anlatılır. Nuri Bey Amca eşi Sabahat Hanım ile annesi Mürvet Hanım arasında inanılmaz bir sabır ile durur. Her ikisini de incitmemeyi ve kırmamayı başarır. Nuri Bey Amca’nın durumu teyzesi Sema Hanım’ın gelmesiyle daha da zor bir hal alır. Ancak Nuri Bey Amca hoşgörü ile bunun da üstesinden gelir:

“Dünyanın en yumuşak üç insanını say” deseler, Nuri Bey Amca sıralamaya girerdi muhakkak. Birbirinden sert, dünyaya karşı duruşu birbirinden kavi üç kadın arasında meltem rüzgarı hükmünde dolaşırdu” (İKR, s.12-13).

Bakkal Nuri Bey Amca'nın hoşgörüsü sadece ailesine değil mahalleye de yetecek düzeydedir:

“Ona kızılmazdı. Yüzünde hep yarım kalmış bir tebessüm. Sadece bir bakkal değildi o. Öfkeli olanların öfkesi onun üzerinden geçip giderdi. Nehir gibiydi. Aktığını kimseler görmezdi. Akardı. Durmadan akardı. Gece gündüz aktığı için suyu hiç kir tutmazdı” (İKR, s.13).

Öykülerde kahramanların karşıdaki kişiye duyulan saygıdan dolayı hoşgörülü davrandıkları görülür. “Vakit Nakit (mi)dir”de (AZG) çok yoğun olan bir yazar, kendisine telefon da ulaşan hayranlarına karşı çok hoşgörülüdür. Bütün yoğunluğuna rağmen telefondaki konuşmayı uzatan okuyucularını kırmamaya özen gösterir:

“Dedeniz zurna çalar mıydı?” formunda sorularla; işsizler, güçsüzler, kocasına kızanlar, vakit darlığından şikayet edip de 45 dakika telefonda duranlar, karısını kültürlü bulamadığını söyleyip onu nasıl kültürlü bir hale sokacağını düşünen sonradan görme “kültür görme” kocalar ha babam arar sizi. Siz nazik oldukça işi, “Ben de yazılar yazıyorum. Sizin fikirlerinizle aşağı yukarı aynı, bir iki hafta köşenizi ödünç verin de benim yazılarım yayınlansın” demeye kadar götürenler çıkar” (AZG, s.68).

İncelenen öykülerde çocuklara karşı sevgiden ve anlayıştan kaynaklı hoşgörülü olan, ailesine ve mahalle sakinlerine karşı sevgi ve saygıdan kaynaklı hoşgörülü olan, karşısındakinin hoşgörüsüzlüğüne rağmen hoşgörülü olmayı başaran öykü kahramanlarına rastlamak mümkündür.

4.1.13. İffetli Olma Değeri

İffet kavramı ve değeri ahlâkın temel konularından biridir. İffeti *“cinsel dürtülerini kontrol etmek, namuslu olmak, nezih ve temiz olmak, saf ve lekesiz olmak, ılımlı ve alçak gönüllü olmak”* olarak tanımlayan Hökelekli (2013:125) iffetin; bedensel

hazlar, özellikle yeme- içme ve cinsel arzu konusunda ölçülü olmak, aşırı isteklere kapılmamak, kendine hâkim olmakla elde edilen bir erdem olduğunu belirtir. İffet erdemine ulaşmanın temel düsturu ölçülü olmaktır.

Kanlızade Ali Efendi'ye göre iffet “ *bedenin korunması ve geliştirilmesi için gerekli olan şeyleri sağlama, gereksiz olanlara da ilgisiz kalma erdemidir*” (Çınar, 2013:165). Bu erdem şehvet güdüsüne bağlıdır. Şehvet güdüsünün kontrolü bu erdeme ulaşmayı kolaylaştırır. İffetli olan insanda dürtüsel istekler ve arzular; akla, inanç ve değerlere uygun bir yapı ve düzen içerisinde doyuma ulaştırır. İffetli olmayı başaran insan, ılımlı ve dengeli bir karakter yapısına sahip olur.

Özellikle gelişmiş ülkelerde elde edilen refah ile birlikte insanların iffet erdeminden uzaklaştıkları görülmektedir. Yeme-içme konusunda sınır tanımayan insanlar, obezite olarak adlandırılan aşırılikten kaynaklanan bir hastalıkla baş başadır. Yine kitle iletişim araçlarının gelişmesiyle birlikte çocuklar ve gençler, cinsel dürtülerini harekete geçiren birçok olumsuzlukla karşı karşıya kalmışlardır. Gençlerin bu durumdan kurtulmaları ancak iffet değerinin ölçüleri içinde hareket etmeleriyle mümkündür.

Barbarosoğlu'nun öykülerinde iffetli olma değeri ile ilgili iletilere pek rastlanılmamıştır. Tablo 19'da da görüleceği üzere sadece iki öykü kitabında iffetli olma değeri ile ilgili iletilere rastlanmıştır.

Tablo 19: Fatma Barbarosoğlu'nun Öykülerinde İffetli Olma Değerinin Dağılımı

Sıra	Kitabın Adı	İffetli Olma Değerinin Geçtiği Sayfaların Numaraları
1.	<i>Acı Deniz</i>	-
2.	<i>Gün Akşamsızdır</i>	70, 71
3.	<i>Senin Hikâyen</i>	79, 129
4.	<i>Ahir Zaman Gülüşleri</i>	-
5.	<i>Bahçeler Sokaklar</i>	-
6.	<i>İki Kişilik Rüyalarda</i>	-

Toplumdaki yanlış kanılardan biri de namus kavramının kadınlarla ilgili olduğu görüşüdür. Bu görüş “Kirli Yağan Karlar” (GA) adlı öyküde eleştirilir. Zerrin Hanım kocası Ziya’yla birlikte Rusya’ya gitmiştir. Rusya’da eşiyle aynı şirkette çalışan Zerrin Hanım, Türk erkeklerinin Rus kızlarına düşkünlüklerine ve iffetli olmaktan uzak davranışlarına çok kızar:

“Namus sadece kadınların boynuna mı, diye soracak bir hemcins çıkmaz Belgarod sokaklarında.

Her gün çıplak kadınlar üzerine partiler yapılan bu yerde, namus sadece para ile birlikte alınır” (GA, s.70).

Zerrin Hanım şirkette çalışan Türk erkeklerinin Rus kızlarıyla yaşadıklarını birbirlerine anlatmalarına ve eşi Ziya’nın da onları dinlemesine adeta çıldırır:

“Ziya’ya dayanamıyorum. Hemcinslerinin ahlaksızlığını müdafa ettiğini farketmiyor bile.

Bana kocasını nasıl aldattığını ballandıra ballandıra anlatan bir kadının değil sofrasına oturmak, selam bile vermem. Ama burada sanki her pislik döne döne anlatılmak için yaşıyor ” (GA, s.70).

Aynı öyküde mütedeyyin erkeklerin bile kendi nefsinin esiri olmaları eleştirilir:

“Yere bakan Ahmet! Temiz yüzlü ahmet! Konuşurken bile kadınların yüzüne gözünü değdirmeyen Ahmet!

En küçük çocuğunun resmini gösterirken yüzünde yanıp sönen ışığı gördüm diye dost bildiğim, kardeş bildiğim Ahmet!

Dün şantiyeye sevgilisi ile birlikte geldi.

Karının yüzüne nasıl bakacaksın diye bağırdım. Çocuklarına doğruluk adına, dürüstlük adına neler sunacaksın kendi hayatından diye bağırdım. Neyee inanıyorsun Ahmeet! Hani Ramazan karşılama adına tuttuğun oruçlar... Cemaatle teravih namazı kılamıyorum diye sızlanışların nerede? Sen...Sen...” (GA, s.71)

“Reklam”da (SH) Saatçi Eşref’in oğlu Erdal’ın diğer dükkânları belediye vasıtasıyla yıktırmasının doğru olmadığını makul şekilde söylemek isteyen mahalle esnafının temsilcileri Erdal’ın dükkânına giderler. Şekerci Ziya, Tuhafiyeci Hasan Efendi, Koşumcu Arif dükkândan içeriye girdiklerinde kendilerini açık giyimli bir genç kız karşılar. Bu genç kızın giyimi ve konuşmaları heyetteki esnafları utandırır:

“Şehrin tek yatak mağazası”ndan içeri girdiler. Kapıda kendilerini ceketinin altında eteği gözükmeyen bir kız karşılayınca iyide iyiye afallayıp içeriye girip girmemekte bir an tereddüt gösterdiler. Kız gayet kibar bir edada “Buyurun efendim, yeni gelen son model yataklarımız bu tarafta” deyince kendileriyle alay edildiğini düşünerek birbirleriyle göz göze gelmemeye özen gösterdiler. Kimdi bu kız?” (SH, s.129)

Öykülerde evliliklerinde sadık olmayan eşler eleştirilir. “Yalan Makinesi”nde (SH) Adnan Bey, siyasi hayatının zirvesinde olan bir milletvekilidir. Adnan Bey, eşini başka bir kadınla aldatmaktadır. Bu durumu eşine yalan söyleyerek idare eder. Ancak Adnan Bey’in eşi, Adnan Bey yalan konuştuğunda kusar. Yalan kokusu aldığıında Adnan Bey’in eşinin kusması yapılan aldatma davranışının başlı başına bir eleştirisidir.

Sonuç itibariyle öykülerde genel olarak iffetli olmayan erkeklere rastlanır. İncelenen öykülerde kadın olan hiçbir başkahramanın iffetsizliğine rastlanmaz. Kadınlar, eşlerine ve kendilerine sadık insanlardır. Ancak başta mütedeyyin erkeler olmak üzere eşlerine, kendi inançlarına ve değerlerine sadık olmayan erkeklerle karşılaşılır. Böyle erkeklerin yanında iffetli olmayı bir erdem haline getiren erkekler de vardır.

4.1.14. Kanaatkârlık Değeri

Kanaatkârlık *“elindeki ile yetinmek, aşırı hırs ve istek peşinde koşmamaktır”* (Hökelekli, 2013:108). Bu tanıma göre kanaatkârlık, insanın ölçülü olması orta yolu takip etmesidir. Sonsuz istek ve arzularla donatılan insan, elde ettiğinin hep daha fazlasını ister. Kendisinden makam, mevki ve maddi açıdan daha önde olanlara bakarak kendi bulunduğu durumdan hoşnut olmayan insan, ölçüyü kaçırdığında mutsuz olur.

İnsan elindekilerle yetindiğinde, isteklerinde aşırıya kaçmadığında mutluluğu yakalaması daha kolay olur.

Çağımızda insanların lükse olan düşkünlükleri, maddi değerleri ön plana almaları hayatı içinden çıkılmaz hale getirmiştir. Daha çok kazanmak uğruna var olan bütün insani değerler yok sayılmakta, insanlara maddi varlıkları oranında değer verilmektedir. Bu durum, birbirini tüketen insan yığınlarının artmasına sebep olmaktadır.

Okullarda değer eğitimi vasıtasıyla öğrencilere elindekiyle yetinmeyi, elindekileri ihtiyacı olan ya da olmayan ile paylaşmayı, israf etmeden elindekileri yeteri kadar kullanmayı kısaca kanaatkâr olmayı öğretmeliyiz.

Tablo 20’de de görüleceği üzere üç öykü kitabında kanaatkârlık değeri ile ilgili iletilere rastlanmıştır. *Senin Hikâyen* adlı öykü kitabının kanaatkârlık değeri açısından en zengin öykü kitabı olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 20: Fatma Barbarosoğlu’nun Öykülerinde Kanaatkârlık Değerinin Dağılımı

Sıra	Kitabın Adı	Kanaatkârlık Değerinin Geçtiği Sayfaların Numaraları
1.	<i>Acı Deniz</i>	-
2.	<i>Gün Akşamsızdır</i>	28, 56
3.	<i>Senin Hikâyen</i>	23, 44, 114, 115, 133, 134
4.	<i>Ahir Zaman Gülüşleri</i>	34
5.	<i>Bahçeler Sokaklar</i>	-
6.	<i>İki Kişilik Rüyalar</i>	-

İnsanın kanaatkâr olması, onun helal kazanç elde etmesine de sebep olur. Çünkü elindekiyle yetinen, elindekiyle mutlu olan insan daha fazla kazanmak ve tüketmek uğruna helal kazançtan vazgeçmez. “İmajatörün Evin”nde(GA) Nuri Hoca’ya derdini anlatan kadın, helal yolla kazandıklarıyla nasıl kanaat ettiklerini şöyle anlatır:

“Helalinden kazanılmış lokmadan daha yüce bir şey yoktu. Böyle öğrenmiştik biz. Bizim evimizin ilkesi helal lokma idi. Bir maaşla okuduk dört kardeş. Fakat bir gün borç almamıştır babamız. Helal paranın bereketine inanırdı. Ben de inandım. Bir gün sormadım eşime, bu ay yetecek paramız var mı, diye. Niye yetmesindi? Boşa harcadığım tek bir kuruş yoktu. Keşke bunu almasaydım diyebileceğim bir ipliğe bile bir kuruş vermedim bunca yıl. Allah kerim. Sormadıysam bir gün bile, bunun içindi” (GA, s.55-56).

Okul yıllarında aynı evi paylaşan öğrenciler kanaatkârlık değerini en somut yaşayanlardandırlar. Zorunlu olarak elindekilerle yetinen öğrenciler hallerinden memnundurlar. “Mazi Rüyaları”nda (SH) aynı evi paylaşan genç kızlar ellerindeki parayla fuarda kitap alırlar. Kızlar ev sahiplerinin getirdikleri ile yetinirler:

“Fuardan kitap alınıp, Çehov’un oyunu için tüketilen harçlıklar. Ve arkasından gelen iki aç gün. Onca bohemlik ev sahibinin getirdiği kuru fasulyeye güvenerek yaşanmıştır Mayıs ayında kuru fasulyenin bir günlük ömrü olabileceği hesaplanmadan” (SH, s.23).

Dünya nimetleri, yaşayan insanların ihtiyaçlarından fazlasını karşılayacak kadar çoktur. Bu nimet bolluğuna rağmen bazı insanlar yiyecek ekmek bulamazlar. Bir kısım insan nimetleri israf ederken bir kısmı ise açlıktan ölmektedir. “Emine Hanım’ın Sofraları” (SH) adlı öyküde annesinin verdiği yemekleri yemeyen çocuk, annesi tarafından uyarılır:

“Yemek yemezsen seni okula almazlar” derdi, önündeki yemeği eşeleyişine iyice kızdığı zamanlarda. “Yemek yemezsen seni okula almazlar.” O kadar. Bazen konu komşu, “Bu çocuk hiç büyümüyor” diye laf dokundururdu. O zaman bunalır “A evledim bu nimetleri bulamayan nice aç çocuk, nice anasız babasız çocuk var” derdi. Anasız babasız” (SH, s.44).

İnsan çalışmalarının sonucunda elde ettiği ile yetinmelidir. Elindekiyle yetinmeyip daha fazlası için helal olmayan yollara da başvurmamalıdır. “Senet”te (SH) Fırıncı Hasan Usta hayvanların da rızıklarına razı olduklarını şu sözlerle ifade eder:

“Güverciler, kumrular nasıl dolarlar fırının kapısına. Fırının ilk nasibi onların diye Hasan yavaş yavaş ekmeğe ufalar kapının önüne. Hayvanların birbirinin lokmasına hiç uzanmadan yiyişlerinden ibret çıkara çıkara. “Bak Bekir” der “Hayvanlar rızklarının Allah’tan geldiğini biliyorlar da amamsızlanmıyorlar hiç insanoğlu ne unutkan!” (SH, s.114-115)

“İlan”da (SH) kazandıklarıyla yetinen ve mutlu olan nakliyat şoförü Allah’a şükreder:

“Allah’ıma bin şükür ben hiç ekmeğe parası için o ilanlara muhtaç olmadım. Bilinir namımız. Hızır Nakliyat, adı üstünde. İş oldu mu Hızır gibi yetişiriz hemen. İşimizin ehliyiz ya işsiz kalmayız, muhtaç da olmayız o ilanlara kurban olduğum muhtaç etmesin” (SH, s.133-134).

Kazandığıyla yetinen, mutlu olan, verdiği nimetlerden dolayı Allah’a şükreden, helal yoldan ekmeğini kazanmaya çalışan, elindekilerle kanaat eden kahramanlar, Barbarosoğlu’nun öykülerinde takdir edilirler.

4.1.15. Misafirperverlik Değeri

Misafir ağırlamak ve misafire izzet-i ikramda bulunmak kültürümüzün önemli bir parçasıdır. Misafir, ev halkı dışında herhangi bir sebeple eve gelen kişidir. Kültürümüzde misafir evin en değerli bireyidir. Bütün evlerde misafirler için evin bir odası ya da bölümü ayrılır. Bu bölüm her zaman gelebilecek misafir için hazır tutulur. Kültürümüzde misafire ikramda bulunmak, misafiri hoş karşılamak, onunla ilgilenmek önemlidir.

Modern dönemin hastalıklarından biri olan bireysel ve bohem yaşam, insanları kendi dünyalarında diğer insanlardan kopuk yaşamaya mahkûm etmiştir. Bu kopuk yaşam toplum halinde yaşamasına rağmen insanı, kalabalıklar içinde yalnız ve kimsesiz bırakmıştır. Misafirperverlik değeri, insanların yardımlaşmasını, birbirlerine saygı duymalarını, birbirlerini hoşgörü ile karşılamalarını sağlar. Bu bağlamda insanlarımız arasındaki dayanışmayı sağlayan, onları birbirine bağlayan misafirperverlik değerini

çocuklarımıza öğretmeliyiz. Bunu ancak yaşayarak yapabiliriz. Evinde misafir eksik olmayan bir ailenin çocuğu ancak misafirperverliğin ne demek olduğunu anlayabilir.

Fatma Barbarosoğlu'nun öykülerinde misafirperverlik değeri çok işlenen değerlerdendir. Öykü kahramanları evlerine gelen misafirlere her türlü ikramda bulunur ve misafirlerine değer verirler. Tablo 21'de de görüleceği üzere *Bahçeler Sokaklar* öykü seçkisi kitabı ile *Acı Deniz* öykü kitabı dışındaki bütün öykü kitaplarında misafirperverlik değeri ile ilgili iletilere rastlanmıştır.

Tablo 21: Fatma Barbarosoğlu'nun Öykülerinde Misafirperverlik Değerinin Dağılımı

Sıra	Kitabın Adı	Misafirperverlik Değerinin Geçtiği Sayfaların Numaraları
1.	<i>Acı Deniz</i>	-
2.	<i>Gün Akşamsızdır</i>	103, 122, 123, 128
3.	<i>Senin Hikâyen</i>	39, 40, 42, 44, 100
4.	<i>Ahir Zaman Gülüşleri</i>	10, 11, 15, 25, 37
5.	<i>Bahçeler Sokaklar</i>	-
6.	<i>İki Kişilik Rüyalara</i>	69, 75

Misafire iyi davranmak, saygı göstermek misafirin kendini iyi hissetmesini sağlar. “*Gün Akşamsızdır*” da (GA) kendi gibi misafirperver Hacı Bey'in ölümünden sonra eşi evine davet ettiği insanlara karşı çok fedakâr davranır, misafirlerine saygı gösterir:

“*Kapısını çalıp gelenlere öyle bir içten davranışı vardı ki... Sanki hacdan gelmişler, sanki ab-ı hayat getirmişler gibi. Öylesine canı yürekten kucaklıyor, öylesine izzet ikrama boğuyordu ki gelenler şaşırıyordu*” (GA, s.123).

Kültürümüzde tanıdık ya da tanımadık bir misafirin haber vermeden gelmesi hoş karşılanır. Misafire saygı gösterilir. “Dazlak”ta (İKR) Seher'in annesi telefon açıp geleceğini söyleyen misafirlere içinden kızar. Misafirlerinin haber vermeden gelmesini ister:

“Seher’in annesi telefonun küçük heyecanların katili olduğunu söyler çünkü. Şöyle kapıyı açar açmaz bir dost görmenin heyecanını. “Ah efendim kimler gelmiş, kimler gelmiş” diyerek hoş bir karşılama seramonisini” (İKR, s.69).

“Sefer”de (SH) Müzeyyen Hanım ve Selim Bey’in evinden misafir eksik olmadığı şu sözlerle anlatılır:

“Evleri hemşerilerinin ilk durağı. Sadece hemşerilerinin mi? Türkiye’nin dört bir yanından. Türki Cumhuriyetlerden. Mutfaktaki sofraya her an açık. Her an yemek yiyen biri” (SH, s.100).

Misafir gidilecek evin sahibinin davranışları çok önemlidir. Bazı insanların evine misafirliğe gitmek insana mutluluk ve ayrıcalık hissi verir. “ Emine Hanım’ın Sofraları”nda (SH) Emine Hanım’ın, misafirperverliği takdire şayandır. Emine Hanım, misafirleri için her türlü ikramda bulunur, onların kendilerini rahat hissetmeleri için her şeyi yapar. Onun evine gitmek isteyen misafirlerin duyduğu sevinç şöyle anlatılır:

“Fevkaladelikler zinciri daha Emine Hanım’dan bir yemek daveti alındığını söyler söylemez başlar, karşı taraf ne olağanüstü bir şey ile karşılaşacağını ima etmek ister gibi sadece “ohh” derdi. Bazen bu “ohh” yerini bir “ooo” ya bırakıverirdi. Yalnız daima söylenen bir şey vardı, yemeğe sade bir kıyafet ile gidilmeli ve böyle bir yemeğe katılmak saadetini erişmek ne fevkalade bir şey olursa olsun, bu Emine Hanım’a hissettirilmemeliydi. Emine Hanım yemek davetini ne kadar ritüellerle donatmış gözükmese gözüksün aşırılıklardan hoşlanmazdı. Her şey sade olmalıydı. Kaliteli fakat sade” (SH, s.40).

Emine Hanım’ın misafirleriyle ilgilendiğinde kendini mutlu ve huzurlu hissetmesi şöyle anlatılır:

“Emine Hanım, daima mütebessim, konuşan her insana dünyanın en gizemli sırlarını ifşa ediyormuşçasına merakla bakarak, dinlerdi. Kendini çatal, kaşık seslerinin ritmine bırakarak. Çın. Çın. Çın. Bütün insanları doyurmak isteği kaplardı yüreğini. Yirmibeş yıldır süttten başka bir şeyin boğazından geçmemiş olduğunu, evine dolan çatal kaşık sesleri unuttururdu. Evin yaşanılır bir yer olduğunu hissettiren sadece çatal kaşık sesleriydi sanki. Çın. Çın. Çın” (SH, s.42-43).

Misafir kim olursa olsun ayırım yapılmadan kabul edilmelidir. “İncir Ağaçlarının Gölgesi” (AZG) adlı öyküde Sabahat Hanım’ın karşı çıkmasına rağmen yaşlı kadın komşusu olan Ermeni’lere her türlü ikramda bulunur. Misafir olarak geldiklerinde yanlarında getirdiği hediyeleri alır ve onlara ikramda bulunur:

“Gavura bile gavur denmeyecek; benim kaynatam öyle öğretti bize. Dinlerinde dinlesinler. Ben yedirir içiririm” (AZG, s.15).

Öykülerde evlerine gelen misafirleri memnun etmek için gayret sarf eden ev sahiplerinin samimi davranışları dikkat çekicidir. “Hep Böyle”de (AZG) köylerine program yapmak için gelen televizyon ekibini evine misafir eden Tevrat isimli kadının misafirlerine gösterdiği ilgi şöyle anlatılır:

“Tevrat, birbirine yapışmış üzümüze koyarken ne kadar ısrarlı.

“Hadi buyurun abla. Yoksa beğenmediniz mi?”

Beğenmemek? Kendilerinin yemeyip bize çıkardıkları sofraları beğenmemek ne haddime” (AZG, s.25)!

Kitle iletişim araçlarının gelişmesi ve özellikle televizyonun yaygınlaşmasıyla insanlar arasındaki iletişim azaldı. Aynı evi paylaşan insanlar bile televizyon ekranlarına dalarak birbirlerini unutmaktadır. “Gün Akşamsızdır”da (GA) köyün ilk televizyonunu alan Hacı Bey eve gelen misafirlerin sadece televizyona odaklanmalarına üzülür:

“Misafiri severdi oysa. Ama televizyon seyretmeye gelenler misafir miydi? Yok canım hal hatır bile sormazlardı. Nasılsın demezlerdi bir gün. Başladı mı derlerdi. Doğru televizyona yönelip” (GA, s.128).

Misafire ikramda bulunmak ev sahibini mutlu eder. “Sevabın Kefareti” (İKR) adlı öyküde ev sahibi, hasta olan misafirinin yemek yemeğe başlamasına sevinir:

“Kıpırtısız oturuşunu değiştiriyor genç kadın. Sofradaki üzümlerden alıyor. Ev sahibi seviniyor. “Üzüm yemeğe başlayacak” diyor “üzüm kuvvettir” (İKR, s.75).

Sonuç olarak Barbarosoğlu'nun öykülerinde misafirperver birçok kahramana rastlanır. Bu kahramanlar misafir ağırlamaktan mutluluk duyarlar. Gelen misafirleri hoş karşılar ve onlara ikramda bulunurlar. Ayrım yapılmadan herkes misafir olarak kabul edilir.

4.1.16. Özgürlük Değeri

“Bir devlet, hükümet, halk ya da kişinin neyi yapmak neyi yapmamak isteğine kendi iradesiyle karar vermesi, egemenliğini sonuna kadar kullanması” (Yıldız, 2003:384) olarak tanımlanan özgürlük, hürriyet kavramıyla eş anlamlı olarak kullanılır. Özgürlüğün sınırsız olmadığını belirten Hökelekli (2013:128) özgürlüğün *“akıl dışı tutkuların sesine karşı aklın, sağlığın, huzurun, vicdanın sesini dinleme ve izleme yeteneği”* olduğunu söyler. Özgürlük geçmişte her ne kadar yönetsel bir durum olarak algılansa da günümüz dünyasında bireysel özgürlük ön plandadır. Kişinin kendi iradesine bağlı olarak hiçbir etki altında kalmadan karar verme ve verdiği kararları uygulama özgürlüğü, bireysel özgürlük olarak algılanmaktadır.

Özgürlüğün sınırsız olmadığını belirten Aron (1986: 227), özgürlük ile ilgili şu tespitte bulunur: *“Özgürlük kavramını oluşturan ilk sınır, keyfe bağlılığın yokluğudur. İktidar yasalara uygun olarak kullanıldığında bireyler güvenlik altındadır. Ama insanlardan sakınmak gerekir ve hiçbir insan mutlak gücü bozulmadan taşımak için yeterince erdemli olmadığından mutlak gücü hiç kimseye vermemek gerekir.”* Dolayısıyla yönetsel olarak ve ya bireysel olarak mutlak ve sınırsız özgürlük sakıncalıdır. İnsanın bireysel özgürlüğü, kendi dışındaki insanların özgürlük alanlarını işgal etmediği müddetçe geçerli ve kullanılabilir.

Yönetimde yöneticileri sınırlayacak yasaların varlığı çok önemlidir. Çünkü halkı, iktidara karşı korumanın tek yolu budur. Bu durum söz konusu olmadığında iktidarı ele geçiren her kesim bir başka kesimin haklarını ve özgürlük alanlarını kısıtlayabilir.

Fatma Barbarosoğlu'nun öykülerinde özgürlük değeri yoğun işlenen değerlerden değildir. Tablo 22'de de görüldüğü üzere “özgürlük” değeri ile ilgili iletilere üç öykü kitabında rastlanmıştır.

Tablo 22: Fatma Barbarosoğlu'nun Öykülerinde Özgürlük Değerinin Dağılımı

Sıra	Kitabın Adı	Özgürlük Değerinin Geçtiği Sayfaların Numaraları
1.	<i>Acı Deniz</i>	-
2.	<i>Gün Akşamsızdır</i>	26,62, 104, 105
3.	<i>Senin Hikâyen</i>	22, 59
4.	<i>Ahir Zaman Gülüşleri</i>	19
5.	<i>Bahçeler Sokaklar</i>	-
6.	<i>İki Kişilik Rüyalara</i>	-

İnsanın özgür yaşaması, iradesini kendi isteği doğrultusunda kullanması çok kolay değildir. “Kapanmayan Yaralar Antolojisi”nde (SH) Huriye Hanım, tek başına yaşayan bir kadındır. Zengin olmasına rağmen insanlara, kendini bir hizmetçi olarak tanıtır. Temiz yürekli, fedakâr ve özgürlüğüne düşkün bu yaşlı kadın kiracısı Nihan Öğretmene, özgür olmak için neden hizmetçi ve deli sıfatlarını kabul ettiğini şöyle açıklar:

“Hür olmak için önemsiz olmak gerekir” demişti. “Huriye Hanım deselerdi hayatımı her bir noktadan kuşatmayı kalkarlardı. Burası küçük yer. Küçük yerlerde rahat etmek için sen de küçük olacaksın. Göze görünmeyecek kadar küçük. Hiç düşündün mü küçük yerlerin delisi daha çoktur diye? “Büyük şehirlerde delileri hastanelere kapatıyorlar da ondan” diyeceksen sus. Hemen sus. Hür ruhlar için küçük yerlerde tek kanat vardır çırpılacak. Meczip kisvesine girmedi mi o tek kanadın da düşer” (SH, s.58).

İnsan bazı ortamlarda ve bazı kişilerin yanında kendini mutlu ve özgür hisseder. Örneğin “Dostluk Efektinde” (GA) Vedat Bey, kendini eşinin yanında daha özgür hisseder. Vedat Bey'in çocukları da bu ortamdan etkilenecek özgür yetişirler:

“İnsan kendini onun yanında özgür hissedirdi. Bilmem anlatabiliyor muyum?

Çocuklarım-yani çocuklarımız da-çok özgür yetişmişlerdir” (GA, s.104-105).

Evin dizaynı, evdeki eşyaların çokluğu veya azlığı insanı etkiler. Bazen de insanın sahip olduğu bir eşya ona özgürlüğü hatırlatabilir. Örneğin “Kaybolan Kadın” da (GA) doktor olan karı-koca evdeki eşyaları az olduğunda kendilerini daha özgür hissederler:

“Ev küçük olunca pek eşya da almadık. Eşim de ben de hürriyetimize önem veririz. Eşyalarla hürriyetimiz kısıtlansın istemedik” (GA, s.62).

Yine “Swan Sevenler Derneği” adlı öyküde maddi ihtiyaçları dolayısıyla Swan marka arabasını satacak olan adamın durumu anlatılır. Arabasıyla bütünleşen adam Swan marka arabasının kendisinin özgürlüğü olduğunu belirtir. Araba olmadan özgür olamayacağını söyleyen adam sonunda arabasını satmaktan vazgeçer.

İnsan hayatının bazı dönemlerinde daha özgürdür. “Mazi Rüyaları” nda (SH) öğrencilik yıllarında daha özgür olduklarını söyleyen dört kadın arkadaşı, o günleri ararlar:

“Ortak bir maziden kaynaklanan bir büyü oluyor odadaki zaman. Doyasıya yaşadığımız öğrencilik yılları. Hayatımızın en özgür yılları doluyor içeriye” (SH, s.22).

Barbarosoğlu'nun öykülerinde yönetsel anlamdaki özgürlüğün, insanın bireysel hayatına nasıl sirayet ettiği de anlatılır. “İncir Ağacının Gölgesi” (AZG) adlı öyküde 1980 askeri darbesinden sonra ağabeyinin yıllarca tutuklanması genç kızı derinden etkiler. Lise öğrencisi olan genç kız darbeden sonra ilan edilen sokağa çıkma yasağıyla birlikte abisinin eve gelmemesiyle yalnızlıklara bürünür. Abisinin yanında olma özgürlüğünden onu yönetsel özgürlüğün olmayışı mahrum bırakmıştı:

“Sabaha kadar incir ağacına baka baka ağabeyinin eve dönmesini bekleyen bir genç kıza ne olur? Hastalandım. Üzüntüden ve çaresizlikten. Ağabeyim eve gelmediğine göre başına muhakkak kötü bir şey gelmiş olmalıydı.

Kötü bir şey olmuş muydu? Yıl 1980, aylardan Eylül'dü demiş miydim? Yalnızlığımıza sokağa çıkma yasağı karıştı. Ağabeyimin çoktan İstanbul'a gitmiş olduğunu onca yılın dostluğuna rağmen incir ağaçları söylemedi.” (AZG, s.19)

4.1.17. Sabırlı Olma Değeri

Sabır “ *acı, yoksulluk, haksızlık vb. üzücü durumlar karşısında ses çıkarmadan onların geçmesini bekleme erdemi*” (TDK, 2011:1996). olarak tanımlanır. Toplum halinde yaşayan insanın çok farklı alanlarda birçok sıkıntısı olması kaçınılmazdır. İnsan kendinden kaynaklanmayan ve kendi denetimi dışında karşılaştığı bu zorluklara karşı direnç göstermelidir. Sel, yangın, deprem gibi doğal afetler, ani bir hastalık ya da ölüm olayı insanı derinden etkileyecek hadiselerdir. İnsan bu hadiseler karşısında kendi psikolojisini koruyarak varlığını sürdürmelidir. İşte insanın bu tür durumlara direnç göstermesini sağlayan erdem sabırdır.

Sabırlı olma; hoşgörü, şefkat, merhamet ve tevazu gibi erdemleri de içerir. İnsanın sabırlı olması için bu erdemleri taşıması gerekir. Sabırlı insanlar aynı zaman da olgun ve soğukkanlı insanlardır. Karşılaştıkları sorunla başa çıkmada soğukkanlı olmak panik ve hata yapmayı engeller.

Fatma Barbarosoğlu'nun dört öykü kitabında ‘sabırlı olma’ değeriyle ilgili iletilere rastlanmıştır. Tablo 23’de de görüldüğü üzere sabırlı olma değeri, en çok *Gün Akşamsızdır* adlı öykü kitabında yer almıştır.

Tablo 23: Fatma Barbarosoğlu'nun Öykülerinde Sabırlı Olma Değerinin Dağılımı

Sıra	Kitabın Adı	Sabırlı Olma Değerinin Geçtiği Sayfaların Numaraları
1.	<i>Acı Deniz</i>	-
2.	<i>Gün Akşamsızdır</i>	20, 21, 26, 46
3.	<i>Senin Hikâyen</i>	106, 110
4.	<i>Ahir Zaman Gülüşleri</i>	17, 108
5.	<i>Bahçeler Sokaklar</i>	-
6.	<i>İki Kişilik Rüyalara</i>	41, 49

İnsan çaresiz olduğu anlarda sabır erdemine sığınarak daha mantıklı işler yapabilir. Örneğin, “Kadın” ve kadın adlı öyküde daha önce zengin olan ancak yaşadığı olumsuzluklar nedeniyle evlere temizliğe giden bir kadın trene binerken kalabalıktan ayakkabısının teki ayağından düşer. Parası olmayan kadın ayağı ıslanmasın diye, ayağına poşet bağlar. Ancak temizliğe gittiği evin hanımı bu durumdan dolayı ona hakaret eder. Evdeki felçli kocasının durumundan dolayı temizlikçi kadın, hakaretlere sabır gösterir:

“Sabaha kadar inlemişti kocası. Bu kibirli ve küstah kadına tahammülü, kulağında ve yüreğinde mahsur kalmış iniltilerdendi” (İKR, s. 41).

Barbarosoğlu'nun öykülerinde kadınlar aile saadetleri bozulmasın diye kocalarının yaptıkları hakaretlere sabır gösterirler. Örneğin; “Senet”te (SH) Bekir Efendi ilerleyen yaşına rağmen kendisine taksitle halı aldığı gerekçesiyle karısına olmadık hakaretler yapar. Karısı kendini suçlu gördüğü için kocasının hakaretlerine karşı sabırlı olmaya özen gösterir:

“Erkek milleti! Hep huysuzdu ya; elden ayaktan kesilince daha bir zulümkar oluyor deyip sıkı dişini. Hasbinallah'ları arka arkaya sıralamaya başladı” (SH, s.110).

Ailesinin selameti için kocasına sabır gösteren kadınlardan biri de. Elif'tir. “Eksik Kalan” (İKR) adlı öyküde Elif çalışkan, hoşgörülü, fedakâr ve kocasına karşı inanılmaz sabırlı bir ev kadınıdır. Kocası Sedat Bey, eşi Elif'e sürekli hakaret eder. Elif kızı Dilek için bütün bu baskılara sabreder:

“Bir gün de kavga etseydin benimle. Öyle yukardan yukardan duracağına. Şöyle sen de her fani gibi, insanın karşısına geçip iki çift laf etseydin. ‘Bıktım senden’ filan deseydin mesela. ‘ben sana çok geliyorum’ desen bile olurdu. Bu susuşlar, beni çileden çıkarıyor anlıyor musun? Hayatıma yeni kadınlar girecek. Kavga etmeyi bilen yeni kadınlar. Nefes alan. Kızan. Ve seven. Sen fazla plastiksindir. Nerede o iki örgüsünü bile açmayan üniversiteli kız. Ben sendeki doğallığı sevmiştim oysa” (İKR, s.49).

Anneler çocuklarının yaptıklarına hep sabır gösterirler. Ancak derin bir tahlil yapıldığında çocukların da anne ve babalarına karşı çok sabırlı davrandıkları fark edilir.

“Sevilmek İçin Randevu Alan Çocuk” ta (GA) anne ve babası çalışan Akın, mesai saatlerinde bir kreşe bırakılır. Akın’ın babası arabasını arabasın her şeyden çok sever. Dolayısıyla Akın’la pek ilgilenmez. Akşamları yorgun eve gelen Akın’ın annesi yemek yapma telaşına düşer. Bu arada Akın’ı ihmal eder. Akın, ev işleri yapan annesini konuşturarak onunla iletişime geçmeye çalışır. Ancak anne yorgun olma gerekçesiyle Akın’la ilgilenmez. Akın tüm bunları sabırla karşılar:

“Yorgunluk gül kokulu bir uykuya dalmaksa eğer, ne diye annesi kendisiyle böyle kızgın konuşuyordu.

“Anneciğim yorulduğun zaman gül kokulu uykulara dalarsın. Anaannem öyle söylüyor.”

“Uykuya dalayım da gül kokusu kusur kalsın. Yorgunluktan ölüyorum.”

Bu kelimedenden nefret ediyordu. Yorgunum. Yorgun olduğumdan. Böyle yorgun yorgunken...

“Anneciğim sen yorulma diye ...”

“Yemekte konuşuruz çocuğum. Bankada işler yetişmedi. Baban gelene kadar bunları bitirmem lazım. Hadi sen oyna biraz.”

“Hani siz yoruluyorsunuz ya...”

“Eeee...”

“Ben de oynamaktan yoruluyorum.”

“Ne yapayım?”

“Bilmem...”

Yapılmaması gerekenleri biliyordu da büyükler, yapılması gerekenleri hiç bilmiyorlardı” (GA, s.20-21).

Sabırlı olmanın güzel bir erdem olduğu ve sabredeninin bu erdem sayesinde çoğu zaman mükâfat aldığı görülür. “İmajatörün Evi”nde (GA) psikoloji öğretmeni Nuri Hoca, çevresindeki insanlara saygı duyan ve doğayı seven biridir. Nuri Hoca’nın ev

sahibi Mıgırdıç Usta, sürekli Nuri Hoca'yı ziyaret eder ve onunla dertlerini paylaşır. Bir müddet sonra arkadaş olurlar Mıgırdıç Usta, Nuri Hoca'nın çok sabırlı ve iyi niyetli bir insan olduğunu görür. Nuri Hoca'dan kira almamaya başlar. Mıgırdıç Usta'nın oğlu Agop, babasının ölümünden sonra Nuri Hoca ile bir büyücü dükkânı açar. Agop babasının, sabrından dolayı Nuri Hoca'ya evini bedelsiz kiraya verdiğini şu sözlerle anlatır:

“Hoca, insanlar dertli. Lakin dertlerini paylaşacak bir insan bulmaları çok zor. Babamı getirsene aklına. Her hafta sana gelmek için ne çok uğraşır. Sanma bahçesi. Ağaçların altı. Sana gelirdi. İçinin sıkıntısını anlatırdı. Bir de madamını değil mi? Yok be hoca itiraz etmeyesin hemen. Biz bilirdik. Ölmeden önce ne demiştir bilir misin? “Üzmeyesiniz Nuri Hoca'yı kuyulara dökseydim içimi, kuyular geri verirdi. Ama nuri hoca her derdime sanki göstermiştir baba şefkati.” Sizde doğuştan gelme bir dert dinleme sanatı var. Gülmeyesiniz. Herkes dinleyemez. Dinlemek bir sanattır. Dert dinlemek ise, sanatların sanatı. Öyle sıkılmadan dinlemek. Az şey midir? İnsanlar dertlerinden kurtulamayınca, onu birine emanet etmek isterler” (GA, s.46).

Sabretmenin mükâfatını alanlardan biri de Necmi'dir. “İncir Ağaçlarının Gölgesi”nde (AZG) Necmi ile Zehra birbirlerini çok seven nişanlılardır. Düğün günü Zehra'nın annesi Necmi'nin getirdiği altın zinciri beğenmez. Altın zincirin dört metre olmaması durumunda kızını vermeyeceğini söyler. Bunun üzerine düğün iptal olur. Necmi'nin yengesi mahalleye halasını ziyarete gelen Naşide'yi pek beğenmiştir. Necmi büyükannesinin telkinleri ve biraz da zorlaması sonucu Naşide ile evlenir. Bu zorlamalara sabır gösteren Necmi daha sonra güzel giden evliliğinden ve çocuklarından dolayı mutludur. Bu mutluluk şöyle anlatılır:

“Zaman büyükannemi haklı çıkardı. Ağlayarak katlanılan incir ağacının altındaki düğünden sonra arka arkaya üç güzel çocukları oldu. Naşide her çocuktan sonra çirkinleşmek yerine biraz daha güzelleşti. Büyükannem her bayram bize gelişlerinde “Rabbi'nin lütfunu bildin değil mi Necmi oğlum?” dedi. Naşide'nin sırtını sıvazlayıp” (AZG, s.17).

Tanınmayan insanlara karşı sabırlı olmak daha zordur. İnsanlara olan saygısından bu sabrı gösteren olgun ve erdemli insanlardır. “Vakit Nakit(mi)dir” adlı

öyküde kendisini olur olmadık zamanlarda arayan ve anlamsız konuşmalarla zamanını harcayan hayranlarına karşı sabırlı olmaya çalışan kadın yazarın durumu anlatılır. Kadın yazar, hayranlarına olan saygısından telefon konuşmalarını kesmeyerek sabır gösterir:

“Sağlıklı kalmak için ne yaparsınız? Bütün o tatsız tuzsuz telefon konuşmalarından bir lezzet oluşturmaya çalışarak ayakta kalmaya didinirsiniz değil mi? Ben de öyle yapıyorum. Tanımadığım ya da tanıyıp da uzun konuşacağını tahmin ettiğim kişilerin “alo” diyen seslerini duyar duymaz başlıyorum soğan soymaya. Karşımdaki konuşuyor. Yalan yok. Ben de konuşuyorum. Üstelik vaktim boşa gitmiyorum. Sorduğu her soruyu uzun uzun cevaplandırıp anlattığı her şeyi itina ile dinliyorum. İşte bu Suna Hanım’ın aradığı gün tam bir rekor kırdım. Önce yayla çorbasi. Arkasından patates oturtma, arkasından kabak yemeği, akşam için bir tabak havucun rendelemesi, vakit hala var, olmadı bir zeytinyağlı pırasa. Ee dolapta pişirecek bir şey kalmadı. Bir krem karamel yapıverseydim. Çocuklar çok seviyor” (AZG, s.68).

Sonuç itibariyle Barbarosoğlu’nun öykülerinde yaşanan olumsuzluklara karşı sabır gösteren eşlere, çocuklara, arkadaşlara rastlamak mümkündür. Sabır gösterenler genel olarak olgun ve soğukkanlı insanlardır. Karşıdaki insanı anlamaya çalışan ve ona değer veren kişilerden oluşur öykü kahramanları.

4.1.18. Sağlıklı Olmaya Önem Verme Değeri

İnsan için rahat, huzurlu bir yaşamın temeli, bedensel ve ruhsal olarak sağlıklı olmaktan geçer. Hayatımızdaki diğer faaliyetlerimiz, sağlıklıysak bir anlam ifade eder. Dolayısıyla sağlığımızı kaybettiğimizde diğer faaliyetlerimizi de yapamayacak duruma gelebiliriz. Sağlıklı olmak, sağlıklı kalabilmek ya da kaybedilen sağlığı yeniden kazanabilmek göz ardı edilemeyecek öneme sahiptir.

1948 de hazırlanan Dünya Sağlık Örgütü (WHO) Tüzüğü’nde sağlık *“yalnızca hastalık veya sakatlık olması durumu değil fizikse, sosyal ve ruhsal refah durumu* (Erişim tarihi: 25.07.2014) olarak tanımlanır. Daha sonra WHO tarafından yayımlanan bildirimler de herkes için sağlık hizmetlerinin erişilebilir olması gerektiği ifade edilecektir. Sağlıklı bireylerden oluşmayan bir toplum varlığını sürdürmez. Bunun

içindir ki ülkeler özel durumlar olmadığı müddetçe sağlık ve eğitimi öncelikli kabul etmişlerdir. Ruhun ve bedenün sağlıklı olan bir bireyin yapacağı işte sağlıklı olur. Ülke olarak sağlıklı olmanın önemini kavramış ve sağlığını korumaya çalışan bireyler yetiştirmeliyiz. Devlet de insanlarımızı sağlığı için gerekli tedbirleri almalıdır.

İncelenen öykülerde sağlıklarını kaybettikten sonra onu arayan kahramanların durumları, sağlıklı olmanın önemini sezgi yoluyla da olsa okuyucuya hissettirmektedir. Fatma Barbarosoğlu'nun dört öykü kitabında sağlıklı olmaya önem verme değeriyle ilgili iletilere rastlanmıştır. Tablo 24'de de görüldüğü üzere sağlıklı olmaya önem verme değeri en çok *Senin Hikâyen* adlı öykü kitabında yer almıştır.

Tablo 24: Fatma Barbarosoğlu'nun Öykülerinde Sağlıklı Olmaya Önem Verme Değerinin Dağılımı

Sıra	Kitabın Adı	Sağlıklı Olmaya Önem Verme Değerinin Geçtiği Sayfaların Numaraları
1.	<i>Acı Deniz</i>	-
2.	<i>Gün Akşamsızdır</i>	14,72
3.	<i>Senin Hikâyen</i>	14, 68, 70
4.	<i>Ahir Zaman Gülüşleri</i>	24
5.	<i>Bahçeler Sokaklar</i>	-
6.	<i>İki Kişilik Rüyalarda</i>	100

İnsan hastalandıktan sonra hastalıktan kurtulmak için var olan bütün yöntemleri kullanır. Hastanın çevresindeki herkes onu iyileştirmek için elinden geleni yapar. Örneğin, “Çuha Renkli Çocukluğum” da (GA) Ruveyda Abla nişanlısından ayrıldıktan bir müddet sonra hastalanır. Ailesi, çevresi, komşuları onu iyileştirmek için seferber olurlar. Modern tıbbın yanında geleneksel yöntemler de uygulanır:

“Arkasından güzeller güzeli Rüveyda Abla hastalandı. Yürüyerek gittiği hastaneden üç ay sonra, sedye üzerinde getirildi.

Beyninde ur var dediler.

Traşlı bir kafa ve boş boş bakan gözleriyle esasen aramıza hiç dönmemişti o.

Bütün koca karı ilaçları denendi gövdesinde.

Bir gün son bir umut olarak Abant'a götürdüler.

Bir sandalın içinde, gölden çıkan balıkları yarı canlı vücudunun üstüne dizdiler.

Nedendir bilinmez bütün mahalle göl gezintisinden sonra, Rüveyda Abla'nın tıbbın "bitkisel hayatta çaresi yok" dedikleri hastalığını yeneceğine inanmıştı.

Ya da inanmak istemişti" (GA, s.14).

Beden sağlığı bozulan insanın ruh sağlığı da bozulmaya başlar. Hasta olan kişi eski sağlıklı günlerini arar ya da etrafındaki sağlıklı insanlara bakarak onların yerinde olmak ister. "Dağlar Kadar Katı"da (SH) sağ bacağını kaybeden yaşlı adam çevresindeki insanların sağlam bacaklarına bakarak eski günlerini arar:

"Yeşil gözlü adam daha önce hiç görmediği insan yüzlerinde bedeninin eski resmin bulmak istercesine onları bakışlarında bir maceraya atılmaya kalkıyor, fakat her seferinde kendinden çok öteye çevirilmiş başlarda aradığı görüntüden gittikçe uzaklaşıyordu.

"Sen kimsin?" sorusuna vereceği cevap hiç bu kadar bildik olmamıştı. Sorsalardı "Sen kimsin?" "Ben sağ bacağım" diyecekti sesinin en gür tonunda. "Ben sağ bacağım!" Sonra sağ bacağını arayacaktı sorunun sahipleri. Bulamayacaklardı. Çengelli iğne ile muntazam bir şekilde katlanmış içi boş pijama, sağ bacak olmaya yetmeyecekti" (SH, s.68).

Ruh sağlığı ile beden sağlığı bir bütündür. Birinin bozulması diğerrinin de bozulmasına neden olur. "Kırlı Yağan Karlar" (GA) adlı öyküde eşi Ziya ile Rusya'ya çalışmak için giden mühendis Zerrin Hanım, sıla özlemi ve Rusya'daki Türk erkek çalışanların Rus kızları yüzünden fuhuş bataklığına sürüklenmelerine üzülür ve hastalanır:

"Zerrin hanım çok gergin çalışıyorsunuz. Bu tansiyona bu vücut dayanmaz!"

Demek ki konuşamadığın her söz sadece tansiyon aletinin ibresini değiştirmeye yetiyor.

Bu vücut, bu tansiyona dayanamazmış. Yapmayın doktorcuğum, siz de biliyorsunuz, burada vücut nelere dayanıyor. Nice pisliği arada barındırıp temizliğin bekçisi kesiliyor” (GA, s.72).

Büyükler açısından çocukların hastalanması çok sıkıntı verici bir durumdur. Çocuklar ise hastalandıklarında bazen bunu bir oyun ya da hediyelerin yağdığı özel bir gün olarak görürler. “Kim Kimdir”de (SH) çocukken ağabeyi ile hastalandıklarında karşılaştıkları muameleyi anlatan kadın aradaki adaletsizliği de unutmaz:

“Ağabeyimin olanca sıhhatine karşılık ben sıhatsız bir çocuktum o benden sıhhatliydi; ama bıçak altına yatandı aynı zamanda. Bademcik ameliyatı, apandisit ameliyatı, falan filan. Bu “büyük ameliyatlar”dan sonra ne hediyeler gelmişti... Günlerce gelen hediyelerin yanına bile oturtmamıştı beni. “Bıçak altına yattı” diye her şey serbest olmuştu. Zagor, Teksas okumak bile... Zaten bu serbestlikten sonra, yatağın içinde olanlardan bıkmış olmalı ki bir daha eline bile almadı.

Benim müzmin bronşitime kimse hediye getirmiyordu, ama olsun. Ben kendi hastalığımı oyuna çevirmiştin. Bronşitim nüks edince rahmetli Hilmi Amca’ya götürürlerdi beni apar topa” (SH, s.14).

Sigara, her geçen gün daha da yaygınlaşan bir sağlık düşmanıdır. Barbarosoğlu “Dostlukların Son Kullanma Tarihi” (İKR) adlı öyküsünde sigara sonucu ayak parmağı kesilen Metin’in halini şöyle anlatır:

“Metin, metin olup sigarayı bırakmadıkça, sigara onun bedenini yavaş yavaş rehin almaya başladıkça Metin Metin’likten iyice çıktı. Süreyya Paşa Sanatoryumun acil servisinde kesilen ayak parmağından sonra iki gece “Yenge erkek hastaların yanında kalmasın” diye Metin’in başını bekledi can dostu Sezai” (İKR, s.100).

Sağlık insanın huzurlu yaşamasının teminatıdır. Sağlık kaybedildikten sonra kişi belli bir müddet ilgi odağı olunur. Herkes elinden geldiği kadar yardımcı olmaya çalışır. Ancak sonrasında herkes ister istemez kendi hayatına geri döner. Sağlığını kaybeden insan diğerleri için yük olmaya başlar. “Dağlar Kadar Katı”da (SH) sağ bacağı kesilen yaşlı adam bu durumu etrafındaki hastaları gözlemleyerek şöyle anlatır:

“Sigara uğruna üç yıl arayla iki bacağını kurban vermiş adamın ziyaretçileri bile bitiyor. Akciğer kanserinin tükettiği genç adamın, dirseğine kadar altın bilezikleri olan ikinci karısı bile nöbeti devralmış hemşirelerle çene çalmak için koğuşu terk ediyor. Karısını tedavi ettirmek için Çan’dan gelmiş dede bile gelen geçene hasta karısını şikâyet etmekten vazgeçiyor. Körpecik ciğerparelerinin başını bekleyen karı koca çocuklarının yüzüne bakmaktan yorgun, hemşirenin getirdiği gazete sayfalarına bırakıyorlar kendilerini. Dağlar yerli yerinde. Torunu gelmiyor. Hayır, o bu kadar katı değildir. Telefon ederdi. Böyle bir günde asla yanından ayrılmazdı” (SH, s.69-70).

Barbarosoğlu’nun öykülerinde sağlığın iki açıdan ele alındığı görülür: ruh ve beden sağlığı. Ruh ve beden sağlığı birbirinden ayrılmazdır. Biri etkilenince diğeri de etkilenir. Çocuklar hastalıklara oyun gözüyle bakar. Sağlığa zararlı olan sigara gibi maddelerden uzak durmak gerekir.

4.1.19. Saygı Değeri

Toplum içerisinde yaşamak fikirleri, yaşayışları, algılamaları farklı insanlarla karşılaşmayı kaçınılmaz kılmaktadır. Kendisinden farklı bireyle karşılaşmak ya da onunla paylaşımında bulunmak sorun olduğunda saygı kavramı karşımıza çıkar. İnsanlar böyle bu durumlarda birbirlerinin haklarına saygı göstermek zorundadırlar. Saygı insanlar arasındaki ilişkileri düzenleyen temel değerdir. Saygı, Türkçe Sözlük (TDK, 2011:2047)’te “1. Değeri üstünlüğü, yaşlılığı, yararlığı, kutsallığı dolayısıyla bir kimseye, bir şeye karşı dikkatli, önemli, ölçülü davranmaya sebep olan sevgi duygusu, hürmet, ihtiram: 2. Başkalarını rahatsız etmekten çekinme duygusu.” olarak tanımlanır. Tanımdan anlaşılacağı üzere saygı, diğer insanlara ve onların haklarına hürmet dolayısıyla onlara ölçülü, adaletli ve özenli davranmadır.

İnsanın çevresindekilere saygı duyması için öncelikle kendisine saygısı olmalıdır. Birey; annesine, babasına, kardeşine, büyüklerine, arkadaşına, öğretmenine saygı duymalıdır. Böylelikle insanlık görevini yerine getirmiş olur.

Saygı sadece insana karşı olmamalıdır. İçinde yaşadığımız doğayı korumak ve ona saygı göstermek zorundayız. Hayvanlara, bitkilere, taş, toprağa gösterdiğimiz

saygı bize daha yaşanılır bir dünya sunar. İnsanî olgulara karşı da saygılı olmak gerekir. Hastalığa saygı, düşünceye saygı, sevgiye saygı, aşka saygı, bireysel hak ve özgürlüklere saygı bu kategoride değerlendirilebilir.

Saygı insan yaşamını kolaylaştırır. İnsan ilişkilerinin sevgi ve saygı temeline dayandığı toplumlar mutlu bir yaşamın kapısını aralar. “*Saygı dolu her davranış ve her söz karşımızdakileri mutlaka bir şekilde etkileyecektir. Sözlerin en güzelini, ifadelerin en güçlüsünü, sözlerin en parlağını söylemek, davranışların en sıcakını cömertçe sergilemek, iyi bir insan ve Mevla'ya yaraşır bir kul olarak en doğal vasfımız olmalıdır. Asla unutmayalım ki saygı gösterenler, saygı görürler*” (Yaman, 2012:98).

Fatma Barbarosoğlu'nun üç öykü kitabında sağlıklı olmaya önem verme değeriyle ilgili iletilere rastlanmıştır. Tablo 25'de de görüldüğü üzere saygı değeri en çok *Gün Akşamızıdır* adlı öykü kitabında yer almıştır.

Tablo 25: Fatma Barbarosoğlu'nun Öykülerinde Saygı Değerinin Dağılımı

Sıra	Kitabın Adı	Saygı Değerinin Geçtiği Sayfaların Numaraları
1.	<i>Acı Deniz</i>	131
2.	<i>Gün Akşamsızdır</i>	105,106, 120
3.	<i>Senin Hikâyen</i>	-
4.	<i>Ahir Zaman Gülüşleri</i>	-
5.	<i>Bahçeler Sokaklar</i>	85
6.	<i>İki Kişilik Rüyalarda</i>	-

Bütün insanlar, insan olmaları hasebiyle saygıya değerdir. İnsan, karşıdakinin kendine saygı duyduğunu fark edince psikolojik olarak kendini rahat hisseder. “Ah Mine'l-ayna” da (AD) yaşadıkları yüzünden rahatsızlanan genç ailesi tarafından doktora götürülür. Doktorlar gence saygı duymak yerine sürekli onu sorguya çekerler. Bu durum aynalara küs olan gencin daha da içine kapanmasına sebep olur. Bir gün mahalleye gelen temiz yüzlü bir adamla karşılaşan genç, adamın yüzündeki ifadeden ve ona gösterdiği saygıdan etkilenir:

“Delikanlı adamın gözlerinde çok derin ve ince bir sükût buldu. Sormayan, sorgulamayan, niçin demeyen bu bakışlarda nasılsan öylesin diye insanı kendi kendisine bırakan bir dinginlik vardı” (AD, s.130).

Aile bireyleri arasındaki saygı çok önemlidir. Saygı temelinde şekillenen bir ailede, aile bireyleri birbirlerinin haklarına ve özeline hürmet gösterirler. Bu da aralarındaki bağı daha da kuvvetlendirir. “Dostluk Efektü” (GA) adlı öyküde birbirlerinin özel eşyalarına saygıdan dolayı dokunmayan karı kocanın durumu anlatılır. Akli dengesini yitiren eşinin evdeki günlüğüne saygısından dolayı bakamayan kocanın durumu şöyle anlatılır:

“Biz birbirimizin eşyalarını hiç karıştırmayız. Karım bu konuda çok titizdir. Pantolonlarımın ve gömleklerimin ceplerine bakmadan makinaya attığı için çok evrak yıkanmıştır. Buna rağmen değıştirmedı huyunu. Kendi ceplerini boşaltmayı itiyat haline getir dedi. Bu basma kapaklı defter... Bir günlük galiba. Dediğim gibi okumaya elim varmadı” (GA, s.105-106).

Büyüklere ve yaşlılara saygı göstermek kültürümüzde önemlidir. Örneğin, toplu ulaşım araçlarında yaşlılara, hastalara, kadınlara yer vermek insana saygının bir gereğıdir. “Gün Akşamsızdır”da (GA) otobüste kendisine yer veren gençlere saygı duyan ve onlara duyduğu saygıdan iltifat eden nazik yaşlı kadın gençleri mutlu eder:

“Zarif bir İstanbul hanımefendisi olarak kendisine takdim edilen yere oturmakta hiç de aceleci davranmaz, kelimelerin musikisine riayet ederek yavaş yavaş, “siz buyrun bey evladım / hanım kızım yorgunsunuz. Biz malum yorulmuyoruz, dinlenmek gençlerin hakkı” derdi.

Gençler sitemkâr bakışlarla yer verdikleri yaşlı kadından böyle nazik bir mukabele ile karşılaşınca, evvel ömürlerinin bütün iltifatlarına bir solukta sıralar, zarif bir yaşlı hanımla muhabbet etmenin bütün heyecanını taşıyarak öylece kalakalırlardı” (GA, s.120).

Makam ve mevki dolayısıyla insanlara saygı göstermek toplumumuzda teamül haline gelmiştir. Bu durum yabancıların yanında makamdaki kişiye yapmacık dahi olsa saygı göstermeyi zorunlu kılar. “Eflatun Prenses” (BS) adlı öyküde tam da bu durumu

ifade eden bir olay yaşanır. Nesteren Hanım, çalıştığı emlak bürosunun sahibi ve patronu olan Kemalettin Bey'e içinde gelmediği halde yabancıların yanında saygı gösterir. Bunun farkında olan Kemalettin Bey, işini yapan bu kadını işten çıkarmayı göze alamaz:

“Müsadenizle Sedat Bey, Kemalettin Bey geldi.” Telefonun alıcısını kapatmamaya dikkat ediyor. “Sedat Bey telefonda efendim.” Hep böyle yapardı. Başkalarının yanında saygın bir dil tuttururdu. Kemalettin Bey göklerde bulurdu kendini. Kimselerin olmadığı zamanlarda vereceği en basit talimatı bile bilmiyorum, canım isterse, belki edalarında dinler, adamı çileden çıkarırdı. Bana böyle davranma diyemezdi Kemalettin Bey.” (BS, s.85).

Sonuç olarak Barbarosoğlu'nun öykülerinde insana, insan olmasından dolayı saygı duyan kahramanlara, yaşlılara, aile fertlerine ve makamından dolayı insanlara saygı gösteren kahramanlara rastlamak mümkündür.

4.1.20. Sevgi Değeri

Farklı anlamları olan sevginin sözlük anlamı *“insanı bir şeye veya bir kimseye karşı yakın ilgi ve bağlılık göstermeye yönelten duygu”* dur(TDK, 2011:2081). Sevgi içsel dinamiklerle oluşan bir duygudur. *“Sevgi, insanları birbirine yaklaştıran ve kaynaştıran, içsel olarak bağlayan doğal, ruhsal bir eğilimdir. Kişiyi öteki insanlardan ayıran duvarları yıkan, öteki insanlarla birleştiren etkin bir güçtür. Sevgi, kişinin bütünlüğünü, bireyselliğini yitirmeden diğer insanlar ve varlıklarla birleşmesidir”* (Hökelekli, 2013:83).

İnsanların toplum halinde yaşamaları onları birbirine muhtaç kılar. Bu muhtaçlık sadece maddi alışverişlerle gerçekleşmez. İnsan çevresindeki diğer insanlarla duygusal bir bağ geliştirmek zorundadır. Böylelikle insan kendi yalnızlığından kurtulur ve diğer insanlarla eşit iletişime girer. Böylelikle birlik ve bütünlük tecrübesini yaşar.

İnsanların karşılık gözetmeden birbirlerine yardımcı olmaları sevgi değerinin bir tezahürüdür. *“Sevginin bir erdem, kalıcı bir karakter halini alması ancak karar ve yargılarımızda, eylem ve davranışlarımızda etkinlik kazanmasıyla mümkün olur. Etkin*

sevginin başta gelen özelliği vermektir. Buna göre gerçek sevgi “kendinden vermek”le başlar ve devam eder. Kişi bir başkasına kendi içinde yaşayanlardan; sevinçlerinden, üzüntülerinden, bilgisinden bir şeyler vermesi ölçüsünde karşısındakini zenginleştirir. Kendi içindeki canlılık duygusunu uyandırarak, karşısındakinin canlılığını artırır” (Hökelekli, 2013:84).

Sevgi değeri; barış, hoşgörü, uzlaşma, yardımseverlik, fedakârlık, sorumluluk, saygı, dayanışma gibi değerlerin gelişmesine kaynaklık eder. İnsan sevmediği bir kişiyi hoş görmekte, ona yardım etmekte, saygı göstermekte zorlanır. Sevgi bu değerlerin toplum hayatında etkin olmasını ve insanların tahammül sınırlarının, beraber yaşama azimlerinin artmasını sağlar.

Araştırma konusu olan öykülerde ‘aile birliğine önem verme’ değerinden sonra sevgi değeri en fazla işlenen ikinci değerdir. Fatma Barbarosoğlu’nun bütün öykü kitaplarında sevgi değeri ile ilgili iletilere rastlanmıştır. Tablo 26’de de görüldüğü üzere sevgi değeri en çok *Gün Akşamsızdır* adlı öykü kitabında yer almıştır.

Tablo 26: Fatma Barbarosoğlu’nun Öykülerinde Sevgi Değerinin Dağılımı

Sıra	Kitabın Adı	Sevgi Değerinin Geçtiği Sayfaların Numaraları
1.	<i>Acı Deniz</i>	25, 27, 33, 53
2.	<i>Gün Akşamsızdır</i>	9, 15, 17, 20, 21, 24, 32, 34, 63, 81, 83, 87, 132, 134
3.	<i>Senin Hikâyen</i>	14, 15, 57
4.	<i>Ahir Zaman Gülüşleri</i>	9, 12, 13, 31, 45, 46, 54, 64, 110, 113
5.	<i>İki Kişilik Rüyalar</i>	11, 16, 17, 80, 98

Fatma Barbarosoğlu’nun öykülerinde kitap okuma sevgisi bazen kahramanların hayatlarının anlamı haline gelir. “Çuha Renkli Çocukluğum” (GA) adlı öyküde kitapların dünyasında kendini bulan kız çocuğunun durumu, okuma sevgisini tam anlamıyla ifade eder. Küçük kız kitap okumayı çok sever. Bir masal kitabı okurken perdeyi çektiğinin farkına varmaz ve perdenin korniş üstüne düşer. Başından yaralanan küçük kıza doktor kitap okuma sınırlaması getirir:

“Okuduğum kitaplar prenses masalları.

Ben daima masallardaki dünyaya aittim.

Fakat dalgınlıkla saatlerce hiç yerimden kalkmadan tül perdenin üstüne oturmam, prenseslerin dünyasından ayırdı beni. Kafama perdenin kornişi düşmüştü. üstelik sonum hiç de yüz sene uyuyan prensesin sonuna benzemedi. Yarı baygın gittiğim doktordan, nefret ettiğim bir yasakla geri döndüm. Kitaplar mabedinin kilidini elime tutuşturdu pos bıyıklı doktor Amca.

Bu küçük hanım haftada sadece bir kitap okumalı. Yaşamaya vakti kalsın.

Onun yaşamak dediği neydi?

Oysa benim için haftada bir kitap demek, yaşamak için bir gün demektir.

Yalvar yakar semt pazarından aldırıtığım kitabı bir solukta ukur, ertesi gün hülyasız ve dünyasız kalakalırdım” (GA, s.9).

Sevgi deyince akla ilk gelen kişilerden biri de annedir. Anneler sevgi değerinin müşahhaslaştığı varlıklardır. Anne ile çocuk arasındaki sevgi bağı her ikisinin dünyalarının temelini oluşturur. “Sevilmek İçin Randevu Alan Çocuk” (GA) adlı öyküde annesi çalışan çocuğun akşam eve gelen annesinden sevgi talebi dramatik bir şekilde anlatılır:

Neden sonra ışıklar geldi. Kadın çocuğun hiç konuşmadığını akıl etti birden. Kanepeye koştı. Küçük dizlerini karnına doğru çekerek uykuya dalmıştı.

“Masanın üzerindeki dosyalara baktı iğrenerek. Dindirilemez bir pişmanlık doldurdu içini. Uyandırmaktan korka korka küçük altına bir öpücük kondurdu. Çocuk sanki bu öpücüğü bekliyormuşçasına “işin bitince beni severmisin anne?” dedi.

Kadın sevilmek için randevu alan çocuğuna bakarak sabaha kadar ağladı” (GA, s.21).

“Dostlukların Son Kullanma Tarihi”nde (İKR) çocuğu olmayan Çiğdem, Hasan’ı evlat edinir. Hasan’a duyduğu anne sevgisi ona mutluluğun kapısını açar:

“Hasanlı günler Çiğdem için o kadar güzel ve o kadar muhteşemdi ki çocuğa yeni bir şey öğretmekten, yeni bir şey almaktan, en önemlisi onun çocuk sıcaklığını teninde ve kalbinde duymaktan o kadar mutlu idi ki! Serra'nın Sibiryaya kalbini, Serra'nın çocuklarının Hasan'a karşı çingiraklı yılan bakışlarını görmedi. Herkese sonu gelmeyecek bir alışma süresi vermişti sanki” (İKR, s.21).

Fatma Barbarosoğlu'nun öykülerinde kız çocukları hep ayrıcalıklı olurlar. Kız çocukları erkek çocuklarından daha çok sevilir ve el üstünde tutulurlar. “Kim Kimdir” (SH) adlı öyküde kız çocuğu olmayan Dr. Hilmi kız çocuklarını çok sevmektedir:

“Hilmi Amca kız çocuklarını ne çok severdi. Verdiğim cevabı çok beğendiği için olsa gerek her seferinde sorardı:

-Sen ne olacaksın bakayım?

Her defasında aynı yağcılıkla cevaplardım:

-Sizin kadar iyi bir doktor” (SH, s.14).

Yine aynı öyküde kızı Amerika'da olan Süleyman Amca kız çocuklarına karşı sevgi doludur. Gördüğü her kızı kendi kızı Ayşe gibi sever ve onlara para verir:

“Büyükbabamın müdürü Süleyman Amca sorardı:

-Büyüyünce ne olacaksın? Diye.

O zaman koşa koşa onun kucığına oturur,

-Ayşe Ablam kadar iyi bir mimar olacağım, derdim.

Ayşe Abla Amerika'da. Benim bu sözümle Süleyman Amca kızına kavuşmuş gibi olur, kâğıt parayı yavaşça avucumun içine sıkıştırıverirdi” (SH, s.14-15).

Öykülerde sevgisi önemli bir yer tutar. Örneğin “Plan” adlı öyküde Haldun Bey'in oğlu Ömer olan düşkünlüğü hizmetçi kızın ağzından şöyle anlatılır:

“Haldun Beyin Ömer'e olağanüstü düşkünlüğü vardır. Hele hanımının ölümünden sonra oğluna bağlılığı korkulacak gibi bir şeydi. Bir dönem yatılı kaldığım için özel hayatlarını çok iyi bilirim. Haldun Bey için Ömer tutku gibi bir şeydi. Zavallı

Ömer babasının bu kadar üstüne titremesinden hiç şımarmaz, küçük adam gibi davranırdı” (AZG, s.113).

Fatma Barbarosoğlu'nun öykülerinde kadın erkek ilişkileri daima meşru ve toplumca kabul gören standartlarda gerçekleşir. Gayrı meşru, evlilik dışı ilişkilere az rastlanır. Birbirini seven kahramanlar genel itibariyle temiz duygularla sever. Kadınlar erkeklere oranla daha sadık ve sevecendir. Eşler arasındaki sevgi kahramanlar vasıtasıyla idealize edilir. “O Yaz” (İKR) adlı öyküde Nuri Bey ve Sabahat Hanım'ın sevgisi buna örnektir. İlerleyen yaşlarına rağmen aralarındaki sevgi tazeliğini korumaktadır:

“Nuri Bey Amca, Sabahat Hanım'ın “Nurim” diyen sesini duyduktan sonra terlikleri giymeye çalışırken kaybedeceği vakti göze alamazdı. Bedenini ve belki de bedenine sığmakta zorlanan sevdasını, güvercin adımlarla üçüncü kata taşımaya uğraşırdı” (İKR, s.11).

Sevgi sürekli yenilenmesi tazelenmesi gereken bir değerdir. Onu karşıdakiyle paylaşmalı ve oluşan olumsuzluklar giderilmelidir. “Tamir Görmemiş Aşk” (GA) adlı öyküde sınıf arkadaşı Özhan ile evlenen Nurgül zamanla sevgilerinin yıpranmasına üzülür. Kendini şiire veren Özhan, Nurgül'den gittikçe uzaklaşır ve teselliye başka yerlerde aramaya başlar. Bu durum Nurgül'ü rahatsız eder:

“Sevgi gösterilebilir bir şey midir? İtina ile sergilenen... Sergilendikçe onarılmalı belki. Şair haklı, aşklarda tamir istiyor” (GA, s.83).

Yine aynı öyküde Özhan'a duyduğu sevgi nedeniyle ailesinden kopan Nurgül, Özhan'ın ihanetiyle karşılaşır. Nurgül, Özhan'a duyduğu sevginin bedelini ödediğini düşünür:

“Bu, artık güzel değilsin demek midir? Seni sevmiyorum demek... Oysa bedelini ödediği tek şey sevgidir. Pahalı bir sevgi. “Kaç kadına böyle bir sevgi nasip olmuştur” dedirten” (GA, s.88).

“Aşk Nedir” adlı öyküde “aşk” kavramı bir öğrencinin Türkçe dersinde yazdığı kompozisyon vasıtasıyla sorgulanır. Buna göre aşk:

“Aşk, dünyanın en iyi lokantasında aşçı olup en güzel yemekleri yaparken, karının yaptığı o kötü yemekleri koşarak yemeğe gelmektir” (AZG, s64).

Moda ve kitle iletişim araçlarının insan zihninde oluşturduğu tahribat kadın erkek ilişkilerinde de dönüşüme sebep olmuştur. Kadın ve erkek arasındaki sevgi yapmacık ve reel olmayan bir zeminde oluşmaya başlamıştır. Bu durum sevgiden uzak ancak sevgi adını taşıyan tuhaf bir hal almıştır. “Çay Bahçesi”nde (AZG) genç kızların ve erkelerin zihinlerinde oluşan bulanık sevgi şöyle ifade edilir:

“Aşkların da modası var şimdi. Aşık olunacak erkeklerin kimliği ve kişiliği, gazete sayfalarından kağıt bebeklerin birlikte oldukları adamlar olarak dökülüyor genç kızların zihinlerinde:” Bir erkeğin en önemli özelliği beni güldürebilmesi.” Kağıt bebeklerin ağzından çıkmış bu cümle kız tavlama isteyen delikanlıların, aşık olmayı bekleyen genç kızların kılavuz cümlesi. Bir taraf sevgiyi hak etmek için onu sonuna kadar eğlendirmeyi deneyecek, öbür taraf gülmek için pusuda hazır bekleyecek. Çünkü kendini güldüren birini bulamazsa sevmeye layık birini bulamamış olmanın yalnızlığına düşülecek” (AZG, s. 45-46).

Öykülerde ince bir ironi ile bu yapmacık sevgiler eleştirilir:

“Sarı saçlı pembe gözlüklü kız ile saçları jöleli delikanlı kalıyor deniz kenarında. Kız “Hep merak ederdim” diyor. “Türk filmlerinde yağmur sahneleri nasıl çekilir diye. Bir kova su. Foş. Ben Filiz Akın olayım, sen Ediz Hun.”

“Oh Nalan! Sevgilim, seni ebediyyen seveceğim. Sevgim öyesine büyük ki bak denizin dalgaları bana şahit olmak için nasıl üstümüze geliyor” Adam kızın çok beğeneceğini düşündüğü bu ifadeden sonra itirazla karşılaşınca şaşırıyor. “Hayır, Ediz Hun öyle demez bir kere. Ah Nalân nüşüteceksin. Sana ceketimi vereyim” der.

“Laf, onun ceketini de ıslak. Ne yapacaksın ıslak ceketini.”

Pembe gözlüklü kız kahkahayı basıyor. “Fazla havaya girdin, senin ceketin yok ki!” (AZG, s.54).

Eleştiri konusu olan ve televizyon kültüründen etkilenen sevgiye karşılık eski dönemlerin tensel hazdan uzak sevgisi övgüyle anlatılır. “İncir Ağaçlarının Gölgesi” (AZG) adlı öyküde Tülay ile Fahri arsındaki sevgi buna örnektir:

“Kaç defa Tülay Abla’yı mektubunu incirin gövdesine yerleştirirken gördüm. Ve kaç defa Fahri Abi’nin o gittikten beş dakika sonra incirin gövdesinde sigara içtiğini. İncir ağaçları kesildikten sonra haberleşme yolu bulamadıkları için bakkaldaki karşılaşmaları aşklarının ifşası oldu. Bir eski zaman aşkıydı onlarınki. Birbirlerinin sesini bile hep başkalarıyla konuşurken duymuşlardı” (AZG, s. 12-13).

Gerçek sevgiyi tadan insan hayatta mutlu olmayı başarır. Karşılıklı sevgi insan hayatına anlam katar. Sevgilinin ölümü ise hayatı çekilmez kılar. “O Yaz” (İKR) adlı öyküde kocası Nuri Bey’i kaybeden Sabahat Hanım hayata küser:

“Güzelliğin; seni gösterecek aynalar varsa, güzellik olduğunu o yaz öğrendim. Güzellik kendiliğinden bir şey değildi. Sen biri için güzeldin, seni güzel yapan birinin bakışlarıydı. Çok sevilmiş kadınlar güzeldi yalnız. O yaz, Greta Garbo’ya benzeyen Sabahat Hanım yalnız kocasını kaybetmedi. Güzelliğinin yeryüzündeki konumunu da kaybetti. İstese birisiyle evlenebilirdi. Evlenmek isteyenler çıkmıştı üstelik. Ama o değil evlenmek, güzel olmaktan bile vazgeçti. Sabahat Hanım’ın hikâyesinde ben, kocası kara toprağa karışan kadının güzellikten nasıl istifa ettiğinin hikayesini gördüm” (İKR, s. 16-17).

Öykülerde beşeri aşktan hareketle ilahi aşka ulaşan çiftlerin yaşadıkları da anlatılır. “Şiirleri Şehirleri Dolduran Kadın” (GA) adlı öyküde ikisi de şair olan karı koca zamanla birbirlerine duydukları sevginin boyut değiştirdiğinin farkına varırlar:

“ Adamın adı anıldıkça anılmış.

Ayarını kaybetmiş, adı en çok bilinen adam.

Ayarını kaybettikçe eve-barka sığamaz olmuş.

Evine sığmayan adı sokaklara, meydanlara taşıtıkça ben diyormuş. Ben ben. Daima ben. Her yerde ve her şeyde ben.

Adan benleştikçe adam olmaktan çıkmış.

Adam olmaktan çıktıkça daha bir şöhret bulmuş.

Artık hiç kimse şiirden, mısradan yana konuşmaz olmuş.

Adamın ben'i bütün şiirlerin yerini tutmuş.

Şöhretin harfleri, şiirlerin harfleriyle kaynaşamadıkça adamla kadının kelimeleri küsmüş birbirine.

Biz artık biz değiliz demiş hayatın kıyısındaki kadın.

Tabi demiş adam. Her hayat bir kişiliktir.

Çünkü mezarlar bir kişiliktir” (GA, s.134).

“Sözün Bittiği Yer”de (AD) Sühendan, içindeki buhranlardan kurtulmak için arkadaşı Elif’in dergâhına gider. Ancak aradığı o manevi aşkı bulamaz. Sühendan’ın ulaşmaya çalıştığı aşk şöyle ifade edilir:

“ Bu kadınların hepsi “aşk” ı tattı mı? İnsani aşkın başladığı, sevenin kendisini sevilene benzetmeye uğraştığı o “an”a ulaştılar mı? Ulaşamadıysa eğer gelincik tarlalarının ürperişinde nereden nereye bu yol alış. Kendimi onun sevdiği her şeyi sevmeye çalışarak benzetebileceğim birisi var mı” (AD, s.27)?

Doğa sevgisi araştırma konusu olan öykülerde rastlanılan iletilerdendir. “İmajatör’ün Evinde” (GA) Mıgırdıç Usta, apartman dairesine taşınmak isteyen evlatlarına rağmen doğaya duyduğu sevgiden dolayı taşınmayı reddeder:

“Madamını severdi Mıgırdıç Usta. Severdi sevmesine ama, O’nun çocuklarıyla bir olup Şişli’deki apartman katına gitmek isteğini affedemezdi. Mutsuzluğa kapıldığı zamanlar, “Boş ver be Nuri Hoca, Tanrı bir alır bin verir. N’oldu gittiysen kuru apartman katına. Has evladım (bahçesi için böyle derdi) emin ellere teslim. Belki ben bile bu kadar iyi bakamazdım bu bahçeye” (GA, s.34).

Sevgi insan hayatının her alanında mevcuttur. “Hep Böyle” (AZG) adlı öyküde Taşlıdere Köyü’ndeki Necmi öğretmenin öğrencilere duyduğu sevgi ve öğrencilerin bu sevgiye karşılık vermeleri şöyle ifade edilir:

“Gökyüzüne bakıyor Necmi öğretmen:

“gökyüzü ve çocuklar her yerde aynı.”

Necmi öğretmenin etrafında çocuklar. Davar gütmekten yeni dönmüş; sabah ayazının, öğlen sıcağının yüzlerinde bıraktığı izlerle, yanaklarına kırmızı domatesler oturtmuş palyaço gibi duran çocuklar uçsuz bucaksız boşluğun içinde Necmi öğretmenin gölgesine sığıyor” (AZG, s.31).

İnsanın işini sevmesi ve severek yapması önemlidir. İş sevgisi “Kaybolan Kadın” (GA) adlı öyküde temizlikçi kadın figürüyle işlenir. İşine adeta âşık olan temizlikçi kadın işini zevkle yapar.

“Akşam oldu, eve geldim. Evin kokusu, havası baştan aşağı değişmiş. Bütün o sararmış danteller yıkanıp, ütülenip kolalanmış” (GA, s.63).

Sonuç olarak, sevgi değeri Fatma Barbarosoğlu’nun öykülerinde aile birliğine önem verme değerinden sonra en fazla işlenen değerdir. Okuma sevgisi, anne-baba sevgisi, doğa sevgisi, çocuk sevgisi, meslek sevgisi, evliler ve sevgililer arasındaki sevgi öykülerde sıkça işlenmiştir.

4.1.21. Sorumluluk Değeri

İnsan, varoluşundan itibaren görev ve sorumluluklarıyla yaşamak zorundadır. Bu zorunluluğun temel kaynağı insanın düşünme yetisi ve sosyal bir varlık olmasındandır. Sorumluluk *“kişinin kendi davranışlarını veya kendi yetki alanına giren herhangi bir olayın sonuçlarını üstlenmesi, sorum, mesuliyet”* (TDK, 2011:2142) olarak tanımlanır. Yaşamımız boyunca sahip olduğumuz her şeyin bir bedeli ve sorumluluğu vardır. Kişi yaptıklarının karşılığını almak durumundadır.

İnsanın almak durumunda olduğu ilk ve en önemli sorumluluk, kendi yaşamı, sağlığı, başarısı ve istikbali için emek harcamak, bunun için gerekli donanımı edinmektir. Örneğin başarı için eğitime devam etmeli ve kendini geliştirmelidir. Kişi, kendi yaşamının sorumluluğunu aldığı anda mutluluğu da elde eder.

Bireyin sorumluluğu kendi yaşamıyla sınırlı değildir. Toplumun bir üyesi olan birey, toplumda da maddi ve manevi sorumluluklar yüklenmek zorundadır. Çünkü insanlar her alanda ve ortamda, birlikte yaşadığı kişilere, toplumlara, sahip olduğu değerlere karşı sorumludur.

Sorumluluk duygusunun çocuğa ilk hissettirildiği yer ailedir. Aile çocuğun, özgüven duygusunu geliştirmek için ona sorumluluk değerini öğretmelidir. Çocuk yaptığı davranışın mesuliyetini üstlenerek, ileriki yaşamında mücadele duygusu kazanır. Ailede verilen sorumluluk değeri okulda geliştirilmelidir.

Sorumluluk, değerler eğitimi kapsamında MEB tarafından öğretim programlarına doğrudan konularak okullarda öğretilmeye çalışılan bir değerdir.

Fatma Barbarosoğlu'nun dört öykü kitabında sağlıklı olmaya önem verme değeriyle ilgili iletilere rastlanmıştır. Tablo 27'de de görüldüğü üzere sorumluluk değeri en çok *Ahir Zaman Gülüşleri* adlı öykü kitabında yer almıştır.

Tablo 27: Fatma Barbarosoğlu'nun Öykülerinde Sorumluluk Değerinin Dağılımı

Sıra	Kitabın Adı	Sorumluluk Değerinin Geçtiği Sayfaların Numaraları
1.	<i>Acı Deniz</i>	83
2.	<i>Gün Akşamsızdır</i>	25
3.	<i>Senin Hikâyen</i>	59, 60, 105
4.	<i>Ahir Zaman Gülüşleri</i>	31, 82, 83, 90
5.	<i>Bahçeler Sokaklar</i>	-
6.	<i>İki Kişilik Rüyalar</i>	-

Birey öncelikle kendi sorumluluklarını yerine getirmelidir. Bir baba öncelikle babalıkla ilgili, bir anne öncelikle annelikle ilgili sorumluluklarını yerine getirmelidir. "Sefer"de (SH) aile reisi olan Selim, ailenin maddi ihtiyaçlarını karşılama sorumluluğunu yerine getirmez. Müzeyyen Hanım evde oturan kocası Selim'i uyarmasına rağmen, Selim çalışmayı reddeder. Babadan kalanlar bitince evin, okul

çağında olan büyük oğlu çalışmaya başlar. Bayram dolayısıyla eve gelen misafirler bu durumu eleştirmek için Müzeyyen Hanım'la şöyle bir diyalog gelişir:

“Müzeyyen merak etmesi için lafı kaç süslü, muammalı kılıfa sokacaklar. “Çocuklar büyüdükçe dertleri de büyüyor” deyip, hangi kursa, hangi klübe yazdırdıklarını söyleyip, şöyle bir başlarını havaya kaldıracaklar. “Çocuklarımıza karşı sorumluluklarımız var değil mi ama?” deyip yüzme havuzlarına nasıl kayıt yaptırdıklarından bahsetmeye kalkacaklar. Sonra “Sizin çocukların üçü de çalışıyordu değil mi?” diyecekler. Kim bilir kaçınıcı defa “Hayır İbrahim çalışmıyor. O daha çok küçük, henüz on üç yaşında” diyecekken susacak Müzeyyen. Onların tatmin olmamış övünçlerinin içinde meclise dikilmiş taş katılığında susacak” (SH, s.105).

Emanet ile sorumluluk değeri arasında doğrudan bir ilişki vardır. Kişi kendisine emanet edilen şeylere sorumluluk duygusuyla sahip çıkmalı ve onu korumalıdır. “Tasvir” (AZG) adlı öyküde güzel bir bahçesi olan Aziz Bey bahçesini komşusu olan kadına emanet etmiştir. Kadım sorumluluk duygusuyla bahçeye gözü gibi bakar:

“Ne hızlı kadın. Mankenler bile bu kadar hızlı kostüm değiştiremiyordur. “Efendim merhaba. Camdan selamsız sabahsız daldım konuşmaya, kusura bakmayın. Aziz bey bana emanet etti bahçesini. Çocuklar giriyor. Korumak lazım” (AZG, s.82).

“Kapanmayan Yaralar Antolojisi”nde (SH) Nihan öğretmenin ölen nişanlısı Cenân'ın arkadaşı, elindeki emanet için Nihan'a ulaşmaya çalışır. Cenân ölmeden önce arkadaşına bir paket bırakır. Cenân gemi kazasında öldükten sonra, arkadaşı sorumluluk duygusuyla elindeki paketi Cenân'ın nişanlısı Nihan öğretmene ulaştırmaya çalışır:

“Ben Cenân Bey'in arkadaşıyım. Sefere çıkmadan önce bırakmış olduğu bir paket vardı. Bana verilen adresin doğruluğundan emin olmadığım için size bu satırları yazıyorum. Paketi gönderebileceğim bir adres bildirirseniz memnum olurum” (SH, s.59-60).

Birey birlikte yaşadığı insanlara karşı sorumluluklarını yerine getirmelidir. Böylelikle daha adil ve yaşanabilir bir ortamın oluşmasına katkıda bulunur. Örneğin, “Yaşayamadığımız Dünya”da (AZG) iki arkadaşıyla aynı evi paylaşan üniversite öğrencisi Ferda, kendini anlamk için inzivaya çekilir. Günlerce kimseye görünmez

kimseyle konuşmaz. Ferda, sorumluluk duygusuyla yemek ve bulaşık sırası kendine gelince arkadaşlarının evde olmadığı bir zamanda görevlerini yerine getirir. Bu durumu arkadaşları hayretle karşılar:

“Bir münzevi yaprak sarmazdı asla. Yemek ve alışveriş sırasının kendinde olduğunu hatırlayacak kadar mesuliyet sahibi olduğuna mı yoracaktı bu sarmaları?” (AZG, s.90)

İnsan yaşadığı toplumun sorunlarını çözme sorumluluğu altındadır. Bu sorumluluk sosyal bir varlık olan insanın çevresiyle kayıtsız kalmamasından kaynaklanır. “Hep Böyle” de (AZG) Ardahan’ın Taşlıdere Köyü’nde öğretmenlik yapan Necmi köyün sorunlarını çözmek için elinden geleni yapar. Köydeki su sorunu, fakirlik, sağlıksız koşullar Necmi öğretmenin yakındıklarıdır. Necmi öğretmen bu sorunları çözme sorumluluğunun herkese ait olduğunu söyler. Gitmek isteyen program çekim ekibine *“Herkes giderse sorunlar kalır”* (AZG, s.31) diyerek sorumluluk değerini hatırlatır.

Demokratikleşmeyle birlikte sivil toplum örgütlenmeleri artmıştır. Özellikle ortak düşünceleri paylaşan insanlar dernekler kurarak faaliyetlerini sürdürürler. Herhangi bir derneğe üye olanlar derneğin belirlediği sorumlulukları yerine getirmelidir. Örneğin, “Swan Sevenler Derneği” (GA) adlı öyküde “Swan” marka araba tutkunları bir araya gelerek dernek kurmuşlardır. Bu derneğe üye olanlar sadakat yemini ederler. Sadakat yemini edenlerin sorumlulukları şöyle ifade edilir:

“Bir Swan asla bakımsız bir şekilde trafiğe çıkmayacağı gibi, şüphesiz sahibi de daima bakımlı olacaktır. Mesela Swanlar asla şoförlere bırakılmaz. Çünkü o, sahibi ile bütünleşmek üzere dizayn edilmiştir” (GA, s.25).

4.1.22. Temiz Olma Değeri

Eğitimin temel amaçlarından biri de insan yaşamını kolaylaştıran davranışların öğretilmesidir. Temizlik, sosyal bir varlık olan insan için önemli bir kavramdır. Temizliğin öneminin çocuklara küçükken kavratılması gerekir. Temizlik ile ilgili ilk eğitim alanı ailedir. Aile, çocuğun ev ortamında ve çevrede temizliğe riayet etmesini

sağlayacak kurallar öğretmelidir. Temiz olmanın önemini ve gerekliliğini kavrayan bir çocuk ileriki yaşamında buna göre hareket eder.

Yaşadığımız dünya, bütün insanlığa yetecek kadar büyük ve verimlidir. Önemli olan dünyadaki mevcut kaynakları israf etmeden, kirlletmeden verimli kullanmaktır. Dolayısıyla toplumlar, aileler, eğitim kurumları doğanın korunması için gerekli tedbirler almalıdır.

Temiz olmak için, güzel bir çevrede yaşamak yeterli değildir. Her birey kendi kişisel temizliğine önem vermelidir. İnsan bedensel temizlik yanında giydiklerini ve kullandığı eşyaları da temiz tutmalıdır. Özellikle çocuklara kişisel temizliğin önemi kavratılmalıdır. Küçük yaşlarda bu eğitimi alan birey, zamanla bunu alışkanlık haline getirir.

Fatma Barbarosoğlu'nun dört öykü kitabında temiz olma değeriyle ilgili iletilere rastlanmıştır. Tablo 28'de de görüldüğü üzere *temiz olma* değeri en çok *İki Kişilik Rüyalar* adlı öykü kitabında yer almıştır.

Tablo 28: Fatma Barbarosoğlu'nun Öykülerinde Temiz Olma Değerinin Dağılımı

Sıra	Kitabın Adı	Temiz Olma Değerinin Geçtiği Sayfaların Numaraları
1.	<i>Acı Deniz</i>	-
2.	<i>Gün Akşamsızdır</i>	62
3.	<i>Senin Hikâyen</i>	27, 100, 101
4.	<i>Ahir Zaman Gülüşleri</i>	23, 25, 26, 36
5.	<i>Bahçeler Sokaklar</i>	-
6.	<i>İki Kişilik Rüyalar</i>	15, 16, 20, 22, 26, 68

Barbarosoğlu'nun öykülerinde çevre temizliği önemli yer tutar. "Hep Böyle" adlı öyküde Çağlayık köyüne program çekimi için giden çekim ekibi köyün yollarının bakımsız ve kirliliğini eleştirirler. Köyün çevresinin temiz olmayan bu durumu en çok da kadınları etkiler:

“Ne çok toz vardı. Ekiple birbirimizi görmekte güçlük çektik. Kirlendiğimizi hissettikçe gökyüzüne baktık. Gökyüzü insanı yıkar mı? İstanbul’un dilencileri bizim yanımızda şov yıldızları gibi kalırdı muhakkak. Bunca tozu kadınların iki saatlik yoldan omuzlarında ya da eşeklerle getirdikleri suyla temizlemeye çalıştıklarını bilmek, tozdan şikayet etmeyi küstah bir lüks müptelalığına dönüştürüyor” (AZG, s.25-26).

Yeryüzünde doğayı kirleten tek varlık insandır. İnsan doğayı kirletme işini sistematik bir hale de dönüştürür. Sanayinin gelişmesiyle birlikte, durmadan çalışan fabrikalar doğanın en büyük düşmanlarıdır. “O Yaz” adlı öyküde çevreyi kirleten fabrika atıklarının çocuklar için oluşturduğu tehlike şöyle anlatılır:

“Çingene çocuklardan aldığımız boy boy demirlerimiz, Ar-yıldız marka çatal kaşıklarımızla içi sıkılan beş çocuk olarak dolanıyorduk. “Hadi tül toplayalım” dedi Serdar. Sancak Tül, kirli sularını kara bir nehir gibi Beşyol’un ortasına salıveriyordu. Kara bir dere gibi akan fabrikanın atık sularının içinden tülleri görüp bir değnek yardımıyla dışarı çıkartıyorduk. Kömürlükte bir evin camına yetecek kadar tül biriktirmiştik ama suyun içinden bir parça bulmak, seninki daha büyük, benimki daha büyük kavgası yapmak zevkli geliyordu. Bu defa öyle olmadı. Kara suyun içindeki kararmış tül parçasını alayım derken ayağım kaydı... herkes korktu. Seni kurtaracağız diye bağırtıyorlardı. Oysa ben o an kurtulmayı değil kurtulmamayı istiyordum. Saçlarım bile fabrikanın pis-kara sularından nasibini almıştı. Kirpiklerim birbirine yapıştıyordu. Her tarafımdan iğrenç kokular geliyordu. Kurtulup ne olacaktı! Kurtaramıyordum onlar da zaten” (İKR, s. 15-16).

Ev temizliği özellikle kadınlar için ayrı bir önem arz eder. “Sefer”de (SH) Müzeyyen Hanım, temizlik konusunda eşi gibi hassas davranır ve temizlikten ödün vermez:

“Oysa Selim tozlu mekânlara dayanamazdı. Her gün toz almaya kalksa da Müzeyyenli günler gibi pırıl pırıl olmuyordu hiçbir şey. Evimiz temiz olsa bile diyemiyordu. Eskiden o çok paralar kazandığı ve sofraya en az on kişi ile oturulduğu günlerde “Evimiz pırıl pırıl Müzeyyen” derdi. O zaman Müzeyyen evin kirlendiğini anlardı. Kocasının kendisine kibarca temizliği hatırlattığını... Anlardı. Sanki kocası

tozlanmış vitrinleri, sehpaları henüz görmemiş de; o görmeden yavaşça her şeyi temizlermiş gibi avucunun içine toz bezine sıkıştırıp dolaşırdı.

Yavaşça hiç kimseyi rahatsız etmeden derleyip toparlardı evi.” Dört çocuğun döküntüsünü toparlamak bile kolay değil Müzeyyen” derdi komşuları. “Senin dibin köşen pırıl pırıl. Bal dök yala şu tahtalardan.” Su gibi pırıl pırıl gelirdi her şey. Her şey su gibi. Akıp giden” (SH, s. 101).

“Kaybolan Kadın” (GA) adlı öyküde evlere temizliğe giden kadın, bütün evleri kendi evleri gibi görür ve temizler. Kadının bu temizlik aşkını ev sahibi şöyle anlatır:

“Akşam oldu, eve geldim. Evin kokusu, havası baştan aşağı değişmiş. Bütün o sararmış danteller yıkanıp, ütülenip kolalanmış” (GA, s.62).

“Kayınvalide Hikâyeleri”nde (AZG) eşi ile beraber kısa bir süre kalacakları misafirhanenin temizliğinden memnun olmayan Ayşe, temiz bir ev özlemi yaşar:

“Üç aylığına ev tutmaya gerek yoktu. Misafirhanede kalacaktık. “Konforlu bir yer” diye tanıtıldılar bana. Ayakkabılarla gezilen yerlerin konforuna sahip olacağıma, boş bir evin temizliğine sahip olmayı tercih ederim” (AZG, s.36).

Kadınlar için bahar temizliği bir gelenek halini almıştır. Bahar temizliğinin doğru olmadığını düşünenler gibi doğru olduğunu düşünenler de vardır. Barbarosoğlu, bir kadın duyarlılığıyla “Bahar Temizliği” (İKR) adlı öyküde bu durumu şöyle anlatır:

“Bizim Mahmure’yi tanıyor dedim, ya bütün Mahmureler birbirinin aynı. Çünkü bizim Mahmure, gelin geldiği Naciye Hanımların bahar temizliğini yadırgadığını her fırsatta dile getirirdi. “Biz bahar temizliği bilmeyiz” diye başladığında iyi şeyler söyleyeceğini sananlar fena halde yanılırdı. Mahmure gözlerini süzüm süzüm süzerek, “Halamın evinde her dakika, dibe köşeye bal döküp yalayabilirsiniz” derdi. “Elimiz her zaman evin üstündedir. Hiç kirletmeyiz ki bahar temizliği yapalım. Ama bu taraf...” ,bu taraf dediği kayınvalidesi midir, yoksa Anadolu yakasından gelin geldiği Florya mıdır bilinmez, “Bütün kış küllenip sonra derisini soymaya kalkıyor.” (Ayaklarını halının içine gömmeye çalışıyor. Ayaklarını saklamaya çalışıyor. Niye bu çocuk! İnsana ayakları yük gelir mi?)

Bahar temizliğine daima en erken kalkışanlardan olan Nesibe Hatun – kendisine hanım denilmesini istemez adının arkasına takılan hatun unvaniyla, soyunu ta Mevlana'ya kadar dayandığına inanırdı- Mahmure'nin kimseleri beğenmez adlarına dudak büküp, "A evladım" derdi, " Kainat şaha kalkıyor. Kim kış haliyle kalıyor ki biz kalalım? Bak kurda kuşa. Börtü böceğe. Herkes kendince şöyle bir silkelenip eşeleniyor." Sonra alayı bastırırdı. "Halanın evinde elinizde fırça dolaşiyor değildiniz ya!" (Ayaklarını nihayet unuttu çocuk. Burada olduğunu unuttu. Sakinleşti.)" (İKR, s.21-22).

"Bahar Temizliği" (İKR) adlı öyküde baharın gelmesiyle birlikte temizliğe başlayan kadınlar arasındaki komşu dayanışması şöyle anlatılır:

"Bahar temizliği" diyor, evin bütün ahalisinin eline bir fırça vermiş olan hamarat komşu. Çoluk çocuk herkes boyuyor. Duvardan önce kendini ama. Bahar temizliği yapılan eve, öteki hanelerden "Komşuda pişip nasibe düşen" yiyecekler gelecektir öğlene doğru. "Senin için çoktur dedim" diyerek mahçup bir edada uzatılacaktır. Kiminde bir tabak kuru fasulye, kiminden acısı bol bir tarhana çorbası. Arabacının hanımından ille de yaprak sarması. Arabacı Hüseyin Efendi titiz adam. Konu komşu karısına akıl verip "A, yazık valla! Her gün sarma mı olur?" dedikçe "Sarma olsun da kavga olmasın" der Seher Yenge" (İKR, s.20).

Bayram temizliği kadınlar arasında en az bahar temizliği kadar önemlidir. Bayramda eve gelecek misafirleri temiz bir ev ortamında karşılamak gerekir. "Sefer" (SH) de Müzeyyen Hanım ve diğer kadınların bayram temizliği telaşı dikkate değerdir:

"Pencerelerdeki kadınlar içeri koştu. Tatlı yapmaya başlayacaklar şimdi. Kırk defa alınmış tozlar yeni baştan alınacak. Yarın bayram. Bayram tozlu evlere gelmez miydi? Her şey tozlu. Her yer. Kafasının içindeki hatıralar bile tozlu" (SH, s.100-101).

Ev ve çevre temizliğinin yanında kişisel temizlik de öykülerde yer almıştır. "Dazlak" (İKR)'da kişisel temizliğe önem veren Seher çevresi tarafından takdir edilir.

"Annelerin idealindeki küçük kız. Üstü başı temiz. Daima ölçülü Seher" (İKR, s.68).

İnsan maddi temizliğe ihtiyaç duyduğu kadar manevi temizliğe de ihtiyat duyar. “Bahar Temizliği” (İKR) adlı öyküde manevi temizliğin gerekliliği ve önemi Safiye Anne’nin söylemi ile anlatılır:

“İşte o zaman Safiye Anne biraz kızacak. “Eliniz duvarlara değdi, duvar kirlendi. Temizlediniz. Sildiniz. Süpürdünüz. Yetmedi, boya yaptınız. Tahtalarınızı arapsabunlarıyla ovdunuz. Oh mis gibi. Temizlik güzel. Temizlik imanın yarısı. Yahu siz temizliği sadece duvar- baca temizliği mi sandınız? Duvarlara gelip eğleşen, eğleştikçe sahibini temiz olmaya çağıran bahar sizin içinize hiç mi bir şey demez? Eliniz, diliniz, gözünüz sizin olmayana değdi. Ne yapacaksınız? Estağfirullah... Estağfirullah” (İKR, s.26).

Sonuç olarak Barbarosoğlu’nun öykülerinde çevre temizliği, ev temizliği ve kişisel temizlik ile ilgili iletilere rastlanmıştır. İnsanın maddi temizlik yanın da manevi temizliğe ihtiyacı olduğu dile getirilmiştir. Fabrikaların çevre üzerindeki tahribatı ile özellikle fabrika atıklarının çocuklar açısından sağlık yönünden ciddi tehdit olduğu öykülerde dile getirilmiştir.

4.1.23. Vatanseverlik Değeri

Vatanseverlik “vatanının sevme ve vatani için her türlü özveride bulunma duygusu” (Yıldız, 2003:419) olarak tanımlanır. Fransız ihtilâli ile birlikte ulus devletlerin ortaya çıkması vatanseverlik kavramını da gündeme getirmiştir. Ulus devletlerde vatanseverlik milliyetçilikle ilişkilendirilmiş ve onunla bir tutulmaya başlanmıştır. Böylelikle halkın ve milletin çıkarları uğruna yapılan bütün faaliyetlere katılma vatanseverlik olacaktır (Yıldız, 2003).

Modern ulus devlet yapılanmasında toplumu birleştirecek, halkı ortak amaç uğrunda çalışmaya sevk eden birleştirici kavram vatanseverliktir. Vatanseverliğin bu birleştirici etkisi, kavramın siyasi alan başta olmak üzere her alanda kullanılmasını sağlamıştır. Dolayısıyla toplumun fertleri siyasi, sosyal, ekonomik ve benzeri alanlarda ülkenin çıkarlarını ve bekasını düşünerek hareket etmelidir. Bu yönüyle vatanseverlik

değeri bütünleştiricidir. Okullarda bu bütünleştirici değerin verilmesi, toplumda birliktelik ruhunun gelişmesini sağlar.

Fatma Barbarosoğlu'nun öykülerinde vatanseverlik değeri az işlenen bir değerdir. İki öykü kitabında vatanseverlik değeriyle ilgili iletilere rastlanmıştır. Tablo 29' da görüldüğü üzere vatanseverlik değeri en çok *Acı Deniz* adlı öykü kitabında yer almıştır.

Tablo 29: Fatma Barbarosoğlu'nun Öykülerinde Vatanseverlik Değerinin Dağılımı

Sıra	Kitabın Adı	Vatanseverlik Değerinin Geçtiği Sayfaların Numaraları
1.	<i>Acı Deniz</i>	119, 123, 124
2.	<i>Gün Akşamsızdır</i>	70
3.	<i>Senin Hikâyen</i>	-
4.	<i>Ahir Zaman Gülüşleri</i>	-
5.	<i>Bahçeler Sokaklar</i>	-
6.	<i>İki Kişilik Rüyalar</i>	-

Vatana olan sevginin en fazla kabardığı zamanlar gurbet zamanlarıdır. Gurbete çıkan insanın vatan özlemi artar. Barbarosoğlu'nun öykülerinde vatan hasreti, duyan kadın kahramanlara rastlanır. “Şiirli Yanlızlık”ta (AD) Gülsun Rusya’da çalışan eşinin yanına babasının telkinleriyle gitmek zorunda kalır. Rusya yaşama ayak uyduramayan Gülsun, vatan hasretiyle tutuşur. Gurbetin anlamını yaşayarak kavrayan Gülsun şu sözlerle vatan özlemini dile getirir:

“İlk zamanlar her hafta Türkiye’den birilerini arıyordum. Çölde kalmış adam susuzluğunda havadis soruyordum. Ömründe bir defa bile gurbete çıkmamış olanlar havadisın kıymetini ne bilsin? Her şey bildiğin gibi diyorlar umursamaz bir cimrilikle. Yağmur yağıyor muydu? Güneş var mıydı? Bunları bilmeye ne kadar muhtaç olduğun kimse anlamadı. Bu iklimin çocuğu değildim. Telefon telleri ile gelecek yağmurlarla bile ıslanmaya razıydım. Bir defa sormadılar nasıl yaşıyorsun diye?” (AD, s.123-124)

Vatan kavramım bir toprak parçasını ifade etmekten ziyade o toprak parçasının üzerinde yaşayan insanların maddi ve manevi değerlerini içeren bir kavramdır. Örneğin Türkiye’de yaşamak sadece, var olan devlet sınırları içinde yaşamaktan ziyade Türkiye’nin kültürel iklimi yaşamayı ifade eder. Moskova’ya eşi ile birlikte giden Gülsun ‘un duyduğu vatan özlemi aslında vatandaki insanların ortak kültürel değerleridir. Ramazan ayında İstanbul’da oluşan ortak davranış ve ritüeller vatan özleminin artmasına neden olur. İçinde yaşayan insanın pek de farkında olmadığı bu gelenekler gurbette olanlar için çok muteberdir:

“Onun İstanbul’undaki belki kıpkırmızı bir güneş vardı. Bulutla cilveleşen bir güneş. Tadımlık ikindiler başlamış olmalıydı yavaş yavaş. İnsanlar bu saatlerde iftarı bekliyordu. Milyonlarca insan aynı vakti bekliyordu. Paylaşılan bir an vardı aralarında. Ortak şuurlarını besleyen bir an. Oysa bu gri şehirde bekleyişleri olan bir Gülsun vardı. Şair “şarkıya dön” diyordu. O şarkı bu şarkı değildi artık. Yukardan gelen piyanonun sesi bütün “eski şarkıları” çaresiz bırakıyordu odanın içinde. Naneler bi-vefa çıktılar” (AD, s.119).

“Kırlı Yağan Karlar” adlı öyküde eşi ile Rusya’da bir inşaat firmasında çalışan Zerrin Hanım vatan özlemi çeker. Zerrin Hanım bir ev ve araba alma umudu ile gurbete çıkan Türk erkeklerinin yozlaşmaya başlayan yaşamlarına tahammül edemez. Milliyetçi geçinen Türk erkeklerinin Rus kızları karşısında düştükleri alçaltıcı durum, Zerrin Hanım tarafından eleştirilir:

“Bu erkekler, Türk erkekleri mi? Belgerod’un Çarşısında piyasaya çıkmış Türk erkekleri. Rus kızlarını tavlarken nanca milliyetçi her biri. Her biri Baltacı Mehmet Paşa’dan daha ileri olmanın mücadelesini veriyor kendi çapında. Onlar Rus kadınlarına karşı KAHRAMAN.

Bu erkekler, Türk erkekleri... Namus derdine mahpuslarda yatan.

Ama Lena’lar, Nataşa’lar mahpushane türküleri bilmez hiç” (GA, s.70).

Sonuç itibariyle, Barbarosoğlu’nun öykülerinde vatanseverlik değeri gurbetteki kadınların gözünden anlatılmıştır. Gurbette olan erkeklerin ortama ayak uydurdukları,

sahip oldukları değerlerden taviz verdikleri görülür. Buna karşı gurbette eşlerinin yanında bulunan kadınlar ise bu değerleri sürekli hatırlayan ve hatırlatan konumundadır.

4.1.24. Vefalı Olma Değeri

Vefa “*sevgiyi sürdürme, sevgi, dostluk bağlılığı*” (TDK, 2011:2476) olarak tanımlanır. Vefa kavramının tanımında yer alan ‘bağlılık’ sözcüğü sevgi, dostluk ve sadakat kavramlarıyla doğrudan ilişkilidir. Kişi sevdiğine, dostlarına karşı dürüst ve hakkı gözetmen olmalıdır. Vefa, kişinin sözünde durması, kendisine yapılan iyiliğin farkında olması aynı zamanda günü geldiğinde yapılan iyiliği unutmamayı ifade eder. Bu yönüyle vefalı olma dostlukların ve paylaşımın temelini oluşturur.

Toplumsal huzurun artmasını, dostlukların kalıcılığını ve devamını sağlayan vefalı olma değeri sosyal yaşamın bütünleştirici harcıdır. Dolayısıyla vefalı olma, sosyal dayanışma ve sosyal güvenin oluşmasında büyük önem taşır (Yağcı, 2012). Bu değerın önemi kavranarak insan ilişkilerinde önemle üzerinde durulmalıdır.

Vefalı Olma değeri ile ilgili iletilere Fatma Barbarosoğlu’nun üç öykü kitabında rastlanmıştır. Tablo 30’de de görüldüğü üzere vefalı olma değeri en çok *Gün Akşamızıdır* adlı öykü kitabında yer almıştır.

Tablo 30: Fatma Barbarosoğlu’nun Öykülerinde Vefalı Olma Değeriinin Dağılımı

Sıra	Kitabın Adı	Vefalı Olma Değeriinin Geçtiği Sayfaların Numaraları
1.	<i>Acı Deniz</i>	119
2.	<i>Gün Akşamızıdır</i>	32, 33, 34,35, 121
3.	<i>Senin Hikâyen</i>	104
4.	<i>Ahir Zaman Gülüşleri</i>	-
5.	<i>Bahçeler Sokaklar</i>	-
6.	<i>İki Kişilik Rüyalar</i>	-

Tabloda görüleceği üzere vefalı olma değeri incelenen öykülerde az işlenen bir değerdir. Öykü kitaplarının 7 yerinde bu değer ile ilgili iletilere rastlanmıştır. Barbarosoğlu'nun üç öykü kitabında ise bu değer ile ilgili iletilere rastlanılmamıştır.

İnsanın yaşam koşullarının farklılaşması ya da yaşam standartlarının pozitif değişikliğe uğraması, sahip olduğu değerler sistemi üzerinde bir sınava tabi olmasına sebep olur. Daha çok çevresel olan bu değişiklikler kişinin manevi dünyasını da doğrudan etkiler. Böylelikle kişinin geçmişte oluşturduğu değerler sistemi etki altında kalır. Bu oluşan etki, özellikle vefalı olma değerini üzerinde tesirini gösterir. Fatma Barbarosoğlu'nun "İmajatörün Evi" (GA) adlı öyküde Nuri Hoca'nın öğrencisi Selim Bey'in yaşadıkları tam da bu duruma örnektir. Müteahhitlik yapan Selim Bey oldukça zengin olmuştur. Maddi kazancının yanında Belediye Meclis üyesi olması ona ciddi bir toplumsal saygınlık da kazandırmıştır. Büyük bir vefakârlık örneği sergileyen Selim Bey; arkadaşlarına, Nuri Hoca'ya ve mahallesine karşı olan sorumluluklarını yerine getirir:

"Vefalı çocuktu Selim. Ne çocuğu canım, o artık koskoca müteahhit Selim Bey'di. Belediye Meclisi'ndeki azalığı onu iyiden iyiye saygın biri yapıyordu. Onca para kazanmış olmasına rağmen mahallesini değiştirmemiş. Yeşilova Mahallesinden Florya'ya sıçramak için heveskâr davranmamıştı. Ara sıra okula uğrar "Hocam, benim yaptığım evlerden birine sizi taşımadıktan sonra bana rahat yok" derdi. Nuri Hoca eski öğrencisinin bu kadir bilen halinden memnun olur, "Sağ ol Selim Bey oğlum. Nohut oda, bakla sofa. Biz senin yaptığın o muazzam dairelerin içinde kaybolur gideriz" derdi" (GA, s.32-33).

İnsanın elinde olanın kıymetini bilmesi vefa değeriyle alakalıdır. "İmajatörün Evi"nde (GA) Nuri Hoca çocuklarının yaşamlarından memnun olmamalarını vefasız olmalarına ve elindekilerin kıymetini bilmemelerine bağlar. Nuri Hoca, vefa değerinin öğretilir olup olmadığını sorgular. Öğrencilerine vefalı olmayı öğreten Nuri Hoca maalesef bunu çocuklarına aktarmada başarılı olamamıştır. Nuri Hoca'nın bu durumu şöyle ifade edilir:

"Ama insanlar kadir kıymet bilmiyordu işte. Karısının hayıflanmaları neyse de, çocuklarının şikâyetlerine dayanamıyordu. Yazık ki kendi çocuklarına vefa duygusunu

öğretmemiştir. Vefa öğretilir bir şey miydi? Bunca talebesine öğrettiğini düşünürdü. En çok da bayramlardaki ziyaretlerden, postacının “taşı taşı bitmiyor” diye latife ettiği tebrik kartlarından sonra. Ama çocukları vefayı bilmiyordu işte. Bilselerdi, çelik çomak oynadıkları şu bahçeyi, çıtır böreği dedikleri katmeri yedikleri ceviz altının serinliğini unutup ikide bir “bu bekçi kulübesi kılıklı ev” derler miydi?” (GA, s. 34-35)

Aileyi ayakta tutan değerlerden biri de vefalı olmaktır. Eşlerin birbirlerine vefalı olmaları ailenin devamı ve huzuru için kaçınılmazdır. Yaşın ilerlemesi ile eşlerin birbirlerine sahip çıkmaları ve zorlukları beraber göğüslemeleri vefa duygusunun bir sonucudur. “Gün Akşamsızdır” (GA) adlı öyküde büyüyen çocuklar anne ve babalarını yalnız bırakarak evden ayrılırlar. Evin reisi Hacı Bey’in ölümü ile yalnız kalan eşi yalnızlığını aile bireylerinin vefasızlığına bağlar:

“... Ah Hacı Bey. Ben seni bir çocuk şefkatiyle sarıp sarmalayayım da... Beni böyle kör kuyulara bırakıp git. Sevginizde hiçbir vefa yoktu a efendim” (GA, s.121).

Dostların birbirlerine sadakati, bağlılıkları ve paylaşımları vefalı olmanın sonucudur. Dostlukların devamı dostlar arasındaki bağların zor zamanlarda da aktif ve kaynaştırıcı olmasına bağlıdır. Bu devamlılığın sağlanması ve dayanışmanın her koşulda devam etmesi vefalı olmanın bir neticesidir. “Şiirli Yalnızlık” (AD) öyküsünde Gülsün Moskova’da çalışan eşinin yanına gider. Gurbetin verdiği etki ile kendini yalnız hisseden Gülsün, arkadaşlarının kendisini aramamalarına çok üzülür ve onları vefalı olmamakla suçlar:

“Dostların vefası nâmeler kadar bile sürmedi. Kaç şehre kurban verdim. Bu sefer olmayacak, kurban olmayacak diyordum” (AD, s.119).

Dostların vefalı olmamalarının eleştirildiği bir başka öykü ise “Senin Hikâyen” (SH)dir. Selim birçok dostuna iş bulan onları kamu kurumlarına yerleştiren, onlara sahip çıkan iyi niyetli ve kültürlü biridir. Zamanla bazı işleri ters giden Selim büyük sıkıntılar yaşar. Yaşadığı bu maddi sıkıntıları gören arkadaşları vefalı olmanın gereğini yerine getirmezler. Selim’e sahip çıkmayan arkadaşları eşi Müzeyyen şöyle eleştirir:

“Şu kadar iş kurmuş arkadaşı var. Şu kadar devlet kapılarına yerleştirdikleri. Sen onları görürdün. Bir de onlar seni görse” (SH, s.104).

Fatma Barbarosoğlu'nun öykülerinde vefalı olan insanlara rastlanırken vefasız dostlara da rastlanır. Öğrencilerin öğretmenlerine karşı olan vefalı davranışları dikkat ekicidir. Öykülerdeki iletiler vefalı olma değerinin ailenin huzuru ve devamına etkisini ortaya koyucu niteliktedir.

4.1.25. Yardımseverlik Değeri

Sosyal bir varlık olan insan yaşamını sürdürmek için başka insanların varlığına ihtiyaç duyar. Bu ihtiyaç insanların toplum halinde yaşamalarına sebep olur. Toplumsal yaşayışta insanlar birbirlerine yardımcı olmak ve birbirlerinin hayatını kolaylaştırmak durumundadır. Yardım *“kendi gücünü ve imkânlarını başka birinin iyiliği için kullanma”* (TDK, 2011:2535) olarak tanımlanır. İnsanların yardımsever olması toplumun refahı, huzuru ve devamı için elzemdir.

İnsan ailesine, arkadaşlarına, çevresine, diğer insanlara, hayvanlara karşı yardımsever olmalıdır. Doğaya karşı gösterdiğimiz duyarlılık da yardımseverlik değerinin bir tezahürüdür. Çünkü kendi gücümüzü kullanarak doğadaki varlıklara dolaylı olarak da kendimize iyilikte bulunuruz.

Yardımseverlik değeri toplumun paylaşma kültürünün oluşmasını sağlar. Adil ve ihtiyaç gözetilen bir paylaşım toplumsal barışın kaynağıdır. Birbirinin hakkını gözetilen, birbirine yardım eli uzatan bireylerden oluşan bir toplum yaşam huzurunu tesis etmiş demektir. Yardımseverlik değeri bireyler arasında merhamet, sorumluluk, saygı, sevgi, duyarlılık, dayanışma ve paylaşma duygularının oluşmasını sağlar.

Türkçe Öğretim Programında yardımseverlik değeri, “Toplum Hayatı” ana teması altında işlenmiştir. Bireyin toplumdaki hayatını kolaylaştıran komşuluk ilişkileri, dayanışma, konukseverlik ve dostluk değerleri de aynı ana tema altında değerlendirilmiştir.

Fatma Barbarosoğlu'nun 4 öykü kitabında yardımseverlik değeri ile ilgili iletilere rastlanmıştır. Yardımseverlik değeri en çok *İki Kişilik Rüyalar* adlı öykü kitabında işlenmiştir.

Tablo 31: Fatma Barbarosoğlu'nun Öykülerinde Yardımseverlik Değerinin Dağılımı

Sıra	Kitabın Adı	Yardımseverlik Değerinin Geçtiği Sayfaların Numaraları
1.	<i>Acı Deniz</i>	14, 111
2.	<i>Gün Akşamsızdır</i>	7
3.	<i>Senin Hikâyen</i>	119
4.	<i>Ahir Zaman Gülüşleri</i>	-
5.	<i>Bahçeler Sokaklar</i>	-
6.	<i>İki Kişilik Rüyalar</i>	14, 37, 01, 102, 126

Çocuklar insanların en masumudur. Büyüklerin korunmasına ve yardımına ihtiyaç duyarlar. Dolayısıyla çocuklara karşı iyiliksever olmak her yetişkinin sorumluluğudur. Yardımsever insanlar çocukların mutluluklarıyla mutlu olanlardır. Fatma Barbarosoğlu'nun öykülerinde çocuk kahramanlar ve geçmişlerini çocukluklarının anlarıyla özdeş yaşayan kahramanlara sıkça rastlamak mümkündür. Kendilerine yapılan iyilikleri unutmayan bu çocuklar ileriki yaşlarında kendileri iyilik yapmaya devam ederler. “Çuha Renkli Çocukluğum” (GA) adlı öyküde mahallenin tek kız çocuğu mahalledeki bütün kadınların sevgisine mazhar olur. Marazlı bir vücuda sahip olan bu kız çocuğu mahalleli kadınların özel bir koruması ve desteği altındadır:

“Mahalledeki bütün kadınlar kendi elbiselerinden arta kalan kumaşı bana elbise yaptırmak için yarışa girerler, onların bu yarışını terzi Rûveyda Abla tam bir oyun haline getirirdi” (GA, s. 7).

Mahallede yaşayan insanların en fazla muhatap oldukları kesimlerden biri de mahalle esnafıdır. Çocuklar ile mahalle esnafı arasında daha sıkı bir bağ vardır. Yardımsever, dürüst ve iyi iletişim kuran bir esnaf, çocuklar için daha özel önem taşır. “O Yaz” (İKR) adlı öyküde mahallenin Şaşkın Bakkal'ının çocuklara karşı olan iyi niyeti ve onları mutlu etmek için yaptığı yardımlar anlatılır. Şaşkın Bakkal çocukların saflığına ve temizliğine inandığı için onlardan gelen bütün talepleri karşılamaya çalışır. Bunu kötüye kullanan çocuklar da olur:

“...Okula âmâ yazar Ziya Mısırlı'nın kitapları ya da bilmem kaçınıcı defa Paydos filmi geldiğinde ikizler doğrudan Şaşkın Bakkal'a giderler, film-kitap parası almakla kalmaz bir de gazoz parası “kapmış” olurlardı. Taktik hep aynı idi. İkizlerden biri ağlayarak Şaşkın Bakkal'a gider, gözyaşına dayanamayan adam neden ağladığını sorunca, “Kardeşim filme gidecek ama benim param yok” derdi. Para alan gider, bu defa öteki ağlayarak gelirdi. O da aynı cümleyi tekrarlardı ama Şaşkın Bakkal “Hani senin paran vardı” demezdi” (İKR, s.14).

Çocuklardan sonra yaşlılar yardımı en fazla ihtiyaç duyan kesimdir. İnsan yaşlandıkça kendi ihtiyaçlarını karşılama gücünden yoksunlaşmaktadır. Bu ihtiyaçlar maddi olduğu kadar manevidir de. “Kadın ve Kadın”da (İKR) iki oğlunu trafik kazasında kaybeden ve eşi ağır hasta olan yaşlı kadına ‘pembe başörtülü temizlikçi’ kadın iş bulması konusunda yardımcı olur. Pembe başörtülü kadın yaşlı kadını dinler, onu teselli eder ve ona yardımcı olacağını belirtir:

“Üzülme abla” dedi pembe başörtülü. “ Ben eczanesini temizlediğim hanıma söyledim, o sana bir doktor muayenehanesi bulacak. Anlattım durumunuzu. İki oğlunuzu trafik kazasında kaybedip mağdur olduğunuzu. Televizyona çıksa bir faydası olur mu diye açtım konuyu. Gerek yok, dedi. Çok yardımsever bir doktor hanım varmış. Ona bakan kız gelin oluyormuş bu hafta. Seni oraya bir yerleştirdik mi, hem sen daha az yorulursu hem gönlün daha az yorulur” (İKR, s. 37).

Yine “Söz Darmadağan”da (AD) Sühendan isimli bir genç kız, yaşlı kadınlara yardım eder. Gördüğü bir rüyanın etkisi altında kalan Sühendan, manevi dünyasındaki boşlukları doldurarak nefsinin terbiye etmek için cami tuvaletlerini bile temizler. İnsanlara yardım etmek kişinin manevi bir tatmin yaşamasını da sağlar. Nitekim Sühendan bu manevi tatmini yaşamaya ve nefsinin terbiye etmeye çalışacaktır:

“...Abdest aldığım yerlerde caminin tuvaletlerini temizliyordum. Yaşlı kadınların yükünü evine kadar götürüyordum” (AD, s.14).

“Senet” (SH) adlı öyküde bir halı dükkânında bayılan yaşlı Bekir Efendi'ye dükkânın sahibi yardımcı olur ve onu hastaneye götürerek ailesine haber verir:

“Alelacele devlet hastanesine götürdüm. Serum taktılar. “Yoğun bir üzüntü yaşamış, şokta” dediler. Afedersiniz size hemen haber vermek isterdim ama o telâşla senetlere bakıp adresinizi bulmayı akıl edemedim. Takdir edersiniz yaşlı bir adam gelip bayılıyor dükkânınızda. İnanın eli ayağı birbirine dolanıyor. Neyse çok şükür bey amca hayatta. Adresi ararken hırpalanmasın diye hastaneden çıkarmadım” (SH, s.119).

Fatma Barbarosoğlu'nun öykülerinde yardıma ihtiyacı olan yaşlılar olduğu gibi insanlara yük olmadan kendi ayakları üzerinde duran ve çevresindekilere yardımcı olan yaşlılara da rastlanır. Örneğin, “Güzel Ölüm Defteri”nde (İKR) yaşlı ve tek başına yaşayan Yüksel adındaki kadın ayakları üzerinde duran ve çevresine yardımcı olan biridir. Kanseri olduğunu anlayan yaşlı kadın evde yetiştirdiği muazzam güzellikteki çiçekleri çağırdığı bir çiçekçiye verir. Yaşlı kadın, çiçekçinin buna karşılık öldüğü gün evlenmek için gelin arabalarını süslemeye gelenlerden bir ücret almamasını ister:

“Hayır, hiç anlamıyorsunuz” diyor Yüksel'in yeğeni kırgınlıkla. Elleri, sesinden daha çok titriyor. “Halam çiçeklerini satmamış. Kendinden sonra, yani ardında kalan olmasınlar diye vermiş çiçekçiye. Arada gidip bakıyormuş yerlerine alıştılar mı diye. Çiçekçi biraz önce geldi. ‘Öldüğüm gün, gelin arabalarından para almamanız karşılığında veriyorum’ demiş. ‘Hafta içi bu kadar nikâh olmazdı’ diyor adam” (İKR, s.126).

Dostlukların temelinde zor zamanlarda dayanışma ve yardımlaşma yatar. Dostların birbirlerine iyilikte bulunması dostluklarının derinleşmesini ve uzun ömürlü olmasını sağlar. “Dostlukların Son Kullanma Tarihi”nde (İKR) Sezai sigaradan dolayı ayak parmağı kesilen ve hastanede yatan arkadaşı Metin için her fedakârlıkta bulunur. Arkadaşına yardım elini uzatan Sezai arkadaşı Metin'in huysuzluğunu da hoş görür:

“Metin'in her türlü huysuzluğunu “Benim yorgunluğuma üzüldüğü için, bana borçlu kalmamak için, bana eziyet etmemek için” diyerek hüsnüniyetin en pembe renginde yorumladı. Kırk sekiz saatin sonunda kendisi yorulduğu için değil, can dostu Metin kendi yorgunluğuna bakıp, daha çok üzülüp daha çok yorulduğu için ahbablarını araya sokarak imkânsız BAŞARIP Metin'in tek kişilik koğuşa çıkmasını sağlayarak, “yenge” için hastane odasında temiz bir ortam hazırlayıp evinin yolunu tuttu” (İKR, s. 102).

Sonuç olarak Fatma Barbarosoğlu'nun öykülerinde yardımseverlik değeri, insanlar arası bağların kuvvetlenmesini sağlayan, çocukların, yaşlıların gözetilmesini ve ihtiyaçlarının karşılanmasını telkin eden bir boyutta ele alınmıştır. Öykülerden, yardımların en güzelinin zor zamanlarda bile yardım etmeyi unutmamak olduğu sonucu çıkarılabilir.

Aşağıdaki tabloda incelenen öykülerden elde edilen verilerin genel bir değerlendirmesi mevcuttur.

Tablo 32: Tespit Edilen Değerlerin Frekansı ve Yüzdeleri

Öykü Kitabının Adı	Tespit Edilen Değerlerin Frekansı ve Yüzdeleri																									
	Adil Olma	Aile Kurumuna Ve Birliğine Önem Verme	Arkadaşlık	Barış	Bilimsellik	Cesur Olma	Çalışkanlık	Dayanışma	Demokrasi Bilincine Sahip Olma	Dürüstlük	Fedakârlık	Hoşgörü	İffetli Olma	Kanaatkârlık	Misafirperverlik	Özgürlük	Sabırlı Olma	Sağlıklı Olmaya Önem Verme	Saygı	Sevgi	Sorumluluk	Temiz Olma	Vatanseverlik	Vefalı Olma	Yardımseverlik	TOPLAM
<i>Acı Deniz</i>	1	4	1	-	-	-	-	-	-	2	2	-	-	-	-	-	-	-	1	4	1	-	3	1	2	22
<i>Gün Akşamsızdır</i>	1	12	5	-	-	1	2	1	-	5	5	-	2	2	4	4	4	2	3	14	1	1	1	5	1	76
<i>Senin Hikâyen</i>	1	14	4	-	2	3	5	3	3	6	2	-	2	6	5	2	2	3	-	3	3	3	-	1	1	74
<i>Ahir Zaman Gülüşleri</i>	1	3	3	-	3	-	3	-	2	5	1	1	-	1	5	1	2	1	-	10	4	4	-	-	-	50
<i>İki Kişilik Rüyalar</i>	-	7	9	-	1	3	4	4	4	4	3	3	-	-	2	-	2	1	-	5	-	6	-	-	5	59
TOPLAM FREKANS	4	40	22		5	5	13	8	9	22	13	4	4	9	16	7	10	7	4	36	9	14	4	7	9	281
YÜZDELİK	1,4	14,2	7,8	0	1,7	1,7	4,6	2,8	3,2	7,8	4,6	1,4	1,4	3,2	5,6	2,4	3,5	2,4	1,4	12,8	3,2	4,9	1,4	2,4	3,2	100

Tablo 32’de anlaşıldığı üzere, araştırma konusu olan öykülerde değerler eğitimi ile ilgili 281 iletiye rastlanmıştır. Yazarın öykülerinde tespit edilen değerlerin oranları şu şekildedir: adil olma(%1,4), aile kurumuna ve birliğine önem verme (%14,2), arkadaşlık (%7,8), barış (%0), bilimsellik (%1,7), cesur olma (%1,7), çalışkanlık (%4,6), dayanışma (%2,8), demokrasi bilincine sahip olma (%3,2), dürüstlük (%7,8), fedakârlık (%4,6), hoşgörü (%1,4), iffetli olma (%1,4), kanaatkârlık (%3,2), misafirperverlik (%5,6), özgürlük (%2,4), sabırlı olma (%3,5), sağlıklı olmaya önem verme (%2,4), saygı (%1,4), sevgi (%12,8), sorumluluk (%3,2), temiz olma (%4,9), vatanseverlik (%1,4), vefalı olma (%2,4), yardımseverlik (%3,2). Öykülerde en fazla işlenen değer %14,2 ile aile kurumuna ve birliğine önem verme değeridir. Bu değeri %12,8 ile sevgi, %yüzde 7,8 ile arkadaşlık ve dürüstlük, %5,6 ile misafirperverlik, %4,9 ile temiz olma, %4,6 ile çalışkanlık ve fedakârlık takip eder.

Ayrıca Tablo 32’de görüleceği üzere, değerlerin öykü kitaplarındaki dağılımları şu şekilde tespit edilmiştir: *Gün Akşamsızdır* (%27), *Senin Hikâyen* (% 26,3), *İki Kişilik Rüyalar* (%20,9), *Ahir Zaman Gülüşleri* (%17,7) ve *Acı Deniz* (%7,8).

Gün Akşamsızdır adlı öykü kitabı, değerlerin en yoğun işlendiği kitaptır. Bunu *Senin Hikâyen* (% 26,3), *İki Kişilik Rüyalar* (%20,9) takip etmektedir.

SONUÇ

İnceleme sonucunda, edebiyat dünyasında başarılı bir rota çizen ve çeşitli ödüller alan cumhuriyet dönemi kadın yazarlardan Fatma Barbarosoğlu'nun öykü türünde başarılı öyküler ortaya koyduğu görülmüştür. Yazar kendi duygu ve düşüncelerini, inançlarını, değerler dünyasını öykülerine çekinmeden yansıtmıştır. Temelde İslami bir anlayışın ürünü olarak ortaya koyduğu öykülerde İslami hayat tarzı taassubu söz konusu değildir. Yazar, bireysel haklara ve tercihlere saygı duyarak kahramanları vasıtasıyla hayat tarzlarının resimlerini ortaya koyar. Seçilen hayat tarzlarının Türk toplumunun kültürel değerlerini içinde barındırdığı tespit edilmiştir.

Öykülerin ana ekseninde kadın kahramanların fazlaca yer aldığı görülür. Özellikle inandığı değerler doğrultusunda yaşamaya çalışan genç kız ve kadınların karşılaştıkları zorluklar, bu zorluklara karşı gösterdikleri direnç ve kararlılık öykülerde önemli bir yer tutar. Öykü konularını yaşantılardan alan yazarın, "28 Şubat" kararları ile İslami çevreler üzerinde oluşan baskı neticesinde ortaya çıkan hadiselerden çok etkilendiği görülür. Özellikle başörtüsü dolayısıyla üniversite öğrenimlerine devam edemeyen kız öğrencilerin yaşadıkları güçlükler, bu güçlüklerle karşı birliktelik ruhu ile gösterdikleri mücadele öykü tekniğinin olanakları kullanılarak aktarılmıştır.

Araştırma sonucunda yazarın, günümüz gençlerinin değerler dünyasını doğrudan etkileyen internet, medya ve moda olgularının eleştirisini öykülerinde başarılı olarak işlediği tespit edilmiştir. Sosyoloji alanında akademik çalışması ve yayımlanmış kitapları bulunan yazar, medyanın insan zihnini dönüştürme gücünü, öykü kahramanları vasıtasıyla okuyucularının dikkatine sunar. Kendi değerlerinden ve düşünce dünyasından uzak medyanın sunduğu hayat tarzlarını taklit eden insanlar, alışılmışın dışında bir tarz ile öykülerde yerlerini alırlar.

Barbarosoğlu'nun öykülerinde tespit edilen değerler ile Türkçe Öğretim Programı'nda amaçlar ve temalar kısmında kazandırılmak istenen değerler arasında paralellik olduğu görülmüştür. Örneğin, Türkçe Öğretim Programı'nda ana tema olarak işlenen sevgi ve aile sevgisi, öykülerde en çok işlenen değerdir. Yine programda yer

alan ve “Milli Kültür” ana teması altında işlenen kültürümüze ait öğeler öykülerde sıkça işlenmiştir.

İnceleme sonucunda; Fatma BARBAROSOĞLU’nun *Acı Deniz, Gün Akşamsızdır, Senin Hikâyen, Ahir Zaman Güllüşleri, İki Kişilik Rüyalar* adlı eserlerinde adil olma, aile kurumuna ve birliğine önem verme, arkadaşlık, barış, bilimsellik, cesur olma, çalışkanlık, dayanışma, demokrasi bilincine sahip olma, dürüstlük, fedakârlık, hoşgörü, iffetli olma, kanaatkârlık, misafirperverlik, özgürlük, sabırlı olma, sağlıklı olmaya önem verme, saygı, sevgi, sorumluluk, temiz olma, vatanseverlik, vefalı olma, yardımseverlik değerleri tespit edilmiş, söz konusu öykülerin Türkçe eğitimi ve değerler eğitimi açısından tavsiye edilebilirlikleri ortaya konulmuştur

Araştırma sonucunda Fatma Barbarosoğlu’nun öykülerinde değerler eğitimi ile ilgili 281 iletiye rastlanmıştır. Öykülerde en fazla işlenen değer “aile kurumuna ve birliğine önem verme” değeridir. Bu değeri sırasıyla sevgi, arkadaşlık, dürüstlük, misafirperverlik, temiz olma, çalışkanlık, fedakârlık, sabırlı olma, demokrasi bilincine sahip olma, kanaatkârlık, sorumluluk, yardımseverlik, dayanışma, özgürlük, sağlıklı olmaya önem verme, vefalı olma, bilimsellik, cesur olma, adil olma, hoşgörü, iffetli olma, saygı, vatanseverlik değerleri takip eder. .

İnceleme sonucunda *Acı Deniz* dışındaki diğer öykü kitaplarının; aile kurumuna ve birliğine önem verme, sevgi, arkadaşlık, dürüstlük, misafirperverlik, temiz olma, çalışkanlık ve fedakârlık değerleri açısından yeterli olduğu tespit edilmiştir.

Araştırmanın evrenini oluşturan öykülerde “barış” değeri ile ilgili hiçbir iletiye rastlanmamıştır. Bu durum bireysel hak ve özgürlükleri ön planda tutan ve toplumsal barışa önem veren yazarın, öykülerindeki bir eksiklik olarak algılanmıştır.

Fatma Barbarosoğlu’nun *Gün Akşamsızdır* adlı öykü kitabı, değerlerin en yoğun işlendiği öykü kitabıdır. Bunu sırasıyla *Senin Hikâyen, İki Kişilik Rüyalar, Ahir Zaman Güllüşleri, Acı Deniz* adlı öykü kitapları takip eder.

Gün Akşamsızdır, Senin Hikâyen, Ahir Zaman Güllüşleri, İki Kişilik Rüyalar adlı öykü kitaplarının aile kurumuna ve birliğine önem verme, sevgi, misafirperverlik,

arkadaşlık, dürüstlük, temiz olma ve çalışkanlık değerleri açısından zengin olduğu ve Türkçe eğitiminde kullanılabilir olduğu tespit edilmiştir.

Fatma Barbarosoğlu'nun öykülerinde değerler yaşanmış ya da yaşanabilir nitelikte reel olaylara bağlı olarak işlenmiştir. Öykülerdeki olay, kişi, yer ve zaman günlük hayatta karşılaşılabilecek niteliktedir. Günlük hayatta yaşanmış ya da yaşanabilecek olaylar farklı ve şaşırtıcı bir titizlikle ele alınmıştır. Bu durum, okuyucunun dikkatini kolayca çekebilmektedir. Okuyucunun öyküde kendinden izler bulması ya da kahramanla özdeşleşmesi, değerlerin benimsenmesi açısından önemlidir. Yazar, bu olanağı okuyucuya sunmaktadır. Onun öyküleri, okuyucuyu içine çeker ve kahramanla özdeşleştirir. Böylece Türkçe dersinin amaçlarından biri olan okuma metinleriyle değer aktarımı amacına ulaşmış olur. Ayrıca, öykülerde işlenen değerlerin daha kalıcı ve etkin öğretimini sağlar.

Fatma Barbarosoğlu'nun öykülerine aile kavramı egemendir. Modern yaşam tarzının özellikle toplumun temel yapı birimi olan aileyi olumsuz yönde etkilediği vurgulanır. Barbarosoğlu'nun öykülerinde modern hayatın bütün olumsuzluklarına rağmen direnen ve bağlarını güçlü tutmaya çalışan aile bireylerine rastlamak mümkündür. Ailenin sorumluluklarını göğüsleyenler ise genellikle kadınlardır. Ailenin bu kadar ön planda tutulması ve öykülerde örnek ailelere rastlanması değerler eğitimi açısından olumlu bir göstergedir.

Öykülerde en fazla işlenen ikinci değer ise sevgidir. Yazar, sevgi değerini aileyi koruyan, toplum hayatını düzenleyen, insanlar arasındaki bağı kuran ve güçlendiren bir değer olarak algılar ve öykülerinde sıklıkla işler. Özellikle aile bireyleri arasındaki bağı kuran temel değer sevgi olması, aile kurumuna ve birliğine önem verme ile sevgi değerinin çok işlenmesini anlamlı kılmaktadır.

Öykülerde aile fertleri; sevgi, sadakat, saygı, dürüstlük, dayanışma, fedakârlık, yardımseverlik, hoşgörü değerlerine önem verirler ve bu değerler doğrultusunda yaşamaya çalışırlar. Söz konusu çaba, kahramanların yaşantıları üzerinden bir değer aktarımı olarak yansıtılmaktadır.

Özgürlük ve demokrasi bilincine sahip olma değerleri öykülerde sıkça işlenen değerlerdendir. Yazar, mütedeyyin insanların demokratik düzenin olmayışından

kaynaklı olarak yaşadıkları sorunları, yine demokrasinin sınırları içinde kalarak çözümlenmeye çalışır. Öykü kahramanlarının hak arayışında şiddete başvurmadan yürüyüş, basın açıklaması, oturma eylemleri gibi demokratik haklarını kullanmaları, değerler eğitimi açısından olumludur. Ancak öykülerde, özellikle demokratik hakların sadece mütedeyyin insanların yaşadığı sorunlara endekslenmesi, ülkede yaşayan diğer insanların demokratik yaşamın bir parçası olan hak ve özgürlüklerinden söz edilmemesi, değerler eğitimi açısından bir eksiklik olarak tespit edilmiştir.

Öykülerde gelenekle yoğrulmuş İslami yaşam tarzının daha cazip olduğu fikrinin ön plana çıktığı sezilmektedir. Barbarosoğlu'na göre moda ve medyanın etkisinde oluşan modern yaşam tarzı, bir müddet sonra insanların mutlu olma yönündeki beklentilerini karşılamamaktadır. Oysa insan özgür olmalı, adil, paylaşımcı ve kendini özgür iradesiyle gerçekleştirmeye çalışmalıdır. Böylece, günümüz gençliğinin önemli sorunlarından olan internet ve medya bağımlılığına değerler eğitimi çerçevesinde çözümler sunar ve bu çözümleri kahramanlarının yaşamlarında somut örneklerle dönüştürür.

Araştırma sonucunda, Fatma Barbarosoğlu'nun öykülerinde değerler eğitimi bağlamında olumsuz örnek teşkil edecek hiçbir bulguya rastlanmamıştır. Öykülerde var olan bazı olumsuzluklar öykünün kendi içinde türün tekniğine bağlı olarak eleştirilip etkisizleştirilmektedir. Örneğin yalan konuşan kocaya karşılık, duyduğu her yalanda kusan eşi, dürüstlük değerini okuyucuya sürekli olarak hatırlatır.

Sonuç olarak, yazarın *Gün Akşamsızdır, Senin Hikâyen, Ahir Zaman Gülüşleri, İki Kişilik Rüyalarda* adlı öykü kitaplarının değerler eğitimi bağlamında Türkçe ders kitaplarında kullanılabilir olduğu tespit edilmiştir.

Fatma Barbarosoğlu'nun *Acı Deniz, Gün Akşamsızdır, Senin Hikâyen, Ahir Zaman Gülüşleri, İki Kişilik Rüyalarda* adlı eserlerinin değerler eğitimi açısından kullanılabilir olup olmadığına bakılmıştır. İnceleme sonucunda Fatma Barbarosoğlu'nun *Acı Deniz* dışındaki öykü kitaplarının bütün değerler için geçerli olmamakla birlikte kullanılabilir olduğu görülmüştür.

Bu araştırmanın sonuçlarından hareketle şu önerilerde bulunulabilir:

- İlköğretim Türkçe Öğretim Programı'nda değerler eğitimi ile ilgili bir bölüm bulunmamaktadır. Programda değerler, temalar bölümünde ele alınmıştır. Bu noktada, Türkçe Öğretim Programı'nda değerler eğitimi ayrı bir başlık altında ele alınmalı ve aktarılmak istenen değerler açıkça belirtilmelidir.
- Türkçe Öğretim Programı'ndaki kazanımlar, değerler eğitimi göz önüne alınarak yeniden düzenlenmeli ve değerlerin kazandırılmasına yönelik örnek etkinliklere programda yer verilmelidir.
- Lisans düzeyinde eğitim gören Türkçe Öğretmenliği bölümü öğrencilerine yönelik değerler eğitimi dersi verilerek bölüm öğrencilerinde, değerler eğitimi ile ilgili farkındalık oluşturulmalıdır.
- Edebi eserlerin değerlerin aktarımında önemli bir yeri vardır. Bu bağlamda, öğrencilerin edebi eserlerle karşılaşmaları sağlanmalı, okullarda okuma etkinlikleri düzenlenmelidir. Öğretmenlerin bu noktada öğrencilere örnek teşkil etmesi ve iyi bir model olması gerekir.
- Öykü türünün değerler eğitiminde etkin bir rolü olduğu belirlenmiştir. Dolayısıyla, ilköğretim çağındaki öğrencilerin okuma alanı içinde yer alan ve öğrencilerin sıkılmadan okuyabileceği, aynı zamanda değerler eğitimi açısından zengin öykü kitaplarının okutulması yararlı olacaktır.
- Her gün yüzlerce kitabın yayınlandığı günümüz edebiyat dünyasında doğru kitabı seçmek, okutmak ve tavsiye etmek çok önemlidir. Bu noktada çocukların doğru eserlerle karşılaşması için uzman görüşüne başvurulmalı ve değerler eğitimi açısından sorun teşkil etmeyen edebi eserlerin okutulması sağlanmalıdır.
- Çocuklara ve gençlere yönelik eser veren yazarlar, eserlerini yazarken değerleri ön planda tutmalı ve olumsuz örnek oluşturacak iletilere eserlerinde yer vermemelidirler.
- Okutulacak edebî eserlerin günümüz dünyası çocuklarının ve gençlerinin karşılaştıkları sorunları çözen ve bu sorunların sebep olduğu değer bunalımına çözüm getiren nitelikte olması gerekir. Örneğin; tüketim çılgınlığı, internet, medya ve moda gibi modern dünyanın yozlaştırıcı unsurlarını barındıran enstrümanların doğru algılanması ve kullanımına

yönelik yol gösterici eserler okutmak önemlidir. Bu bağlamda Fatma Barbarosoğlu'nun öyküleri okutulacak eserler listesine eklenmelidir.

- Bir edebî eserin bütün değerleri aynı oranda içermeyeceği göz önüne alınarak öğrencilere farklı değerleri içeren birçok eserin okutulmalıdır.
- Toplumun temelini oluşturan aileyi yücelten, geleneksel ve bağ kurucu değerleri sıklıkla işleyen, çocukların ve gençlerin dünyaya sevgi dolu gözlerle bakmasını amaçlayan, misafirperverlik, dürüstlük, arkadaşlık değerlerini önceleyen *Gün Akşamsızdır*, *Senin Hikâyen*, *Ahir Zaman Gülüşleri*, *İki Kişilik Rüyalar* adlı öykü kitapları öğretmenler ve aileler tarafından okunmalı, bu eserlerin çocuklar ve gençler tarafından okunması sağlanmalıdır. Ayrıca bu eserler MEB tarafından belirlenen 100 Temel Eser içine katılmalıdır.

KAYNAKÇA

- Akbaba Altun, S. (2003). Eğitim yönetimi ve değerler. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 1, 7-18.
- Akbaş, O. (2008). Değer eğitimi akımlarına genel bir bakış. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 16, 9-27.
- Akbaş, O. (2004). *Türk milli eğitim sisteminin duyuşsal amaçlarının ilköğretim u: kademedeki gerçekleşme derecesinin değerlendirilmesi*. Gazi Üniversitesi: Yayınlanmamış doktora tezi.
- Aktaş, Ş. , Gündüz, O. (2005). *Yazılı ve sözlü anlatım (Kompozisyon sanatı)*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Akyol, Ş. (2010). *İlköğretim 6. Sınıf Türkçe ders kitaplarında yer alan sevgi temasının değerler eğitimi açısından incelenmesi*. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi: Yayınlanmamış yüksek lisans tezi.
- Aladağ, S. (2009). *İlköğretim sosyal bilgiler öğretiminde değer eğitimi yaklaşımlarının öğrencilerin sorumluluk değerini kazanma düzeyine etkisi*. Gazi Üniversitesi: Yayınlanmamış doktora tezi.
- Aron, R. (1986). *Sosyolojik düşüncenin evreleri*. Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Arslan, Z. Ş., Yaşar, F. T. (2004). Yükselen “değer” kavramı üzerine eleştirel bir yaklaşım. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 1, 8-11.
- Astiz, M. F. (2004). Yurttaşlık eğitimi: gençliğin siyasal organizasyonu ulusal araştırması. “*Değerler ve Eğitimi*” Uluslararası Sempozyumu, 26-28 Kasım 2004 , İstanbul, Türkiye: DEM Yayınları.
- Aydın, M. (2003). Gençliğin değer algısı: konya örneği. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 3, 121-144.

- Aydın, M. Z. , Akyol Güler, Ş. (2012). *Okulda değerler eğitimi yöntemler-etkimlikler-kaynaklar*. Ankara: Nobel Yayınları.
- Bacanlı, H. (2009). *Eğitim psikolojisi*. Ankara: Asal Yayınları.
- Barbarosoğlu, F. (2011). *Acı deniz*. İstanbul: İz Yayıncılık.
- Barbarosoğlu, F. (2012). *Ahir zaman gülüşleri*. İstanbul : Profil Yayıncılık.
- Barbarosoğlu, F. (2003). *Bahçeler sokaklar*. İstanbul: Gendaş Yayınları.
- Barbarosoğlu, F. (2012). *Gün akşamsızdır*. İstanbul: İz Yayıncılık.
- Barbarosoğlu, F. (2000). Fatma barbarosoğlu'yla ropörtaj. *Hece Dergisi Türk Öykücülüğü Özel Sayısı*,46/47, 259-260. Ankara: Hece Yayınları
- Barbarosoğlu, F. (2011). *İki kişilik rüyalar*. İstanbul: Profil Yayınları.
- Barbarosoğlu, F. (2011a). *Senin hikâyen*. İstanbul: İz Yayıncılık.
- Barbarosoğlu, F. (2011b). *Zaruri bir açıklama: Artık sadece Barbarosoğlu*. [Çevrimiçi: <http://yenisafak.com.tr/yazarlar/?t=28.01.2011&y=FatmaKBarbarosoglu>], Erişim tarihi: 20 Mayıs 2014.
- Başar, H. (2011). *Sınıf yönetimi*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Bates, H. E. (2001). *Kısa öykü yazımsal bir tür olarak (Çev. Gökçen Ezber)*. İstanbul: Bilge Kültür Sanat Yayınları.
- Boynukara, H. (2000). Hikâye ve hikâye kavramları. *Hece Dergisi Türk Öykücülüğü Özel Sayısı*, 46/47, 40-47. Ankara: Hece Yayınları.
- Büyükbingöl Yağcı, A. (2012). *Değerler eğitimi bağlamında Yusuf ile Züleyha kıssası*. Marmara Üniversitesi: Yayımlanmamış yüksek lisans tezi.
- Çengelci, T. (2010). *İlköğretim 5. sınıf sosyal bilgiler dersinde değerler eğitiminin gerçekleştirilmesine ilişkin bir durum çalışması*. Anadolu Üniversitesi: Yayımlanmamış doktora tezi.
- Çınar, A. (2013). *Değerler felsefesi ve psikolojisi*. Bursa: Emin Yayınları

- Çınar, A. (2006). Modern zamanların değer arayışı: varlık - bilgi - değer birliğinin önemi. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 11, 53-68.
- Çubukçu, Z (2012). İlköğretim öğrencilerinin eğitimi sürecinde örtük programın etkisi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri Dergisi*, 12/2, 1513-1534.
- Dılmaç, B. (2007). *Bir grup fen lisesi öğrencisine verilen insani değerler eğitiminin insani değerler ölçeği ile sınanması*. Selçuk Üniversitesi: Yayımlanmamış doktora tezi.
- Demirel, Ö. (2004). *Öğretme sanatı*. Ankara: Pagem A Yayınları
- Demirci, İ. H., Tokdemir, M. A. (2008). Değerlerin oluşturulma sürecinde tarih eğitimi: amaç, işlev ve içerik. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 15, 69-88.
- Dinç, S. (1999). *Cumhuriyet döneminde yapılan milli eğitim şûraları ve alınan kararların uygulamaları (1923-1960)*. Hacettepe Üniversitesi: Yayımlanmamış yüksek lisans tezi.
- Dinç, S. (1959). *Cumhuriyet dönemi eğitim tarihinde IV. milli eğitim şûrası (22-31 ağustos 1949) ve uygulamaları*. [Çevrim-içi: http://turkoloji.cu.edu.tr/ATATURK/arastirmalar/sait_dinc_milli_egitim_surasi_IV.pdf], Erişim tarihi: 30 Mart 2014.
- Doğan, D. M. (2001). *Büyük Türkçe sözlük*. İstanbul: Gerçek Hayat Yayınları.
- Doğan, İ. (2004). Türk eğitim sisteminde değer sorunu. “*Değerler ve Eğitimi*” *Uluslararası Sempozyumu* ,26-28 Kasım 2004 , İstanbul, Türkiye: DEM Yayınları.
- Doğan, M. C. (2000). Şiir ve hikâye. *Hece Dergisi Türk Öykücülüğü Özel Sayısı*,46/47, 132-138. Ankara: Hece Yayınları
- Dökmen, Ü. (2006). *Küçük şeyler*. İstanbul: Sistem Yayıncılık.
- Ergin, M. (1983). *Türk dil bilgisi*. İstanbul: Boğaziçi Yayınları.
- Erdoğan, Erol (2004). Belediyelerin değerler eğitimi açısından fonksiyonu çerçevesinde eğitim örneği olarak ismek modeli. “*Değerler ve Eğitimi*” *Uluslararası Sempozyumu* ,26-28 Kasım 2004 , İstanbul, Türkiye: DEM Yayınları.

- Erol, E. (2014). *Tarık Buğra'nın öykülerinin değerler eğitimi açısından incelenmesi*. Yüzüncü Yıl Üniversitesi: Yayınlanmamış yüksek lisans tezi.
- Giddens, A. (2005). *Sosyoloji (Çev. Cemal Güzel)*. Ankara: Ayraç Yayınevi.
- Gümüş, S. (2008). *Öykünün bahçesi*. İstanbul: Can Yayınları.
- Güngör, E. (1998). *Değerler psikolojisi üzerine araştırmalar*. İstanbul: Ötüken Yayınevi.
- Gürbüz, H. (2000). Sosyal meseleler açısından ömer seyfettin'in hikâyeleri. *Hece Dergisi Türk Öykücülüğü Özel Sayısı*,46/47, 199-211. Ankara: Hece Yayınları
- Hatiboğlu, A. N. (2003). *Üniversitede türk dili*. Ankara: Barış Yayınevi.
- Hökelekli, H. (2013). *Ailede, okulda, toplumda değerler psikolojisi ve eğitimi*. İstanbul: Timaş Yayınları.
- Karasar, N. (2006). *Bilimsel araştırma yöntemi*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Katılmış, A. (2010). *Sosyal bilgiler derslerindeki bazı değerlerin kazandırılmasına yönelik bir karakter eğitimi programının geliştirilmesi*. Marmara Üniversitesi: Yayınlanmamış doktora tezi.
- Kaymakcan, R. (2004). Bir değer olarak hoşgörü ve eğitimi. "*Değerler ve Eğitimi*" *Uluslararası Sempozyumu* ,26-28 Kasım 2004 , İstanbul, Türkiye: DEM Yayınları.
- Kenan, S. (2004). Modern eğitimde değe arayışları. *Değerler Eğitimi Merkezi Dergisi*, 1, 28-33.
- Keskin, Y. (2008). *Türkiye'de sosyal bilgiler öğretim programlarında değerler eğitimi: tarihsel gelişim , 1998 ve 2004 programlarının etkinliğinin araştırılması*. Marmara Üniversitesi: Yayınlanmamış doktora tezi.
- Kolcu, A. İ. (2006). *Öykü sanatı*. Konya: Salkımsöğüt Yayınları.
- Koruklu, N. , Aktamış, H. (2012). Öğretmen adayların kavramsallaştırma boyutundaki değer tercihlerinin incelenmesi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri Dergisi*, 12/2, 1291-1302.

Kubat, U. (2007). *İmalat sektöründe iş değerleri ile kişilik özellikleri arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Akdeniz Üniversitesi: Yayınlanmamış yüksek lisans tezi.

Kulaksızoğlu, A. (2000). *Ergenlik psikolojisi*. İstanbul: Remzi Kitabevi.

MEB (Milli Eğitim Bakanlığı) (2010). *2010/53 sayılı ilk ders genelgesi*. [Çevrim-içi: <http://afyon.meb.gov.tr/2010/09/23/23092010ilkders.pdf>], Erişim tarihi: 25 Ağustos 2014.

MEB (Milli Eğitim Bakanlığı) (2010). 18. *Milli eğitim şûrası*. [Çevrim-içi: http://ttkb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2014_10/02113646_18_sura.pdf], Erişim tarihi: 23 Ağustos 2014.

MEB (Milli Eğitim Bakanlığı) (2010). *Din kültürü ve ahlak bilgisi dersi (4-8. sınıflar) öğretim programı ve kılavuzu*. [Çevrim-içi: <http://ttkb.meb.gov.tr/www/ogretim-programlari/icerik/72>], Erişim tarihi: 22 Aralık 2012.

MEB (Milli Eğitim Bakanlığı) (2009). *Sosyal bilgiler dersi 6. ve 7. sınıflar öğretim programı*. [Çevrim-içi: <http://ttkb.meb.gov.tr/www/ogretim-programlari/icerik/72>], Erişim tarihi: 20 Aralık 2012.

MEB (Milli Eğitim Bakanlığı) (2009a). *İlköğretim Türkçe dersi (1-5. sınıflar) öğretim programı* [Çevrim-içi: <http://ttkb.meb.gov.tr/www/ogretim-programlari/icerik/72>], Erişim tarihi: 5 Ocak 2013

MEB (Milli Eğitim Bakanlığı) (2006). *Türkçe 6-8. sınıflar öğretim programı ve kılavuzu*. [Çevrim-içi: <http://ttkb.meb.gov.tr/www/ogretim-programlari/icerik/72>], Erişim tarihi: 5 Ocak 2013.

MEB (Milli Eğitim Bakanlığı) (2014). *Milli eğitim şûrası yönetmeliği*. [Çevrim-içi: http://mevzuat.meb.gov.tr/html/sura_1/sura_1.html], Erişim tarihi: 20 Ağustos 2014.

Mengüşoğlu, T. (1997). *Felsefeye giriş*. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Merey, Z. ,Kuş, Z. , Karatekin, K. (2012). Türkiye ve ABD ilköğretim sosyal bilgiler öğretim programlarının değerler eğitimi açısından karşılaştırılması. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri Dergisi*, 12/2, 1613-1632.

- Özbay, M. (2006). *Türkçe özel öğretim yöntemleri I*. Ankara: Öncü Yayınevi.
- Özensel, E. (2003). Sosyolojik bir olgu olarak değer. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 3, 217-239.
- Özgül, M. K. (2000). Hikâyenin romanı. *Hece Dergisi Türk Öykücülüğü Özel Sayısı*,46/47, 39. Ankara: Hece Yayınları
- Pakdemirli, M. N. (2011). İlköğretim din kültürü ve ahlak bilgisi derslerinde hikâye kullanımının önemi. eğitim psikolojisi açısından bir yaklaşım. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 21, 99-129.
- Pamuk, A. (2011). Karakter eğitim programları ve eleştirisi: insan temelli evrensel ahlak yasası mümkün mü?. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 1, 42-47.
- Pieper, A. (1999). *Etiğe giriş (Çev. Veysel Atayman, Gönül Sezer)*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Poyraz, H. (2004). Değerlerin kuruluşu ve yapısı. “*Değerler ve Eğitimi*” *Uluslararası Sempozyumu* ,26-28 Kasım 2004 , İstanbul, Türkiye: DEM Yayınları.
- Sağlık Bakanlığı(Temel Sağlık Hizmetleri Genel Müdürlüğü). (2011). *Sağlığın teşviki ve geliştirilmesi sözlüğü*. Ankara: Anıl Matbaacılık. (Çevrim-içi: <http://sbu.saglik.gov.tr/Ekutuphane/kitaplar/Sa%C4%9Fl%C4%B1%C4%9F%C4%B1n%20Te%C5%9Fviki%20S%C3%B6zl%C3%BCk.pdf>). erişim tarihi: 24 Temmuz 2014.
- Sarı, E. (2005). Öğretmen adaylarının değer tercihleri: giresun eğitim fakültesi örneği. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 10, 73-88.
- Sarı, M. (2007). *Demokratik değerlerin kazanımı sürecinde örtük program: düşük ve yüksek “okul yaşam kalitesi”ne sahip iki ilköğretim okulunda nitel bir çalışma*. Gazi Üniversitesi: Yayınlanmamış doktora tezi.
- Senemoğlu, N. (2004). *Gelişim öğrenme ve öğretim - kuramdan uygulamaya*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Sezal, İ. (2004). *Öncü sosyologların kaleminden sosyoloji*. Ankara: Tekağaç yayınları.

- Su, H. (2000). *Öykümüzün hikâyesi*. Ankara: Hece Yayınları.
- Şimşek, T. (2007). *Çocuk edebiyatı*. Konya: Suna Yayınları.
- Şişman, Prof. Dr. M.(2012). Sunuş. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri Dergisi*, 12/2, 1205-1206.
- Tahiroğlu, M. , Çetin, T. (2012). İlköğretim 4. sınıf sosyal bilgiler dersinde sağlıklı olmaya önem verme değerinin öğretimine ilişkin öğrenci tutumları. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri Dergisi*, 12/2, 1634-1646.
- TDK(Türk Dil Kurumu). (2011). Türkçe sözlük. Ankara: TDK Yayınları.
- TDK(Türk Dil Kurumu). (2005). Yazım kılavuzu. Ankara: TDK Yayınları.
- Tosun, N. (2011). *Modern öykü kuramı*. Ankara: Hece Yayınları.
- Türk, İ. (2009). *Değerler eğitiminde saygı*. Gaziosmanpaşa Üniversitesi: Yayınlanmamış yüksek lisans tezi.
- Ulusoy, K. ,Dilmaç, B. (2012). *Değerler eğitimi*. Ankara: Pegem akademi Yayınları.
- Uyar, Y. (2007). *Türkçe öğretiminde kültür aktarımı ve kültürel kimlik geliştirme*. Gazi Üniversitesi: Yayınlanmamış yüksek lisans tezi.
- Ün Açıkgöz, K. (2005). *Aktif öğrenme*. İzmir: Biliş Yayınları.
- Ünal, E. (2006). *Öykülerin Türkçe öğretimindeki işlevi ve 6. , 7. , 8. sınıf Türkçe ders kitaplarındaki yerinin incelenmesi*. Mustafa Kemal Üniversitesi: Yayınlanmamış yüksek lisans tezi.
- Weber, M. (1985). *Protestan ahlakı ve kapitalizmin ruhu (Çev. Z. Aruoba)*. İstanbul: Hil Yayınları.
- Yaman, E. (2012). *Degerler eğitimi- eğitimde yeni ufuklar*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Yapıcı, A. , Zengin, Z. S. (2003). İlahiyat fakültesi öğrencilerinin değer tercih sıralamaları üzerine psikolojik bir araştırma: Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 4, 173-206.

Yayla, A. (2011). Eğitim kavramının etik açıdan analizi. V. Taşdelen, A. Yayla, A. Karaca(Ed.). *Eğitimden Felsefeye Necmettin Tozlu Armağanı*, 243-253. Van:Yüzüncü Yıl Üniversitesi Yayınları(SBE)

Ziebertz, H. (2004). Çok kültürlü bir toplumda değer eğitimi modelleri. “*Değerler ve Eğitimi*” *Uluslararası Sempozyumu* ,26-28 Kasım 2004 , İstanbul, Türkiye: DEM Yayınları.

Web Kaynakları:

<http://tr.wikipedia.org/wiki/Frankfurt-okulu> : Erişim Tarihi: 12.10.2013.

<http://mevzuat.meb.gov.tr/html/88.html>: Erişim Tarihi: 15.10.2013

<http://yayiniletisimkulubu.blogcu.com/fatma-karabiyik-barbarosoglu>
ileroportaj/2932491: Erişim Tarihi: 22.05.2014.

<http://yenisafak.com.tr/arsiv/2002/mayis/16/kultur.html> Erişim Tarihi: 10.05.2014.

<http://yayiniletisimkulubu.blogcu.com/Fatma-Karabiyik-Barbarosoglu> ile
roportaj,/2932491 Erişim Tarihi: 10.05.2014.

<http://yayiniletisimkulubu.blogcu.com/Fatma-Karabiyik-Barbarosoglu> ile
roportaj,/2932491:Erişim Tarihi: 08.05.2014.

<http://www.edebiyatogretmeni.org/hikaye-oyku>: Erişim Tarihi: 05.01.2014.

http://ttkb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2012_06/27014218_18_sura.pdf: Erişim
Tarihi: 10.11.2013.

<http://mevzuat.meb.gov.tr/html/88.html>:Erişim Tarihi:05.11.2014.

EK 1

ÖYKÜ ÖZETLERİ

1.Kitap: *ACI DENİZ* (1996)

Ruzname 1: (Bahtınız Açık Olsun)

Fatma Barbarosoğlu, *Acı Deniz* adlı kitabındaki öyküleri “ruzname” adını taşıyan beş bölümde toplamıştır. Her “ruzname” bölümünün başında okuyuculara seslenme niteliğinde yazılan küçük metinler mevcuttur. “ruzname 1”de okuyucuyla yazar arasındaki iletişimin kısıtlı olması, birbirlerini anlamalarını etkiler. Yazar, burada imza günlerini eleştirir. Kitapların okunmadan imza gününün yapılması, gerçek okuyuculara ve yazara hakarettir, düşüncesini taşıyan yazar imza günlerinin kitap okuduktan sonra yapılması fikrindedir.

1.Söz Darmadağın

Sühendan, gördüğü rüyanın etkisiyle kendini bulmaya çalışan genç bir kuldur. Kendi içinde yaşadığı çelişkiler, varmak istediği dervişlik makamını ondan uzaklaştırmaktadır. Şık giyinme, dünyevî iltifatlara mazhar olma isteği, içindeki diğer duygusal çatışma ve kırılmalar Sühendan’ın derviş olma yolundaki engelidir. Teyzesi onu bir dergâha götürür. Sühendan, kendini dergâhtaki kadınlardan daha farklı hisseder. Bu hisler onun dervişlik makamından uzaklaşmasına sebep olur. Dergâh çıkışı, ayakta duramayan Sühendan, diğer kadınlarının yardımıyla eve götürülür. Dergâha gitmek de Sühendan’ın içindeki çelişkilere iyi gelmemiştir. Sühendan, durmadan ölümü düşünmeye devam eder.

2.Sözün Bittiği Yer

Sühendan, arkadaşı Elif tarafından kendi dergâhına götürülür. Dergâhtaki kadınların zikirlerine Sühendan katılmaz. Kadınlar yemek yerken Sühendan başka bir köşede durur. Sühendan'ın babasının münasip gördüğü delikanlıyla görüşmesi Sühendan'ı hayal kırıklığına uğratar. Gencin kendisini anlamadığını gören, Sühendan delikanlıya içinde harabe görünömlü gökyüzüne uzanan bir köşk resmi verir. Resim genç tarafından anlaşılmaz bulunur. Sühendan yine tek derdinin anlaşılmamak olduğunu anlar ve yine kendi kendisiyle baş başa kalır.

3.Ölümün Adı Şiir

Bu öykü “ Sözün Bittiği Yer” adlı öykünün devamıdır. Sühendan eve gitmek üzere vapura biner. Vapurdaki bütün insanlar ona çirkin gözüdür. İnsanlara bakmaya korkar. Bir müddet sonra vapurdaki insanların çirkinliğinin kendi bakışından kaynaklandığını anlar. Vapurdan indikten sonra omuzlarına bir elin değdiğini fark eder. Bu fark ediş ona ninesi Münevver'i hatırlatır. Ninesi Münevver, dedesi ile birbirlerini çok severler. Birbirlerine sürekli rüyalarını anlatırlar. Sühendan'ın dedesi vefat ettikten sonra ninesi rüyalarını anlatacak birini bulamadığı için bir müddet içine kapanır. Sonraları Sühendan ve ninesi birbirlerine rüyalarını anlatırlar. Münevver nine, Sühendan'a arkadaşınla “ Aynı rüyayı gördüğünüzde içinizdeki hakikat tamamlanır.” sözyle rüyaların insan yaşamının anlamını taşıdığını belirtir. Sühendan'ın omzundaki elin sahibi ve ninesine benzeyen yaşlı kadın, Sühendan'ı bir banka oturarak ona rüyasını anlatır. Sühendan şok olur. Çünkü yaşlı kadının ona anlattığı rüyanın aynısını Sühendan görmüştür. Etraftaki kalabalık bir anda yok olur ve Sühendan içindeki hakikat ile yüzleşir. Yani Sühendan ölümü tadar.

Ruzname 2: Kelam Bitti

Ruzname 2 adlı bölümün başında yazarın gençlik değerleri ve iletişim toplumu kavramları ile ilgili görüşlerini ifade ettiği bölümdür. Bu bölümde gençlerin birkaç argo sözcükle konuşmaları eleştirilir. “Elimde çok kıyak notlar var. Bana bir kıyak çek be

ağabey.” gibi anlamı pek belli olmayan cümlelerin gençlerin dünyasını kaplamaları yazar tarafından eleştirilir.

4.”Acı Deniz”i Yeniden Okurken

Lise yıllarında dayısının arkadaşı olan bir yazardan çok etkilenen öğrenci, yıllar sonra yazarı daha iyi anlar. Yazarın “anlaşılama” eleştirisinin çok yerinde olduğunu fark eder. Yıllar sonra öğretmen olduğu okuldaki felsefe öğretmeni Nihan Hanım’ın, yazarın kitaplarından hararetle bahsetmesi dikkatini çeker. Nihan Hanım’ın etkisiyle yazarın “Acı Deniz” adlı kitabını yeniden okuyan öğretmen, yazarı daha iyi anladığını fark eder. Yazar, Nihan Hanım’ın akrabası olan Ferehnaz Hanım’a tutulmuştur. Kitaplarında ona olan sevgisini anlatır. Ancak, yazar bu sevgiyi zenginleştirdikçe kendinden geçmiştir. Bu da yazarın gönül dünyasını açacaktır. Okuyucu genç kız, bu hayatların içerisinde kendisine yön verecek kırıntılar bulmaya başlar. (Baş Kahraman Kadın)

5. Karanfilli Kavga

Talat Bey orduda çeşitli sıkıntılarla karşılaşan bir askerdir. Talat Bey’in eşi Ferehnaz Hanım, asil ve kişiliği şekillenmiş bir insandır. Talat Bey son zamanlarda eşlerinin giyiminden dolayı orduda sıkıntı yaşayan askerlerden biridir. Ordudan atılma durumu söz konusudur. Sürekli olarak farklı şehirlere tayin ister. Orduda yaşadığı sıkıntılı günler Talat Bey’in ev hayatına da yansır. Askeri hiyerarşinin, asker eşlerine yansması Ferehnaz Hanım’ı rahatsız eder. Bundan dolayı Ferehnaz Hanım, asker eşlerinden ve onların ortamından uzak durur. Bu durum Talat Bey’in ordudan atılmasını hızlandırır. Talat Bey’in bu sıkıntılı durumları içinde tutması ve eşine yansıtması evde huzursuzluklara sebep olur. Talat Bey’in eşi bu durumu sevgilerinin bittiğine bağlar. Ancak Talat Bey, ordudan atıldığını söyledikten sonra, evin üstündeki karabulutlar dağılır. Birbirlerine olan sevgileri yeniden canlanır. (Baş Kahraman Kadın)

6.Hikâye Avcıları

Hikâye yazarak ve yazdıklarını yaşayarak kendini gerçekleştirmeye çalışan, aynı evde kalan üç kız arkadaşın yaşadıklarını konu edinen bir öyküdür. Selma, yaşadıklarını yazmaya çalışan biridir. Bu amaçla, sürekli farklı kıyafetlerle dışarı çıkar yaşadıklarını anlatmaya çalışır. Dilara, durmadan kitap okur. Kitaplar arasında kendine bir dünya kurar. Bu dünyadan hikâyeler üretir. Bütün bunları bize meddah edasıyla anlatan üçüncü hikâye yazarı kız ise fakültede yaşananları hikâyelerine konu edinir. Aynı evi paylaşan bu arkadaşlar en iyi hikâyeyi yazanın evde kalacağını, diğerlerinin evden ayrılacağını belirterek bir hikâye yarışması yaparlar. Yarışma sonunda ilk hikâyeyi okuyan Selma evi terk eder. İkinci hikâyeyi yazan Dilara ise anlaşılmadığı gerekçesiyle diğer hikâyeyi dinlemeden evi terk eder. Evde yalnız kalan kız ise bütün bunları hikâyeleştirerek bize aktarır.

Ruzname 3: Tutkun Bir Okuyucunun Hatıra Defterinden;

Bu bölüm bir okuyucunun hatıra defterinden alınmıştır. Okuyucu ile kitap arasında özel bir bağ vardır. Bu bağ okuyucunun dünyasında derin bir iz bırakır. Okuyucu, tutkuyla okuduğu yazarın kitabının filmleştirmesini kınar. Kitaplarını filmleştirmekle değersizleştiren yazarın, okuyucularından vazgeçtiği ifade edilir. Kitap her zaman filmden daha samimidir. Dolayısıyla okuyucu, izleyiciden daha değerlidir.

7.Hal ve Hikâye

Bu öyküde bir dostu tarafından yaşadıklarını yazmıyorsun eleştirisi karşısında, yazma anlayışını değiştirmeye çalışan bir yazarın yaşadıkları konu alınır. Yazar, hiç olmazsa yazarken huzur içinde olma düşüncesi taşıdığı için yaşadıklarını yazmaz. Yazar, arkadaşının eleştirisi karşısında yaşadıklarını yazmaya karar verir. İçindeki derin ıstırapları yazmak için daktilonun başına geçen yazar, inanılmaz bir iç yoğunluk yaşar. Daktilonun başından kaçır pencereden dışarıdaki yağmuru ve yağmura maruz kalan köpeğin hareketlerini izler. Tekrar daktilonun başına dönen yazar tekrar yazmayı dener ama başaramaz. Sonunda yazı yazmaktan vazgeçer.

8. Çalınan Hikâye

Hikâyelerini kendi iç dünyasından esinlenerek yazan yazarın bu durumu okuyucusuna kabul ettirememesi yazarı yıpratır. Eleştirmenler yazdıklarının gerçek hayattan kopuk olduğunu özellikle vurgularlar. Aslında yazarın iç dünyasından esinlenerek yazdığı hikâyeler, başkalarının kendi yaşamışlıklarını bulmalarını sağlıyordu. Nitekim son hikâyesi, bir ailenin yaşamını doğrudan anlatan niteliktedir. Şizofreni olan bir babanın kızı ile yaşadığı zorlu hayatı anlatan hikâyeyi okuyan genç kız intihar eder. Genç kızın annesi, yazara gelerek kendi yaşam öykülerini çalarak hikâye yazmasının doğru olmadığını belirtir. Kızının, onun hikâyesini okuduktan sonra intihar ettiğini söyler. Yazar daha önce hiç tanımadığı bu ailenin kendi hikâyesinde yer almasına çok şaşırır.

9.Kitap Kurdu

Sürekli kitap okuyan ve arkadaşları tarafından “Kitap Kurdu” olarak anılan okuyucu, aslında okumanın gerçek anlamını bilmemektedir. Okumayı sadece öne çıkmak, popüler konularda konuşmak için yapmaktadır. Bir gün iyi bir okuyucu olma hayali kuran bir delikanlıyla yaptığı sohbet onu derinden etkiler. “Kitap Kurdu”nun aslında ne kadar anlamsız okumalar yaptığını anlamasına sebep olur.

RUZNAME 4: Sitemkâr okuyucuya cevabımdır

Yazar, okuyucu ile yazar arasındaki ilişkide fedakârlıkta bulunanın hep yazar olduğunu belirtir. Çünkü yalnızlık hep yazarın payına düşer. Yazarlar dünyanın en cömert insanlarıdır. Onlar düşündüklerini, hissettiklerini, hayal ettiklerini okuyucularıyla paylaşırlar. Yazarın bu kadar fedakârlığına rağmen kitabı çoğu kez satılmaz ve okunmaz. Hele imza günlerinde okuyucu olmaya birilerinin aldıkları kitapları imzalatma talepleri yazarları yaralar.

10.Gözyaşları

Babasını kaybettikten sonra dedesi ve annesiyle yaşayan kız çocuğu, ailede kimse ile iletişime geçemez. Dedesinin nasihatlerinin gereğini yapmaya çalışırken daha da mutsuz olur. Küçük kız dedesinin kendinden kötü durumda olanları düşünmesi gerektiği fikrini, o kadar benimser ki geceleri simitçi çocuklar için ağlar. Oyuncaklarıyla oynamayan küçük kız, onları yardıma muhtaç olanlara verir. 16 yaşında bir genç kız olduktan sonra içinde biriken bu yoğun duyguları hikâye anlatarak atlatmaya çalışır. İlk defa geceleri ağladığını öğrendiği torunu için dedesi çok üzülür. Anne, kızının anlattığı hikâyeleri kayda aldıktan sonra bunları yazıya geçirir. Bir yayınevi vasıtasıyla bunları yayımlar. Genç kız kendi kitabını gördüğünde yine hoşnut olmaz.

11.Şiirli Yalnızlık

Gülsun, lise yıllarında evlenmiş iki çocuğu olan bir annedir. Eşi Moskova'da çalışmaktadır. Eşinin isteği ile Gülsun, Moskova'ya gider. Gülsun'un babası kızının kocasının yanında olması gerektiğine inanır. Gülsun, Moskova'da hep vatan hasretiyle yaşar. Moskova'daki yaşama ayak uyduramaz. Şehirlerdeki bireysel yaşam, Gülsun'u daha da yalnızlaştırır. Orada çalışan Türk erkeklerinin Rus kızlarıyla evlenme yarışına girmesi onu daha da derinden etkiler. Bu yoğun düşünceler Gülsun'un olayları doğru değerlendirmesine engel olacaktır.(Başkahraman Kadın)

12.Ah Mine'l-ayna

Bir gün aynaya baktığında kendinden başka birini gören delikanlı korkar. Aynadaki adam daha önce görmediği çirkinlikteki biridir. Bu durum delikanlının içine kapanmasına ve konuşmamasına sebep olur. Anne ve babası, delikanlıyı doktorlara götürür. Ancak doktorlar çare olmazlar. Delikanlı kendini sorgulayan ve anlamayan doktorlardan sıkılır, daha da içine kapanır. Bir gün mahalleye gelen yabancı güzel yüzlü bir adam ailesini ikna ederek delikanlıyı bir köye götürür. Adamın yüzündeki güzel ifade, delikanlının adama güvenmesini sağlar. Üç gün loş bir odada kalan delikanlı

kendini düşünür. Üçüncü günün sonunda Hoca Efendi'nin huzuruna çıkar. Hoca Efendi aynaların görüntüsünün insanı yansıtmadığını anlatır. Ayna yalnız insanın içindekileri yansıtır. Öyleyse, delikanlının kendi görüntüsünü müminlerin yüzlerinde araması gerekir. O günden sonra delikanlı sokağa çıkar. Müminlerin yüzünde kendini bulmaya çalışır. Gördüklerini evin salonundaki duvarlara çizer.(Başkahraman erkek)

13.Kalem Bitti

Bir deneme edasıyla kitabın sonunda yazılan bir yazıdır. Kurşun kalemin ahşap sıcaklığını taşıyan, içten gelen duyguları kâğıtlarla bile paylaşmayan bir güzelliği vardır. Tükenmez kalem pervasız ve vurdumduymazdır. Dolma kalem kaprisli ve cepte taşınan bir sevgilidir. Yazar artık kalemlere veda edildiğini, insanların sevgilisine bile mektup yazmaktan aciz olduğunu, gençlerin aşklarını bile günü birlik yaşadığını belirtir. Postacıların bile işleri değişmiştir. Postacılar artık beyanname, çekler, protestolar ve üç kelimelik bayram kartları taşır.

2. Kitap: GÜN AKŞAMSIZDIR (2000)

(Yazarın 2000 yılında yayınlanan 2. Öykü kitabıdır. Bu öykü kitabıyla Türkiye Yazarlar Birliği tarafından 2000 yılında 'Yılın Hikâyecisi' olarak seçildi. Kitapta 11 öykü bulunmaktadır.)

1.Çuha Renkli Çocukluğum

Mahallenin tek kız çocuğunun yaşadıkları üzerine bina edilen bir öyküdür. Bu kız çocuğu, marazlı bir vücuda sahip olduğu için çocuklarla pek oynamaz aynı zamanda çocuklar da onunla oynamak istemez. Oynamama gerekçeleri ise kendilerinden farklı olan bu kız çocuğunun hiç yaramazlık yapmaması ve buna bağlı olarak ona gösterilen tevazu ve ilgidir. Bu kız çocuğu öncelikle mahalledeki kadınlar tarafından çok sevilir. Kız çocuğunun ağzından anlatılan (ben anlatıcı) öyküde, çocuk kahramanla terzi kız Rüveyda Abla arasındaki sevgi bağı ön plana çıkar. Rüveyda Abla ile nişanlısının gizli

buluşmasını gören küçük kızla Rüveyda Abla arasında bir sır oluşur. Sonrasında Rüveyda Abla'nın nişanlısından ayrılması ve beyinde oluşan tümörden dolayı hastalanması, küçük kızı çok üzer.

2. Sevilmek İçin Randevu Alan Çocuk

Anne ve babası çalışan Akın, hafta içi mesai saatlerinde bir kreşe bırakılır. Akın arkadaşlarının babalarına olan düşkünlüklerini dinler. Herkesin babasıyla ilgili anlatacakları vardır ancak Akın'ın kafasındaki, baban arabasını daha çok sever, fikri onu yalnızlığa iter. Akın da anneannesiyile yaşadıklarını arkadaşlarına anlatarak teselli bulur. Akşam eve gelen annesinin ilgisizliği Akın'ı üzer ve annesine “İşin bitince beni sever misin anne?” diyerek uykuya dalar. Annenin bu duruma ağlamasıyla öykü biter. *(Çalışan ebeveynlerin ailelerinde çocukların yaşadığı dramı konu alan duygusal bir durum hikâyesidir.)*

3. Swan Sevenler Derneği

Swan markalı araba kullanan ve bu marka araba sevenlerin oluşturduğu bir derneğe üye olan bir erkeğin kendi arabasını satmak zorunda kalmasını anlatan bir öyküdür. Öyküdeki kahraman her yönü ile arabasıyla bütünleşmiş, ona adeta bir evlat şefkati ve koruyuculuğu ile yaklaşmaktadır. Kadınların araba markalarından anlamadıklarından şikâyet eden adam, arabasını satılığa çıkarmak zorunda kalır. Telefondaki alıcının bir avukat olduğunu öğrenen araba tutkunu adam, arabasını kime sattığını öğrenmek için avukatın eşini arar. Aralarında geçen olumsuz telefon görüşmesi sonucunda zaten arabayı satma niyeti olmayan adam, arabayı satmaktan vazgeçer.

4. İmajatörün Evi

Bir okulda psikoloji öğretmeni olan Nuri Hoca, büyük bir bahçesi olan küçük bir evde yaşamaktadır. Mıgırdıç Usta derdini dinleyen ve bahçesine, kendisinden iyi bakan Nuri Hoca'ya bu evi ve bahçeyi emanet etmiştir. Kira ödemedi bu evde kalan ve

Mıgırdıç Usta'ya verdiği söz, aynı zamanda doğaya olan sevgisinden dolayı bu evden çıkıp apartman dairesine taşınmayı reddeden Nuri Hoca ailesi tarafından sürekli olarak sıkıştırılır.

Nuri Hoca, Recep isimindeki öğrencisinin verdiği fikirle bir falcı dükkânı açar ve insanların dertlerini dinleyerek para kazanır. Mıgırdıç Usta'nın oğlu Agop, Nuri Hoca'nın en büyük yardımcısı ve ortağıdır. Nuri Hoca sonunda dayanamayarak beşinci günde dükkânı terk eder.

5.Kaybolan Kadın:

Kocasını felçli olan ve evlere temizliğe giden bir kapıcı karısının öyküsü anlatılır. Daha önceleri mobilya kalfası olan adam, kendisini terk eden annesiyle karşılaştıktan sonra kendini içkiye verir. Kapıcı olan adam, içkiden dolayı ferç olur. Fedakâr kadın felçli olan kocasına ve oğluna bakmak için evlere temizliğe gider. İlkeleri olan bu temizlikçi kadın sadece çalışan kadınların evine temizliğe gider. Gittiği evlerin dekorasyonunu değiştirir, eşyaları tamir eder, temizliği en ince ayrıntısına kadar özenerek yapar. Dürüst ve ilkeleri olan bu kadın, temizliğe gittiği kadın doktorun gözünden anlatılır. Aniden kaybolan kadını bulmak için ev sahipleri seferber olur.

6.Kirli Yağan Karlar:

Zerrin Hanım eşi Ziya ile Rusya'nın Belgorad şehrinde bir Türk inşaat firmasında çalışmaktadır. Öyküde Anadolu'nun çeşitli şehirlerinden getirilen usta ve amelelerin başka bir deyişle bir araba ve bir ev umuduyla gurbete çıkan erkeklerin saplandıkları fuhuş batağını anlatılır. Zerrin Hanım; Rus kadınlarının peşinde gezen, paralarını harcayan, nihayet frengi hastalığına yakalanan bu insanlar için üzülür ve onları sürekli uyarır. Bu uyarıları şirket yönetiminin hoşuna gitmez ve Zerrin Hanım işten çıkarılır.

7.Tamir Görmemiş Aşk

Nurgül, babası Mehmet Ağa'nın karşı çıkmasına rağmen edebiyat fakültesinde kendi sınıf arkadaşı olan Özhan ile evlenir. Özhan, Yozgatlı ve annesinden başka kimsesi olmayan biridir. Nurgül, hocasının telkinleri sonucunda Özhan'la evlenmeyi kabul eder. Özhan'la birlikte İstanbul'a yerleşen Nurgül, bir bankada çalışmaya başlar. Nurgül'ün babası, Özhan'la evlendiğinden dolayı onu evlatlıktan reddeder. Nurgül bankada çalışarak evin bütün maddi yükünü taşır. Özhan ise bir işte çalışmaz, evde çocuğa bakar. Özhan iyi bir şair olduğuna inanır ancak yayınlanmış tek bir şiir kitabı yoktur. Özhan, mahalledeki Eczacı Aysel ile duygusal bir ilişkiye girer. Bunu duyan Nurgül, Simav'a tayin ister ve eşinden boşanarak çocuğu ile birlikte İstanbul'dan ayrılır. *(Öykü duygularını her şeyin önüne alan gençlerin ileride yaşayacağı zorluklara dikkat çeker. Ailenin göz ardı edilmesi, hatanın bir bakıma başlangıç noktasıdır. Ayrıca aile olmanın önemli noktalarından biri de maddi yükü birlikte taşımaktır.)*

8.Dostluk Efektü

Yazar bu öyküyü beş bölümden oluşturmuştur. Öykünün her bölümü başka bir kişi tarafından anlatılmaktadır. Öykü yaşlı bir kadının, evine gelen genç bir kadından söz etmesiyle başlar. Öykünün ikinci ve son bölümü genç kadının ağzından anlatılır. Öykünün dördüncü bölümü genç kadının kocası Vedat Bey tarafından, eşinin anlatıldığı bölümdür. Üçüncü bölüm ise genç kadının komşusu tarafından anlatıldığı bölümdür.

Vedat Bey'in eşi de kendisi gibi mimardır. Genç kadın, kendini çocuklarına vermiş ve iş hayatı ile kariyerden uzak durmuştur. Üst komşusu olan ihtiyar kadının dertli olduğunu düşünen genç kadın, sürekli olarak ihtiyar kadını ziyaret eder. İhtiyar kadına olan olmayan dertlerinden söz ederek, ihtiyar kadının kendini iyi hissetmesini sağlamaya çalışır. Ancak genç kadın zamanla iç dünyasında anlattıklarını yaşamaya başlar. İhtiyar kadının ölmesi dönüm noktası olur. Genç kadının mutlu ve huzurlu giden evliliği zora girer. Kadın sonraları çocuklarından da uzaklaşmaya başlar. Bir müddet sonra akli dengesini kaybeder.

9.Son Bayram

Biri doksan yaşında sağır, biri de seksen yaşında felçli olan iki kız kardeş geçmiş günlerini anarlar. Yokluklarda birbirlerine nasıl sahip çıktıklarını, eski kadınların ne kadar çalışkan olduklarından söz ederler. Kurban kesmek için dışarıda olan çocuk ve torunları bu konuşulanlardan habersizdirler. Torunları nineleriyle alay ederler. Onların söyledikleri üzerine yorum yaparlar. Yürüyeabilen ancak kulakları ağır işiten nine dışarı çıkar ve iğde ağacının altında can verir. Onu içeri aldıklarında felçli olan ve ondan on yaş küçük kız kardeşinin de öldüğü anlaşılır. Bir bayram gününde iki kız kardeşi gömerler.

10.Gün Akşamsızdır

Hacı Bey, eşiyle yalnız yaşayan bir adamdır. İki çocuğu evden ayrılıp kendi dünyalarına dalmışlardır. Hacı Bey'in ölümünden sonra yaşlı eşi evde yalnız kalır. İnsan sesine hasret kalan yaşlı kadın, sokaklara ve çarşıya çıkarak insanların arasına karışmaya çalışır. Otobüste, sokakta karşılaştığı herkesle iletişim kurar. Bir ara insanların onu ziyaret etmesini sağlamak için evinde kadın çamaşırları satmaya başlar. Bu ticari adım bile insanların onunla iletişime geçmesini sağlamaz. Bu durumdan dolayı insanlara küsen yaşlı kadın sahilde oturur. Yanına onun gibi yaşlı ve yalnız olan bir kadın oturur. Televizyondaki film kahramanlarını yalancı evlatlar gibi gören ve sohbet eden yaşlı kadın da teselli kaynağı olmaz. Yaşlı kadın küçük bir boyacı çocukla eve gider. Evin eşğinde hayata gözlerini yumar.

11.Şiirleri Şehirleri Dolduran Kadın

İkisi de şiire meraklı olan kadın ile erkeğin evliliklerini konu edinen bir öyküdür. Dışarıda çalışan koca şiirden biraz uzak durur. Evde olan şaire eşi ise şiirlerle iç içedir. Eşinin şiir yazması ve çevrede şair kadının eşi iltifatlarını alması kocanın hoşuna gider. Zamanla şiire geri dönen erkek, hayattaki diğer teferruatların önemli olmadığına, hatta 'her şey ben' olduğuna dayanan bir fikirle eşinden uzaklaşır. Böylelikle vahdet-i

vücuttaki gibi şair beşeri aşktan ilahi aşka ulaşır. Sonrasında hayatın anlamını sorgulayan ‘şaire kadının’ da eşi gibi ‘gönül gözü’ açılır.

3.Kitap: *SENİN HİKÂYEN* (2001)

Yazarın 2001 yılında yayınlanan 3. öykü kitabıdır. Yazar alışılmışın dışında kitaba önsöz niteliğinde kendi öykü anlayışını anlatan bir bölüm eklemiştir.

1.Kim Kimdir?

Küçük bir kızın ağabeyiyle oynadığı bir oyunu anlatan öyküdür. Öyküde babalarıyla Haydarpaşa Garına gitmek üzere vapura binen iki kardeşin, vapurdaki insanların çeşitli özelliklerinden hareketle mesleklerini bulmaya yönelik oyunları anlatılır. İnsanları özellikle kıyafetlerinden hareketle avukat, hâkim, öğretmen, doktor, vb. meslekleri tahmin etmeye çalışırlar. Ağabeyinin isabetli tespitleri ve delillerine rağmen küçük kız biraz da mızıkçılıkla oyunu berabere kapatır.

2.Mazi Rüyaları

Öğrencilik yıllarında aynı evi paylaşan beş kız arkadaş yıllar sonra bir araya gelirler. Tarih öğretmeni olan Nihal’in evinde kocalarıyla bir araya gelen arkadaşlar eski günlerden söz ederler. Çiğdem, bir bilim kadını olarak ciddi çalışmalar yapmaktadır. Güner, ailevi sorumluluklarını ağır olan fedakâr bir edebiyat öğretmeni olarak hayatını devam ettirir. Nur hala evlenmemiş, başına buyruk yaşayan biridir. Hikâyeyi bize aktaran beşinci arkadaşları ise psikoloji eğitimi almış, çalışmayan biridir. Komşuları ile ilişkileri sağlıklı olmayan beşinci arkadaş kendisinin çalışma hayatının içerisinde olmamasını yadırgar. Nur’un eksikliği ile akşam bir arada olan arkadaşlar ilerleyen saatte ayrılıp kendi hayatlarına devam ederler.

3.Çekim Hataları

İngiltere'den gelen 40 yaşlarındaki araştırmacı kadın, İstanbul'da bir semt pazarına uğrar. “Kadın emeği” üzerine çalışan İngiliz kadını, semt pazarında çekim yapmak ister. Daha önceden yaptığı araştırmada semt pazarında sebze satan Laz Emine Teyze'nin sattığı bütün ürünleri kendisinin yetiştirdiğini tespit eder. Pazarda Laz Emine Teyze ile fotoğraf çektirmek ister. Ancak Laz Teyze buna izin vermez. Bunu gören pazardaki kadın ve erkek pazarcılarının bir kısmı Türk asıllı İngiliz kadına yardımcı olmak isterler. Ama Laz Teyze bütün ricalara rağmen çekime izin vermez. Araştırmacı kadın da başka bir kadını çekmek üzere pazardan ayrılır.

4.Kuru Emine Hanım'ın Sofraları

Emine Hanım tek başına yaşayan bir kadındır. Annesiz ve babasız büyümüştür. Çocukluğu hastalıkların gölgesinde geçmiştir. Sürekli olarak aldığı rengârenk ilaçlar boğazında kötü tatlar bırakmıştır. Kuru Emine Hanım sadece süt içerek beslenen biridir. İnsanların yemek yemelerini izlemek ona büyük bir zevk verir. Mahalledeki, zengin, fakir, ünlü bütün insanları evine davet eder. Davetlerinde özenerek hazırladığı güzel yemekleri ikram eder. Yemek yiyen insanları izlemek ona büyük keyif verir. İnsanlar bu yemeklerde tanışır ve arkadaş olurlar. Yine böyle bir yemek davetinde yeşil elbiseli bir kadın yemek yemeyerek Emine Hanım'ı izler. Davetliler ayrıldıktan sonra Emine Hanım'ın insanları yemek yerken izlemek için davet ettiğini anlar. Sırrı ortaya çıkan Kuru Emine Hanım bir daha kimseyi yemeğe davet etmez.

5.Kapanmayan Yaralar Antolojisi

Nihan, nişanlısı Canan'ı bir deniz kazasında kaybetmiştir. Bu acıyla yaşamaya çalışan Nihan, nişanlısıyla aynı adı taşıyan en yakın arkadaşı Canan'ı da kanserden kaybeder. Canan, Nihan'ın en yakın arkadaşı ve başörtüsü eylemlerini başlatan kişidir. Soğuk günlerde Beyazıt'ta yaptıkları başörtü eylemlerinde ağırlaşan Canan, bir süre tedavi gördükten sonra hayatını kaybeder. Arkadaşı Canan ve nişanlısı Canan'ı kaybeden Nihan, talihsiz acılar yaşar. Bu acıların üzerine gelen başörtüsü sürgünleri,

öğretmen Nihan'ı İstanbul'dan Afyon Karahisar'a sürükler. Burada kendisi gibi nişanlısını kaybettiikten sonra evlenmeyen Huriye Kadın ile tanışır. Huriye Kadın alçak gönüllü inançlı bir insandır. Nihan'ın dert ortağı arkadaşısıdır. Huriye Kadın'ın ölümünden sonra Nihan, Karahisar'dan ayrılmaya karar verir.

6.Şehirde Bir Adam

Şehirde yaşayan yaşlı ve hasta adam, şehir yaşamına ayak uyduramamaktadır. Sabah ezanı okunduğunda kimsenin uyanmaması onu çok üzer. Şafak vaktinde etrafta martılardan başka kimse yoktur. Yaşlı adam bu sessiz dünya içinde köyünü hatırlar. Köyde hayatın erken başlaması, insanların aynı vakitte secdede buluşması ona tarifsiz bir rahatlık verir. Köyüne gitmek ister ama hastalığı dolayısıyla torunu bunu reddeder. Ayağındaki sızlamadan dolayı hastanede yatacak olan yaşlı adam, martılardan onu ziyaret etmelerini ister.

7.Dağlar Kadar Katı

Sağ bacağına kaybeden yeşil gözlü, beyaz sakallı adam bu durumu kabullenmekte sıkıntı yaşar. Durmadan odadaki diğer hastaları ziyaret için gelen insanların bacaklarına bakar. Gelen insanlar, yaşlı adamın kesilen sağ bacağına bakarlar. Bu durumun farkında olan adam dağlar kadar katı olan torununu hüznle beklemeye devam eder. Doktor ve hemşireler torundan aldıkları para ile yaşlı adamla daha fazla ilgilenirler. Ancak yaşlı adam bu ilgiden ziyade torununu görmek ister. Torun ortada yoktur.

8.O Karanlık Kışın Sabahı

Bu öykü bir önceki öykünün devamı niteliğindedir. Sağ bacağı kesilecek dede, torununun bu durumu nasıl bu kadar soğukkanlılıkla karşıladığını hayretler içinde izler. Güneşli bir kasım günü dedesinin sağ bacağına kesileceğini öğrenen kızın dünyası yıkılır. Bu durumu soğukkanlılıkla dedesine kendisi açıklar. Daha sonra hastaneden

çıkıp bir hamburgerciye gider. Yaşadığı acının etkisiyle kan şekeri düşen kız, bir masaya yığılır. Genç kıza yardımcı olan etraftaki insanlar ambulans çağırırlar. Kıza yardımcı olmaya çalışanlar sonunda kızın sayıklamalarından dedesinin bacağına kesileceğini öğrenirler. Yıllar sonra dedesine bu durumu açıklayacak kadar katı olmasına inanamayan kız vicdan azabı çeker.

9.Yalan Makinesi

Eşinin siyasete atılıp milletvekili olmasından sonra bir çocuk annesi olan kadın, sürekli hastalanır. Eşiyle bulunduğu zamanlarda ve eşiyle birlikte katıldığı ortamlarda durmadan olarak kusan kadının hastalığı ilerler. Eşi onu birçok doktordan sonra arkadaşı olan bir psikiyatri uzmanına götürür. Doktor, kadının hastalığını bulmaya çalışır ancak başarılı olamaz. Kendini evinin karanlık bir odasına kapatan kadın, bu durumu sürekli olarak düşünür. Kadın, insanların yüzüne baktığında tuhaf yüz katmanları görür. Daha sonra burnuna gelen tuhaf kokudan dolayı kusar. Kadın bütün olayları bir araya getirdiğinde kusmasının sebebinin anlar. Temiz kalpli bu kadın, yalan söyleyen insanları gördüğünde veya duyduğunda kustuğunu fark eder. Artık kadın adeta bir yalan tespit makinesine dönmüştür.

10.Sefer

Selim tanınan ve başarılı olan bir iş adamıdır. Ortaklık yaptığı işlerde arkadaşları tarafından aldatıldıktan sonra kabuğuna çekilir. Devlet kurumlarına yerleştirdiği kişiler dahi onu sevmez olmuşlardır. Selim, eve kapanarak durmadan kitap okur ve çocuklarına bakar. Çocuklara ninni söyler, altlarını temizler. Bu durum babadan kalan paraların suyunu çekmesine neden olur. Evin büyük oğlu 17 yaşındaki Osman çalışarak evin geçimini sağlamaya çalışır. 47 yaşındaki kocası Selim'in çalışmaması, Müzeyyen Hanım'ı çok rahatsız eder. Küçük yaşta evlenen kızları Nebibe'nin doğum esnasında ölmesi aileyi derinden etkiler. Yeni doğan torunlarına kızlarının adını verirler. Hem maddi olanaksızlar hem de kızının ölümü Müzeyyen Hanım'ın içine kapanmasına neden olur.

11.Senet

Bekir Efendi, karısının ısrarlarına dayanamayarak kızına iki halı alır. Parası olmadığı için halıları senet imzalayarak taksitli alır. Aynı akşam Bekir Efendi bir rüya görür. Rüyasında insanlar onu ayıplayarak “Azrail ile randevulaştın mı?” diye sorular. Bundan etkilenen Bekir Efendi sabahın ilk ışıklarıyla beraber halıların parasını vermek ve senedi almak için çıkar. Sabah namazından sonra halı dükkânına uğrar. Geciken dükkâncı yaşlı adamı karşısında görünce şaşırır. Borcuna karşılık köstekli bir saat ve gümüş bir tabaka vermek isteyen Bekir Efendi dükkânda bayılır. Dükkân sahibi onu hastaneye götürerek ailesine haber verir.

12.Reklam

Aynı sokakta bulunan esnaflar dayanışma içinde var olan mesleklerini sürdürmeye çalışırlar. Keçeci Niyazi Usta'nın ölümü esnafları derinden etkiler. Onlar artık gelişen teknolojiyle emeğin bir anlam ifade etmediğini anlamaya başlamışlardır. Saatçi Eşref'in oğlu Erdal Bey babasından kalan dükkânı yıkar yerine camı büyük modern, birkaç kattan oluşan bir dükkân yapar. Yeni dükkânında yatak satmaktadır. Erdal Bey, etraftaki eski dükkânların çarşının estetiğini bozduğu gerekçesiyle belediyeye dükkânların yıkılması için müracaat eder. Bunu duyan diğer esnaf Erdal Bey ile konuşmak için bir heyet kurarlar. Bu heyette Tuhafiyeci Hasan Efendi, Kuyumcu Arif Usta ve Şekerci Ziya vardır. Yaptıkları ziyarette bir sonuca varmazlar. Şekerci Ziya'nın oğlu babasının hastalanmasından sonra dükkânı yıkar. Yerine modern bir dükkân yapar. Dükkânında maya satar. Defileler düzenler. Şekerci Ziya'nın bundan haberi yoktur. Ancak mücadele ettiği durumun aynısını kendi oğlu ona yaşatmaktadır.

13.İlan

İşsiz olan bir adam, sürekli olarak ünlü olmak istediğini söyler. Kahvehanede tanıştığı arkadaşına bir gün ünlü olacağını, ünlü olacağı için de iş aramadığını söyler. Gazetede iş ilanlarını özenle defterine yazar. Bir gün bu genç ve yakışıklı adam eline geçirdiği üç fotoğrafı alarak bir gazeteye gider. Gazeteye kayıp ilanı verip, gazetede bir

röportajının yayınlanmasını sağlar. Kayıp ilanına göre karısı, iki kızlarını alarak evi terk etmiştir. Gazetede yazının yayınlanmasından sonra bir yüz maskesi takarak TV programlarına katılır. Kısa zamanda ülkenin gündemine oturur. Fotoğrafına, fotomontajla saç ekleyerek karısı olarak tanıttığı genç kız ise başörtü eylemlerine katılan bir üniversite öğrencisidir. Bu durumdan haberdar olan kız öğrenci, annesinin telkinleriyle olayla ilgilenmez. Kısa zamanda şöhret sahibi olan yakışıklı genç, trafik kazası geçirir ve hafızasını kaybeder. Uydurduğu hayat hikâyesi de onun kaybolan hafızasında yok olur.

4.KİTAP: *AHİR ZAMAN GÜLÜŞLERİ (2002)*

1.İncir Ağaçlarının Gölgesi

Bu öykü daha çok anı nüanslarıyla yazılmış bir öyküdür. Öykü altı bölümden oluşmaktadır.

Anlatıcı yazar birinci bölümde doğaya ve özellikle incir ağaçlarına olan sevgisini dile getirir. Ayrıca incir ağaçlarının hayatında büyük bir etkiye sahip olduğunu ve incir ağaçlarıyla ilgili yaşadıklarından söz etmeye başlar.

İkinci kısımda incir ağacından düşerek sakatlanan Kerim Amca'nın ağaçlara ve kahverengine olan düşmanlığı anlatılır. Misafirlige çağırılan Kerim Amca el üstünde tutulur ancak o aksiliklerine devam eder. Bu aksiliklerin asıl sebebi ona bakan hemşire ile evlenmesine ailenin izin vermemesidir.

Üçüncü bölümde Sefaköy' deki evlerinin önünde bulunan incir ağacının hatırlattığı Fahri ile Naşide'nin düğünü anlatılır. Fahri, Zehra adında bir kızını sever ancak Zehra dört metre altın zincir için Fahri'yle evlenmez. Bunun üzerine yaşı küçük olan Naşide ile evlenen Fahri önceleri mutsuzdur. Ancak sonra üç çocuklu mutlu bir aileye dönüşürler.

Öykünün dördüncü kısmında kadın, abisiyle yaşadıklarını anlatır. Abisi 1980 darbesinde hukuk fakültesinde öğrencidir, bir gün gider ve bir daha geri dönmez.

Tutuklanarak İstanbul'a gönderilir. Bu arada abisini beklerken üniversiteyi kazanan kadın bu duruma sevinemez.

Beşinci kısımda severek evlenen bir çiftin hikâyesi anlatılır. Kız eşini ilk aylarda pencerede bekler ama sonraları annelerin ortalığı karıştırması sonucu evlilikleri son bulur.

Altıncı bölüm yazarın incir ağaçlarına bağlı olan hatıraların etkisi ve incir ağaçsız kalma acısı anlatılır. (Yeni bir hikâye tekniği, incir ağacı motifi kullanılarak dört farklı hikâye anlatılmıştır.)

2.Hep Böyle

Ardahan'da köy yaşantısını gösteren bir program yapmak amacıyla Çağlayık Köyü'ne giden bir televizyon ekibinin yaşadıklarını anlatan bir öyküdür. Televizyon ekibi çekim yapmadan önce köylülerle konuşur. Köylü kadınlar suyun olmaması dolayısıyla yaşadıkları sıkıntıları dile getirir. Çekimin asıl amacı köy kadınlarının yaşamlarını ve bu kadınların çektiği sıkıntıları anlatmaktır. Çekimler 02.09.2001-04.09.2001 tarihleri arasında yapılmaya çalışılır. Çağlayık, Samandere ve Taşlıdere'de kadınlar kameralar açılınca sorunlarını dile getirmezler. Ancak popüler kültürün etkisiyle çocuklarının sesinin güzel olduğunu, kendi kızlarının artistlerden daha güzel olduğunu dile getirirler. Bu köylerdeki fakirlik, popüler kültürün etkisinden kurtulmalarını sağlayamamıştır. İnsanlar televizyon, cep telefonu gibi teknolojik aletler vasıtasıyla kendilerinden uzak ancak bir o kadar da yakın olan popüler kültürün etkisindedirler.

3.Kayınvalide Hikâyeleri

Öykü iki ana bölümden oluşur. Yazar öykünün ikinci bölümünü beş parçaya ayırmıştır. Birinci bölümde Ayşe Hanım evlenir. Ayşe Hanım'ın kayınvalidesi Hatice'nin yedi yaşındaki torununu gelininin önüne bırakır. Amaç Ayşe gibi kayınvalidesi olmayan bir eve gelin gitmesi. Bu batıl inanca göre kız çocukları, önüne

oturdukları gelinin kaderini yaşarlar. Ayşe'nin eşi dışarıda çalıştığı için Ayşe kayınvalidesinden uzak bir yerde yaşayacaktır. Ayşe, mühendis eşiyle beraber gurbete çıkar. Ayşe, eşinin iş arkadaşının karısı olan Tercan'ın da onlarla birlikte gelmesine çok sevindir.

İkinci bölümde misafırhanede birlikte kalan kadınlar, kayınvalidelerini eleştirirler. Ayşe, bu eleştirilerin haksız ve anlamsız olduğunu düşünür.

Tercan, kayınvalidesi Şadiye Hanım'a kızını üç aylığına bırakmıştır. Şadiye Hanım iyi niyetli ve değerli bir kadındır. Ancak Tercan sürekli olarak onu eleştirir. Ayşe Hanım'a ziyarete gelen Şadiye Hanım hastalanır. Kalp rahatsızlığı olan yaşlı kadın Koşuyolu Kalp Hastanesi'ne Ayşe tarafından götürülür. Yaşlı kadının oğlu haber verilmesine rağmen gelmez. Tercan ise hastanede kadınla ilgilenmez, kadının dedikodusunu yapar. Ayşe burada lise arkadaşı Doktor Ömer ile karşılaşır. Bu karşılaşmadan sonra Ayşe, öğrenim hayatına devam etmediği için üzülür.

4.Çay Bahçesi

İstanbul'da deniz kıyısında bir çay bahçesinde oturan kadının, etraftaki masalarda bulunan insanları gözlemlemesi ve gözlemlerini paylaşması öykünün ana iskeletini oluşturur. Kendi yaşlarından pek de haberdar olmayan iki yaşlı kadın da aynı zamanda oturanlarla ilgili yorumlar yapmaktadır. Bir masada oturan üç kız ile iki erkeğin davranışları ilk olarak dikkat çeker. İki erkek, onları dinleyen kızlardan ikisini güldürmek için çok çaba harcar. Çok güzel olduğu vurgulanan diğer kız ise onlarla pek muhatap olmaz, denizi izler. Bu güzel kıızı derin bakışlarla süzen askeri bir öğrenci dikkatinden kaçmaz. Öyküde para kazanmak için eşinin zoruyla durmadan örgü ören bir kadının duyguları da anlatılır. Ayrıca sevgilerini bile televizyon oyuncularının isimlerinde ve yaşantılarında arayan iki genç de dikkatleri üzerlerine çeker. Edis Hun ve Filiz Akın gibi davranmaya çalışan gençlerin durumu dikkat çekicidir.

5.Aşk Nedir?

Kendisi de daha önce bir okulda psikolojik danışman olarak çalışan bir anne, oğlunun öğretmeni tarafından okula davet edilir. Davetin gerekçesi öğrencisinin bir sorununun olduğunun düşünülmesidir. Heyecana kapılan kadın çaydanlığı ocakta unutarak okula gider. Biri kadın olan öğretmenlerle görüşürken çaydanlığı ocakta unuttuğunu hatırlar. Hemen eve döner. Durumu düzelttikten sonra okula geri döner. Psikolojik danışman olan öğretmenler, oğlu Osman'ın yazdığı kompozisyonu okurlar. Oğlu Osman 'Aşk nedir?' adlı kompozisyonunda, aşkın mideden geçtiğini söyler. Böylelikle aşçıların aşkı en iyi anlayan insanlar olacağını edebi bir dille anlatır. Bu duruma bağlı olarak rehber öğretmenler ergenlik çağındaki Osman'ın karşı cinsle iletişim kuramadığını düşünür. Ancak bu öğretmenlerin aksine Türkçe öğretmeni kompozisyonun muhteşem olduğunu ve Osman'ın da ifade gücünün çok iyi olduğunu ifade eder. Oğlu Osman'la iletişimi çok iyi olan anne, oğlunun bir sorunu olmadığını belirterek, okul rehber öğretmenlerinin bu tutumunu eleştirerek okuldan ayrılır.

6.Vakit Nakit(mi)dir

Bu öykü aynı zamanda yazarın hayatını ve onun zamanını nasıl kullandığını anlatan bir öyküdür. Öyküde tanınan bir kadın yazarın ev işlerini aksatmadan aynı zamanda yazı yazmaya nasıl zaman bulduğu anlatılır. Yazar telefon açan hayranları ve arkadaşları ile konuşurken aynı zamanda mutfakta yemek yapmayı alışkanlık haline getirmiştir. Ütü yaparken çocuklarının derslerine yardımcı olur. Televizyon izleyen aile efradının içinde o kitap okur. Sabahları ise dinlenir.

7.Kitap Kapakları

Fikret Demir adındaki yazar, bir kitap yayınladı. Kitabının çok sevdiği hocası tarafından beğenileceğini düşünerek, cebindeki son parasıyla hocasına kitabını gönderir. Hocasıyla, telefonda görüşme imkânı bulan Fikret, hocasının onu unuttuğunu, ismini dahi hatırlamadığını ve kitabını görmediğini öğrenince çok üzülür. İlk kitap heyecanıyla, kitabından çok umutlu olan Fikret Demir, kitabıyla ilgili bir dergide çıkan

bir yazıya çok sinirlenir. Ünlü bir eleştirmen, Fikret Demir'in kitabını kapağıyla değerlendirir. Eleştirmen, kitabı okuma zahmetine bile katlanmadan sadece kapağına bakarak kitabı olmadık bir açıdan eleştirir. Bu duruma çok kızan yazar, kitaplarından birkaç koli alarak boğaz köprüsü üzerinde sürücülere fırlatarak eylem yapar. Televizyoncular eylemi, çocuğuna kitap alamayan adamın Milli Eğitimi protesto etmek amacıyla yapılan bir eylem olarak haberleştirirler. Ancak programa bağlanan Fikret Demir'in arkadaşları, arkadaşlarının bu eylemi kitabının reklamını yapmak için yaptığını savunurlar.

8.Tasvir

Ciddi ve hacimli kitaplar yazan tanınmış bir yazar, bir eleştirmen tarafından, hayattan uzak ve sanal bir dünyada yaşamakla eleştirilir. Eleştirmen, yazarın romanlarında hiç tasvir cümlesi olmadığını söyler. Bunun sebebini de yazarın yüzyılımızın insanı gibi reel dünyaya karışmayan, hayatı kitaplardan öğrenen biri olmasına bağlar. Böyle ciddi ithamlarla eleştirilen yazar, önce bu eleştirileri eleştirmenin acemiliğine bağlar. Eleştirmeni utandırmak ve hayatla barışık olduğunu ispatlamak için kendini sokağa atar. Apartmanların arasında kalan Aziz Bey'e ait çiçek bahçesine gider. Bahçenin doğal güzelliklerini anlatan bir yazı yazmak umuduyla gözlem yapar. Ancak eleştirmenin tespiti yerindedir. Yazar bir tasvir yazısı yazamaz. Aynı zamanda sokakta yazılacak bir şey bulamaz. Evine gelir, perdeleri kapatır ve kendi oluşturduğu sanal âlemine tekrar dalarak yazmaya başlar. Aslında yazar kendisiyle yüzleşemeyen reel dünyadan, tabiattan, kadınlardan uzak sanal bir yaşam süren biridir.

9.Yaşayamadığımız Dünya

Ferda, Merve ve Aslı aynı evde kalan üniversite öğrencileridir. Ferda, uzletin(inziva) ne olduğunu yaşamak için evde inzivaya çekilir. Kimseyle konuşmaz, dışarı çıkmaz, ev arkadaşlarına dahi görünmez. Ama bu arada evdeki sırasına riayet eder. Sorumluluk bilinciyle arkadaşlarına yemek sırası kendine gelince sarma yapar. Okulda hocaları bir radyo programı ile ilgili proje hazırlamalarını ister. Hocanın şartı ise

projelerin cemaat radyolarında hazırlanmamasıdır. Aslı, ney ve kanun seslerinin eksik olmadığı evinde kulaklıkla “Yaşayamadığımız Dünya” isimli sunucusu Cahit olan bir programı dinler. Bu programla ilgili proje hazırlamak üzere program sunucusuyla röportaja gider. Asıl adı Sıtkı olan program sunucusu başörtülülere karşı önyargılıdır. Sıtkı, programına bağlanan kadınların sorunlarını dinler ve onlara çözüm sunmaya çalışan biridir. Ancak Aslı’ya karşı tavırları çok sert ve acımasızdır. Aslı, program sunucusu Sıtkı ile iyi iletişim kurmaz. Projesini bir şiir üzerinden yazar. Şiirde uzaktakilerin yakın, yakındakilerin uzakta olması ve değişik yüzlü Cahit(Sıtkı) anlatılır.

10.Plan

Oğlu Ömer’i trafik kazasında kaybeden Haldun Bey içine kapanır. Haldun Bey’in sekreteri ve sevgilisi olan Özlem Hanım, Ömer’in yaşadığını Haldun Bey’e kabul ettirmek için Ömer’in eski bakıcısı Asiye’yi köşke alır. Asiye köşkte Ömer yaşıyor gibi davranır. Belli bir süre sonra Haldun Bey, psikolojik bunalıma girer ve konuşamaz olur. Özel bir hastanenin psikiyatri servisine yatırılır. Özel hastanede biri kadın olmak üzere beş doktor, Haldun Bey ile ilgilenir. Her doktorun kendi tedavi yöntemini uygulaması için iki ay süre verilir. Doktor İnci Hanım, ilaç tedavisine karşıdır. Geleneksel yöntemlerle hastayı konuşturmaya çalışır. Sonunda hastadan bir kelime duymayı başarır. Doktor Cengiz Üstün ise başhekimin yeğenidir. Diğer doktorlar, Haldun Bey’in sevgilileri olduğunu söyleyen kadınların yardımıyla tedavi sürecini yoğunlaştırırlar. Böylelikle Doktor Cengiz’e alan açılır. Aslında Doktor Cengiz’in amacı hastayı iyileştirmek değildir. Doktor Cengiz, Haldun Bey’in sevgilisi Özlem Hanım ile anlaşarak Haldun Bey’in servetini elde etmeye çalışır. Haldun Bey’in servetine konmak için plan Özlem ve Doktor Cengiz Üstün tarafından hazırlanmıştır. Planın hastane kısmını Doktor Cengiz, diğer kısımlarını da Özlem Hanım işletmektedir. Haldun Bey’in hastalanması Doktor Cengiz Üstün ve sekreter Özlem Hanım ile planlı olarak sağlanır. Sonrasında tedavi boyutunda Doktor Cengiz Üstün planlı olarak Haldun Bey’in iyileşmesini engeller. Diğer doktorlar bu plandan habersiz kendi yöntemleriyle Haldun Bey’i tedavi etmeye çalışırlar.

11.Hayatınız Sizin İçin Yorumlanır

Öykü üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde işleri iyi gitmeyen ve müşterisizlikten yakınan bir psikiyatrisin yeni bir işyeri imajı oluşturma çabası anlatılır. “Hayatınız yorumlanır” tabelasıyla dikkatleri çekerek işlerini düzeltme düşüncesi taşır. Tabela asılır ve muayenehanenin dekorasyonu hazırlanır. Öykünün ikinci bölümünde Serdar adında bir çalışan bulunur. Muayenehanedeki gizlilik kuralı ve ciddiyet özellikle Serdar’la bozulur. Üçüncü bölümde denek olarak kullanılacak bir kişi aranır. Kapılar başta olmak üzere yapılan denemeler doktoru memnun etmez. Sonunda hayatta yorum sorunu olduğunu söyleyen ama mükemmel yorum yapan bir hasta gelir. Söyleyecek cevap bulamayan doktor hastayla yer değiştirir. Doktor olan hasta, bu soruna çözüm bulmaya çalışır. Böylelikle doktor, aslında tabelanın ifade ettiği anlamın içeriğini dolduracak bir ilmi yeterliliğinin olmadığını anlar.

5. Kitap: *BAHÇELER SOKAKLAR* (2003)

“Bahçeler Sokaklar” yazarın yayımlanmış ve yayımlanmamış öykülerinin bir arada olduğu bir öyküler seçkisi kitabıdır. Kitapta bulunan 9 öyküden 8 tanesi daha önce yayımlanan öykü kitaplarında mevcuttur. “Eflatun Prenses” adlı öyküsü ise daha önce yayımlanmamıştır.

1.Eflatun Prenses

Nesteren Hanım emlak bürosunda çalışan biridir. Gözlerine taktığı eflatun renkli lensler dolayısıyla kendisine ‘Eflatun Prenses’ lakabı takılmıştır. Eflatun Prenses güzelliği ile bürodaki herkesi etkisi altına almıştır. Patronu Kemalettin Bey bile ondan çok etkilenir ve ona pek karışmazdı. Kemalettin Bey, emekli öğretmen Sedat Bey’in evini daire karşılığı almak istemektedir. Ancak Sedat Bey buna razı olmamaktadır. Eflatun Prenses, telefonda konuştuğu Sedat Bey’e ilgi göstererek onu ikna etmeye çalışır. Sedat Bey emlak bürosuna sürekli geldiğinden Eflatun Prenses’i tanıyordur. Sedat Bey’de onun hayranlarından. Telefondaki nezaketi Sedat Bey’i ikna etmeye

yetmiştir. Kemalettin Bey durumdan hoşnut olarak Sedat Bey ile sözleşme imzalar. Eflatun Prenses başardığı işin verdiği özgüvenle mutlu olur.

6.Kitap: İKİ KİŞİLİK RÜYALAR (2005)

Rüyamda Bir Ev Gördüm

1.O Yaz

Öyküde bir yaz mevsiminde mahalle bakkalının ve ailesinin yaşadıkları anlatılmaktadır. Selanik göçmeni olan Mürüvet Hanım'ın oğlu Nuri Bey, mahallenin bakkalıdır. Fedakâr ve hoşgörülü olan bakkal Nuri Bey aynı zamanda annesi ve eşi arasındaki mücadelenin de asıl sebebidir. Mürüvet Hanım oğlu Nuri'nin bu kadar kılıbık olmasına kızar. Eşini çok seven Sabahat Hanım, hayatı dolu dolu yaşayan ve güzelliğe önem veren biridir. Karaciğerine yenik düşerek vefat eden mahallenin fedakâr bakkalı Nuri Bey'den sonra Sabahat Hanım güzelliğine ve dünyaya küser. Kaynanası ile arasındaki sorunlar yok olur. Gençlere aile kurumu ve bu kurumda erkeğin rolü ile ilgili nasihatlerde bulunulmasıyla öykü sona erer.

2.Bahar Temizliği

Öğretmenin verdiği “Bahar Temizliği” adlı kompozisyonu yazmak isteyen bir delikanlı annesinin arkadaşı olan komşu kadından yardım ister. Bahar temizliğini geçmişteki yaşantılarından anlatan komşu, aynı zamanda anılarını yeniden yaşar. Temizliğin evlerden önemli olduğunu, komşuların birbirlerinin temizlikleriyle ilgilendikleri ve ilişkilerin daha sıcak olduğu o eski günler hatırlanır. Ancak dünyaya mafyavari bir gözle bakan genç öğrenci bu anlatılanları bir mafya senaryosuna dönüştürür aklında. “Bahar” öldürülecek bir kahraman olur onun gözünde. Öldürmek işi ise temizlik olarak algılanır.

3.Evde Raks

Öykü bir ev kadınının arkadaşıyla dertleşmesi üzerine kurgulanmıştır. Çalışan kadınların çalışmayan kadınları kıskandıklarını anlatan kadın, aslında çalışan eltisi Füsün'u kıskanır. Füsün'un kazandığı paranın üçte birini ev temizliğine, diğer bir kısmını çocuğun kreşine ve geriye kalanının ise makyaja ve yol masrafına harcadığını belirtir. Füsün, kendisinin yaptığı takıları bir öğrencinin tasarladığını ve yaptığını söyleyerek arkadaşlarına satar. Okulda oğlunun, annesi çalışmadığı için dışlandığını belirten başka bir kadın, bundan sonra evde yapacağı tüm işlerin ücretli olacağını belirtir. Kahvaltının ücrete tabi olmadığı bu evde yemekler porsiyon hesabı, pasta, kurabiye gibi ekstralar ise psikolojik tedavi olarak ücrete tabi olacaktır. Öykü ev kadınlarının yaşadığı ikilemi ortaya koyma bağlamında önemlidir.

4."Kadın" ve Kadın

Evlere temizliğe giden pembe başörtülü kadın, Dürdane adındaki arkadaşına da iş bulur. Dürdane gittiği evdeki kadınların iyi giyinme talimatlarına uymak zorunda kalır. Ancak eşi bu işe sıcak bakmamaktır. Ev sahibi olan kadınlar, temizliğe gelen kadınlara iyi davranmadıkları gibi onları aşağılamaktadır. Pembe başörtülü ve iyi niyetli kadının yanına, iki oğlunu trafik kazasında kaybeden, eşi hasta olan bütün maddi varlıklarını kaybeden yaşlı bir temizlikçi kadın gelir. Kadına durakta yer veren pembe başörtülü kadın, onun için iş bulacağını belirtir. Trene binerken kalabalık yüzünden ayakkabısını düşüren ve ayakkabı yerine ayağına poşet saran yaşlı kadın temizliğe gittiği evdeki ev sahibi kadın tarafından kovulur.

EV DARALDI, DARALDI... BAHÇEYE ÇIKMAK İSTEDİM...

5.Eksik Kalan

Dilek, annesi ve babası ayrıldıktan sonra, annesinin yanında yaşamaya devam eder. Dilek'in annesi Elif, kocasına karşı inanılmaz sabırlı olan, dürüst, hoşgörülü, fedakâr ve aynı zamanda silik bir kişiliktir. Kaynanasının bütün telkinlerine rağmen

başörtüsünden vazgeçmez. Kocasının modern olması noktasındaki taleplerini göz ardı eden Elif, kocası Sedat tarafından terk edilir. Elif'in kızı olan Dilek çalışkan, duygusal ve annesinin etkisinde kalan bir kızdır. Üniversite sınavlarına başörtüsü dolayısıyla alınmadığı için sınavları kazanmaz. Kazanan arkadaşlarının bütün ders notlarını ve ders kitaplarını okuyarak felsefeye, tarih ve iktisat alanında kendisini geliştirir. Annesinin geçmişini öğrenmek için Akşehir'e gitmek üzere yola çıkar. Yolda anılar onu yalnız bırakmaz. Genç kız Afyon istasyonunda intihar eder.

6.Büyü(mek)

Anne ve babasının sürekli olarak kontrolünde olan erkek çocuk, büyüdükçe aile içi iletişiminin ve önceliklerin değiştiğini farkına varır. Artık ders çalışması yönündeki telkinler azaldığından annesi ile olan iletişimde kopuklukların olduğunu görür. Annesi yazardır. Toplumdaki aksaklıkları dile getiren cesur bir kadındır. Ancak gurbetteymiş duygusuna kapılan anne, içine kapanır. Bu durumdan rahatsız olan çocuk büyüdükçe bunun sebebini anlar ve annesiyle Beyazıt'taki başörtüsü eylemlerine katılır.

7.Dazlak

Betül, özel bir üniversitede üçüncü sınıfta İngilizce öğrenimi gören bir öğrencidir. Başörtüsü yasağı başladıktan sonra okulu bırakmaya karar verir. En yakın arkadaşı Aslı'nın onun bu durumuna kayıtsız kalması Betül'ü çok üzer. Örnek olarak ona gösterilen Seher'in yurt dışına gitme isteği onu derinden yaralar. Betül, başörtüsü yasağını protesto etmek için saçını kazıtır. Okul girişinde başörtüsünü çıkarır. Dazlak olarak kafasını gören dekan, basına malzeme olmaktan korkarak, Betül'ün başörtüsünü takmasını ister.

8.Sevabın Kefareti

İnancından dolayı başörtüsü takan bir kadının yaşam mücadelesini konu edinen bir öyküdür. Öyküde dersane yıllarında başörtüsü takmaya başlayan kadın, ilk

tepkisini matematik öğretmeninden alır. Evine hüznü giden genç kız aynı gece annesini kaybeder. Kocasının başını açması yönündeki baskılarına direnen kadın, kocası tarafından psikolojisi bozuk olduğu gerekçesiyle doktora götürülür. Kocasının kuzeni olan doktor kadını anlamaktan çok uzaktır. Kendi başındaki örtüyü, kaplumbağanın kabuğuna, portakalın kabuğuna benzeten kadın kabuksuz yaşayamayacağını belirtir.

“KAPILAR YALNIZ KENDİNE AÇIK ve YALNIZ KENDİNE KAPALI idi...”

9.Sınanan Dostluklar

Var olan sıkıntısını anlatacak bir dost arayan kadının, dostlarını sınamak için kapılarını çalmasıyla başlar öykü. Kapıyı çalan ilk dosttan umduğunu bulamaz. İkinci dost da ona yabancılaşmıştır. Bütün ümidini kaybederek evine dönmek üzere olan kadını, başka bir dostu telaşlı bir şekilde aramaktadır. Rüyasında gördüğü arkadaşının durumu merak eden üçüncü sıradaki dost gerçek bir dost olduğunu kanıtlar.

10.Dostlukların Son Kullanma Tarihi

Bu öyküde yazar dostlukların başlamasını ve bitmesini bir meddah edasıyla anlatır. Ana fikirleri dostlukların belli bir müddet sonra sona erdiği ya da dostlukların tüketildiği olan dört öykü aynı başlık altında verilir.

1.Öykü

Çiğdem ve Serra kocaları arkadaş olan iki komşudur. Serra'nın çocukları vardır. Ancak Çiğdem'in çocuğu olmamaktadır. Serra, Çiğdem'in temiz kalpliliği ve fedakârlığından faydalanır. Ev işlerini, yemekleri ve çocukların bakımını Çiğdem ile birlikte yapar. Çiğdem'in evlatlık edindiği Hasan'ın eve gelmesiyle dengeler değişir. Serra ve çocukları Hasan'a düşmanca davranarak, eski ayrıcalıklarının devam etmesini isterler. Ancak Çiğdem bu durumu fark eder ve Serra ile olan dostluğuna son verir.

2.Öykü

Metin kişisel ihtirasları ön planda olan ve kendisine yapılan iyiliklerin farkında olmayan biridir. Dostu Sezai, çocukluk arkadaşı Metin'in bu durumunu fark etmez. Sigaradan dolayı ayak parmağı kesilen Metin'in hastanedeki tüm ihtiyaçlarını karşılayan Sezai, iki gece arkadaşının başucunda bekler. Sezai, arkadaşını özel odaya aldıktan sonra işinin başına döner. Metin sebep açıklamadan minibüsünün tamirini başka ustaya yaptırır ve Sezai hakkında olumsuz ifadeler kullanır. Sezai, Metin'le olan kırılganlıklarının sebebini öğrenemez ve dostlukları biter.

3.Öykü

Esra ve Aydan sanal âlemde tanışır. Bir Chat(sohbet) odasında başlayan dostlukları gittikçe ilerler ve sır arkadaşı olurlar. Esra, Aydan'ın aslında normal bir ev kadını rolünü oynayan bir yazar olduğunu düşünür. Bir gün yolda sevdiği yazarla karşılaşan Esra, internetteki sohbetten söz eder. Ancak Aydan'ın aslında sevdiği yazar olmadığını anlayan Esra yine de Chat(sohbet) odasında yazışmak ister, ancak Aydan bu duruma kırılır ve dostlukları biter.

4.Öykü

Esma, çok konuşan, zeki, bilgili ve insanları kendi kişisel ihtirasları için kullanan biridir. Saime ile arkadaşları vasıtasıyla tanışır. Saime, iletişime kapalı ama dostluk kurduktan sonra dostlarına karşı çok fedakâr olan biridir. Esma, Saime'nin evine istekli olarak gelir, dertleşir, rahatlayarak evine döner. Esra, sürekli Saime'nin evine gitmesine rağmen Saime'yi kendi evine davet etmez. Beş yıldızlı bir otelde, elit insanların katıldığı bir sünnet töreninde Esra karşılaştığı Saime'yi görmezden gelir. Böylelikle dostlukları sona erer.

11.Sessiz Ağıt

İlerleyen yaşında hamile olan bir kadının pankreas tümörü taşıması riskine binaen test yapılması gerekmektedir. şekerli su verilen yüzü solgun ve yorgun kadından istenilen sonuç alınmamıştır. Bunun üzerine kendisi de hamile olan doktor kadına çeker yüklü(bal, reçel, tereyağı, börek) bir kahvaltı yapması gerektiğini söyler. Arkadaşı da hasta olan kadın yorgun ve solgun haliyle bir lokantada kahvaltısı yapar. Oğlunun telkinleriyle kahvaltı masasına bırakılan bütün kahvaltılıkları yer.

12.Güzel Ölüm Defteri

Necibe ve Yüksel otuz yıldan fazla dostturlar. Her ikisinin de yaşantısı birbirine benzerdir. İkisi de evlenmemiş tek başlarına yaşayan yaşlı insanlardır. Necibe, son zamanlarda Yüksel ile görüşmeye çalışsa da Yüksel başka arkadaşlarının geleceğini söyleyerek görüşmeyi reddeder. Aslında Yüksel kanser olduğunu öğrendikten sonra durumu ailesinden ve en yakın arkadaşından saklamıştır. Onların üzülmemesi için, hep güler yüzlü görünerek durumu idare etmiştir. Ölümü sessizce beklemek yerine, ölüme hazırlık yapmıştır. Evindeki bütün eşyaları ihtiyacı olanlara dağıtmıştır. Yüksel'in ölümünü haber alan Necibe, arkadaşının evine gider. Yüksel, arkadaşını Necibe' ye bir defter bırakmıştır. Defterde ölümden söz eder. Sevdiklerinden önce ölmenin daha iyi olduğunu belirtir. Necibe defteri okuduktan sonra oda arkadaşının ardından ölüm yolculuğuna çıkar.

ÖZGEÇMİŞ

Yılmaz 1982 yılında Van'nın Erçek Beldesi'nde doğdu. İlköğrenimini Erçek İlköğretim okulunda (1988-1996), orta öğrenimini Atatürk Lisesi'nde (1996-2000) tamamladı. Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'nde 2000-2005 yılları arasında yüksek öğrenim gördü. Yüksek lisans öğrenimini Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Türkçe Eğitimi Ana Bilim Dalı'nda 2014 yılında tamamladı. Çeşitli okullarda öğretmenlik yapan Yılmaz, Van'daki bir anadolu lisesinde müdür yardımcısı olarak çalışmaktadır. Yılmaz evli ve iki çocuk babasıdır.